

Patrimoniu și peisaj rural. Strategii de integrare și promovare

Autor: **Mihaela A. HĂRMĂNESCU**

Lucrare realizată în cadrul proiectului "Cultura română și modele culturale europene - cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanțat din FONDUL SOCIAL EUROPEAN prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Contract nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

Titlurile și drepturile de proprietate intelectuală și industrială asupra rezultatelor obținute în cadrul stagiului de cercetare postdoctorală aparțin Academiei Române.

* * *

*Punctele de vedere exprimate în lucrare aparțin autorului și nu angajează
Comisia Europeană și Academia Română, beneficiara proiectului.*

DTP, complexul editorial/redacțional, traducerea și corectura aparțin autorului.

Descărcare gratuită pentru uz personal, în scopuri didactice sau științifice.

Reproducerea publică, fie și parțială și pe orice suport,
este posibilă numai cu acordul prealabil al Academiei Române.

ISBN 978-973-167-319-6

SUMAR

CUPRINS	2
INTRODUCERE	4
1 PATRIMONIUL – ABORDARE CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ	13
1.1 Patrimoniu cultural	13
1.2 Patrimoniul rural în definirea valorii identității culturale teritoriale	22
1.3 Sustenabilitatea și reziliența patrimoniului vernacular construit	34
2 PEISAJUL RURAL – ABORDARE CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ	39
2.1 Peisajul cultural	39
2.2 Peisajul rural	50
2.3 Potențialul peisajului rural ca peisaj cultural	66
2.4 Identificarea peisajului rural cu valoare de patrimoniu cultural	67
3 GESTIUNEA PEISAJULUI RURAL ÎN LEGISLAȚIA ACTUALĂ DE PEISAJ	69
3.1 Politici de salvagardare și valorificare existente la nivel european	69
3.2 Strategii existente de dezvoltare	78
3.3 Problematika peisajului rural în practica și legislația românească	80
3.4 Cadrul existent în abordarea peisajului rural la nivel de politică și cultură. Sintează documentară	83
4 VALORIFICAREA PEISAJULUI RURAL - ABORDARE METODOLOGICĂ	85
4. 1 Abordarea integrată a valorii culturale a peisajului rural	85
4. 2 Evaluarea peisajului rural	89
4.3 Reconfigurarea peisajului rural	94
4.4 Atitudini în reconfigurarea peisajului rural	104
5 PEISAJUL CULTURAL BUCIUM	107
5.1 Metodologia de lucru	107
5.2 Încadrare teritorială	110
5.3 Elemente de reper în istoria peisajului cultural Bucium	112
5.4 Elemente de peisaj cultural în definirea teritoriului	124
5.5 Atitudini de intervenție în reconfigurarea peisajului rural Bucium	141
6 CONCLUZII	159
7 Anexe. Glosar termeni. Abrevieri. Bibliografie	163

SUMMARY

CONTENT	2
INTRODUCTION	4
1 HERITAGE - CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL APPROACH	13
1.1 Cultural heritage	13
1.2 The rural heritage - In defining the value of the territorial cultural identity	22
1.3 The sustainability and resilience of the built vernacular heritage	34
2 RURAL LANDSCAPE - CONCEPT AND METHODOLOGICAL APPROACH	39
2.1 Cultural landscape	39
2.2 Rural landscape	50
2.3 Rural landscape potential as cultural landscape	66
2.4 Identification of the rural landscape with cultural heritage value	67
3 RURAL LANDSCAPE MANAGEMENT IN THE CURRENT LEGISLATION	
LANDSCAPE	69
3.1 Safeguard Policies and exploitation at European level	69
3.2 Existing Development Strategies	78
3.3 The problem of the rural landscape in Romanian practice and legislation	80
3.4 The existing framework in approaching the rural landscape from the politics and culture perspective. Documentary synthesis	83
4 THE VALORIZATION OF THE RURAL LANDSCAPE - METHODOLOGICAL APPROACH	85
4. 1 Integrated approach of the rural landscape cultural value	85
4. 2 Evaluation of the rural landscape	89
4.3 Reconfiguration of the rural landscape	94
4.4 Positions in reshaping the rural landscape	104
5 BUCIUM CULTURAL LANDSCAPE	107
5.1 Working methodology	107
5.2 Territorial classification	110
5.3 Landmark elements in the history of the Bucium cultural landscape	112
5.4 The cultural landscape elements in defining the territory	124
5.5 Intervention positions in reshaping Bucium rural landscape	141
6 CONCLUSIONS	159
7 Annexes. Glossary of terms. Abbreviations. Biography	163

REZUMAT

Un interes major și cu o oarecare urgență îl constituie peisajul, acel peisaj neprotejat, al vieții cotidiene datorită deciziilor luate ad-hoc ce amenință în mod frecvent valoarea acestuia. Cum în România, peisajul, predominant rural, s-a dezvoltat haotic de ceva vreme, proiectul își propune să aducă în prim plan importanța valorificării acestuia ca parte integrantă a strategiilor de promovare și implementare. Astfel, prin cunoașterea și identificarea potențialului peisajului rural, prin aplicarea corectă a criteriilor de valorificare a acestuia, se poate naște o strategie sustenabilă de dezvoltare ce ține cont de elementele fundamentale structurante, de cultura locală. În schimbările actuale, patrimoniul cultural oferă posibilitatea sau necesitatea unui nou model de societate și este unul dintre valorile principale în continuitatea evoluției teritoriului.

Relația *patrimoniul – peisaj rural* nu este întâmplătoare în cadrul proiectului deoarece patrimoniul, cu precădere cel construit și peisajul au o veche istorie, încă de la primele așezări umane, prin cunoașterea locuinței străvechi (Patrulius 1975) (Zevi 1995), prin existența arhitecturii vernaculare (Oliver 1997, 2007), a diferitelor tehnici constructive (Vellinga et al 2007). Mai târziu, în Europa, de la începutul secolului XX, odată cu preocupările manifestate pentru conservarea și reabilitarea peisajului, se identifică și recunoașterea valorii patrimoniale a acestuia. Atât UNESCO cât și Consiliul Europei au formulat convenții și tratate internaționale ce au subliniat noi categorii de patrimoniu cultural cum este patrimoniul vernacular. Conceptul a fost consolidat prin Convenția Europeană a Peisajului (Florența 2002), identificat ca primul tratat internațional dedicat gestionării peisajului, cu care patrimoniul vernacular este atât de intens și profund legat, prin caracteristicile culturale pe care le prezintă ca ansamblu. În paralel cu această evoluție conceptuală și doctrinară, a existat o evoluție similară în politicile patrimoniului cultural, dar și o regresie în practicile care-l afectează pe acesta, contradicții care decurg din perioada de mutație socială, migrație, industria construcțiilor, etc. Un nou argument este introdus pentru a justifica această regresie, și anume, dihotomia dintre patrimoniu major și cel minor / patrimoniu clasat și patrimoniu neclasat devenită, prin convenția respectivă, temă de interes împreună cu noile categorii integrate în noua noțiune de patrimoniu, cu consecințe directe în peisaj, prin aprecierea peisajului cotidian. Apare o resuscitare a interesului asupra patrimoniului construit, dar modul său de interpretare și promovare ține de modul în care acesta este perceput. Patrimoniul construit este sursă pentru perioada modernă în păstrarea caracteristicilor prin tipizare (Hoinărescu, 1989), în explorarea identității (Ivănescu, 2014), a tradiției locuinței (Gheorghiu, 2008) sau chiar sursă pentru arhitectura sustenabilă (Correia et al, 2014), deci implicit pentru o gestionare durabilă, dar și o sursă comercială.

Într-o societate contemporană devenită globalizatoare și fără restricții teritoriale foarte clare în producția de bunuri, singurul element care nu este globalizat și îl poți contextualiza este

identitatea patrimoniului ca rezultat al integrării apropiate dintre bunurile culturale mobile și imobile și locul comunităților. Pe un fundament teoretic al politicilor de patrimoniu și peisaj, de salvagardare a unor elemente fundamentale amenințate de tendințele actuale de dezvoltare haotică, cercetarea se dezvoltă pe *strategii de promovare a Peisajului Rural și relația acestuia cu Patrimoniu, Cultura și Dezvoltarea Sustenabilă*.

În măsura în care vor determina direcțiile acestor dezvoltări bazate pe resursele locale comunitare sau individuale în sistem de auto-gestiune se dorește găsirea unor alternative de dezvoltare bazate pe resurse locale încă neexploatate. Ceea ce va sta la baza strategiilor de promovare și implementare menționate sunt sintezele comparative ale modelelor politicilor de peisaj europene și în principal studiile de teren, principala interacțiune cu comunitatea locală precum și analiza posibilităților de identificare a elementelor fundamentale de patrimoniu, astfel încât, intervențiile viitoare să nu intre în conflict cu cultura tradițională locală.

Evaluarea strategiilor de implementare și promovare existente, elaborarea unui inventar ca acțiuni vitale în termenii valorificării, identificarea componentelor valorice ale peisajului rural sunt relaționate cu planificarea și pregătirea direcțiilor viitoare în îmbunătățirea situației prezente a acestuia.

ABSTRACT

A major concern with some urgency is represented by the landscape, that unprotected landscape belonging to the everyday life because of the ad hoc decisions which are frequently threatening its value. As in Romania, the landscape, mostly rural, has been chaotically developed for some time, the project intends to bring forth the importance of valorizing it, as an integral part of promotion and implementation strategies. Thus, by knowing and identifying the potential of the rural landscape, through proper application of its valorization criteria, might start up a sustainable development strategy that takes into account the structural foundation elements of the local culture. Thereby, the cultural heritage, which in the current changes offers the possibility or the need for a new society model, is one of the main values in the continuity of the territorial development.

The relationship *heritage- rural landscape* is not random in the project, as the heritage, mostly the built one, along with landscape, have an ancient history, from the earliest human settlements, by knowing the ancient dwelling (Patrulius 1975) (Zevi 1995), through the existence of vernacular architecture (Oliver, 1997, 2007), of various construction techniques (Vellinga et al 2007). Later in Europe, from the early twentieth century, along with their concerns for conservation and restoration of landscape, it is identified and recognized its heritage value. Both UNESCO and the Council of Europe have brought international treaties and conventions that highlighted new categories of cultural heritage, such as vernacular heritage. The concept was reinforced by the European Landscape Convention (Florence 2002), identified as the first international treaty devoted to landscape management, to which the vernacular heritage is so intense and deeply bound through the cultural characteristics which are presented as a whole. In parallel with this conceptual and doctrinal development, there has been a similar evolution in the policies of cultural heritage, but also a regression line in the practices that affects it, disagreements deriving from the period of social mutation, migration, construction industry, etc. A new argument is introduced to justify this regression, namely the dichotomy between major and minor heritage / classified heritage and unclassified heritage, becoming by convention, topic of interest, together with new types of categories integrated into the new concept of heritage, with direct consequences to the landscape by considering everyday life landscape. There is a revival of interest on built heritage, but its method of interpretation and promotion depends on the way it is perceived. Built heritage is a source for modern period in preserving characteristics through typing (Hoinărescu, 1989), exploring identity (Ivănescu, 2014), the tradition of dwelling (Gheorghiu, 2008) or even a source for sustainable architecture (Correia et al, 2014), so by default, for sustainable management, but also a commercial source.

In a contemporary society which has become globalizing, and with no evident territorial restrictions in the production of goods, the only element that is not globalized and can be contextualized, is the heritage identity as a result of close integration between mobile and immobile cultural goods and the location of the communities. On a theoretical basis of heritage and landscape policies, to safeguard the fundamental elements threatened by current trends of chaotic development, the research develops on promotion strategies of the Rural Landscape and its relationship with the Heritage, Culture and Sustainable Development.

To the extent that will determine the directions of these developments based on local community or individual resources in a self-management system is intended to find new development alternatives based on local untapped resources. The foundation for the mentioned promoting and implementing strategies are the comparative summaries policies of the European landscapes models and mainly field studies, the main interaction with the local community and investigating the possibility of identifying the fundamental elements of heritage so that future interventions will not impact the local traditional culture.

The evaluation of existing strategies for implementing and promoting, the elaboration of an inventory as critical measures in terms of harnessing, the identification of valuable components of the rural landscape are all related to the planning and preparation of the future directions in improving its current situation.

‘/

CUPRINS

CUPRINS	2
INTRODUCERE	4
1 PATRIMONIUL – ABORDARE CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ	13
1.1 Patrimoniu cultural	13
Evoluția conceptului de patrimoniu cultural	
Evoluția abordării patrimoniului cultural construit	
Peisajul cultural ca patrimoniu cultural	
1.2 Patrimoniul rural în definirea valorii identității culturale teritoriale	22
Patrimoniul vernacular construit. Arhitectura vernaculară. Cultura tradițională construită	
Valorificarea patrimoniului vernacular construit	
1.3 Sustenabilitatea și reziliența patrimoniului vernacular construit	34
Sustenabilitate și reziliență	
Principiile sustenabile ale patrimoniului vernacular rural	
Concluzii	
2 PEISAJUL RURAL – ABORDARE CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ	39
2.1 Peisajul cultural	39
Fenomenologia conceptului de peisaj cultural	
Perceperea cotidianului în transformarea evolutivă a peisajului rural	
2.2 Peisajul rural	50
Reperete istorice în dinamica peisajului rural – semnele peisajului cultural în teritoriu	
Încadrarea peisajului rural în teritoriu	
Factorii mediului extern asupra dinamicii peisajului în rural	
Fenomenul rural – potențial cultural în dezvoltarea teritoriului	
2.3 Potențialul peisajului rural ca peisaj cultural	66
2.4 Identificarea peisajului rural cu valoare de patrimoniu cultural	67
3 GESTIUNEA PEISAJULUI RURAL ÎN LEGISLAȚIA ACTUALĂ DE PEISAJ .	69
3.1 Politici de salvagardare și valorificare existente la nivel european	69
Modele europene ale politicilor de salvagardare și valorificare a componentei culturale a peisajului	
O abordare comună - Convenția Europeană a Peisajului	
3.2 Strategii existente de dezvoltare	78
3.3 Problematica peisajului rural în practica și legislația românească	80

3.4 Cadrul existent în abordarea peisajului rural la nivel de politică și cultură.	
Sinteză documentară	83
4 VALORIFICAREA PEISAJULUI RURAL - ABORDARE METODOLOGICĂ	85
4. 1 Abordarea integrată a valorii culturale a peisajului rural	85
Conceptul de valorificare al peisajului rural	
Analiza valorii culturale a peisajului rural	
4. 2 Evaluarea peisajului rural	89
4.3 Reconfigurarea peisajului rural	94
Schimbarea scărilor de analiză	
Patrimoniul vernacular – sustenabilitate și reziliență în peisaj	
4.4 Atitudini în reconfigurarea peisajului rural	104
5 PEISAJUL CULTURAL BUCIUM	107
5.1 Metodologia de lucru	107
5.2 Încadrare teritorială	110
5.3 Elemente de reper în istoria peisajului cultural Bucium	112
Memoria aurului în definirea teritoriului	
Memoria aurului în definirea așezării satești	
5.4 Elemente de peisaj cultural în definirea teritoriului	124
Inventarierea elementelor de structură a țesutului rural	
Peisajul minelor în relație cu așezarea satului	
5.5 Atitudini de intervenție în reconfigurarea peisajului rural Bucium	141
Concluzii	
6 CONCLUZII	159
7 Anexe. Glosar termeni. Abrevieri. Bibliografie	163

INTRODUCERE

1 Argument

Un interes major și cu o oarecare urgență îl constituie peisajul, acel peisaj neprotejat, al vieții cotidiene. Procesele de democratizare privesc de asemenea liberalizarea și punerea în circulație a deciziilor controlate ce au loc ad-hoc și amenință în mod frecvent calitatea peisajului și necesită implementări urgente ale unui regulament clar definit ce s-ar conforma cu conceptul superior de dezvoltare durabilă. Gravitatea situației poate fi văzută în faptul că politica peisajului, strategia sustenabilă, gestiunea sustenabilă au devenit foarte importantă în declarațiile Uniunii Europene, dar nu foarte vizibile în politicile naționale. Cum în România, peisajul, predominant rural s-a dezvoltat haotic de ceva vreme, proiectul își propune să aducă în prim plan importanța inventarierii peisajului rural ca parte integrantă a strategiilor de promovare și implementare. Astfel, prin cunoașterea potențialului peisajului rural, prin aplicarea corectă a criteriilor de valorificare a acestuia, se poate naște o strategie sustenabilă. Această strategie, pentru a nu afecta vocația peisajului ține cont de elementele fundamentale, de cultura locului, a unei așezări rurale, identificată în proiect prin patrimoniu, în special prin patrimoniu construit. Cum integram patrimoniul construit neprotejat? Cum poate acesta fi recunoscut la nivel local, național, dar mai ales integrat în peisajul rural european? Care sunt valorile patrimoniale ale peisajului? Aceste sunt întrebări ce își vor căuta răspuns aici. În prezent, schimbările actuale în lume, oferă posibilitatea sau necesitatea unui nou model de societate în care patrimoniul cultural, atât material cât și cel imaterial, ar părea să fie unul dintre valorile principale, iar interesul pentru noi categorii de patrimoniu este în creștere: rural, vernacular sau industrial/preindustrial.

Relația *patrimoniu – peisaj rural* nu este întâmplătoare în cadrul cercetării deoarece patrimoniul, cu precădere cel construit, și peisajul au o veche istorie, încă de la primele așezări umane, prin cunoașterea locuinței străvechi (Patruius 1975) (Zevi 1995), prin existența patrimoniului construit în diverse țări (Oliver 1997, 2007) și folosind diferite tehnici constructive (Vellinga et al 2007). Mai târziu, în Europa, de la începutul secolului XX, odată cu preocupările manifestate pentru conservarea și reabilitarea peisajului, se identifică și recunoașterea valorii patrimoniale a acestuia. Atât UNESCO și Consiliul Europei au formulat convenții și tratate internaționale ce au subliniat noi categorii de patrimoniu cultural cum este patrimoniul vernacular. Conceptul a fost consolidat prin Convenția Europeană a Peisajului (Florența 2002), identificat ca primul tratat internațional dedicat gestionării peisajului, cu care patrimoniul vernacular este atât de intens și profund legat prin caracteristicile culturale pe care le prezintă ca un ansamblu. În paralel cu această evoluție conceptuală și doctrinară, a existat o evoluție similară în politicile patrimoniului cultural, dar și o involuție în practicile care-l afectează pe acesta,

contradicții care decurg din perioada de mutație socială, industria construcțiilor etc. Un nou argument este introdus pentru a justifica această involuție, și anume, dihotomia dintre patrimoniu major și cel minor / patrimoniu clasat și patrimoniu neclasat devenită, prin convenția respectivă, temă de interes împreună cu noile categorii integrate în noua noțiune de patrimoniu, cu consecințe directe în peisaj, prin aprecierea peisajului cotidian.

Apare o resuscitare a interesului asupra patrimoniului construit, dar modul său de interpretare și promovare ține de modul în care acesta este perceput. În relație cu peisajul rural patrimoniul construit este sursă pentru perioada modernă în păstrarea caracteristicilor prin tipizare (Hoinărescu, 1989), în explorarea identității (Ivănescu, 2014), a tradiției locuinței (Gheorghiu, 2008) sau chiar sursă pentru arhitectura sustenabilă (Correia et al, 2014), deci implicit pentru o gestionare durabilă, dar și o sursă comercială prin reprezentarea la nivel internațional a patrimoniului cultural al diferitelor țări (un exemplu sunt expozițiile internaționale, anul aceasta Expo Milano 2015 – Feeding the Planet, Energy for Life). Acest interes a escaladat, de curând în Europa, într-un timp rapid datorită implicărilor instituționale, a strategiilor de dezvoltare durabilă la nivelul european, național, local, tendință considerată cheia pentru o dezvoltare rurală durabilă (Bosia 2015), dar cu absență în înțelegerea, promovarea dinamică a peisajului cultural rural și a valorificării culturii sale tradiționale. În consecință, este importantă identificarea culturii construite, a valorii culturale a peisajului rural pentru a dezvolta strategii la diferite scări de interpretare, de integrare a patrimoniului ca sursa sustenabilă (Correia et al, 2014).

2 Stadiul actual al cunoștințelor

Cercetarea susținută de Academia Română în cadrul proiectului “*Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate*” [POSDRU/159/1.5/S/136077] prin proiectul de cercetare postdoctorală „Patrimoniu și Peisaj Rural. Strategii de integrare și promovare” este o continuare a studiului de cercetare doctorală: „Potențial și valorificare a peisajului rural în cadrul peisajului cultural. Abordare teoretică la nivel teritorial” (2013). Astfel, proiectul pornește cu un stadiu al cunoașterii unor fundamente conceptuale clar definite și identificate în cadrul cercetării doctorale care stau la baza recunoașterii și valorificării peisajului cultural rural prin identificarea și definirea conceptul în relație cu teritoriu prin direcțiile de dezvoltare a peisajului rural astfel: (1) peisaj cultural definit ca peisaj al activităților cotidiene în teritoriu; (2) peisaj cultural ca patrimoniu și (3) peisaj cultural ca resursă, cadru de valorificare, dezvoltare, gestiune durabilă a peisajului rural cultural în teritoriu. Aceste moduri de adaptare a conceptului de peisaj rural cultural prezintă optima integrare a strategiilor de integrare și promovare a acestuia. Ele constituie cunoștințe fundamentele teoretice, utilizate, de la care a

pornit cercetarea postdoctorală și din care s-a dezvoltat relația patrimoniu – peisaj rural., relație ce va fi detaliată pe parcursul primelor capitole.

Ținând cont de evidențierea peisajului cultural ca fenomen cât și descompunerea studiului în direcții specifice și independente de analiză, cercetarea postdoctorală este o aprofundare detaliată a acestuia, completând preocupările cercetătorului legate de domeniul peisajului rural și peisajului cultural ca patrimoniu, într-o Românie aproape jumătate rurală cu o diferență de peste 70 de ani între perceperea și tratarea peisajului - patrimoniu rural, în special a peisajului rural obișnuit.

Alegerea ariei de studiu pentru investigarea de teren, ca rezultat al fundamentării teoretice, este și rezultatul colaborării științifice începută în 2012 cu asociația RPER (membră ICOMOS și Europa Nostra), în cadrul *Universităților de Vară de restaurare si situri, "Restaurare Școala Veche și Repertoriu Rural, Bucium* (ediția V în 2015) cu valoare educațională. Astfel, prin participarea constantă și continuă în fiecare an ca specialist în domeniul peisajului cultural rural, alături de alți specialiști din diferite domenii, cercetătorul a avut posibilitatea de a *monitoriza și identifica corect* transformările peisajului rural și a patrimoniului construit al comunei Bucium. Aplicând *in situ* rezultatele fundamentărilor teoretice, a introdus și dezvoltat, într-un cadru interdisciplinar, o metodologie de identificare și inventariere a elementelor peisajului cultural rural. O parte din rezultatele acestei *corelări dintre activitățile educaționale cu cea de cercetare* sunt vizibile în cele trei ediții ale publicațiilor *Repertoriu patrimoniu rural Bucium* [Ediția I 2012, Ediția II 2013, Ediția III 2014], cărui co-autor și vor constitui sursa de inventar a ceea ce se identifică în cercetare cu perceperea dinamicii peisajului rural.

Alegerea satelor comunei Bucium din județul Alba, încă vernaculare datorită tipurilor de activități ale locuitorilor, monitorizate de către cercetător inclusiv în perioada proiectului de cercetare postdoctorală, oferă acestuia o bază de date a patrimoniului construit necesară pentru a înțelege evoluția peisajului rural, sursa de documentare a metodologiei cercetării.

De-a lungul timpului au existat primele cercetări asupra culturii tradiționale construite, deci implicit asupra patrimoniului construit, peisajul rural trecând deja printr-o prima faza de cunoaștere și de relaționare cu patrimoniul. Inventarieri și studii ale patrimoniului rural construit la nivel local (Gellner, 1981; 1988); în relație cu contextul socio-economic (Ciribini 1942 citat în Bosia, 2015), național (Hoinărescu, coord., 1989) (Ghinoiu, ed, 2011) la nivel mondial (Oliver, 1997) (Vellinga et al., 2007) în raport cu arhitectura sustenabilă (Correia et al, 2014), cu arhitectura bioclimatică sunt un prim pas în formarea unor metode de inventariere a particularităților peisajului rural.

Preocupări au existat și în România asupra locuirii rurale, cu un aport indirect asupra peisajului rural, văzute din perspectivă sociologică, antropologică, etnografică sau chiar arhitecturală.

Gusti, în cercetările sale monografice, identifică satul cu o unitate integratoare a altor unități, precum familia, gospodăria, unitatea socială “cea mai de seamă a societății românești și cea mai potrivită ca întindere” (Gusti, 1968, p. 441). În acele vremuri, noutatea monografiile a constatat “*în contactul direct cu realitatea, ceea ce am văzut că se practică pe scară largă și în alte părți, cât în posibilitatea oferită de un sistem de sociologie, care fără să prejudicieze cu nimic realitatea, îi asigură, dimpotrivă, o cercetare sistematică integrală*” (Mendras 1971). Un studiu de amploare este și Atlasul Etnografic – Habitatul (Ghinou et al 2011) în care sunt extrase informații din legătură de locuirea în ariile etnografice din România, în care se regăsește și satul Poieni din comuna Bucium, date folosite în perioada de teren.

Aceasta este doar o parte din literatura de specialitate de bază care a atins ca subiect peisajul rural, prin prisma patrimoniul construit, ceea ce ne face să conștientizăm importanța valorificării peisajului rural, dar și necesitatea studiului de teren.

La nivel legislativ, în Europa, în Italia de fapt, încă de la începutul secolului XX, au existat și preocupări pentru conservarea și reabilitarea peisajului ca parte integrantă a studiilor de urbanism și amenajarea teritoriului, odată cu recunoașterea valorii sale patrimoniale, analiza peisajului devenind parte de sine stătătoare a documentațiilor.

Este important de menționat și instituționalizarea problematicei peisajului la nivel european marcată de semnarea Convenției Europene a Peisajului (Florența 2000), statele semnatare, printre care și România, fiind în proces de stabilire a consecințelor Convenției asupra legislațiilor naționale în materie de protecție a patrimoniului natural și construit, a mediului, de amendare a teritoriului.

Apar, astfel, ca modele europene, diverse inițiative de dezvoltare a așezărilor rurale prin ghiduri de salvagardare a peisajului, de intervenție asupra patrimoniului vernacular, de dezvoltare sustenabilă, consecință a orientării fondurilor europene spre mediul rural.

3 Scopul și obiectivele cercetării

Scopul acestei cercetări este strâns legat de determinarea unor direcții evolutive menționate în introducerea cercetării și a unor tendințe de dezvoltare deja existente în cadrul comunităților locale rurale, datorită factorilor de mobilitate, globalizare observate și în studiile de teren. Cercetarea își propune astfel un scenariu pe cât posibil minimal la nivelul intervențiilor „externe” și maximal din punct de vedere al utilizării resurselor locale. Se va urmări o cât mai puternică „autonomizare” a ariilor rurale din punct de vedere al posibilității de aplicare a

planurilor strategice a modelelor europene alese. Pe de alta parte acesta „autonomizare” va trebui sa fie dublată de o cât mai mare elasticitate și adaptabilitate a politicilor și programelor la modificările ce vor apărea inerent, prin raportarea la modele culturale europene.

Într-o societate contemporană devenită globalizatoare și fără restricții teritoriale foarte clare în producția de bunuri, singurul element care nu este globalizat și îl poți contextualiza este identitatea patrimoniului ca rezultat al integrării apropiate dintre bunurile culturale mobile și imobile și locul comunităților.

Își propune să analizeze care sunt posibilitățile și limitele pe care le prezintă aceste dezvoltări “de jos în sus” să determine, în consecință, un cadru general de dezvoltare durabilă a așezărilor rurale, implicit a peisajului. Se concentrează pe un fundament teoretic al politicilor de peisaj, de protecție a unor elemente fundamentale posibil amenințate de tendințele de dezvoltare haotică deja prezente în măsura în care acestea se dezvoltă (de exemplu protecția mediului natural și construit în cazul posibile dezvoltări a turismului rural) și pe strategii de promovare a Peisajului Rural și relația acestuia cu Patrimoniul, Cultura și Dezvoltarea Sustenabilă.

În măsura în care vor determina direcțiile acestor dezvoltări bazate pe resursele locale comunitare sau individuale în sistem de auto-gestiune se dorește găsirea unor alternative de dezvoltare bazate pe resurse locale încă neexploatate. Ceea ce va sta la baza strategiilor de promovare și implementare menționate sunt sintezele comparative ale modelelor politicilor de peisaj europene și în principal studiile de teren, principala interacțiune cu comunitatea locală precum și analiza posibilităților de identificare a elementelor fundamentale de patrimoniu, astfel încât, intervențiile viitoare să nu intre în conflict cu cultura tradițională locală.

Focusarea pe patrimoniu și peisaj rural

Cercetarea se focusează în particular pe diversele aspecte ale patrimoniului și ale peisajului, peisaj cultural, arhitectură vernaculară, valoare culturală. Investigația se adresează peisajului rural obișnuit. Prin revizuirea literaturii se aduce în evidență evoluția patrimoniului de la monument la peisaj cultural, recunoașterea nevoii de a proteja peisajul rural. Se concentrează pe conceptul de cultură tradițională construită, pe valoarea patrimoniului vernacular și subliniază caracteristicile sustenabile și capacitatea de reziliență a acestuia. În strânsă legătură cu peisajul rural, aceasta poate valorificată individual sau ca o arie/ nucleu vernacular.

Focusarea pe evaluarea strategiilor de implementare și promovare existente

Revizuirea literaturii asupra modelelor europene și a abordărilor comune, a strategiilor de salvagardare a patrimoniului cât și a cercetărilor s-a observat o lipsă a abordării integrate a acestora, a corelării lor la nivel de teritoriu. Este de asemenea și lipsa unei consistențe între teorie și practică, în abordarea unor metodologii de valorificare a peisajului rural. Se concentrează pe o

revizuire a acțiunilor strategiilor în ultimele decenii sau lipsa lor, în ordine să identifice o evaluare de succes în valorificarea peisajului rural.

Focusarea pe identificarea componentelor valorice ale peisajului rural și formarea unei metodologii de inventariere a elementelor sale

Printr-o fundamentare asupra legislației, a strategiilor de patrimoniu și peisaj la nivel mondial și european și o abordare comparativă cât și o corelare a acestora este sursa unei valorificări corectă a peisajului rural.

- Identificarea motivelor de a introduce peisajul în evaluarea patrimoniului
- De a introduce criterii și principii în evaluarea peisajului rural
- Oferirea unui cadru metodologic în ceea ce privește valorificarea peisajului rural

Tranziția definește starea societății actuale din mediul rural, aceasta aflându-se într-o perioadă în care consecințele efective se manifestă la nivelul tendințelor de evoluție de remodelare ce implică transformări la nivelul structurii peisajului prin implementarea unor moduri de organizare, de consum al spațiilor, a fluxurilor nevoilor.

Regândirea categoriilor, definițiilor și a conceptelor folosite, a defini ce înseamnă *patrimoniu vernacular*, cum se manifestă calitățile sale într-o lume dinamică, cu schimbări rapide și poate fi studiată și reprezentată mai bine.

În centrul abordării acestei cercetări, ca obiective generale, stau conceptele de patrimoniu rural și peisaj, menționarea diferită în titlu a fost intenționată deoarece este important modul în care acestea, împreună pot contribui la evoluția mediului rural, mai corect la dezvoltarea mediului rural contemporan (actual).

Nu înțelegem aici prin peisaj o imagine pitorească a unui spațiu perceput ca “natural” ci acea compoziție de spații create sau modificate de om pentru a servi drept suport și fundal activităților cotidiene ale comunităților / societăților. În acest proiect se va vorbi de diferitele tipuri de peisaje: social, natural, cultural, periurban, urban precum și la modul lor de relaționare cu mediul rural printr-o abordare interdisciplinară, de sinteza a metodelor practice de evaluare și gestiune teritorială.

În acest sens evaluarea peisajului rural va avea scopul de a degaja regiuni sau situri de interes în vederea protejării și dezvoltării lor ca teritorii dar și a elementelor sale fundamentale rurale de patrimoniu, patrimoniu neclasat, dar foarte important pentru evoluția și dezvoltarea unei așezări rurale. Ținând cont de interesele adverse asupra patrimoniului, pe de o parte conservarea, pe de alta parte înnoirea fondului construit, proiectul introduce conceptul de sustenabilitate pentru a face legătura acestor perspective. Definind sustenabilitatea și înțelegând răspunderea pe care ne face să ne-o asumăm, cercetarea face referire la binecunoscutele resurse naturale și la mediu; deci implicit, la resursele locale și cultura tradițională construită locală. Astfel, plecând

de la aceste analize teoretice, suprapuse cu analize realizate pe teren, cercetarea își propune în primul rând determinarea unui diagnostic diferențiat în funcție de vocația unei arii rurale. Se propun identificări de strategii de integrare a patrimoniului rural în teritoriu, utile pentru elaborarea și implementarea proiectelor integrate de amenajare și arhitectură pentru a preveni deteriorarea peisajului rural și pentru ameliorarea calității vieții în aria ruralului în spiritul direcțiilor promovate de Convenția Europeană a Peisajului.

Ceea ce își propune cercetarea, în principiu este, pe cât posibil, o evitare a unor șabloane deja utilizate în cadrul politicilor teritoriale, a kitsch-ificării tradițiilor sau a arhitecturii locale rurale, distrugerea de peisaje prin supunerea lor la presiuni prea mari, realizarea de infrastructuri și dotări supradimensionate, cu un impact negativ asupra zonelor respective, etc. Evident ca toate aceste activități tipice dezvoltării durabile vor fi luate în considerație, dar se va încerca să evite aplicarea lor într-un mod inadaptat unei realități locale.

Există semnale în acest sens în mai multe țări europene care, mai mult decât altele, au știut să mențină stăpânirea (tutela) aspectelor naturaliste separat de acele aspecte istorico - culturale în legislație și în gestiunea administrativă a teritoriului, așa cum este în Germania sau în Elveția sau în țările din Nordul Europei.

Dar există mult interes în vederea aprofundării temei și în alte țări, ca Franța și Italia, unde tutela asupra peisajului derivă direct din cultul protejării monumentelor. Acesta din urmă a avut și are, oricum, influența sa asupra opțiunilor privitoare la politica de protecție și punere în valoare a peisajului în toate țările europene.

Astfel, printr-o analiză comparativă a politicilor de peisaj și a strategiilor existente în peisajului rural românesc și elementelor fundamentale ale acestuia ca patrimoniu cu strategiile de integrare dezvoltate la nivelul peisajelor rurale europene, se punctează urgentarea direcționării către comunitățile locale și problemele lor reale de către specialiști din diverse domenii.

4 Abordarea metodologică a cercetării

Metodologia de cercetare este bazată pe strategia studiului de caz folosind o fundamentare teoretică atât la nivel de literatură de specialitate cât și la nivel de politici și strategii de patrimoniu și peisaj, existente la nivel național și european prin ceea ce proiectul acesta promovează: cercetare, sincronizare și sustenabilitate. Studiul de caz selectat: peisajul cultural Bucium a fost evaluat, prin utilizarea fundamentelor teoretice, folosind modele europene care au contribuit la scopul și obiectivele cercetării, prin problemele impuse și cu completarea literaturii de specialitate din perioada stagiilor de mobilitate.

A avea o varietate de date existente, o combinație de surse care au fost folosite pentru colectarea datelor folosind o abordare multi-criterială: literatură publicată, rapoarte din studii de teren, colectarea datelor locale, observațiile studiului de teren.

Astfel metodologia a adus în paralel identificarea, revizuirea și completarea literaturii de specialitate cu pregătirea documentației tehnice pentru studiul pe teren, rezultând în final o documentare cât mai adecvată a țesutului rural al Comunei Bucium, ca strategie de valorizare în intervenții ulterioare, în îndeplinirea scopului și a obiectivelor prin această cercetare.

Strategia

Strategia este relaționată cu planificarea și pregătirea direcțiilor viitoare în îmbunătățirea situației prezente a peisajului rural, pentru o mai bună protejarea a acestuia. Strategia se adresează metodologiilor de valorificare a peisajului rural, așa cum și-a propus prin acest proiect și este importantă deoarece se adresează în principal printr-un cadru de evaluare a peisajului rural. Importanța dezvoltării unei expertize/ unui studiu, analize și elaborarea unui inventar ca acțiuni vitale în termenii valorificării. Importante abordări ce vor fi adresate în capitolul patru, în ceea ce privește evaluarea metodologiilor de valorificare.

Structura lucrării

Aceasta cercetare este structurată în 7 capitole și introducere. Capitolul introductiv explică ruptura dintre cunoștințele și formulează obiectivele cercetării astfel încât să completeze și dezvolte o legătură între aceste cunoștințe: patrimoniu cultural – peisaj rural. Primul capitol face o revizie asupra evoluției patrimoniului și strategiilor de valorificare, accentuând valoarea patrimoniului vernacular construit și a culturii tradiționale construite în dezvoltarea sustenabilă teritorială, relaționând cu reziliența cu peisajul rural.

Capitolul doi face o revizie a formării peisajului cultural și importanței peisajului rural în cadrul acestuia și identifică particularitățile peisajului rural contemporan și relația strânsă cu patrimoniul.

Capitolul trei face o trecere prin politicile de peisaj, prin strategiile la nivel european și național, identifică valoarea culturală a peisajului rural și locul acestuia în cadrul strategiilor, abordare comparativă a modelelor europene.

Capitolul patru investighează semnificația valorificării peisajului rural, consideră indispensabilă relația peisaj rural - patrimoniului cultural construit în strategiile de promovare acestora, este de fapt metoda de valorificare a peisajului prin prisma patrimoniului rural, explică selectarea metodei de cercetare și identifică o matrice multi-criterială de analiză a peisajului rural, oferind principii și direcții strategice de valorificare a patrimoniului vernacular construit identificat în primul capitol.

Capitolul cinci se adresează studiului de caz, definește metoda de teren de inventariere a elementelor de patrimoniu construit a peisajului rural, inventariază elementele structurante de valoare ale peisajului rural, utilizând inventarierea și repertorierea patrimoniului rural neprotejat. De altfel, capitolul concluzionează cu identificarea unor direcții viitoare.

Capitolul șase prezintă concluziile generale ale cercetării, confirmă atingerea obiectivelor cercetării, argumentează alegerea perioadelor de stagi, le identifică în cadrul cercetării alături de aportul personal al cercetătorului și dezvoltă direcții viitoare ale cercetării.

Capitolul șapte prezintă bibliografia parcursă pe întreabă perioadă a cercetării, în ordine alfabetică cu un corp de literatură diversificat de la patrimoniu la peisaj și peisaj cultural, etnografie, geografie, istorie, arhitectura, etc, literatură utilizată pe parcursul întregii cercetări.

Mulțumiri

Doresc să adresez sincere mulțumiri conducătorului meu științific, *Doamna Academician Doctor Sabina Ispas*, pentru încrederea acordată și sprijinul oferit pe toată durata elaborării cercetării postdoctorale. Fără încurajările domniei sale, multe din direcțiile urmărite nu ar fi fost puse în practică.

Menționez că „*Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077”*

1 PATRIMONIUL – ABORDARE CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ

Fig. 1.1 Crucea „de la Țandău” 1878-1897, Poieni, lângă casa 632, comuna Bucium, județul Alba. Inventariată și repertoriată în cadrul UdV Bucium 2012. Clasă ca monument istoric în urma documentațiilor elaborate de RPER-Ro Cod LMI AB-IV-m-B-21078 (Postăvaru, Hărmănescu, Bianu, 2013; 2014)

Sursa: autor, 24 iulie 2013

Scopul acestui capitol este de a revizui evoluția patrimoniului cultural, luând în considerare obiectivele cercetării. Dezvoltă o înțelegere profundă a importanței valorilor tradiționale prin parcurgerea literaturii de specialitate și a documentelor strategice internaționale ce au dezvoltat principiile fundamentale de salvagardare a patrimoniului cultural construit de la monument la peisaj cultural. Contribuie la o mai bună abordare în identificarea valorilor patrimoniului cultural construit, a arhitecturii vernaculare în valorificarea peisajului rural, conștientizarea culturii tradiționale construite și recunoaște criteriile sustenabile ale patrimoniului vernacular construit în evaluarea unui teritoriu.

1.1 Patrimoniu cultural

Evoluția conceptului de patrimoniu cultural

Conceptul de *patrimoniu* are semnificații diferite în funcție de mediul care îl promovează, și de mentalitatea și/sau instituția care și-l atribuie și-l exploatează. Cuvântul patrimoniu la origine, este legat de structurile familiale, economice și juridice ale unei societăți stabile, bine

plasate în timp și în spațiu (Choay, 1998) și se aplică pentru bunurile individuale. Procesul de conștientizare a necesității păstrării moștenirii culturale a parcurs și în continuare un drum sinuos, fiind și astăzi în continua evoluție. Conform studiilor UNESCO, abordarea lui datează din anul 6 d. Hr (Jokilehto, 2005) și a fost folosit ca termen de „antichități” în vremea Renașterii și în sec. XVIII pentru desemnarea construcțiilor sau artefactelor vechi cu valoare istorică. Astfel, prin patrimoniu se înțelege însă de regulă un fond stăpânit de o anumită colectivitate dată, care s-a constituit prin treptate acumulări de obiecte a căror valoare ține de capacitatea lor de a desemna un trecut comun al colectivității respective. Patrimoniul este, așadar, în chip esențial o *formă de memorie*. În mentalitatea contemporană patrimoniul a ajuns să semnifice mai curând o instituție, o legislație chiar de cele mai multe ori, lesne de separat uneori de acea noțiune inițială de valoare comună conotând trecutul unui grup uman. Valoarea cunoscută astăzi a fost căpătată în urma Revoluției Franceze și identifică separat *monumente și opere*, recunoscându-le calitatea de martori ai istoriei și de aceea merită să fie conservate și transmise generațiilor viitoare. A fost introdus ca instrument juridic în 1790, protecția/conservarea patrimoniului istoric fiind un act de recontextualizare (Gomart, 2004, p 458), muzeificare și comercializare (Choay, 2014, p 44) care s-a manifestat la scară largă. Astfel conceptul de patrimoniu induce la o omogenizare a sensului de valori care se repetă, în cadrul unui astfel de proces (Choay, 1998), iar arhitecturile secolelor XIX și XX sunt în mod progresiv integrate în categoria de monumente istorice. Această atitudine stă la baza cunoașterii calităților estetice a patrimoniului, la definirea ierarhiei valorilor și contururilor sale spațio-temporale și modul de tratare/dezvoltare a acestuia. Astfel, industrializarea și dezvoltarea urbană au contribuit cu semnificații diversificate a conceptului de patrimoniu. În timp ce în Franța cultul pentru monumentul istoric rămâne, Anglia adoptă ideea de integrare a monumentului în prezent, iar pentru americani, monumentele sunt necesare vieții prezentului, făcând parte din cotidian. Integrarea monumentului în țesutul construit, relaționarea cu vecinătatea și cu natura (Ruskin, 1956), identificarea cu grupul social care l-a ridicat, identificarea cu memoria colectivă aduce în prim plan un patrimoniu care se adresează în mod egal tuturor oamenilor. Progresul tehnic modelează spațiul, iar lipsa de calități estetice ale spațiului modern (Sitte, 1996) diferențiază *patrimoniul cu valoare culturală*. Dorința de a fi pus în valoare, transformarea lui în produs economic prin turism, dar și integrarea acestuia în viața cotidiană au dus la diverse conotații ale sensului cât și la efecte negative asupra peisajului și mediului. Metamorfoza cantitativă la care a fost supus aceste direcționări ale patrimoniului începând cu anii 1960 dă naștere unui ansamblu de procese de afirmare a politicilor culturale în diferite state.

Monumentul istoric primește o nouă definiție prin Charta de la Veneția (ICOMOS, 1964) și cuprinde atât *creația arhitecturală izolată cât și așezarea urbană sau rurală* care poartă mărturia unei civilizații nu numai marile creații (ICOMOS, 1966) ci și operele modeste care au

câștigat o semnificație culturală, prin trecerea timpului. Mondializarea valorilor și a referințelor occidentale a contribuit la expansiunea ecumenică (Choay, 1998) a practicilor patrimoniale prin *Convenția privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural mondial* (UNESCO, 1972) și suprapunerea conceptului de patrimoniu cultural universal peste conceptul de monument istoric.

Astfel, *patrimoniul cultural* reunește „întregul corpus de semne materiale – atât artistice, cât și simbolice – transmise din trecut fiecărei culturi și, prin urmare, întregii umanități. Ca parte constituantă a afirmării și îmbogățirii identităților culturale, precum și ca moștenire ce aparține întregii umanități, patrimoniul cultural conferă fiecărui loc caracteristici specifice și este depozitarul experienței umane” (UNESCO, 1989)

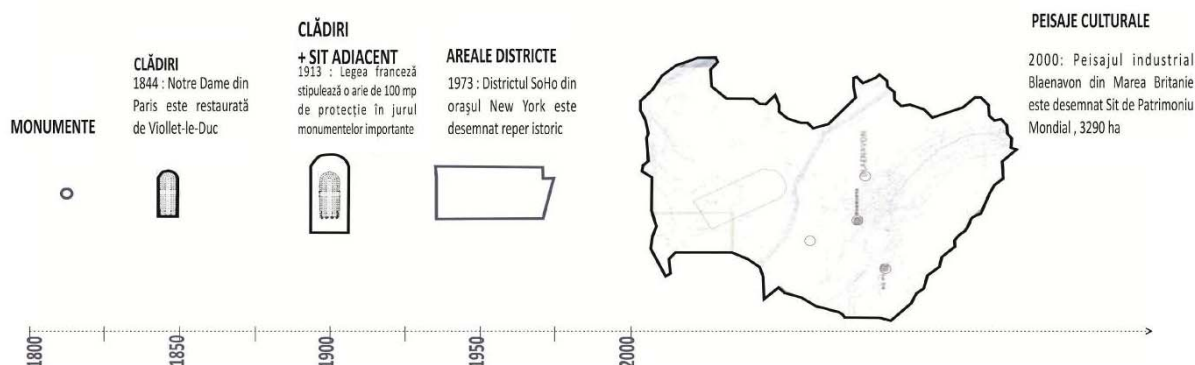
Patrimoniul cultural are caractere paradoxale ce constau în unitate, pluralitate, memorie și prezent creativ, identitate și *métissage* (amestec) cultural, etc. Moștenirea comună a colectivității, lăsată de generațiile precedente odată cu responsabilitatea de a-l transmite generațiilor viitoare, reper identitar ce poartă mărturia tradițiilor, credințelor și valorilor unei civilizații, a evenimentelor istorice și evoluției societății, patrimoniul cultural reunește: *monumente istorice, grupuri de clădiri adunate în ansambluri sau situri, creații ale mâinii omului într-un cadru natural* (UNESCO, 1983)

Pe fondul acestui context, patrimoniul cultural nu poate fi gândit și tratat fără să fie pus în discuție mediul cultural construit specific unui loc, dar și mentalitatea, comportamentul omului/a societății care angajează *totalitatea raporturilor noastre cu spațiul, timpul și memoria și să corespundă cu noile nevoi ale comunității.*

Patrimoniul cultural a suferit un proces de expansiune și transfer semantic (Vecco, 2010) care a rezultat în generalizarea utilizării sale, ce vine tocmai din ambiguitatea semantică a termenului de monument, elementul esențial al oricărui patrimoniu. Astfel, sunt identificate trei etape parcurse în extinderea conceptului de patrimoniu cultural, după cum urmează:

- o extindere tipologică și tematică prin includerea în patrimoniu a elementelor care nu făceau în mod tradițional parte din acesta – prin formularea unei abordări integrate a patrimoniului cultural;
- extinderea criteriilor de selecție a patrimoniului cultural prin includerea, pe lângă valorile istorice și artistice, *a valorii culturale, a valorii de identitate și a capacității de interacționare cu memoria; apariția peisajului cultural recunoscut de UNESCO* (Fowler, 2003).
- trecerea de la o abordare normativ-obiectivă la una bazată pe capacitatea unui obiect de a suscita valori și semnificații. Patrimoniul a încetat să fie definit prin prisma aspectelor materiale, creându-se astfel premisele pentru recunoașterea patrimoniului cultural intangibil/imaterial.

În baza acestora se poate concluziona că patrimoniul cultural este un concept în continuă extindere și dezvoltare, ceea ce face dificilă identificarea elementelor componente ale acestuia. Practic, fiecare modificare a conceptului conduce la reevaluarea elementelor care intră sau ar putea să intre în sfera patrimoniului cultural. În consecință, va fi cu atât mai dificil de procedat la evaluarea patrimoniului cultural și a diferitelor efectelor care decurg din valorificarea sa.

Sursa: traducere după Gomart în Koolhaas, R, ed., 2004. Content, Koln: Taschen, p 458

Fig. 1.2 Evoluția valorificării patrimoniului cultural de-a lungul istoriei

Evoluția conceptului a însemnat lărgirea sensului de la pe protejarea patrimoniului natural și cultural, cel din urmă vizând în principal conservarea culturală a monumentelor de arhitectură, clădiri unice și cu valoare arhitecturală sau ansamblurilor, cu accentul pe estetică, în prezent se încearcă *accentuarea conservării mediilor culturale integrate ce evocă viața și ocupațiile (activitățile) oamenilor în general.*

Evoluția abordării patrimoniului cultural construit în documentele internaționale

Parcursul conceptului de patrimoniului cultural a dus formarea unei protecții progresive a lui. Plecând de la definiția universal valabilă că patrimoniul cultural este un ansamblu de bunuri materiale și imateriale, culturale și naturale, *transmise din generație în generație, dovedește intersecția unor domenii diverse: istoria, arheologia, arhitectura și arta, tradițiile orale și festive, etnografia, antropologia, arheologia.*

Prin Carta de la Athena (1933) iau naștere primele direcții în ceea ce privește conservarea și recuperarea patrimoniului, dar în același timp este și startul modernizării, aducând cu sine ideea de progres prin folosirea tehnicilor și a tehnologiilor noi în restaurarea lor, reutilizarea lor, etc. *Include ansambluri urbane în definirea patrimoniului construit și subliniază valoarea economică, spirituală și culturală a patrimoniului arhitectural.* Astfel, de-a lungul timpului, răspunzând acestui progres al dezvoltării urbane, s-au dezvoltat diferite reguli și direcții în gestionarea patrimoniului cultural construit, materializate în convenții, declarații atât la nivel european cât și la nivel mondial. Apariția primelor documente a avut loc concomitent cu

formarea organizațiilor ce le susțin, de menționat: Consiliul Europei (1949) prin preocuparea inițială a problematicei salvagădării patrimoniului, UNESCO (1947), cu un comitet specializat (WHC) pentru recomandări privind conservarea diverselor bunuri specifice, ICCROM (1959) privind conservarea patrimoniului cultural, ICOMOS (1965) identificând și promovând metodologii de conservare, protejare cât și comisii speciale TICCIH (1973) privind patrimoniu industrial, CIAV (1976) pentru protejarea patrimoniului vernacular prin recunoașterea lui în 1975, ICAHM privind patrimoniul arheologic.

Astfel, amintim câteva momente importante din aceste documente ce au dezvoltat relația patrimoniului cu peisajul, dar mai ales cu peisajul rural prin relația cu teritoriul (justificând identificarea peisajului rural ca patrimoniu istoric):

Moment	Dezbateri. Obiective. Reacție
Convenția Culturală Europeană (Comisia Europeană, 1954)	Salvagădarea patrimoniului cultural comun al Europei
Carta de la Veneția (ICOMOS, 1964)	Subliniază necesitatea protejării patrimoniului cultural construit în acord cu progresul (cerințele noi, contemporane) dar să nu altereze valoarea acestuia
Carta de Burra (ICOMOS, 1979)	Linii directoare privind principiile și procedurile de bază pentru conservarea locurilor de patrimoniu și identifică trei niveluri de intervenție pentru structurile de patrimoniu: conservare, restaurare și reconstrucție.
Carta de la Washington (ICOMOS, 1987)	Stabilește principiile și liniile directoare pentru protecția și conservarea orașelor istorice - integrarea obiectivelor de conservare în politica de planificare; - calități ale orașelor istorice care ar trebui să fie conservate; - participarea locuitorilor în procesul de conservare; și aspectele sociale și economice ale păstrării orașului istoric.
Documentul Nara (ICOMOS, 1994)	Autenticitatea, diversitatea culturală și patrimoniul cultural
Declarația de la Stockholm (ICOMOS, 1998)	50-a aniversare a Declarației Universale a Drepturilor Omului Recunoaște dreptul tuturor popoarelor de a participa la viața culturală a comunităților lor. Dreptul la patrimoniu cultural,

"parte integrantă a drepturilor omului",
sarcinile și responsabilitățile pentru persoane fizice și
comunități.

Carta Comitetul Internațional al Lemnului: Principii pentru conservarea clădirilor istorice din lemn (ICOMOS, 1999)	Principiile și practicile pentru protecția și conservarea structurilor istorice din lemn, luând în considerare și tehnologiile contemporane, dar utilizate cu cea mai mare prudență educație
Carta Patrimoniului Vernacular (CIAV, ICOMOS, 1999)	Principiile de conservare ale patrimoniului vernacular/ arhitectura vernaculară Stabilește liniile directe pentru practicile de conservare, inclusiv de cercetare și documentare, păstrarea meșteșugului tradițional, adaptarea la noi utilizări, precum și necesitatea de educație a conservatorilor și a comunităților.
Carta de la Cracovia (UNESCO, 2000)	Principii de conservare a patrimoniului aheologic
Convenția Europeană a Peisajului (Comisia Europeană, 2000)	Identificarea peisajului ca patrimoniu
Carta ICOMOS (UNESCO, 2003)	Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural intangibil
2005	Art 11
Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Consiliul Europei, 2005)	Art 12 Încurajarea tuturor să participe în procesul de identificare, studiere, interpretare, protecție și conservare a patrimoniului cultural Considerarea valorii atașată de fiecare comunitate patrimoniului cultural în care se identifică
Rezoluția Parlamentului European privind protecția patrimoniului european natural, arhitectural și cultural în regiunile rurale și insule 2006	Rezoluție ce pune în discuție Recunoașterea caracterului de patrimoniu cultural ariilor rurale, importanța teritoriului rural European și abordarea sa integrată, în special zonelor agricole tradiționale Necesitatea implementărilor corecte ale politicilor europene Balanță sustenabilă între populație și mediu
Declarația de la Québec	Raporturile dintre patrimoniu material și imaterial și

Salvarea spiritului locului (ICOMOS, 2008)	mecanismele interne, sociale și culturale, ale spiritului locului prin: Redefinirea spiritului locului; Identificarea amenințărilor ce pun în pericol spiritul locului; Salvarea spiritului locului; Transmiterea spiritului locului
Declarația de la Rimetea (CIAV, 2009)	Importanța fundamentală în zonele multiculturale Conservarea in situ pentru arhitectura vernaculară în regiunile multiculturale Utilitatea comunităților să-și întocmească inventare ale bunurilor și patrimoniului vernacular, și să încurajeze și să dezvolte capacitățile locale în <i>menținerea tradiției locale</i> în construcții, agricultură, Eco-turism și meșteșugărit
Patrimoniul Mondial și Dezvoltarea Sustenabilă. Rolul comunităților locale în gestionarea siturilor UNESCO (Comisia Europeană, 2012)	Aniversarea a 40 de ani a aplicabilității Convenției Patrimoniului Mondial Cultural și Natural, moment în care s-au împărtășit experiențele, bunele practici în ceea ce privește gestionarea Patrimoniului Mondial și a siturilor UNESCO din Sud-estul Europei
Montenegro, Kotor	- Accentul pus pe rolul comunității în identificarea, gestionarea sustenabilă și conservarea siturilor.

Dinamica tendințelor patrimoniale rezultată din aceste documente țin cont de schimbările economice și sociale din mediul rural, iar înțelegerea valorilor fiind întotdeauna în centrul protecției patrimoniului (Nistor, ed., 2010) și se suprapune intențiilor/direcțiilor ale patrimoniului cu cele ale gestionării echilibrate schimbărilor în peisajul rural, iar în ultimi ani accentul s-a pus atât pe educația locuitorilor acelor locuri prin conștientizarea valorilor de patrimoniu cultural construit, implicit patrimoniu vernacular construit, identitatea culturii locale/ specificul local/ spiritul locului. Documentele definesc principiile valabile în valorificarea patrimoniului cultural construit rural, valoare adăugată a peisajului rural contemporan prin:

- Recunoașterea patrimoniul vernacular construit, valoarea arhitecturii vernaculare ca patrimoniu vernacular construit prin identificarea tipurilor de bunuri și definirea contextului patrimoniului vernacular (ICOMOS, 2005), spiritul locului (ICOMOS, 2008) *conturând cultura locală construită / cultura tradițională construită; dar fără a fi direct menționată.*

- Abordarea integrată a gestionării sustenabile, tipuri de intervenție și de utilizare a patrimoniului cultural construit (în funcție de tipurile de degradare), recunoașterea autenticității în dezvoltările turistice – redirectionând principiile spre valorificarea teritoriului.

- Accentuarea educației locuitorilor, procesul participativ și politicile de conservare integrate.

Peisajul cultural ca patrimoniu cultural

Prin *Convenția internațională pentru protejarea patrimoniului cultural și natural mondial* (UNESCO, 1972), aduce în discuție protecția siturilor de valoare culturală separat de acelea de valoare naturală, așezându-le în cadrul unor categorii tipologice stabilite, definind astfel peisajul cultural. Fiecare *sit cultural sau natural* (sit de patrimoniu - de importanță pentru moștenirea comună a umanității) de *patrimoniu* trebuie să răspundă la o parte din criteriile unice de selecție culturale și naturale (conform Anexa 1) care dau valoare universală. Astfel cele șase criterii culturale, prin posibila alăturare, dezvoltă abordări ce sunt complementare și difuze conceptului de patrimoniu cultural.

Activitatea întreprinsă de UNESCO în ceea ce privește peisajul cultural constă în încercarea de a identifica elementele culturale ale mediului, pe o scară mai amplă, dezvoltă un proces de conștientizare a resurselor culturale, fie ele construite, naturale sau o combinație între acestea, cum este cazul peisajelor culturale. Peisajele culturale sunt incluse pentru a desemna arii geografice ce prezintă urme puțin vizibile ale activității umane dar care au devenit parte integrantă a unei culturi. Multe peisaje, regiuni și situri au o valoare culturală semnificativă datorită modului în care au fost create, aceasta nefiind neapărat corelată cu unicitatea peisajului sau cu relaționarea acestuia cu un anumit eveniment. Scopul UNESCO constă în a: *cataloga, numi și conserva* peisajele culturale, dar înscrierea lor în WHL *nu este o garanție de protecție*.

UNESCO a subliniat necesitatea *identificării peisajului cultural de valoare*, prin analizarea istoriei genezei peisajului pe cale de dispariție, definit ca „*un exemplu de peisaj rezultat din asocierea unor elemente culturale și naturale, semnificativ din punct de vedere istoric, estetic, etnologic sau antropologic și care evidențiază un echilibru armonios între natură și activitățile umane de-a lungul unei lungi perioade de timp, dar care este rar și vulnerabil sub impactul unor schimbări ireversibile*” (van Droste et al., 2005 citat de Farina, 2006). Identificarea poate fi utilizată ca referință în viitoarea planificare a peisajului cultural, dar fără a *identifica caracterul, calitatea, sensul sau semnificația ariei peisajelor, în care se află*. Abordarea propusă de caracterul planificării descrie ca existând patru elemente principale ale unui peisaj cultural: *natural, cultural, vizual, și de semnificație*.

Peisajul cultural relevă trecutul și evoluția unei țări cât și relațiile oamenilor cu mediul, punând în același loc trei temporalități: trecut, prezent, viitor. Astfel conjugă *timpul* cu *spațiul* în mod natural și cu caracteristicile *climaxului* (clima, peisajul, oamenii, religiile, obiceiurile, literatura, muzica, etc.) transformându-se într-un proces de tranziție. Acești vectori vor acționa dezvoltând ideea *peisajului cultural* pe 3 axe complementare asupra: *bunurilor culturale, bunurilor materiale, bunurilor imateriale*.

Potrivit prescripțiilor de înscriere în WHL, peisajul cultural este definit ca fiind o trăsătură culturală și reprezintă, cumulativ, proprietățile naturale și cele rezultate din activitățile umane ale

- (II) (ii) **Peisajele evolutive** (sau dezvoltate organic) care rezultă din constrângeri sociale, economice, administrative și/sau religioase, care au fost dezvoltate în comun și, ca răspuns la mediul lor natural. Acestea sunt împărțite în două subcategorii:
- (IV) - **Un peisaj fosil / relicvă**, în care procesul evolutiv a ajuns la sfârșit;
- (V) - **Un peisaj continuu în timp**, care rămâne cu un rol cheie social activ în societatea contemporană, împreună cu modul tradițional de viață;
- (VI) (iii) categoria finală este peisajul cultural, cu aspecte asociative, artistice sau cultural, relaționate cu elemente legate de mediu.

În funcție de asocierea pe care o generează din criteriile de selecție, pentru înțelegerea mai bună a mecanismului care a determinat și determină apariția lor, Birnbaum (1992) clasifică peisajele culturale astfel (Birnbaum, ed., 1992):

1. *peisaj istoric proiectat de om*: spațiul a fost proiectat de un arhitect sau designer, horticultor etc. (parcuri, domenii, grădini). Acest tip de peisaje culturale pot include ca elemente de patrimoniu cultural construit: edificii diverse ca dimensiuni, stil și funcționalitate, poduri, fântâni, sculpturi, ziduri, mobilier de grădină.

2. *peisaj istoric vernacular*: spațiul natural a fost modificat de om în mod involuntar, ca urmare a activităților indispensabile diverse derulate pe parcursul timpului (ferme, comunitate rurală, arii industriale, vii, mine etc.). *Elementele de patrimoniu cultural construit* care sunt incluse în acest tip de spațiu sunt foarte variate: arhitectura tradițională/ vernaculară, conace, ferme, fabrici și alte construcții, precum și inventarul de unelte și instrumente care deserveau activitățile tradiționale, derulate pe baza *facilităților oferite de mediul natural*.

3. *sit istoric*: peisaj semnificativ pentru asocierea sa cu un eveniment, o personalitate sau activitate (situri arheologice, câmpuri de bătălie). Cu acest tip de patrimoniu cultural se pot asocia atât componente ale patrimoniului construit – cetăți, clădiri istorice, monumente și vestigii arheologice -, cât și ale celui mobil – găsite în interiorul sitului respective, de exemplu prin intermediul cercetării arheologice.

4. *peisaj etnografic*: spațiu natural care este definit de localnici ca resursă culturală (situri religioase, locuri sfinte sau care sunt asociate cu credințe populare, formațiuni geologice). Patrimoniul cultural material asociat cu aceste spații sunt: complexele mănăstirești și cimitirele, edificii ale unei mici așezări rurale și altele.

1.2 Patrimoniul rural în valorificarea identității culturale teritoriale

Patrimoniul rural cuprinde ansamblul elementelor materiale și imateriale care atestă relațiile speciale pe care o comunitate umană le-a stabilit de-a lungul istoriei cu un teritoriu (CEMAT, 2003), devenind astfel, conform *Ghidului de evaluare a patrimoniului rural*,

catalizatorul dezvoltării teritoriale. Acest factor reprezintă un atu, un motor și de ce nu, un factor de dezvoltare pentru populație (Dejeant Ponce, 2009) În căutarea autenticității, omul contemporan își caută rădăcinile și aspiră să se regăsească în acest mediu.

Patrimoniul cultural rural a căpătat o dublă evidență: oamenii care se servesc de el, care trăiesc aici și care adesea au jucat un rol important în supraviețuirea acestor bunuri trebuie să conștientizeze că acest ansamblu le aparține, dar în același timp, spațiul rural, ca patrimoniu pe care îl reprezintă și pe care îl conține, este considerat în egală măsură ca bun și loc al tuturor, locuitorilor din orașe cât și din sate. Până de curând patrimoniul rural era considerat că înglobează edificiile legate de exploatarea agricolă și mai ales micul patrimoniu rural: spălătoriile, morile, capelele. Amenajarea teritorială a adus în discuție și ansamblul elementelor materiale și imateriale care atestă relații speciale pe care o comunitate umană le-a stabilit de-a lungul istoriei cu un teritoriu. Astfel, patrimoniul rural se poate defini ca ansamblu de bunuri materiale și imateriale, culturale și naturale, transmise din generație în generație, astfel el intersectează domenii diverse.

Inventarierea elementelor conform Ghidului (CEMAT, 2005) constă în a evidenția valoarea patrimonială peisajului rural în teritoriu (naturală, culturală, istorică, arhitecturală și arheologică)

Astfel, plecând de la definirea patrimoniului cultural, patrimoniul material rural este format din:

- *Patrimoniul construit* care este legat de clădirile care atestă activități specifice zonei sau viața colectivă: industrie, păstorit, agricultură, etc, identificate prin arhitectura vernaculară/ arhitectură tradițională.
- *Micul patrimoniu* - „obiecte tradiționale laice, religioase, festive, obiecte de mobilier, unelte, etc” ce țin de activitatea specifică zonei; a meșteșugurilor, obiceiurilor
- *produse* care rezultă în urma adaptării la condițiile locale și activitățile specifice, de creștere a animalelor, activități agricole, miniere, de prelucrare a produselor și culinare etc;
- *peisaje*, ca rezultate ale acțiunii umane asupra teritoriului, a exploatării resurselor sale.

Deci patrimoniul construit, în cadrul acestei cercetări, este un rezultat al adaptării la condițiile locale și se identifică cu cultura tradițională construită.

Patrimoniul imaterial constă în:

- *tehnici și tehnologii* care au dus crearea peisajelor, a construcțiilor și la elaborarea produselor *cu implicații directe în estetica peisajelor (prelucrarea lemnului, instalații tehnice, obiecte mărturie a identității culturale și a moștenirii tradiției – a vieții locale*

Fig. 1.3. Colecția de obiecte tradiționale folosite în activitatea minieră din Muzeul Etnografic, Poieni, Bucium, județul Alba

Sursa foto: autor, iulie 20

Fig. 1.4 Obiecte tradiționale folosite în activitatea cotidiană, Muzeu etnografic, Poieni, Bucium, Alba.

Sursa foto: autor, iulie 2013

- *viața comunitară elemente ale timpului date de calendarul popular, civil și cel bisericesc: sărbătorile fixe, mobile, târguri (moduri de organizare a vieții sociale și forme proprii de organizare sociala, cum ar fi anumite obiceiuri precum și sărbători)*

- *cultură comunitară (literatură orală izvorâtă din tradiții nescrise, dialect local, etc.*

Aceste modalități de exprimare demonstrează o anumită amprentă pusă într-un teritoriu de societate și modul de conviețuire: incluse aici toponime, basme, legende).

Însușirea acestor elemente de patrimoniu material și imaterial de către societatea rurală de-a lungul timpului, le conferă o semnificație atât în ceea ce privește colectivitatea cât și aspectul valorii lor patrimoniale. Atribuirea unei valori patrimoniale unui bun sau cunoașteri constă în faptul de a le atribui o semnificație, în raport cu valoarea sa în colectivitatea acelui spațiu, deci implicit peisajului rural.

Patrimoniul vernacular construit. Arhitectura vernaculară. Cultura tradițională construită

Prin cercetarea documentelor s-a identificat importanța patrimoniului vernacular construit în valorificarea peisajului rural. Patrimoniul vernacular este recunoașterea științifică a arhitecturii vernaculare, este „expresia fundamentală a culturii comunităților, a relațiilor cu zonele lor, dar în același timp și expresia diversității culturale. [...] arhitectură vernaculară ilustrează mai bine legătura cauză-efect dintre politicile comunităților locale ori regionale în ce privește dezvoltarea umană și protecția patrimoniului. Patrimoniul vernacular construit arată clar că toate culturile și societățile își au rădăcina în formele specifice de expresii tangibile și intangibile care formează patrimoniul lor, iar acestea ar trebui respectate.” (ICOMOS, 2009)

Etimologia cuvântului ‚vernacular’ vine din latină „*vernaculus*” și înseamnă nativ, autohton, iar „*verna*” „sclav în casă”. Arhitectura vernaculară ne amintește de ceea ce este autohton, de ceea ce nu e de vânzare, dar pentru uz casnic. Prin urmare, ceea ce este "autohton" nu are nici o valoare de piață. (Guillaud, 2014, p. 33). Vernacularul identifică arhitectura ca reprezentare socială legată de sistemul cultural de valori și credințe. Toate formele de arhitectură vernaculară sunt construite pentru a satisface nevoile specifice, modul de viață al culturilor care o produc și sunt direct relaționate cu mediul, resursele disponibile, utilizând tehnologii tradiționale. (Oliver, 1997). Prin extensie, această definiție confirmă integrarea arhitecturii vernaculare în peisaj, atribuind-o unui teritoriu și / sau un grup uman care locuiește acolo.

Arhitectura vernaculară are un istoric mai complex și îndelungat, conținutul definiției a evoluat, fiind folosit inițial și termenul de „arhitectură primitivă” ca diferențiere între cea cultă și cea laică, a fost identificată ca „adăpost” (Oliver, 1973/1976), ca arhitectură anonimă sau populară (Ionescu, 1957) comparativ cu arhitectura făcută de arhitecți. Cele mai populare forme,

care încă se folosesc sunt arhitectura rurală, locuința sătească (Hoinărescu, 1989) sau arhitectura tradițională.

A apărut în relație cu cultura tradițională, concept ce se referă la moștenirea unui patrimoniu cultural și la transmiterea sa din generație în generație, fiind de altfel supus procesului evolutiv al progresului, implicit al dezvoltării. (cu referire directă în ideea de nou, de dezvoltare a noi valori). În literatura internațională de specialitate este definită cu denumirea de „cultură locală” Oliver (1997) și descrie un număr de parametri în formularea sa, în special a cunoștințelor locale. Cunoștințele locale se referă la metodele și experiențele selectate și stabilite de comunitățile locale într-o înțelegere progresivă. Ceea ce îl diferențiază de celelalte culturi, este caracterul de a fi transmis prin viu grai și dezvoltat peste generații practici acumulate, valori sociale comune cât și identificarea și cartarea regiunilor deci implicit a peisajelor.

Oliver (1997) în *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World* (EVAW) a fundamentat o referință compresivă, o abordare interdisciplinară asupra patrimoniului vernacular construit în care aspecte ale disciplinelor ca etnografia/etnologia, arheologia și istoria sunt puncte forte ale cercetării și un punct de plecare în cartografierea realizată de Vellinga et al. (2007) (Fig 1.5).

Fig. 1.5 Adăpost pentru păstori în zona Minho Alto, în nordul Portugaliei.

Sursa foto: autor, 3 iunie 2014

Caracteristicile sociale, economice, mediul dau naștere activităților comunității, oferă resursele locale și materiale și diferențiază tipurile de construcții (*de la locuit până la cele de producție*) prin sistemele constructive, prin funcțiuni și modul de folosință, culturii locale construite (materiale). La o astfel de scară, *nu limitele administrative (Oliver, 1997) sau politice sunt cele definesc arhitectura vernaculară, ci patrimoniul natural și cadrul de viață într-un spațiu ce corespunde nevoilor comunității respective.* (Fig. 1.6 a, b, c)

Astfel, relația arhitectură vernaculară - patrimoniu vernacular construit este legată de contextul geografic (climă, topografie, vegetație, apă, sol), de contextul economic, populație, limbă, religie și cultură. Acestea se observă în sistemul constructiv prin alegerea materialelor și a modului de îmbinare, în formă, acoperiș, tipul de activitate asociat construcției dar și a relaționării între ele. (Fig. 1.7 a, b)

Fig.1.6 a Structuri din lemn și îmbinări constructive. Identificarea ariilor geografice/ zone climatice unde se folosește structura din lemn și tipul de îmbinare.

Sursa: Vellinga et al., 2007. Atlas of Vernacular Architecture of the World, Abingdon, Oxon: Routledge, p 30.

Fig.1.6 b Structuri din lemn și îmbinări constructive din Norvegia (Muzeul Satului, Oslo)

Sursa: autor, 4 octombrie 2014

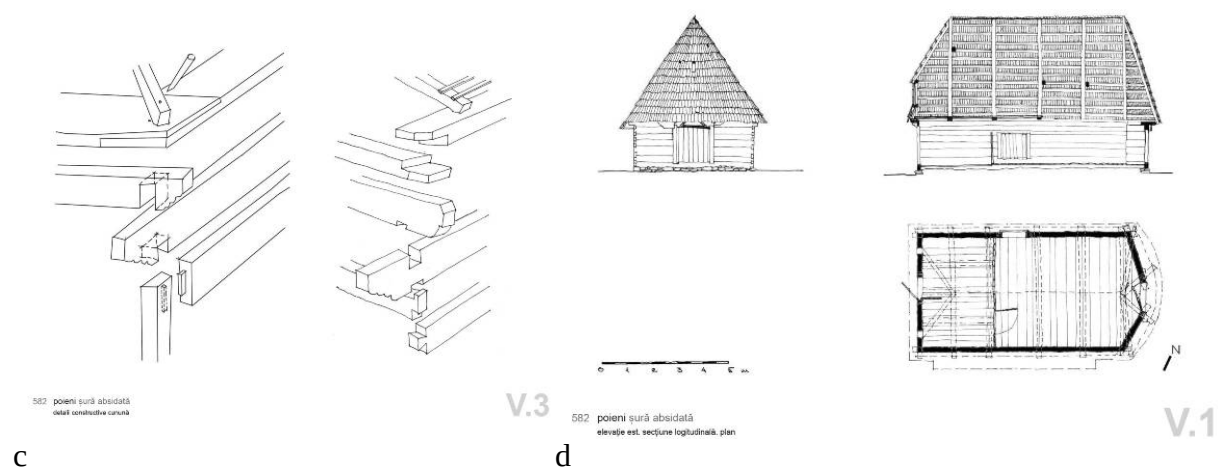

Fig.1.6 c Structuri din lemn și îmbinări constructive din România, Poieni 852, comuna Bucium, județul Alba. (șura absidată,
Sursa: Postăvaru I., Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014. Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig.1.6 d Structuri din lemn și îmbinări constructive în arhitectura vernaculară din Suedia (Muzeul Satului, Umea)

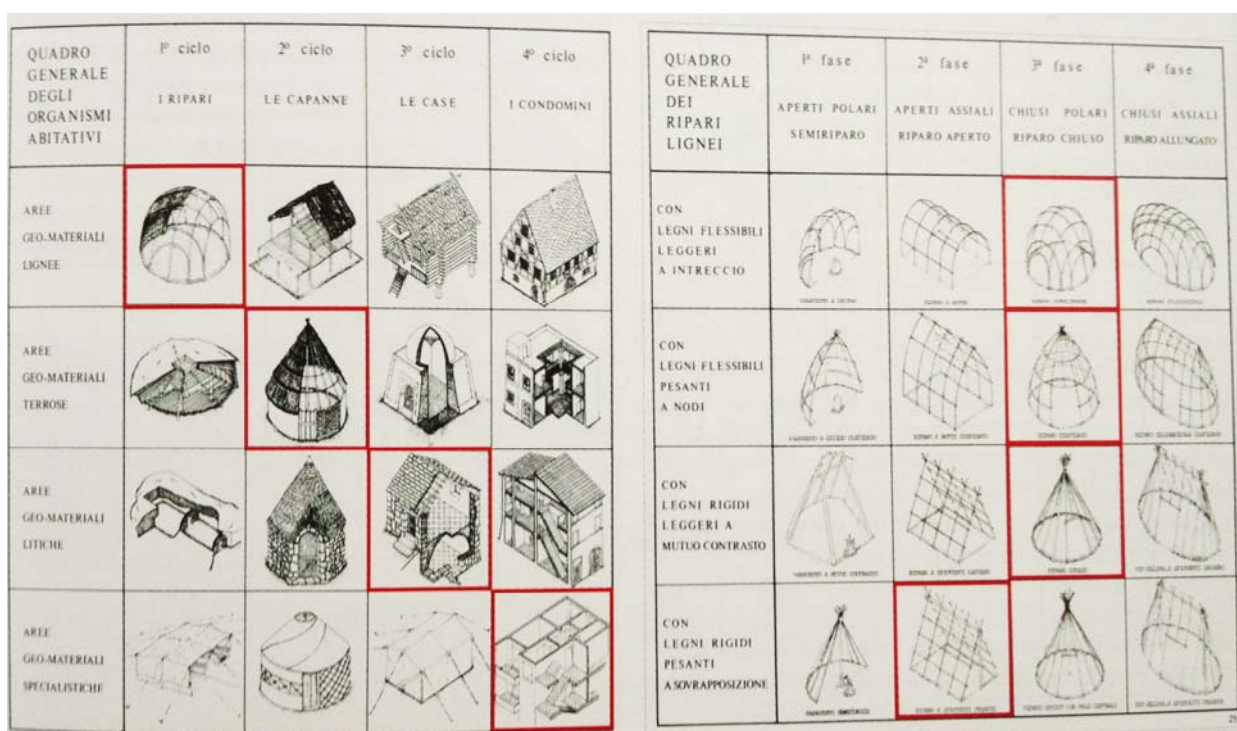
Sursa: autor, 2 martie 2013.

Fiecare dintre factorii menționați mai sus se constituie în relații ce pot fi interpretate în diferite moduri. (Fig. 1.7) Local, caracteristicile climatice și funcțiunile locale sunt constant factori determinanți în relațiile caracteristicilor de bază ale arhitecturii vernaculare:

Relațiile caracteristicilor construcțiilor

	Materiale	Climă	Funcțiune
Acces		Determină orientarea/ direcția	Determină locul

Sursa de căldura /soba	Determina orientarea	
Acoperiș	Determină forma	Determină forma
Deschideri/ goluri	Determină forma	Determină locul
Camere	Determină forma	Determină compartimentarea și distribuția
Gospodărie/ curte	Determină alcătuirea	
Pereți	Determină forma	

(a) (b) sursa: Cataldi, G., 2015. Tipologie dell'abitare. Ipotesi evolutive e quadro metodologico. În Reimao Costa, M., Gomez Martinez, S. & Ribeiro, V. 2015. Arquitetura tradicional no Mediterraneo Ocidental, International Conference Book, Lisboa: Argumentum, p 41, fig 2&3.

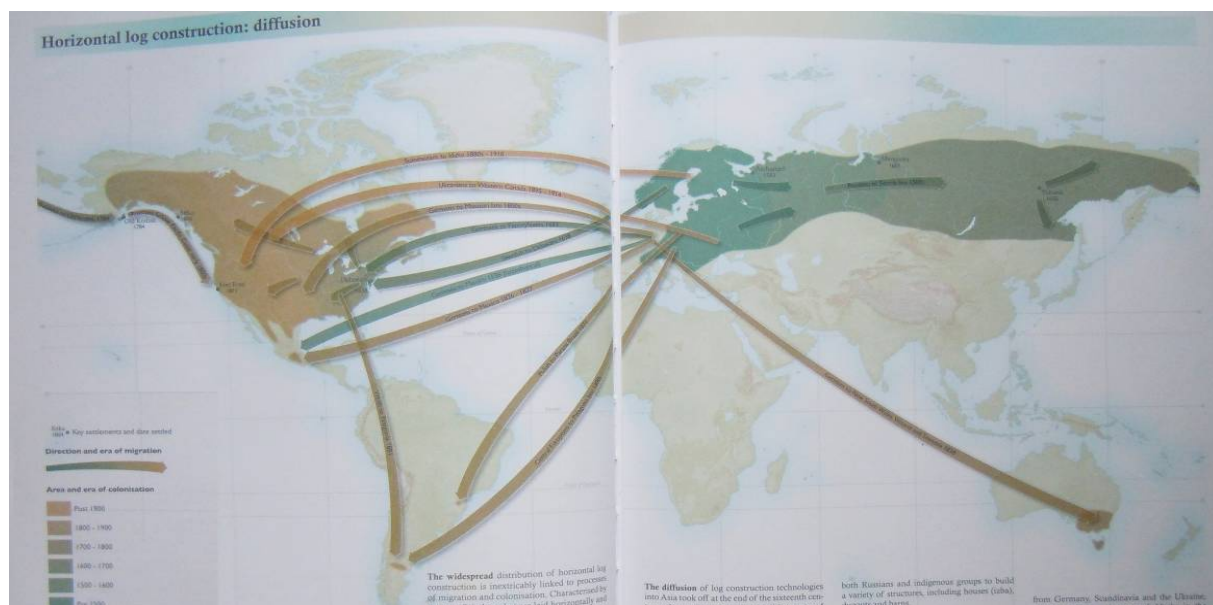
Fig. 1.7 (a) Cadrul general al tipologiilor de locuire în relație cu ciclul uman și factorii geografici și materialele locale. (b) Cadrul general al porceselor tipologice a structurilor din lemn cu referințe la fazele de dezvoltare și sistemul tehnologic/ constructiv

Relația dintre cultură și arhitectură, aduce la lumină complexitatea interrelațiilor dintre caracterele constructive ale clădirilor și contextul socio-economic (Ciribini 1942), iar de-a lungul timpului, pe scara largă, distribuția tehnicilor de construire este direct relaționată cu migrările și colonizările, cu istoria umanității. (Vellinga et al., 2007) (Fig1.8). Aceste răspândiri fac și ele parte din cultura construită și este în continuă transformare.

Comunitatea, cea care creează acest spațiu, aduce cu ea și problema identității și aparenței la un grup și prin aceasta la spațiul locuit și deci "peisagizat" de acest grup. Ne aflăm aici în fața

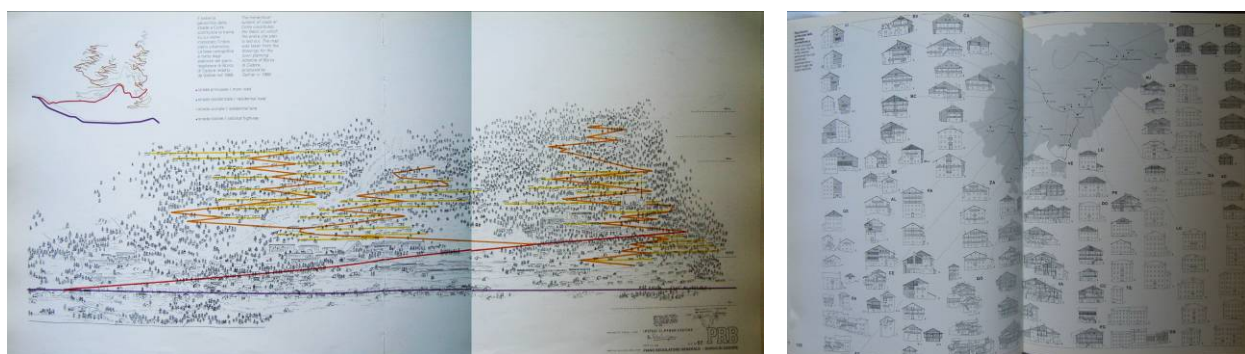
unui concept care balansează între spațiului fizic, estetic și social, care se definesc ca spațiu conceput, spațiu trăit, spațiu perceput (Lefebvre 1947 citat în Tudora, 2006). După Lefebvre, „*spațiul conceput* e fondat pe o serie de reprezentări ale spațiului și de convenții. *Spațiul trăit* este un spațiu format din imagini și simboluri care însoțesc locuitorii sau artiștii reprezentațiilor. *Spațiul perceput* este legat intim de realitatea cotidiană (folosirea timpului, deplasările, locurile...)”.

Fig.1.8 Difuzia sistemului constructiv la nivel mondial în urma colonizărilor, a progresului.

Sursa: Vellinga et al., 2007. Atlas of Vernacular Architecture of the World, Abingdon, Oxon: Routledge, p 46 – 47.

Conștientizarea valorii arhitecturii vernaculare prin perceperea peisajului (Fig. 1.9) s-a făcut au fost realizate ca suport al unor inițiative de dezvoltare a așezărilor rurale (Gellner, 1981).

Sursa: (1) Gellner, E., 2004. Percepire il paesaggio. Living Landscape, Milano: Skira, p 54-55; (2) Gellner, E., (1988) Architettura rurale nelle Dolomiti Venete, Maniago/ Pn: Dolomiti- Cortina pp. 122- 123

Fig. 1.9 (1) Perceperea peisajului. (2) Distribuiea geografică a arhitecturii rurale în Dolomiti Venete.

Preocupări au existat și în România asupra locuirii rurale și culturii tradiționale, cu un aport indirect asupra peisajului rural, văzute din perspectivă sociologică, antropologică, etnografică sau chiar arhitecturală. Noutatea monografiile lui Gusti (1968) a constatat “*în contactul direct cu realitatea, ceea ce am văzut că se practică pe scară largă și în alte părți, cât în*

posibilitatea oferită de un sistem de sociologie, care fără să prejudicieze cu nimic realitatea, îi asigură, dimpotrivă, o cercetare sistematică integrală “(Mendras, 1971).

România este menționată în EVAW prin contribuțiile lui Henri Stahl și Paul Stahl, ei cercetând o parte din ariile etnografice românești. Arhitectura vernaculară românească a fost menționată și în diferite studii, cercetări, o bibliografie care împreună constituie un fundament teoretic a ceea ce se pierde în timp, prin identificarea așezărilor satești, a clădirilor cu caracter economic, a monumentalității arhitecturale (Ionescu, 1957), prin *evoluția umanizării teritoriului* (Gheorghiu, 2008).

Patrimoniul vernacular construit și cultura tradițională românească sunt menționate și în „*Studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare. Locuința sătească din România. Ediția revizuită și completată*” coordonată de Hoinărescu (1989) există o identificare a arhitecturii vernaculare pe întreg teritoriu și pe arii etnografice. Arhitectura vernaculară românească demonstrează o adaptare rezonabilă la condițiilor locale, un exemplu îl constituie relația dintre zonele etnografice și adaptabilitatea sistemelor constructive la seismicitate, confirmare a continuității și adaptabilității locuirii de-a lungul istoriei. (Fig. 1.10; Fig. 1. 11, Fig. 1.12, Fig. 1.13). Este important de observat că deși studiile mai vechi vorbesc de gospodărie, la Hoinărescu, cercetarea arhitecturii vernaculare este realizată doar pentru locuință.

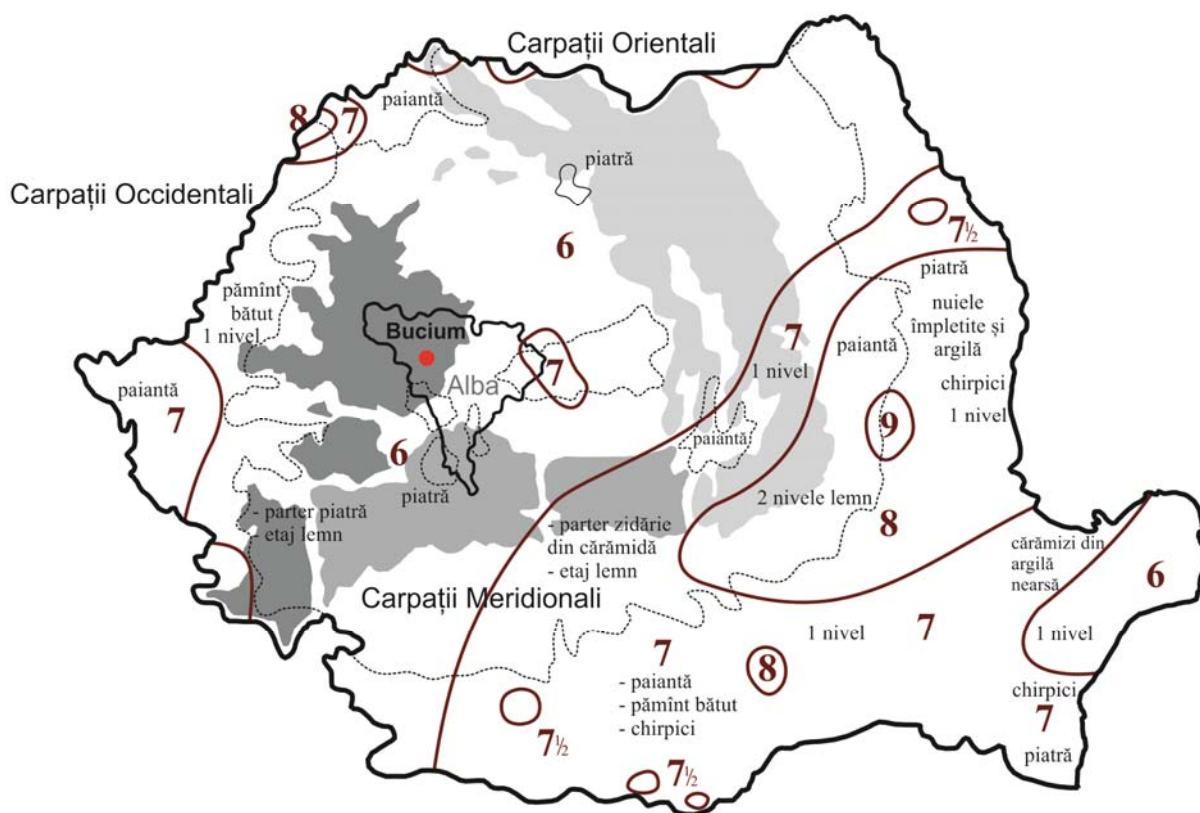

Fig. 1.10 Corelarea dintre sistemele constructive ale arhitecturii vernaculare cu zona etnografică și zona seismică în România. Poziționarea studiului de caz Bucium

Sursa: prelucrarea autorului a sursei Georgescu, E.S. (1990) citat în Hărmănescu, M., Georgescu, 2015. Seismic culture in Romanian vernacular architecture în Correia M., R., P Lourenco P. B & Varum, H. (Eds), 2015. *Seismic Retrofitting: Learning from Vernacular Architecture*, London: Taylor & Francis, pp 117.

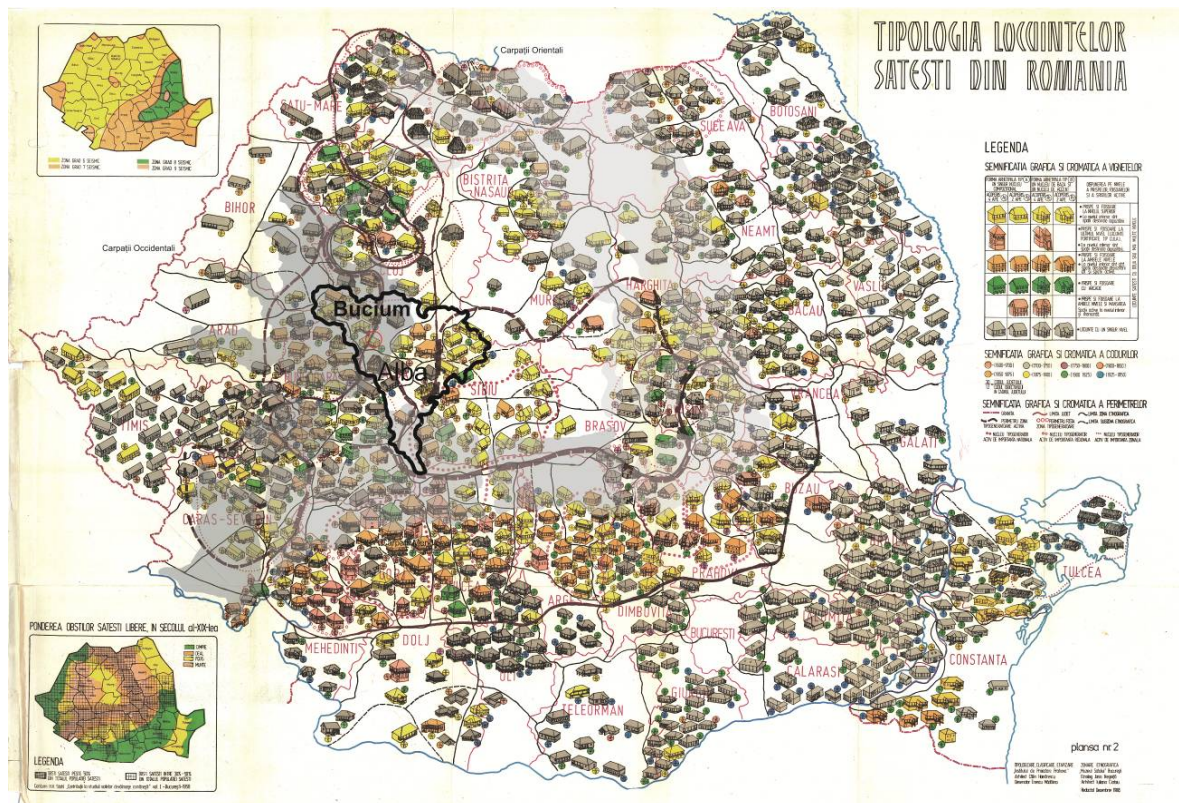

Fig. 1.11 Tipologia locuințelor sătești din România. Tipologie, Clasificare. Etapizare. Zonarea etnografică. Identificarea tipologiei din Bucium

Sursa: Hoinărescu, coord., 1989. Studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare. Locuința Sătească din România, București, planșa 2

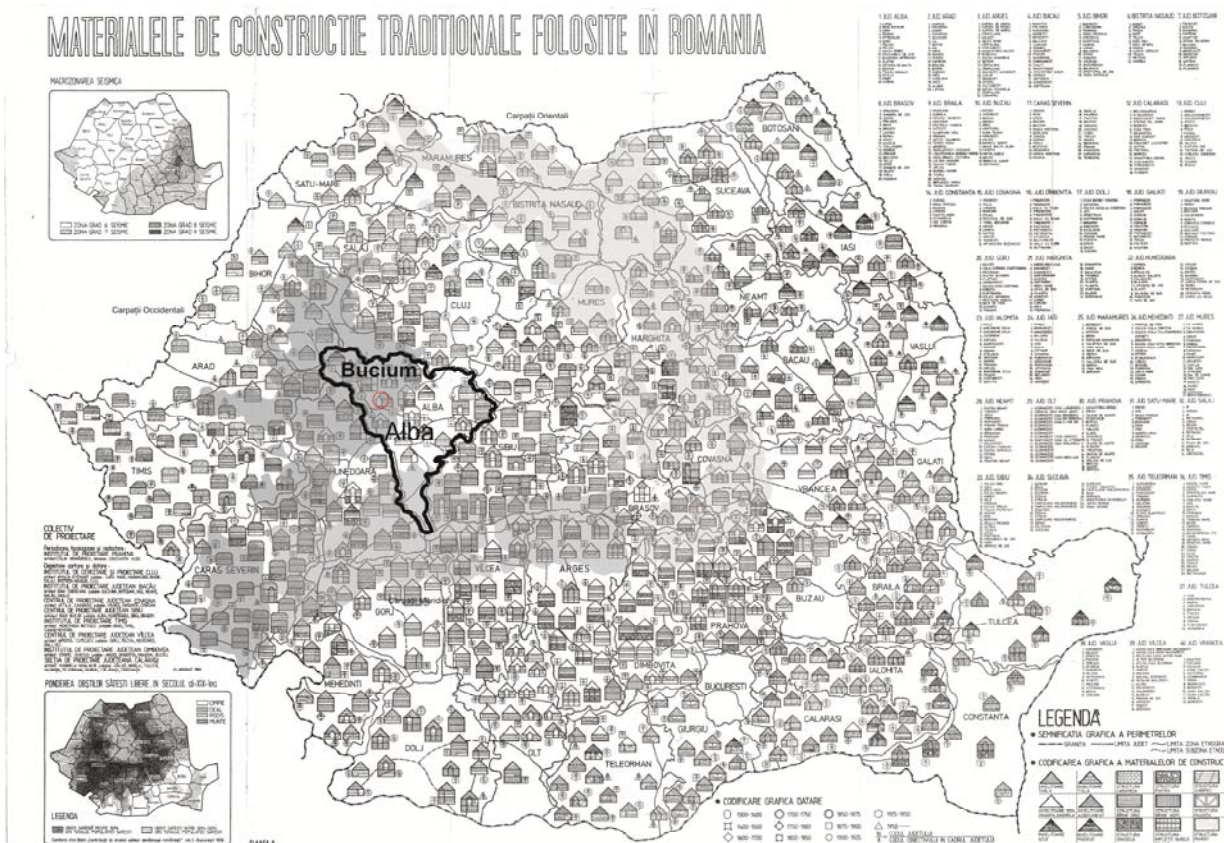

Fig.1.12 Materialele de construcție tradiționale folosite în România. Identificarea materialelor de construcție folosite în Bucium.

Sursa: Hoinărescu, coord., 1989. Studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare.

Locuința Sătească din România, București, planșa 4

Fig. 1.13 Tipologia planimetrică a locuinței sătești din România

Sursa: Hoinărescu, coord., 1989. Studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare.

Locuința Sătească din România, București

O abordare recentă și de valoare o constituie Atlasul Etnografic Român (Ghinoiu, ed., 2003) *medodă și instrument de lucru* în identificarea culturii tradiționale construite românești dintr-o abordare etnografică/etnologică.

Metodologiile utilizate pentru inventarierea patrimoniului vernacular pot fi înțelese prin rolul fundamental în cercetarea culturii tradiționale construite: "*studiul geometric va trebui să fie completat cu toate indicațiile referitoare la materiale, natura lor, originea lor, și la tehnologiile și conservarea lor*" (Ciribini, 1942 citat în Bosia, 2015), specificații ce au fost considerate ca "esența fundamentală" (Bosia 2015) a metodei.

Valorificarea patrimoniul vernacular construit

Conceptul de valoare a devenit o preocupare fundamentală în teoria și practica gestionării patrimoniului cultural cu sensul de a se evalua „valoarea” resurselor sale. Utilizarea „valorii” în domeniul patrimoniului s-a schimbat, termenul de „unicitate” și „autenticitate” au în vedere sensul larg al patrimoniului în contextele sociale și cum nu pot fi izolate de contextul sau social (Bellefon, 2001, p 219), permite o înțelegere din punct de vedere subiectiv, dinamic, legat de obiectivele și scopurile actorilor implicați.

Atitudinea lui Lafrenz Samuels (2008) asupra patrimoniului arheologic este valabilă pentru tot patrimoniul cultural construit: „Atribuirea valorii materialului patrimoniului, este, în cele din urmă, în toate etapele proiectului; valoarea prefigurează tipul de întrebări pe care cercetarea le cere, alegerile făcute în ceea ce se conservă și ceea ce este distrus (fie pentru

programe de dezvoltare sau de cercetare), cum clasificăm patrimoniul, cum îl gestionăm și atenuăm impactul, și dacă materialul este tot un patrimoniu. Cu toate acestea, în timp ce atribuirea semnificației este un pas singular în cadrul procesului de determinare cum să gestionezi patrimoniul material, ea totuși afectează și domină întregul proces” (Lafrenz, 2008, p.72-73). Astfel, valoarea joacă un rol important clasificarea și prioritizarea resurselor de patrimoniu.

Valorificarea patrimoniului vernacular construit trebuie să țină cont de valoarea istorică, estetică, de valoarea naturală, antropologică, valoarea socială, valoarea simbolică, valoarea economică, dar nu în ultimul rând valoarea dată de *cultura tradițională construită* și să identifice elementele structurale tradiționale aflate în permanentă interacțiune ale peisajului cultural cu potențial de susținere a a gestionării corecte a patrimoniului material, imaterial și natural și dinamica peisajului.

1.3 Sustenabilitatea și reziliența patrimoniului vernacular construit

Sustenabilitate și reziliență

În Raportul Brundtland (WCED,1987), dezvoltarea sustenabilă este definită ca fiind “*dezvoltarea care asigură nevoile prezentului fără a compromite capacitatea generațiilor următoare de a-și asigura propriile nevoi*” Conform raportului, conceptul de bază ale dezvoltării durabile se bazează pe dimensiunile economice, ecologice și social – culturale.

Principiile sale se referă la următoarele trei condiții: (1) abordarea sistemică a activităților social-economice din spațiul național ca întrepătrundere a subsistemelor producției, economic, suprastructural și mediul natural ambiant; (2) cuprinderea în calculul economic a tuturor categoriilor de resurse (intrate și neintrate) și a tuturor categoriilor de efecte prin convertirea acestora în efecte economice; (3) analiza produselor pe ciclul natură-natură.

Conceptul de sustenabilitate s-a dezvoltat de-a lungul timpului și definiția sa a devenit mult mai complexă, abordarea integrată nu se mai limitează la impactul asupra mediului (abordarea comună ecologistă) și se extinde pentru a include dimensiunile sociale și economice (Correia et al, 2014).

Sustenabilitatea mediului ia în considerare integrarea sitului în mediu, utilizarea materialelor care sunt ecologice, reciclate sau pot fi reciclate și reducerea consumului de energie (ONU ESCAP & ONU Habitat, 2008), ceea ce ține de tipul de intervenție și de tipul cât de degradat e patrimoniul cultural construit. Preocupările sunt abordate atât la nivel de patrimoniu natural cât și la relația pe care o are cu patrimoniul construit, neputând vorbi de sustenabilitatea mediului fără a fi menționate resursele naturale.

Sustenabilitatea socială se referă la abordarea nevoilor de bază, îmbunătățirea calității vieții oamenilor, consolidarea comunităților locale (Arman et al., 2009), menținerea tradițiilor

socio-culturale locale (Woodcraft, 2012), păstrarea identității în fața schimbărilor (Vallance et al., 2011) și, în final, promovarea valorilor care sunt în interesul sustenabilității mediului. Chiar dacă nu este obiectivul acestei cercetări, nu sunt de ignorat probleme demografice și nici capacitatea comunităților ca părți implicate (organizații administrative, non - guvernamentale, educaționale, etc).

Din punct de vedere *economic*, sustenabilitatea este angajarea optimă a resurselor existente, astfel încât un echilibru responsabil și benefic poate fi realizat în timp, deși echilibrul dintre costurile de construcție, exploatare și întreținere a lungul timpului devine crucial, totuși trebuie să țină cont și de resursele locale, meșteșugurile și activitățile locale.

Compatibilitatea dintre arhitectura vernaculară și mediu demonstrează o adaptare rezonabilă la condițiilor locale, un exemplu de sustenabilitate îl constituie relația dintre zonele etnografice și adaptabilitatea sistemelor constructive la seismicitate, confirmare a continuității și adaptabilității locuirii de-a lungul istoriei. Rolurile culturii construite și a aspectelor sale sociale s-au extins declarației inițiale a dezvoltării durabile, în care mediul și economia aveau un rol principal, iar patrimoniul vernacular, prin noua sa abordare, este un element cheie al sustenabilității și conduce către dezvoltarea unui nou concept al patrimoniului.

Reziliența este capacitatea unui sistem de a absorbi șocurile și de a se reorganiza în timpul schimbărilor, astfel încât să-și păstreze în continuare, aceeași funcție, structură, identitate și răspuns. (Walker et. al., 2004)

Reziliența a apărut în relație cu arhitectura vernaculară la Oliver (1997) prin legătura acesteia cu mediul lor, resursele disponibile și tehnologiile tradiționale, toate formele de arhitectură vernaculară fiind construite pentru a satisface nevoile specifice, valorile și modul de viață a culturilor care le produc. Cunoștințele autohtone, cultura locală tradițională sunt răspunsuri oamenilor în perioada pre-industrială la provocările mediului prelucrând resursele naturale în folosul lor, astfel reziliența arhitecturii vernaculare este caracterizată de flexibilitate și adaptabilitate.

În relație cu sustenabilitatea, care se ocupă de criza economică și deficitul resurselor naturale, reziliența apare ca o abordare „complementară” în planificare și amenajarea teritoriului și poate fi considerată capacitatea de a reduce vulnerabilitatea crizei, a dezvoltării exagerate – „rezistența locală” (Dipasquale et al. 2014). Prin urmare, *reziliența este o noțiune mult mai dinamică, are capacitatea de a se adapta și transforma, iar sustenabilitatea este caracterizată de stabilitate*. Chiar dacă au abordări diferite, obiectivele sustenabilității coincid cu scopul rezilienței în discursul schimbărilor sociale, culturale, economice și de mediu.

Principiile sustenabile ale patrimoniului vernacular rural

Cultura tradițională locală înseamnă respectarea cunoștințelor vernaculare, a tradițiilor, încurajând locuitorii să acționeze pozitiv schimbărilor socio - culturale, economice și de mediu.

A da valoare patrimoniului vernacular, a respecta natura înseamnă a identifica principiile sale sustenabile fundamentale și a explora modalități de integrare a acestora în proiectarea viitoare responsabilă prin adaptarea unor noi strategii de integrare.

Correia et al. (2014) subliniază necesitatea clasificării contribuției patrimoniului vernacular în raport cu *principiile sustenabilității (de mediu, economice și sociale)*, în ideea de a obține o gestiune flexibilă și intuitivă în orice timp de intervenție în relație cu locuirea (habitatul)(Fig. 1.14). Astfel, conform Correia et al. (2014 pp 29-31) în Versus:

Sustenabilitatea mediului - *locuirea* este un rezultat al integrării sale în mediul natural prin:

- Respectarea contextului mediului și a peisajului
- Să beneficieze de resursele climatice și naturale
- Reducerea, poluarea și risipa de materiale
- Contribuția la sănătatea omului și bunăstare
- Reducerea efectelor catastrofelor naturale

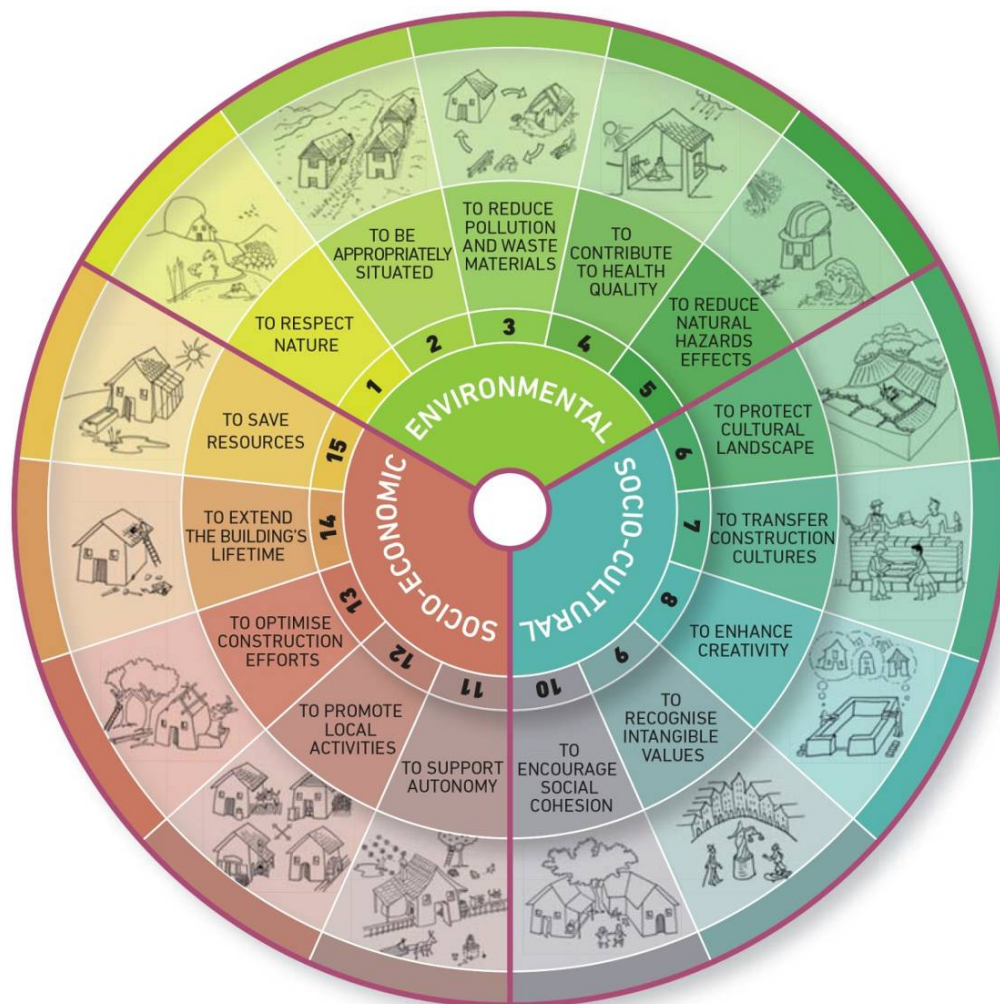
Sustenabilitatea socio – culturală: *locuirea* ajută la păstrarea și transferul valorilor moștenite prin

- Protejarea peisajului cultural
- Transferul culturii tradiționale construite
- Potențarea soluțiilor inovative și creative
- Recunoașterea valorilor intangibile
- Încurajarea coeziunii sociale

Sustenabilitatea socio – economică: *locuirea* împuternicește comunități și optimizează resursele locale prin:

- Încurajarea autonomiei
- Promovarea activităților locale
- Optimizarea eforturilor construcțiilor
- Extinderea vieții clădirilor
- Salvarea resurselor

Prin urmare, Correia et al. (2014) propune o metodă operativă, în care patrimoniul vernacular este resursă sustenabilă în arhitectura contemporană, dar în același timp o metodă utilă în dezvoltarea unor strategiilor și a diferitelor tipuri de intervenții, strategii ce vor fi menționate în capitolul patru, în valorificarea peisajului rural.

Sursa: Correia et all., 2014, Versus, p 12. (original- tradusă în text)

Fig. 1.14 Patrimoniul vernacular resursă sustenabilă. Matricea relațiile activităților specifice teritoriului cu vocația acestuia

Concluzii

Sustenabilitatea, în practicile contemporane nu este apreciată îndeajuns (Wallbaum et al. 2012), în timp ce peisajul rural se confruntă cu serioase provocări în ceea ce privește impactul mediului și gestionarea resursele naturale. Cunoștințele culturii tradiționale construite sunt principii sustenabile, stabilite de - a lungul timpului printr-un proces continuu, în consecința patrimoniul vernacular construit este în continuă evoluție și prezintă caracteristici diferite și forme care sunt bazate pe condițiile locale climatice, materiale și culturi vii. Unele caracteristici ale sale pot fi dezvoltate, reproduse, altele imposibil de folosit, dar pot oferi soluții în dezvoltarea unor strategii de reziliență a peisajului rural. Acest lucru este în prezent imperativ, având în vedere criza ce afectează mediul înconjurător. Astfel pot apărea metode creative de gestionare a resurselor locului (teritoriului) consolidarea comunitățile locale și menținerea tradițiilor socio-culturale locale prin spațiile comunitare, componentă majoră a sustenabilității sociale, prin evidențierea culturii tradiționale construite. Dar cel mai important, multe din caracteristicile culturii tradiționale construite se suprapun cu cerințele importante din cadrul instrumentele facultative de evaluare și certificare a arhitecturii contemporane cum ar fi LEED, BREEAM,

Living Building Challenge, SITES prin principiile actuale ale sustenabilității. În consecința, patrimoniul vernacular trebuie abordat ca sursa de educare, nu ca imitare pentru viitoare proiecte, fiind importantă analiza, inventarierea și selectarea sa în viitoare planificări, atât obiect cât și ca o grupare sau arie.

2 PEISAJUL RURAL – ABORDARE CONCEPTUALĂ ȘI METODOLOGICĂ

Fig. 2.1 Gaveira, Minho Alto, Portugalia

Sursa foto: autor, iulie 2015

Scopul acestui capitol este de a identifica valoarea peisajului rural în raport cu activitatea umană de-a lungul timpului. Dezvoltă direcții de cunoaștere a caracteristicile peisajului rural și factorii care duc la formarea fenomenului rural actual, contribuie la metoda de evaluare a peisajului rural contemporan ca patrimoniu. Direcțiile de abordate în acest capitol sunt necesare în definirea obiectivelor finale ale cercetării.

2.1 Peisajul cultural

“Un peisaj este..... un spațiu creat în mod deliberat pentru a grăbi sau a încetini procesul naturii. Așa cum a spus Eliade, reprezintă omul care ia asupra-și rolul timpului [...] Suntem cu toții victime, indiferent dacă realizăm acest lucru sau nu, ale unui mod de viață care înstrăinează orașul de orice alt fel de mediu. La baza acestei confuzii există o singură eroare: aceea care declară că natura este ceva ce există în afara noastră, ceva verde de care ne putem probabil bucura ca de un spectacol sau pe care o putem examina în vederea unei exploatare viitoare, dar care are doar o relație îndepărtată cu noi” (Jackson, 1984, p 3-8)

Fenomenologia conceptului de peisaj cultural

Ideea peisajului cultural, introdusă în geografia umană în 1925 de către geografii americani a readus în prim plan *puterea, acțiunea culturii în cadrul dezbaterilor în legătură cu influența mediului în modelarea societăților umane*. Din punct de vedere istoric, ideea peisajului fusese întotdeauna culturală în sine, cu toate *acestea termenul de peisaj cultural a apărut într-un moment în care peisajul fusese secătuit de multe dintre asociațiile sale culturale*.

Sauer (1925), cel care a introdus pentru prima dată termenul „cultură” în cadrul dezbaterilor peisajului, a definit astfel conceptul de peisaj cultural: *„creat prin adaptarea unui*

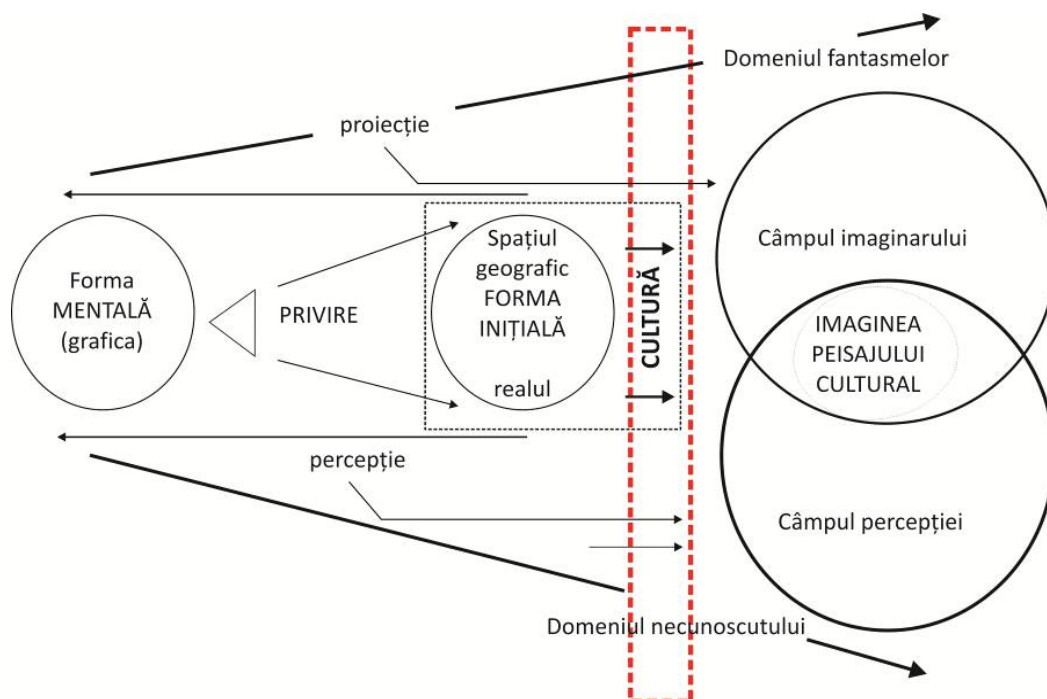
peisaj natural la cerințele și nevoile unui grup cultural. Cultura este agentul, natura este mediul, iar peisajul cultural este rezultatul. Sub influența unei culturi, ea însăși în schimbare permanentă, peisajul se schimbă la rândul său, trecând prin diferite faze și, probabil în final, atingând ultimul stadiu al unui ciclu evolutiv. Odată cu introducerea unei culturi noi, străine de cea originală, se ajunge la o renaștere a peisajului cultural sau unul nou este super impus rămășițelor celui vechi” (Sauer, 1925, p2).

Conceptul a fost contestat, pavând, drumul, astfel încât, știința spațiului să depășească studiile peisajului cultural, acceptat de domeniul cercetării (Hartshome, 1939), prin existența diferitele școli de gândire (în Europa sunt reprezentative pentru acea perioadă școala franceză și școala germană), dezbateri și dezacorduri care au rezumat conflictul peren pe ideea peisajului cultural produs în geografia umană (Rowntree, 1996) „*pentru unii, noțiunea de peisaj cultural este o legătură potrivită între spațiu și societate, cultură și mediu, în timp ce pentru alții această fluiditate de definiție slăbește conceptul și îl descalifică din întrebuințarea analitică serioasă.*” Deși a fost acceptat în perioada anilor 1920-1930 în geografia umană, a durat decenii până să se răspândească într-un discurs public academic.

Conceptul de peisaj cultural revine în discursul academic și al cercetării la sfârșitul secolului al XX-lea, în cadrul revistei *Landscape* editată și fondată de JB Jackson, într-un moment crucial pentru revigorarea peisajului ca un mediu subscris culturii. Termenul de peisaj folosit de Jackson *nu descria o scenă pitorească sau artistică și nici nu descria un proces de înfrumusețare*. Jackson (1984) a scris despre peisajele care păreau întrucâtva prozaice: *mediile comune, de zi cu zi ale străzilor citadine, fermele rurale, locuințele individuale și zona comercială, a peisajului vernacular*. În timp ce contribuția revistei lui Jackson readucea la viață un concept esențial în capacitatea peisajului de a reflecta cultura umană și relația ei cu naturalul contextul intelectual al mișcărilor sociale, politice și de mediu ale jumătății de secol au ajutat la extinderea definiției dincolo de originile pitorești ale secolului al XVII-lea și al XVIII-lea, rezultând în puterea descriptivă largă ce face actualmente parte din ideea de peisaj cultural. Adicional la acest interes reînnoit în „citirea” peisajelor pentru conținutul lor cultural și ecologic, redescoperirea peisajului la jumătatea secolului de către artiștii de mediu a scos în evidență potențialul său ca fiind un mediu expresiv și inovator. Luând naștere din aceste dezbateri ale ultimul sfert de veac, definiția contemporană (acceptată și încă în evoluție) de *peisaj se referă la un mediu conceptual complex compus dintr-o diversitate de culturi, o stratificare de istorie vizibilă și povestiri ascunse și o ecologie umană interdependentă*. Este o despărțire vizibilă de dihotomia abstractă „om” în natură a retoricii umane de la mijlocul secolului al XX-lea din care a luat ființă curentul de *domeniu extins* (Krauss, 1985; Meyer, 1997) al teoriilor și practicilor peisagistice.

Dezvoltarea și transformarea *ideii peisajului cultural* pentru a aduce o perspectivă istorică critică asupra unui concept influent s-a infiltrat încă din anii 1970 în discuții de amenajare, planificare, protejare istorică și protecție a mediului, o perioadă destul de litigioasă de schimbare în peisajul care a asigurat puntea dintre modernism și postmodernism, declinul urban și reînnoirea urbană, sub-urbanizarea, și ridicarea paralelă a mișcărilor de protecție istorice și de mediu. Cosgrove (1984; 1998) susține cu tărie ideea că *peisajul își are propria istorie*, sugerează că putea fi plasat într-o istorie de idei mai largă decât a geografiei propunând un cadru istoric mai larg care a permis un studiu mai amplu al societății și al ideologiei.

Într-un prim moment însă nu poate fi vorba de o dispariție a peisajului din pictură, așa cum a fost el cunoscut la început, ci de o transformare a lui. *Imaginea redată* nu mai este o *imagine fidelă realității*, ci o *imagine ce provine dintr-o construcție mentală în raport cu spațiul perceput*, ceea ce se identifică astăzi cu conștiința peisajului. (Fig. 2.2)

Sursa: completarea autorului cu modificatorul cultural a construcției imaginii peisajului. (Donadieu, Perigord, 2005, p.

44)

Fig. 2.2 Construcția imaginii peisajului cultural

Prin ideea de a „plasa interpretarea peisagistică într-o istoriografie critică, a teoretiza ideea de peisaj într-o înțelegere marxistă extinsă a culturii și societății, și astfel de a extinde tratamentul aplicat peisajului dincolo de ceea ce părea a fi o focalizare dominantă îngustă asupra amenajării și a gustului” Cosgrove (1984; 1998), peisajul devine un concept cultural care a luat naștere odată cu apariția societății moderne în Europa și este în mod indisolubil legat de ideea de teren/ teritoriu. Întrucât economiile în Europa modernă începeau să se diversifice și orașele deveneau spațiul de schimb, o relație apropiată cu terenul/ teritoriul nu mai era parte din viața de zi cu zi pentru unele grupuri sociale. Cum terenul devenea tot mai puțin o sursă de hrană zilnică pentru aceste grupuri, iar burghezia proaspăt apărută ducea o viață citadină crescută, terenul s-a

transformat în proprietate, ceva ce omul îngrădea, în legătură cu care compunea poezii, admira, teoretiza și îmbunătățea a devenit peisaj. Cosgrove (1984; 1998) a accentuat că *“Pământul...este un concept ideologic. Reprezintă un fel în care anumite clase de oameni s-au făcut cunoscuți pe ei și lumea lor cu ajutorul relației lor imagine cu natura, și prin care și-au subliniat și comunicat propriul lor rol social și al altora în ceea ce privește natura externă”*. O idee abstractă în care peisajul era o reprezentare a realității, un loc al acțiunii ce trebuia folosit. Cu toate acestea, la sfârșitul secolului al XIX-lea, ideea peisajului a fost supusă provocării celor mai reprezentative abstracțiuni ale artei non – reprezentationale și ale raționalismului științific. Cosgrove folosește aceste schimbări ale felului de a vedea lumea astfel: *“În momentul istoric când realismul a fost supus provocării în pictură și gândirea prin analogie a fost supusă provocării în știință, ideea de peisaj s-a atrofiat ca și comentariu moral asupra relațiilor sociale cu pământul și natura, și a fost adoptată ca un concept științific rece în geografia academică și politica publică.”* Cosgrove (1998)

Examinând această afirmație se poate spune ca ideea de peisaj nu a dispărut, mai degrabă a fost din nou supusă transformării, timp în care încă păstra elemente ale semnificației sale ideologice tradiționale ce au rezistat în decursul timpului, ceea ce demonstrează ca este în continuă evoluție.

Astfel, complexitatea intrinsecă și incertitudinea asupra peisajului cultural a descifrat două căi principale: prima pune accent pe detaliile vizibile și materiale ale peisajului, în timp ce cea de a doua accentua percepția culturală și preferințele vizuale ale împrejurimilor noastre.

Încă nu există o istorie care tratează conceptul ca pe un sistem de convingeri trans-disciplinar intelectual și filozofic ce a luat naștere și a fost transformat într-un context istoric mai larg, cea mai puternică influență rămânând importanța studiului peisajelor obișnuite, autohtone (vernaculare) și conștientizarea acestora.

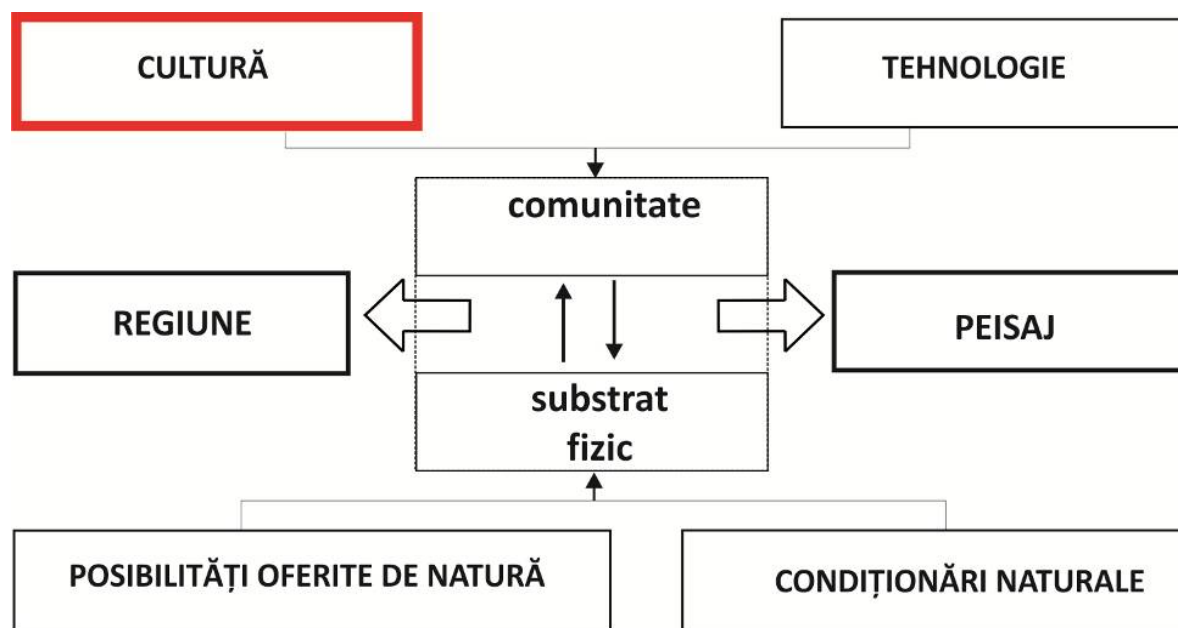
Ideea peisajului cultural a fost un refugiu pentru ideea de peisaj diminuată (așa cum a fost teoretizat de Cosgrove) și la apogeul modernismului secolului al XX-lea a început să se transforme încă o dată într-o nouă idee de peisaj care actualmente informează teoria și practica contemporană dintr-un număr de domenii. Această idee de peisaj revitalizată este un concept hibrid care împarte unele dintre aspectele ideologice cu vechea idee de peisaj, dar își are de asemenea rădăcinile în ceea ce Jameson (1991) numește „logica culturală a capitalismului târziu.”

Perceperea cotidianului în transformarea evolutivă a peisajului

Activitatea cotidiană, obișnuința introdusă în ideea de peisaj a dat naștere unei noi abordări a culturii ce contestă în mod activ conformismul modernist în discuții ale culturii de masă, protejarea istorică și gestionarea mediului. În același timp, *vederea pluralistă a culturii și natura orientată către proces* au fost adoptate de un grup divers de intelectuali publici și artiști

care erau interesați în manifestările fizice ale culturii și naturii obișnuite întrupate în peisaje complexe și exprimate în decursul timpului. Această orientare asupra banalului, pe care o avea și Jackson, în Europa, a devenit o trăsătură persistentă a scolasticii franceze în rândul disciplinelor academice (Buttimer, 1971). A apărut interesul pentru activitățile oamenilor de rând, pentru diferențele regionale, schițându-se, astfel, o abordare monografică foarte descriptivă a studiului comunităților, viziune reprezentativă pentru *relația dintre regiune și cultura locală* (Le Play 1806; 1882 citat în Buttimer, 1971).

La rândul ei, *cultura*, era considerată ca *un tot al manifestărilor teritoriale sedimentate de-a lungul istoriei comunității*. Din această perspectivă, fiecare peisaj constituia, deci, o conotație, unică și irepetabilă ale *locurilor individuale*, deoarece era perceput ca rezultatul contactului dintre natură și cultură, *un contact care are propriile caracteristici în funcție de loc (de sit)*. Considerată cea mai productivă teorie exprimată de până atunci în istoria științelor teritoriului și, mai ales în virtutea caracterului său profund umanistic, a continuat să exercite până în zilele noastre o sensibilă influență. Astfel conceput, peisajul devenea și *elementul de identificare regională, înțeles ca un teritoriu înzestrat* cu propria-i personalitate geografică, fiecare regiune fiind caracterizată de un peisaj, sau de o multitudine de peisaje învecinate generate de modurile cu care o cultură interacționează cu terenul/teritoriul (Fig. 2. 3).

Sursa: Mazzino, F., Ghersi, A., 2003. *Un atlante dei paesaggi italiani* Milano: Ed. Alinea p 102

Fig. 2. 3 Conceptul umanist al peisajului în geografie

Acestor regiuni li se recunoaște caracterul spațio-temporal, coexistența omogenității și eterogenității (primul atribut putând determina stabilitatea, iar celălalt, funcționalitatea) și o structură funcțională pe orizontală și verticală.

Tot în școala franceză a luat naștere conceptul de geografie umană ca „*un studiu științific al locurilor*” (Vidal citat de Buttimer, 1971) completând setul de generalizări în ceea ce privește omul și relația sa cu natura. Oamenii au devenit receptivi la mediu (*milieu*), dar îl și modifică în

funcție de nevoile lor. Astfel, pentru a ajunge la principii generale despre oameni și relația lor cu mediul, geografilor trebuia să studieze în mod sistematic regiuni cu ajutorul studiului de teren.

Punând accent în primul rând pe comunitățile rurale din Franța, abordarea regională condusă de Vidal a studiat stiluri de viață (*genres de vie*) ale grupurilor culturale în mediul (*milieu*) lor natural. Jean Brunhes, unul dintre primii discipoli ai lui Vidal, a fost cel ale cărui interese au oglindit cel mai îndeaproape pe acelea ale Școlii Germane (*Landschaftskunde*). Școala Germană susținea că „geografia umană, pe drept cuvânt numită astfel, trebuie să fie înainte de toate geografia lucrărilor materiale ale omului.” (Brunhes, Bowman, Dodge, 1912; Buttner, 1971). Influențat de conceptul lui Schlüter (*Kulturlandschaft*) Brunhes a preferat o orientare de actualitate a geografiei umane (Brunhes, Bowman, Dodge, 1912), decât abordarea regională a lui Vidal. Punând accent pe *artefactele materiale ale culturii descoperite în peisaj* el a condus studii individuale în legătură cu tipuri de case, drumuri, industrii, recolte și orașe și subiecte ca „pământul și pădurea”, „omul și munții”, „omul și coasta” și „omul și insulele”. Se formează o abordare interdisciplinară și umanistă asupra geografiei umane, insistând că: „omul poate înțelege mai bine...dacă stă într-o piață dintr-un sat decât cu ajutorul celui mai rafinat calcul al distribuției procentuale făcută de clasele socio-profesionale” (Brunhes, Bowman, Dodge, 1912) care a ajutat de asemenea la dezvoltarea ideii unei abordări sistematice a regiunilor bazată pe un studiu al așezărilor umane pe care el le-a numit studii ale habitatelor rurale. (Buttner, 1971, p 99) Astfel s-a asigurat terminologia pentru o metodă în geografie care a depășit abordările descriptive simple și a mers către studiul regiunilor prin teoretizarea felului în care peisajele culturale (termen introdus în geografia americană de către Carl Sauer în 1925) se schimbă în timp, „succesiunea stadiilor ocupației umane stabilește genetica fiecărui stadiu față de predecesorul său” (Meinig, D.W. 1979, p 212). Referința la inevitabilitatea istorică ce presupune ocuparea și transformarea peisajului și recunoașterea proceselor istorice a pregătit scena pentru prezentarea lui ulterioară geografilor francezi și a interesului său general pentru felul în care geografilor umani văd lumea.

Conceptul de *peisaj cultural* a apărut într-o perioadă în care înțelesul de peisaj se extindea pentru a satisface o definiție a culturii mai liberală și mai cuprinzătoare. Introducerea conștientă a modifierii „cultural” asociat peisajului de către Carl Sauer în articolul său „The Morphology of Landscape” (1925) a fost adoptată de către mulți geografi umani americani în anii perioadei interbelice pentru a descrie o definiție mai amplă a ceea ce însemna cultura și a ceea ce constituia peisajul. (Conzen, Rumney, Wynn, eds., 1993, p 54).

În același timp în care Vidal, Schlüter și LeFebvre se gândeau la o nouă abordare a peisajului, Franz Boas prezida asupra unei noi științe de antropologie culturală (Boas, 1887) care a intrat în curentul academic de antropologie ce echivala cultura cu civilizația. Astfel, o nouă definiție a culturii s-a dezvoltat. Boas a susținut că toate *grupurile umane ar putea fi studiate*

etnografic prin lentilele relativismului cultural și în afara impunerilor ierarhice ale „civilizației”. (Boas, 1887, p 137)

O altă definiție care merită menționată este a cea a antropologului Kroeber, în care *cultura* era „*superorganică*” sau deasupra impunerilor explicative doar ale biologiei. (Kroeber , 1917; 163-213).

Astfel, dacă considerăm peisajul a fi un concept care dintotdeauna a fost intrinsec cultural în reprezentările sale de relații umane cu (și în) contexte de mediu, atunci un factor care a fost în mod constant în schimbare este definiția de cultură. În orice moment istoric se poate examina ideea de peisaj ca un discurs asupra înțelesului cultural perceput (Glassie, 1975, p 43).

„Fiecare element a fost probabil determinat de condiții naturale: clima și topografia și solul; sau probabil fiecare element este de fapt expresia unei economii: disponibilitatea piețelor și a muncii și a transporturilor; sau în cele din urmă peisajul poate fi ceea ce este deoarece o altă rasă sau o altă perioadă în istorie l-au creat. Nici una dintre aceste explicații nu poate fi vreodată finală; o alegem pe aceea care se potrivește felului nostru de gândire. Și în orice caz, a ne pune întrebări este mai important decât găsirea unui răspuns.” „din aer se poate vedea cu claritate adevărată relație dintre peisajul natural și cel uman.” (Jackson 1951, p 4). Apare utilitatea în a vedea peisajul de deasupra ceea ce arată în mod clar urmele create prin intervenția umană într-un peisaj, ceea ce readuce în discuție aspectele vieții rurale ce erau pe cale de dispariție într-un mod rapid pe măsură ce populația devenea tot mai urbanizată. Alegerea unei perspective aeriene să reflecte în tabloul rural aerian detașarea sa de pământ și de dependența de modernitatea tehnologică. Odată cu creșterea și dezvoltarea orașelor, apare și o rezistență centrată pe peisaj față de aceasta și se detaliază o complexă lume ecologică ce se găsește în zona rurală (Leopold, 1949, p 23) cât și realitatea complexă a micilor comunități umane în lupta pentru supraviețuire pe măsură ce legăturile dintre orașe și zonele rurale aflate în interiorul țării sunt tăiate de către fluxul liber de resurse accesibile prin apariția economiilor naționale și globale. Această relație a fost o deconectare între mijloacele de trai urbane și rurale, și ca o rezultată, între oamenii din zonele rurale și cele urbane. Problema nu o reprezintă tânjirea după un mod de viață trecut ci o lipsă mai serioasă de înțelegere a locului de unde vin resursele, ce înseamnă a fi direct dependent de mediu și a felului în care acționează peisajul. Cu o asemenea întrerupere, peisajele sunt doar abstracțiuni ce necesită doar puține cunoștințe formale. Noțiunea de „țară” suferă de indiferență iar orașul suferă de izolarea de o conectare susținătoare a locului. În primul rând, *peisajele sunt locuri ce poartă amprenta umană*, iar în al doilea rând, *peisajele sunt locuri ce suferă transformări în mod constant*, ori prin neglijare ori prin proprie voință. Specialiștii (arhitecții, urbaniștii, arhitecții peisagiști) acționează ca geografi umani atunci când plănuiesc noi medii umane, iar populația ar trebui să își dezvolte propriile sale interpretări care

să conducă la decizii informate în legătură cu modul în care să înțeleagă și să își modeleze lumea.

Dorință de a descoperi experiențe umane neșlefuite neîmpovărate de romanticism și făcându-se referire la Nietzsche care demontează în mod sistematic religia și înrâurirea sa asupra societăților și indivizilor (Nietzsche, 1984), Jackson își dezvoltă propria convingere că peisajul poate fi interpretat ca dorința, foarte umană de a crea un „*prototip perfect*”: „*recrearea Paradisului pe Pământ*”.(Jackson, 1952, p. 5)

Astfel, perceperea peisajului ca dorințe și motivații umane, ca dragoste pentru un loc, este *topofilia*, „*definită în accepțiune largă în așa fel încât să includă toate legăturile emoționale dintre mediul fizic și ființele umane*”(Tuan, 1974, p. 33).

În timp ce definiția epocii moderne a lui Cosgrove (și a multor alora) este *folositoare în stabilirea lungii istorii a ideii de peisaj în lumea occidentală*, experiența particulară a modernității târzii din secolele al XIX-lea și al XX-lea a inițiat un *modernism* conștient, chibzuit și critic. Adesea *expresia șoc de nou* rezultată din schimbările rapide de ordin tehnologic, social și ce țin de mediul înconjurător aduse de modernitatea industrială începând cu începutul secolului al XIX-lea, în secolul al XX-lea a devenit o stare permanentă de existență cu memento-uri zilnice ale marșului liber către progres. Oricum, către mijlocul secolului al XX-lea, șocul de nou a început să dispară fiind înlocuit de *șocul de pierdere* și *de o spaimă existențială în fața rapidelor schimbări*.

În acest context modernismul descrie producția intelectuală și artistică a textelor și artefactelor ce reflectă și reacționează la condițiile modernității. În acest scop, acest teritoriu a fost bine urmat de către nenumărați reprezentanți ce studiază istoria artei. În mod specific, susțin faptul că peisajul nu a fost doar o reflectare pasivă a modernității ce se demodează în realitatea materială a mediilor dominate de oameni, ci a fost de asemenea un agent activ în critica acelor medii. În mod particular, pe la jumătatea secolului al XX-lea peisajele cotidiene – acelea ce păreau că au scăpat din viziunile utopice și raționaliste responsabile de transformările urbane și suburbane – au ajuns să reprezinte o realitate nespusă atât a experienței teritoriale bune cât și a celei bolnave în care societatea umană ca un proces viu, propune o dezvoltare metabolică activă (Crăciun, 2010, p 60).

Reprezentările peisajului cotidian au ieșit la suprafață la mijlocul secolului XX și în artă, literatură, și scrierea critică. Capacitatea peisajului de a fi critic în aceste medii diferite a fost redată în cum „cotidianul” a fost reprezentat în relație cu acest ideal. În funcție de autor sau artist, reprezentările peisajului de zi cu zi pot fi mânuite pentru a susține multiplele planuri în relație cu modernitatea: de la anti-modernismul vehement la o celebrare a culturii de consum, a culturii de masă (Choay, 2014)

Astfel, “cultura este comună: acesta este primul fapt. Fiecare societate are propria sa formă, propriile sale scopuri, propriile sale înțelesuri. Fiecare societate umană exprimă aceste lucruri prin instituții, arte și învățături. Crearea unei societăți înseamnă găsirea unor înțelesuri și sensuri comune, și dezvoltarea ei reprezintă o dezbateră activă și un amendament ce se află sub presiunea experienței, contactului și descoperirii, ce se scriu singure în pământ[...]Acestea sunt procesele comune ale societăților umane și ale minților umane, și vedem prin ele natura culturii: faptul că este întotdeauna atât tradițională cât și creativă; faptul că are atât cele mai comune și normale înțelesuri cât și cele mai rafinate înțelesuri individuale. Noi folosim cuvântul cultură în aceste două sensuri: în sensul de un întreg mod de viață – înțelesurile comune; în sensul de arte și învățături – procesele speciale de descoperire și efort creativ. Unii scriitori folosesc cuvântul cu unul sau altul dintre sensuri; Eu insist asupra amândurora, și asupra semnificației alăturării lor. Întrebările pe care le pun despre cultura noastră sunt întrebări despre înțelesurile adânci și personale. Cultura este comună, în fiecare societate și în mintea fiecăruia”(Raymond, 1958 citat în Highmore 2002, p 87)

În loc de descrierile geografice uzuale ale peisajelor comune ca indicative ale identității naționale și a coeziunii culturale, se propune ca peisajul să fie un loc al experienței trăite în fiecare zi. Definiția asupra culturii de la jumătatea secolului ca fiind „comună” unui loc a dezvoltat perspectiva asupra peisajelor vernaculare. Scris în 1958, eseul lui William „*Culture is Ordinary*”, a venit în momentul în care ideile despre cultură – pentru întreaga varietate pe care Kroeber a găsit-o în folosirea termenului – s-au solidificat în două perspective reciproc ambivalente: în cultura elitistă a artiștilor și academicienilor și în cultura ca mod de viață descrisă de antropologi odată cu Frany Boas. Insistența lui Williams (1958) asupra faptului că ambele definiții ale culturii sunt importante și că sunt în corelație, a deschis multe noi câmpuri de investigație. Dacă cultura este comună este ceva ce este practicat de fiecare om și întotdeauna răspunde la stimulii vieții cotidiene. Este vorba despre o experiență comună acumulată de populația trăitoare pe un anumit teritoriu, dar și construirea unui anumit fel de viață, de raportare la lumea exterioară și de creație, comun unor persoane pentru care, ca grup, legătura cu un teritoriu nu are nici o relevanță.

Lunga istorie a ideii de peisaj precum întruchiparea interacțiunii oamenilor cu propriul lor mediu natural a fost menținută în opoziția sa reprezentățională cu modernizarea. Ideea de peisaj nu a murit la sfârșitul secolului al XIX-lea; dar a înghețat și a încetat să se dezvolte. Începutul secolului al XX-lea a văzut atât mișcarea de arte și meșteșuguri, iar regionalismul interbelic a menținut în primul rând *plasticitatea peisajului rural* ca parte a ideilor lor utopice în legătură cu reapariția tradițiilor (Dorman, 1993), făcându-se asocierea romantică a peisajului cu farmecul rural și cu un mod mai simplu de viață.

Oprirea în dezvoltare a ideii de peisaj este implicată în învâlmășeala din atmosfera secolului al XX-lea. Dacă peisajul nu ar mai fi fost un comentariu critic ce evoluează al relației dintre oameni și mediul lor natural, atunci nu ar fi putut să ofere alternative credibile la dominarea mediilor umane, altele decât acelea concepute înaintea secolului al XX-lea. Pentru mulți, peisajul de la mijlocul secolului încă reprezintă o scenă pictată sau creată; una ce a stagnat ca o formă de pitoresc eliberat de complexitatea teoretică de mai înainte. Ca rezultat, *peisajul cultural poate fi înțeles doar ca o reacție la realitățile mediului modern*. Singura soluție oferită de peisaj a fost să fie antiteza a tot ceea ce oamenii credeau că este dezagreabil în legătură cu mediile lor. Peisajului nu i-a fost permis să fie modern astfel că a avut o mică încărcătură retorică atunci când a avut de a face cu motoarele sociale și economice ale modernității. Pentru puținii care au văzut peisajul ca un mediu modern – în primul rând arhitecții și peisagiștii - conceptul a fost atât de abstractizat și transformat în discuții despre spațiu, încât nu a mai avut aceeași încărcătură critică. Modernitatea nu s-a limitat la locațiile evidente ale centrelor urbane și zonelor industriale. În numeroase comentarii *unele dintre cele mai retrase și mai puțin populate peisaje* ce erau aduse în discuție erau zone ale modernizării agresive: *realitatea așezărilor rurale*, în loc să reprezinte stabilitatea și valorile care nu se schimbă, era aceea a unei populații în scădere, a inovațiilor tehnologice și a transformărilor radicale ale mediului înconjurător, fără a beneficia prea mult în direcția planificării.

Cu alte cuvinte, *regiunea rurală* nu reprezenta antiteza orașului, ci răspundea multora din sensurile modernității, doar că la o densitate și scară diferite. Revenind la Jackson, care a fost preocupat de *peisajul vernacular*, continuă să sugereze faptul că semnele peisajului muncitoresc trecător din secolul al XIX-lea (cum ar fi micile ferme de familie abandonate și distruse, o școală de o cameră sau un magazin de o cameră) au ajutat să întărească imaginea pitorească a liniștii rurale; dar el provoacă prin întrebarea „*cum vom urma liceul abandonat, mai mult sau mai puțin modern având un gimnaziu monstruos? Cum vom merge la un cinema în aer liber cu rânduri de stâlpi goi ce ies din buruieni, cum vom merge la un centru de cumpărături abandonat?*”(Jackson, 1966, p 17)

Motivele acestei transformări s-au bazat pe aceeași logică capitalistă ghidând rapida schimbare a mediilor urbane. În mod specific, inovația tehnologică a încurajat o formă agricolă corporatistă și profitabilă de a depăși modelele vechi. Rezultatul a fost (și încă este) un peisaj în fiecare bucățică pe cât de modern pe atât de orășenesc. „*Cumva toate acestea vă sună ca o versiune modernă a fabricii în câmpuri?*” întreabă Jackson. (1966, p 19) În timp ce peisajul rural nu a fost acoperit cu zgârie-nori și autostrăzi, a fost practic remodelat în noi topografii pentru a permite utilizarea tehnologiilor în activitățile agricole și a lucra o suprafață mai mare de pamânt cu mai puțini oameni. „*Felul modificării pe care un fermier modern o întreprinde este...de a crea un cadru complet nou și artificial pentru munca sa. Scopul final este o topografie făcută*

artificial, un sol artificial, o cultură artificială, toate ca parte din noul proces de producție” (Jackson, 1966, p 25).

Fig 2.4 Urbanizarea mediului rural, dependența de modernitatea tehnologică, Densuș, Hațeg, România

Sursa: autor, iulie 2014

Peisajele au un înțeles, îndeosebi precum un artefact vizibil al istoriei umane. Povestirile istorice nu mai au nevoie de monumente și pomeniri oficiale ale eroilor și figurilor politice pentru a se conecta cu publicul larg, istoria ar trebui să devină în mod progresiv mai asociată cu viețile și timpurile oamenilor obișnuiți. Peisajul ca o zonă cu artefacte ale trecutului, specifice și vizibile sau cu monumente create mai târziu pentru a indica locul unde un eveniment important a avut loc, a fost înlocuit de peisajul ca mediu istoric. Oricum, locul însuși are drept unic scop evocarea sentimentului de istorie, cea mai bună explicație este că ele apelează la un concept al istoriei și un înțeles al istoriei total nou, și că reprezintă un concept al monumentului total nou.

Cred că acest fel de monument, comemorează un alt fel de trecut, nu trecutul pe care îl descriu cărțile de istorie, ci un *trecut vernacular*, un timp de aur unde nu există date sau nume, ci doar o conștiință a modului cum obișnuia să fie, istoria ca o cronică a existenței cotidiene. (Jackson, 1980, p. 91, 94)

Dar dacă a existat o comutare în conștiința istorică către aprecierea istoriei și prin extinderea peisajelor cotidiene, această nouă conștiință istorică reprezenta totuși o sustragere modernă a trecutului. Doritorii nostalgici ai unui trecut mitic s-au tradus în dorința de a consuma vizual *reprezentări* ale peisajelor istorice. Aceleași dicotomiile rezultate ce idealizează sălbăticia și mediul rural, considerându-le o ordine naturală desăvârșită ce ar putea exista doar în afara experienței umane cotidiene, și de asemenea considerând cultura construită ca fiind ori exotic de

străină ori imposibil de rafinată, ar putea de asemenea explica un trecut idealizat al societății. Ca rezultat, așteptările pentru istoria vizibilă exprimată prin peisaje, erau similare noțiunilor pur scenice atașate aprecierii naturii. *Peisajul ca o punere în scenă pentru o piesă despre moralitate*, despre cât de mai bun a fost trecutul față de prezent.

La sfârșitul anilor 60 a început să se schimbe atenția către întrebările despre moștenire și memorie (Lowenthal, 1985). Este observat pericolul unei fascinații lipsite de spirit critic față de mediile trecute ce au rezultat într-o prea simplificare a istoriei, neproductivă sau foarte problematică. Oricum, ceea ce pentru mulți reprezenta o fascinație a tablourilor istorice artificiale, pentru mulți istorici a devenit o nouă zonă de cercetare *a mediilor cotidiene și a relațiilor lor cu memoria*. În anii 70 și 80, domenii precum istoria, studiile culturale materialiste, arhitectura vernaculară și studiile peisagistice au ajutat la redefinirea modului în care peisajul a fost înțeles ca un artefact și deținător al memoriei.

Din perspectiva elementelor discutate în mai sus, se observă ca nu există o viziune unitară asupra peisajului cultural deoarece felul în care marchează activitatea umană, peisajul natural dă naștere peisajului cultural, iar urmele activității umane sunt diferite în funcție de necesitățile societății și se schimbă în timp. Sensul larg dat de activitatea umană arată că peisajul rural este cel mai afectat de factorii externi contextuali (sociali, tehnologici), în lupta pentru supraviețuire, iar acest fapt nu trebuie ignorat în valorificarea sa ca peisaj cultural.

Interpretând informațiile de mai sus, considerăm că sintagma *peisaj rural asemenea peisajului cultural* desemnează ansamblul elementelor materiale și de structură generate în timp, într-un mediu ambiant *coerent geomorfologic și demografic, de activitatea cotidiană* a unor comunități umane rurale, active într-o conjunctură economică, socială, administrativă și mentalitate dinamică (Goia, 2011). În funcție de configurația de durată a elementelor menționate, obținută prin stratificare istorică, peisajul rural se individualizează pe areale anume, putând fi descifrat cu adevărat doar prin recursul la trecut.

2. 2 Peisajul rural

Reperere istorice în dinamica peisajului rural – semnele peisajului cultural în teritoriu

Fie că ne referim la mediul urban sau rural ca fenomen sau loc, ca mediu de dezvoltare socio-umană și exprimare artistică, în centrul acestui spațiu interstițial se află omul. Aflându-ne în fața unui conglomerat de factori interdependenți, observăm că relația peisaj rural - om - existență este una în care toate cele trei componente depind unele de celelalte și că balanța între material (natural) și spiritual (cultural) trece tocmai prin existența umană.

În stadii mai avansate de cultură în fiecare perioadă istorică, societatea își lasă amprenta acelor timpuri asupra peisajului ceea ce exprima nu numai o supusă adaptare la condițiile habitatului dar și dorințele sale împreună cu arta de a modela imaginea mediului conform

așteptările individuale. Peisajul este tratat ca rezultat al influenței reciproce a comunităților umane, cu valorile sale definite, preferințele, oportunitățile și potențialul intelectual și al setului de condiții de mediu. Gutkingin, în lucrarea sa „Our world from Air’ (1952) a analizat evoluția comportamentului uman în relație cu mediul natural împărțind-o în patru faze: 3 faze au fost identificate cu atitudine agresivă împotriva teritoriului, cea de-a patra a fost caracterizată de cunoștințele sociale a necesității pentru o mai mare adaptabilitate umană la condițiile de mediu, în contextul constientizării valorii peisajului. Lecturarea peisajului rural și a dinamicii sale constă în investigarea semnificației semnelor acestuia în realitatea teritorială ce își au originea în procesele care dau naștere formei, structurii și utilizării sale. *Parcursul* rezumă originea unei faze *principale culturale*: identificat prin teritoriu parcus spontan nomad a omului vânător în munte sau parcursuri de deal care coincid cu colonizarea și primele așezări și zona de câmpie primele terenuri folosite pentru agricultură, viticole și livezi. Dar pe lângă parcurs, omul a avut și alte intervenții în peisaj de la o simplă locuință la formarea unei așezări bine încheiate.

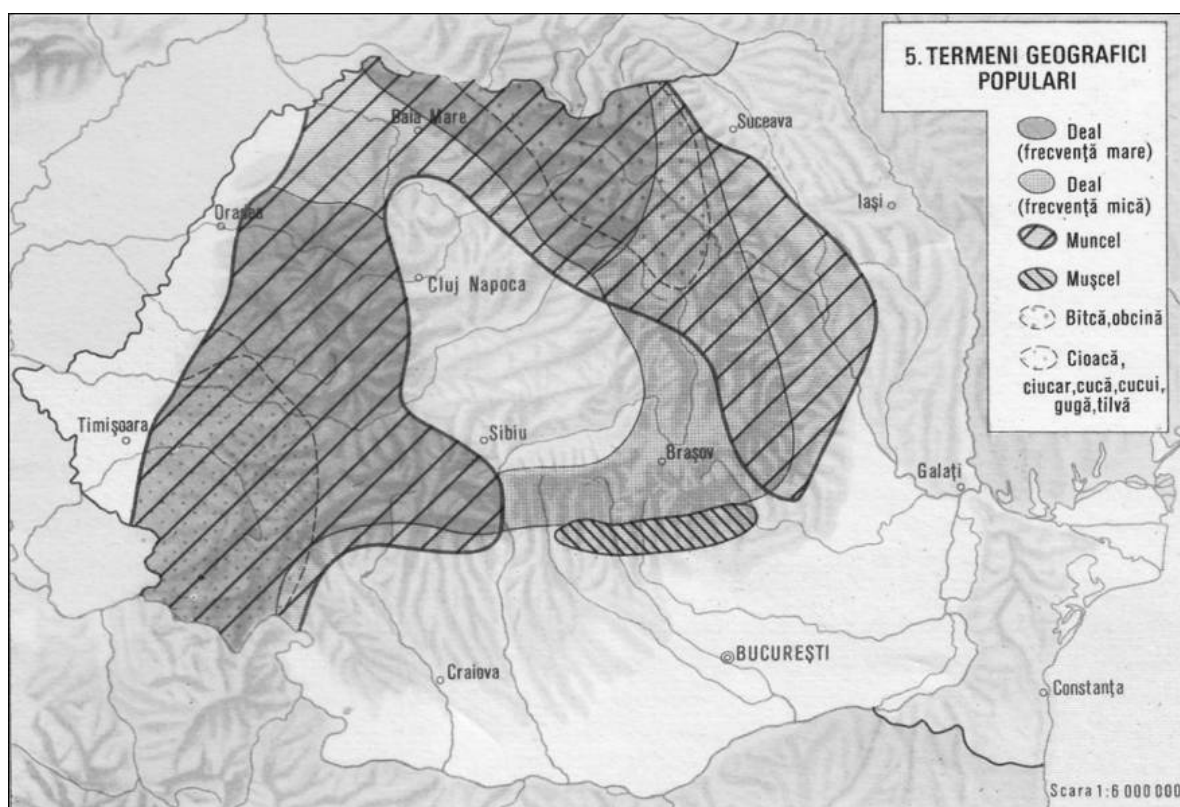
Procesele de formare și transformare structurală a naturalului (denumită criza evidentă a teritoriului (Muratoni, 1967) și opera umană, se împarte în patru faze bine determinate și graduale definite „ciclice”, predominante, succesive și emergente de-a lungul timpului (în relație cu timpul) și cu civilizațiile diverse. Referințele peisajului rural românesc sunt date de:

În *prima fază*, comunitatea primitivă se bazează pe capacitatea, pe forțele fizice individuale și revoltele de subsistență - teritoriul este acoperit în principal de păduri, așezările vernaculare erau rudimentare, ariile cultivate sunt limitate și periodice, bazat pe o *noțiune rudimentară de folosință a solului*. Trecerea de la locuirea în peșteri (Constantinescu Mircești, 1976) la construcția bordeielor și extinderea ariilor cultivate și a activităților (Giurcăneanu, 1988), fac trecere și de la efectele minime asupra peisajului și presiunea tot mai mare asupra sa prin exploatarea defrișarea pădurilor, folosirea apelor, etc. În epoca de piatră, societatea impune o nouă presiune asupra peisajului, organizarea geto- dacilor în uniuni de triburi.

A *doua fază*, definită *economia- agricolă - pastorală* e caracterizată prin noțiuni topografice mult mai precise ale locurilor, folosite ca opțiuni adecvate de utilizare a terenului în amplasarea primelor forme de așezări, structurilor defensive, tehnicilor rudimentare agricole și păstorale și industriale. Perioada romană este o perioadă în care se amplifică această presiune asupra peisajului prin atitudinea războinică a omului și colonizarea romană, prin exploatarea resurselor naturale a metalelor feroase și neferoase și a tehnicilor industriale. De asemenea trecerea popoarelor au lăsat urme în *memoria locului* printr - o serie de toponime. (Fig. 2.5)

A *treia fază* coincide cu dezvoltarea economiei *comerțului*, cu nașterea orașului - piața (orașul comercial), a așezărilor urbane, defensive și agriculturii sistematice și continue și a făcut posibil colonizarea agricolă a pantelor împădurite, recuperarea zonelor mlăștinoase.

Secolele XIV- XVIII se caracterizează prin formarea satelor românești, de o parte și de alta a Carpaților și tot din această perioadă sunt primele atestări documentare privind conturarea, în linii mari, a așezărilor omenești și a funcțiilor economice la scară largă. Atestările așezărilor dat de fenomenul de roire a determinat popularea anumitor zone. Astfel, comunitățile rurale au organizat teritoriul peisajului prin diverse forme de proprietate, iar gestionarea acestora au fost definitorii în evoluția peisajului: inserții a habitatului în pădure (la început ca așezări sezoniere) devin autonome și au păstrat configurația de-a lungul timpului. Transhumanța, atestată în sec al XV-lea, a apărut datorită creșterii numărului mare de animale și din necesitatea asigurării hranei în munții din apropierea satelor din zonă astfel apare consemnarea de poteci, trasee și prin identificarea unui *peisaj al animalelor/ peisaj animalier* format din modurile de prezență al erbivorelor domestice și sălbatice în interacțiunea lor cu componenta vegetală (Korti, Scarzzela & Trivella, 2006).

Sursa: Harta RPR, Tipografia Militară, 1978

Fig. 2.5 Harta termenilor geografici rezultați din păstorit în România, 1972

Peisagizarea naturii are loc prin laicizarea acesteia, sau mai bine spus prin laicizarea elementelor ei, până atunci supuse regulilor scenelor religioase în care arbori, izvoare, munți jucau un rol simbolic, semne ale unui discurs religios. Pentru Alain Roger, modelul pastoral corespunde "artisticizării" (*l'artialisation*) (Roger, 1997) ruralului sau "campagne" în efect el face referire la mișcare, și la munte, este un model cultural folosit în pictură. Tradiționale erau și exploatările forestiere, lemnul fiind considerat o marfă importantă pentru export.

A patra fază, perioada XIX-XXI definită *o economie stabilă, o ecumenică, latifundiaria și de stat*, caracterizată de o distribuție foarte mare în teritoriu de structuri organizate, urbane, agricole, comerciale și industriale.

Această perioadă se caracterizează prin modificări ale peisajului rural impuse de rânduielile oficiale de exploatare a pădurilor, intensificarea defrișărilor, creșterea populației

În primele decenii ale secolului XX, războaiele din 1907 și transformările care au urmat (culminând cu reforma agrară din 1921) au condus la schimbarea semnificativă a așezărilor rurale. Teritoriul a suportat în anii 1916-1918 invazia, ocupația și jaful armatelor Puterilor Centrale, însoțite de mari pierderi umane și materiale, precum și de dislocări de populație, realități dramatice, care și-au pus puternic amprenta asupra satelor, parte componentă a peisajului rural în teritoriu.

După primul război mondial, în peisajul rural, pătrunderea masivă a influenței orășenești a coexistat cu menținerea unor elemente de arhitectură vernaculară, tradițională și de organizare a gospodăriilor în spirit arhaic. Au apărut repere ale modernizării tehnice: telefonie, electrificarea, radioficarea, stațiile de cale ferată, drumuri accesibile mijloacelor auto.

Influențe vizibile asupra peisajului rural o au și naționalizarea din 1948 cât și procesul de colectivizare din perioada 1949–1962. Limitele reformei agrare, apoi criza economică mondială, urmată la câțiva ani de ‘marea conflagrație’ au reprezentat principalele cauze ale slabei eficiențe a transformărilor din acea perioadă. Reforma de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial nu a avut în general consecințe spectaculoase, devenind un paravan pentru implementarea colectivizării, fenomen ce a lăsat urme adânci în mentalul comunităților rurale și nu numai. Diferențele se văd între satele colectivizate, unde agricultura a fost elementul principal al dezvoltării și în satele care nu au fost colectivizate, fiind un proces lent de transformare.

Peisajul rural s-a modificat structural odată cu marile investiții: sisteme de irigații, alte îmbunătățiri funciare, linii de înaltă tensiune, dezvoltarea la o scară mare a exploatărilor a resurselor minerale, construirea unor complexelor de producție industriale, etc. În sate au apărut diverse dotări social-culturale, numeroase locuințe noi, lipsite de cultura tradițională construită. Atât aspectul așezărilor rurale, cât și cel al împrejurimilor acestora, a peisajului activităților, în special cel productiv, au suferit mutații importante în epoca sistematizărilor dictate de la centru și a politici de accelerare a uniformizării teritorial- administrative.

Deci, *locuirea unui teritoriu* este un proces dependent de mulți factori naturali și antropici. Fiecare arie are specificul său și generează propriile sale rețele de factori. Istoria așezărilor umane în teritoriu este de fapt o istorie a raportului dintre condițiile și modalitățile de generare și dezvoltare a așezărilor.

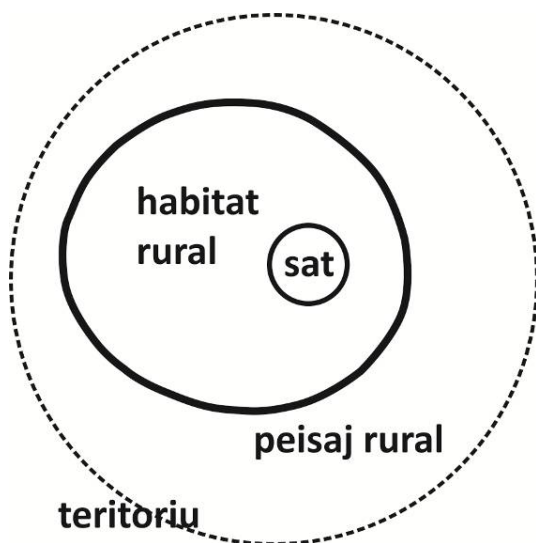
Umanizarea teritoriului (Gheorghiu, 2008, p 56) s-a produs dintr-un interval de timp foarte mare, grupând factori etnici, culturali, economici, politici, administrativi care au definit

diferite moduri de locuire. Diferențele în ce privește locuirea sunt definibile zonal, conform zonificării etnografice, a ocupațiilor tradiționale și a țesutului tradițional.

Încadrarea peisajului rural în teritoriu

Peisajul rural este rezultatul unei evoluții foarte îndelungate, concentrând o perioadă de secole, în care s-a dezvoltat o civilizație diversificată în funcție de realitatea spațială și în care se pot deosebi structuri și funcționalități de importanță vitală pentru economia unei țări.

Din punct de vedere conceptual, *peisajul rural integrează habitatul rural și se subordonează spațiului rural implicit teritoriului realizându-se o integrare pe verticală a acestora.* (Fig 2.6).

Așadar, peisajul rural se evidențiază prin prezența mai mult sau mai puțin pregnantă a habitatului rural caracterizat printr-o mare diversitate a condițiilor socio-culturale și naturale în care s-a dezvoltat. În acest sens se are în vedere activitățile ce s-au succedat de – a lungul timpului ori s-au suprapus într-o anumită regiune, precum și complexitatea factorilor naturali – forme de relief, fenomene hidro-climatice, regimuri, etc. Se iau în considerare toate acțiunile societății omenești, raporturile acestora cu

elementele cadrului natural, tot ce a contribuit la umanizarea peisajului geografic și transformarea lui într-un peisaj cultural.

Fig 2.6 Identificarea peisajului rural în teritoriu

Sursa: autor (doctorat, 2013)

Habitatul rural este aria în care trăiește o populație, este modul în care comunitatea (sau individul) își (de)limitează în cadru peisajului un spațiu de factură centralizată definit de aceasta ca *loc al lui*, loc (al omului) care din punct de vedere formal, Norberg - Schulz îl consideră *rotund*, în sensul că are un centru (satul/ asezarea rurală/ vatra) în care se află omul sau comunitatea (Norberg Schulz, 1986). Este identificat cu locuirea, “lumea în care trăiește omul obișnuit este o imensă topografie afectivă, un atlas miraculos în care nordul și sudul, estul și vestul, susul și josul, stânga și dreapta, etc capătă, diferențiate, valori vitale (Doinaș, 1999, p 12) Problema identității, a locului leagă tradiția de mediul în care s-a născut și s-a conturat în timp în rezolvarea problemei identității unui loc (conform capitoloului precedent al cercetării). Acestea sunt răspunsurile culturii tradiționale construite și se sprijină pe studiile așezărilor trecute, a activităților asupra peisajului, răspunsuri necesare în conturarea unor concluzii în cadrul cercetării.

Satul este „locul de așezare a gospodăriilor și un trup de moșie, adică locul de muncă a oamenilor” (Stahl 1968) .

Satul este forma fundamentală de viață socială (Gusti, 1974), fapt observabil de asemenea în dezvoltarea sa spațială: organic sau linear, în funcție de evoluția sa istorică și a peisajului geografic, de-a lungul unui drum care face legătura cu un alt amplasament.

Satele, cele din timpuri mai vechi sunt realizate fără să aibă un plan prestabilit, fiind definit astfel cu așezarea vernaculară, pe când cele mai noi au deja un plan prestabilit și o organizare urbană. Se caracterizează printr-o fizionomie complexă definită prin prezența unei vetre aleasă în relație cu elementele principale ale peisajului geografic în care se concentrează locuințele și anexele, precum și prin „țarina”, locul de muncă aflat în afară (Cucu, 1981 citat de Vert C-tin, 2002), obiectul muncii și spațiul de desfășurare a activităților productive ale comunității satului. Satul este materializarea a acestor spații, sunt într-adevar, morfologia și structura sa fiind vizibile ca o adunare (grupare) de case (mai mult sau mai puțin dispersate), în concordanță cu un simbolism spațial, fiind în relație directă cu locul și punând în evidență eternitatea pe baza unei mentalități integraționaliste a celestului și a organicului al carui centru ocupat de om e asimilat axis-ului mundi și e marcat prin "țărșul fixat chiar în mijlocul satului" (Crețu, 1988)

Tot ca așezare vernaculară este identificat și cătunul, ca fiind forma cea mai veche de organizare a omului în cultura tradițională românească și poate fi interpretat ca răspunsul pragmatic la scara unei comunități a intervențiilor condiționate direct de caracteristicile geografice asupra unui teritoriu dat.

Raportându-se la datele privind geneza și evoluția morfologică a satului, logica organizării spațiale a așezării e și mai dificil de dedus, ele fiind date de evoluția activității omului în peisaj, Conea (1935), la începutul secolului al XX-lea, considera că nu există repere semnificative, ca și în cazul centrului, aproape neexprimat din punct de vedere spațial și exprimat doar într-o oarecare măsură din punct de vedere funcțional: "Centrul" desemnat de locuitori este un fragment de stradă, cuprins între o intersecție- cea cu cârciumii și școală, pe parcursul căreia se află și căminul cultural. Sunt două biserici în sat, dar prin amplasare și prin arhitectura comună, ele nu se impun ca niște repere (cu toate că amândouă figurează pe lista monumentelor istorice" (Conea,1935).

Adică, în cazul satului românesc centrul nu există, dar există locul marcat prin reper și în general identificat de axa drumului, unde se desfășoară viața cotidiană a comunității. Crearea de locuri (unice) e un gest natural subiectiv și inalienabil și care se desfășoară într-un cadru morfologic definit prin elemente sociale (modelul cultural și prin sistemul tradițiilor). Astfel, oricine poate crea un loc într-un cadru morfologic definit prin modelele antropice (tradiție, cultură etc.) și pe baza unui suport fizic, cel a spațiului rural. Odată creat, locul poate fi modificat

și îmbogățit prin acumulări succesive de experiențe umane, de-a lungul generațiilor și poate fi deschis mai mult decât oricare alt loc anonim și rigid. Locul, ca spațiu comunitar, devine spațiu al publicului, unde acesta participă, spontan și legitim în același timp, la constituirea peisajului, locul centrului fiind luat de locul de întâlnire periodică (Gheorghiu, 2008, p. 338), distingându-se totuși diferite puncte de interes cu valoare socială. (Hărmănescu, 2014, p. 24)

Locurile sunt diferite, în funcție de gradul lor de emancipare și de dezvoltare a comunității, a cărei apreciere e adesea o problemă subiectivă, căci e legată de sistemul de referință al observatorului. De amintit, aici, că modul de viață al societății tradiționale se baza aproape exclusiv pe decizii urmărind utilitatea practică, stimulii exteriori primind răspuns în deplină concordanță cu necesitățile cotidiene sau de termen lung, de aici decurg ierarhii anume în sfera realității conceptuale și materiale ale vieții de grup. Obiceiurile, practicile și cutumele erau mai importante decât materializarea lor la un moment dat. Ocupațiile tradiționale sunt specifice locuirii unui loc, legate de necesitățile cotidiene locale.

Configurația așezărilor vernaculare urmează o structură organică, cu legătură puternică cu topografia terenului și cultura tradițională locală, adoptând o formă specifică atât morfologică și tipologică denumită morfoTipologie (Fig.2.7).

Sursa : prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html, august 2015

Fig. 2.7 Morfotipologiile satelor (1) Lupulești, (2) Cerbu (3) Biserani, (4) Muntari, (5) Valea Abruzel, (6) Stâlnoișoara, comuna Buceș, Alba cu delimitarea intravilanului existent conform PUG 1999

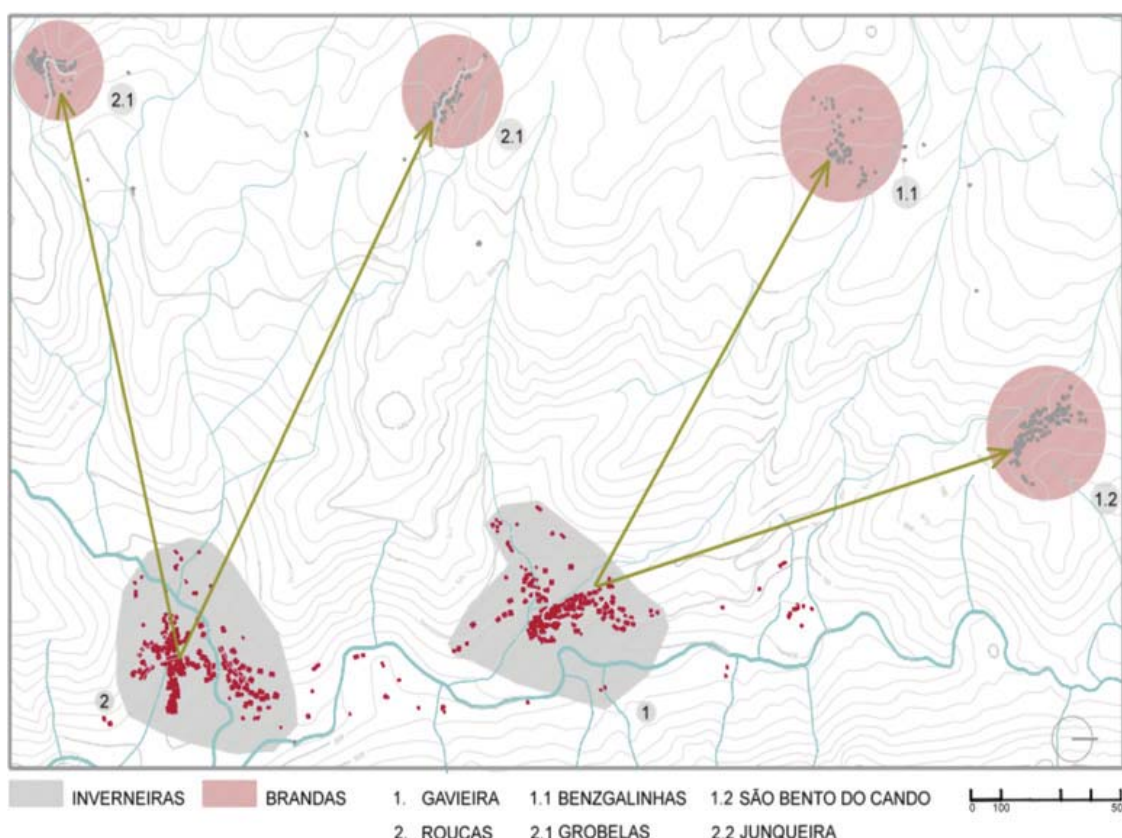
Deci, cercetarea definește așezările vernaculare ca fiind rezultatul dintre relația peisajului cu structura activităților așezărilor umane, ocupațiile tradiționale și țesutul teritorial, cu elementele naturale și cu peisajul productiv.

Din punct de vedere al morfoTipologiei peisajului al așezărilor umane în teritoriu se constată ca acestea se află amplasate în general de-a lungul elementelor structurante ale teritoriului, în acest sens putem deosebi o structură diversă în teritoriu, integrată în peisajul existent.

Putem distinge din aceste relații diferite moduri de ocupare al terenului și de topografia terenului:

- așezări dispersate și așezări grupate (continue) cu ramificațiile sale: așezări compacte, așezări risipite, așezări răsfirate, așezări liniare, așezări difuze, așezări regulate/ așezări neregulate, sate compuse, etc;
- așezări de munte, de deal, de câmpie;
- așezări pe văi, așezări pe înălțime, așezări pe pante, așezări de culme;
- în urma procesului de roire (Butura, 1978; Apolzan, 1987) și perioada de utilitate a peisajului productiv: așezări rurale permanente, așezări temporare/ așezări sezoniere. (Fig. 2.8)

Locuirea conține un complex de componente, de la cele mai generale până la cel mai în detaliu. Ele sunt definite *prin alegerea și acuparea unui loc, conformitatea generală a așezării* (structura materială, care implică zonificare, relație dintre zonele și elementele de compoziție generală), *conformarea zonei locuirii* propriu zise prin identificarea morfologiei parcelară și *organizarea gospodăriei* (care implică implicit tehnica și materiale de construcție, functionalitatea generală și a componentelor ei, relația cu strada, cu spațiul comun și cu lotul agricol).

Sursa: Gomes, A. F., 2014. Vernacular settlements in *Serra da Peneda*, Portugal: The case of Rouças and Gavieira. În Correia, M et al. Eds, 2014 *Vernacular Heritage and Earthen Architecture: Contributions for Sustainable Development* London: Taylor & Francis Group.

Fig. 2.8 Localizarea așezărilor sezoniere de iarnă (Inverneiras) și de primăvară vară (Brandas) din zona Minho Alto, Portugalia.

Alegerea și definirea locului așezării este strâns legată de calitatea acestuia: apă, aer sănătos, teren ferm, climă, protecție (conform capitolului unu), deci de caracteristicile sitului ales

și este pusă în evidență de delimitarea sa spațială - de hotarul așezării. Hotarul așezării este linia dintre „intravilan” și „extravilan”, limita dintre spațiul interior și exterior așezării, dintre spațiul de locuire și spațiul de producție.

Gospodăria este constituită din necesarul activităților, fiind un instrument de producție și alături de locuință și anexele gospodărești, iar curtea (spațiul de producție) este zona de mediere între spațiul privat și spațiul comunitar și este identificată ca parte din peisaj. Raportată și ea la morfoTipologiile așezării rurale, este cea care identifică direct caracteristicile culturii tradiționale.

În trecut delimitarea era simbolică, limita era difuză, se dizolvă în peisaj și care totuși există caracteristica esențială a locuirii rurale, aici fiind importantă vecinătatea; importantă este vecinătatea așezării, vecinătatea parcelei, vecinătatea gospodăriei, vecinătatea drumului, a apei, etc.

Jackson (1984) spunea că *"(...) peisajul este un loc de conflict, locul unui compromis perpetuum (...)"* pe care îl putem considera ca o sumă a acestor trei spații. *„Peisajul rural e conceput pentru că a plecat de la structura identității colective. E perceput de asemenea, de-a lungul practicilor cotidiene (și prin vernacuralitatea sa) și e trăit precum e simbolizat; poartă în sine când semnele cotidianului, când semnele puterii."* (Jackson, 1984)

În prezent, aceste peisaje nu mai sunt atât de puternice, satul pierzându-și imaginea de-a lungul timpului și au devenit o ”operă deschisă” fiind caracterizate de o dinamică continuă, datorată acțiunii omului (factori economici, sociali și culturali) și acțiunii naturii (procese biofizilogice). Diferențe concludente dintre sistemul inițial de dezvoltare și cel sistemul ulterior, modernizat au o geometrie mai clară sunt consecințe ale evoluției, ale dezvoltărilor comunității și influențează direct hotarul așezării.

De altfel, este important de subliniat diferența dintre așezarea vernaculară, ca răspuns la culturii tradiționale și așezarea rurală (contemporană) care poate fi și rezultatul unui planificări sau dezvoltarea planificată ulterioară a unei așezări vernaculare. În aceste condiții *așezarea rurală contemporană poate avea un nucleu vernacular sau mai multe în funcție de evoluția sa în timp*. În acest caz, așezarea rurală (contemporană) și peisajului rural au la bază următoarele aspecte (Vert, 2002, p 31):

- *amplarea transformărilor* suportate de cadrul natural, respectiv proporția în care componentele acestuia au fost modificate. În funcție de aceasta raportul dintre cele două categorii de componente (naturale și umane sau animale) și evaluează nivelul de dezvoltare, de evoluție al peisajului rural. (de exemplu trecerea la transhumanța scurtă/ locală în Lombardia, Italia a modificat peisajul Fig. 2. 9)

Sursa: autor

Fig 2. 9 Transformarea vizuală a imaginii peisajului în urma schimbării modului de transhumanță

- *ritmul transformărilor* respective să fie în concordanță cu capacitatea de regenerare a mediului (rotirea culturilor), cu ciclicitatea anotimpurilor, a zilelor, a naturii altfel se creează condițiile funcționale ale așezărilor rurale. (Fig. 2. 10)

Fig 2. 10 Transformarea vizuală a imaginii cotidiene a peisajului rural în doua momente ale zilei. Beriu, Hateg, august 2011 (dimineața și seara)- temporalitatea cotidiană ciclică rutină zilnică sub forma unor repetiții care la prima vedere par lipsite de valoare

sursa: Hărmănescu, 2013

Mișcarea ciclică a naturii se înfățișează omului ca repetiție nesfârșită, cu începuturi și sfârșituri, cu puncte de reper în raport cu devenirea ulterioară, inerminabila repetiție a activității umane în înfruntarea naturii (Mihali, 2001). Agresivitatea intervenției umane sau animale poate să conducă la apariția unor factori de risc natural sau tehnogen. Putem vorbi astfel de diferite dinamici: diurne, sezoniere, anuale, etc.

Peisajul rural este considerat peisajul cu o antropizare medie, în care sunt vizibile caracteristicile activităților și așezărilor rurale: concentrarea mai redusă a populației, predominarea activităților agricole, amenajarea mai redusă a teritoriului. Peisajele rurale diferă foarte mult între ele, în funcție de prezența omului și de transformările pe care acesta le-a adus

mediului natural în timp. Ele au specificul zonelor bioclimatice, a culturii tradiționale construite (identificată în capitolul unu) determinat prin spiritul locului, dar sunt puternic nuanțate teritorial de intensitatea acțiunii antropice și de tipul de activitate – cele mai importante caracteristici ale zonelor rurale. Modificările suferite de peisajul rural au dus la modelarea acestora pe forme preexistente, evoluția așezărilor a fost graduală, grupurile de așezări și apariția lor a însemnat o relație compresibilă între om și natură și a asumat un rol simbolic reprezentativ din motive istorice, sociale și economice, formând peisajele productive, agricole ca un congruent la diverse necesități.

Ca rezultat, *peisajul rural* poate fi definit ca o amprentă care *se modelează continuu, în timp, prin modificarea reprezentării sociale a spațiului*. Aceasta definiție este derivată din noțiunea de amprentă matricială dezvoltată de Berque (1994) și desemnează „în situ” rezultatele intervenției umane într-un mediu dat precum și interpretarea și perceperea acestui mediu, în cazul de față mediul rural. Acest concept de peisaj rural provine de la ideea prin care oamenii reprezintă un mediu dat, prin modul în care îl utilizează și îl gestionează urmărind modul în care îl interpretează (Berque, 1994) Astfel, în această imagine a peisajului rural se dezvăluie aspirațiile individuale sau colective, inscripții care nu sunt sunt fapte neutre ci oferă valoare așezărilor rurale și teritoriilor.

Criteriile identificării și delimitării peisajelor rurale în teritoriu își găsesc o reflectare obiectivă în elementele funcțiilor care sunt sintetizate în noțiunea și definiția peisajului rural de mai sus.

Recunoașterea peisajului rural este strâns legată de multiplele trăsături structurale, texturale, cu elemente de dispersie, convergență etc. a componentelor cât și a părților ce alcătuiesc spațiul teritoriului. Imaginea predominantă este definită de *așezarea umană* propriu-zisă cu diferitele ei morfoTipologii, de la care privirile se orientează divergent peste cuprinsul spațiului gospodăriei, ajungându-se la perimetrul limitelor ce marchează poziția și dimensiunile peisajului rural. Pătroescu (1996 - 1998) susține că:*identificarea peisajului rural în teritoriu se face prin:*

- *prezența așezărilor rurale* – diferite tipologii cu trăsături etnografice specifice. Cuprinde la rândul său: loturi, parcele, gospodării și spații ale comunității
- *forme de relief* – caracterizate prin suprafețe morfologice în general puțin fragmentate, cu o antropizare medie.
- *Peisajul productiv* a căror tipologii și caracteristici sunt legate de activitatea de producție, practicile tradiționale și obiceiuri (Hărmănescu, Popa, 2012, p 51) – generează o altă expresivitate de excepție pentru ansamblul peisajului rural.

- *localizarea* - poate fi identificat în zona de câmpie în lunci, zone de confluență, în zonele de contact dintre lunci și terase, pe podurile de terasă, pe podurile spațiilor interfluviale etc.

- *așezările temporare* (folosite în special pentru activitățile agricole) constituie un alt element de cunoaștere sau identificare a unor particularități ale peisajului rural legat de tipul de activitate.

- *linii de forță: elementele naturale și infrastructura rezultată în urma dezvoltărilor, căile de comunicație/de acces*, din afară și din interiorul peisajului rural, se constituie într-un element de identificare a unui peisaj umanizat de acest gen.

Identificarea tipurilor/ categoriilor de peisaje rurale, a valorii lor se face prin evidențierea unor caractere de specificitate (conform Pătroescu, 1996 - 1998):

Criterii cantitative: cartografice	după relațiile între peisaje în teren: peisaje rurale bine
tehnico-instrumentale și cu ajutorul	individualizate; peisaje rurale cu elemente de
intinerariilor	interferență; peisaje rurale sau elemente ale peisajelor
Criterii calitative:	rurale incluse în alte categorii.
	după evoluția în timp: analiza comparativă a seriilor de
	hărți fotografii aeriene și hărțile istorice

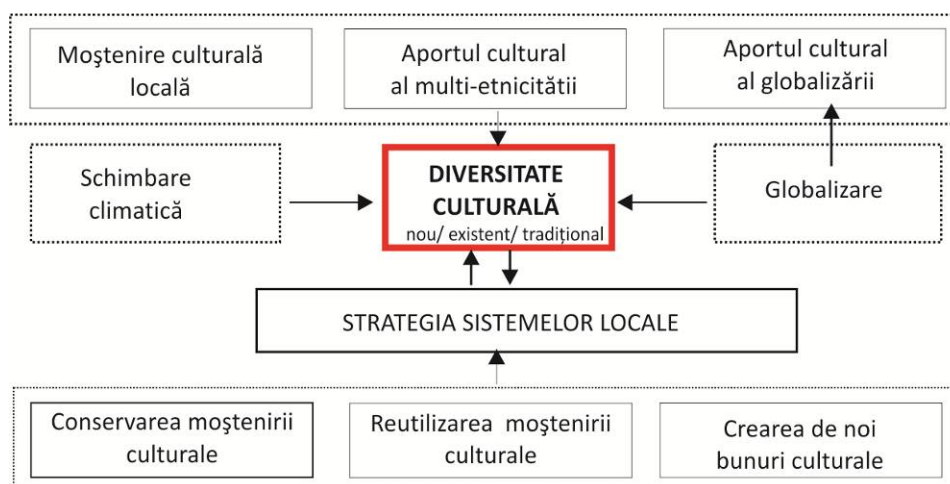
Criterii pentru stabilirea fiabilității	- categorii de stabilitate determinate pe baza
peisajului rural (gradul de	interacțiunii componentelor: stabil; relativ stabil; instabil.
artificializare și degradare a	- categorii determinabile cu ajutorul stării de
peisajelor rurale):	calitate a unui component, mai multor componente sau a
	întregului teritoriu cu peisajul existent
Criterii de delimitare a unităților	Natural, cultural, socio- economic
teritoriale relativ omogene de peisaj	

Factorii mediului extern asupra dinamicii peisajului rural

Împreună cu *schimbările cantitative*, peisajul este de asemenea afectat de *schimbările calitative*, rezultate în urma urbanizării, extinderii urbane, *globalizării și unificării culturale*. Orice accident dă naștere unei schimbări, orice deviere de la un curs prestabilit sau așteptat presupune o nouă traiectorie, ceea ce e valabil în orice domeniu legat de activitatea umană. Astfel, peisajele rurale sunt în prezent subiectul unei rapide transformări a caror efecte se văd în expansiunea urbană, intensificarea turismului prin colonizarea zonelor muntoase, construirea parcurilor industriale și comerciale, scăderea importanței protecției legale a zonelor cu valoare ecologică, făcând astfel de zone accesibile pentru folosirea lor în scopuri comerciale sau industriale, exploatarea exagerată a resurselor naturale, expansiunea zonelor deteteriorate, upradimensionarea infrastructurii, schimbarea formelor tradiționale de organizare terenului, etc.

Schimbarea globală – Conform setărilor stabilite de Internațional Biosphere Programme, schimbarea globală (modificarea globală) este definită ca o schimbare climatică și este reprezentată împreună cu consecințele asupra ciclurilor bioclimatice. Această setare a modului de reprezentare definește, în sens tematic inovativ, *dar teoretic nu divergent față de raționalism*, aspectele importante ale peisajului, de la caracteristicile geomorfologice la configurarea circulației hidrografice, de la procesele erozive la impactul asupra faunei și florei, și multe alte manifestări, în special cele provocate de procese fizice la scară globală.

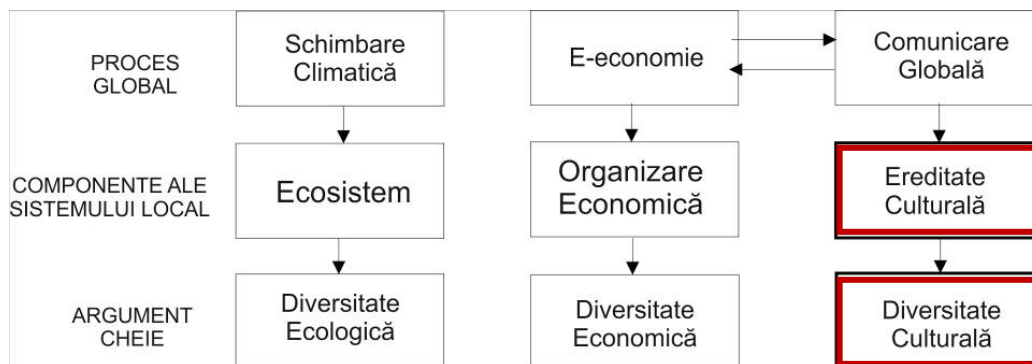
Globalizarea – De ceva timp, în literatura științelor teritoriale și-a făcut loc o direcție dedicată investigării interacțiunilor ce se dezvoltă între sistemele locale și procesele globale. Această direcție face loc transformărilor pe care peisajul le suferă din cauza efectului impulsurilor economice, cu relative implicații sociale, care apar ca efect al creării de rețele globale și a răspândirii fenomenelor în sens trans-național. (Fig. 2.11) Efectele globalizării în peisaj presupun un concept de dezvoltare ambiguă, o anxietate productivă și constructivă responsabilă de declinul echilibrului peisajului, pierderea corelației între realitatea naturală și civilizație, alterarea identității culturale a peisajului. Globalizarea a ignorat materialele, stilul de viață ce caracterizează diferite zone geografice, preferând construcții fără fond de zi cu zi odată cu extinderea standardizării (de exemplu, caracteristicile peisajului legate de turism pot fi reprezentate ținând cont de influențele exercitate de imigranții de diferite proveniențe geografice și cu diverse medii culturale)

sursa: prelucrare după autor, Mazzino, F., Ghersi, A., 2003, *Un atlante dei paesaggi italiani*, Ed. Alinea, p. 102

Fig.2. 11 Poziția diversității culturale în raport cu globalizarea

În paralel, reprezentarea în funcție de dezvoltarea durabilă a indus reprezentarea peisajului sistemelor locale ca fiind o realitate bimodulară. Modulul natural este asumat ca un agregat de ecosisteme care, potrivit principiului dezvoltării durabile, ar trebui protejate punând în special atenția pe biodiversitate. Modelul social este reprezentat ca o realitate socială, care se manifestă asupra teritoriului prin trei componente fundamentale: *așezările, utilizarea terenului, moștenirile culturale*. (Fig. 2.12)

Sursa: autor, prelucrare și completare Fabbri P. , ed., 2003. *Paesaggio, pianificazione, sostenibilita*, Firenze: Alinea

Fig. 2.12 Identificarea diversității culturale în Interacțiunea dintre sistemele locale și procesele globale

Reținem că pentru un organism atât de complex cum este peisajul, abordarea evoluției sale în viitor, în condițiile presiunii umane tot mai accentuate nu poate fi sprijinită de niciun raționament, în afară a ceea ce poate oferi analiza sistemică cu atât mai mult *nu trebuie uitată fragilitatea și labilitatea unor peisaje*.

Efectele globalizării în peisajul rural presupune un concept de dezvoltare ambiguă, o anxietate productivă și constructivă responsabilă de declinul echilibrului peisajului, pierderea corelației între realitatea naturală și civilizație, alterarea *identității culturale* a peisajului rural. Globalizarea a ignorat materialele, stilul de viață ce caracterizează diferite zone geografice, preferând construcții fără fond de zi cu zi odată cu extinderea standardizării.

Procesul de „consum” devine un fenomen la scară largă; ceea ce este mai rău, este faptul că nu este controlat sau adaptat, așadar va fi greu de oprit sau de a-i prezice efectele în mod precis. Factorii ce au influențat în mod fundamental evoluția peisajelor includ: factorii naturali; factorii istorici și politici; factorii culturali; factorii socio-economici; factorii tehnologici și ai civilizației.

Coexistența acestor factori a creat o combinaire a mai multor variabile, ce sunt dificil de interpretat la scară globală, problematica lor fiind interpretate cel mai des în relație cu teritoriul. Influența acestor factori asupra vieții societății este variabilă fără îndoială și încearcă să le explice bazându-se pe concepte opuse ale determinismului de mediu ori nihilismului, aprinzând serioase dispute științifice (menționate în prima parte a capitolului) în direcția dezvoltării durabile în toate înțelesurile ei, așa cum este percepută în zilele noastre, ca o creștere armonioasă a societăților cu respect pentru *legile Naturii și realizările culturale*. Peisajul este sursa unei mari cantități de informații legate atât de forma cât și de înțelesul lui, dar deasemenea de conținut și adesea de funcția lui, influentându-ne intelectul și dând naștere la numeroase asociații și emoții. Peisajul este purtătorul de informații și înțelesuri, este un palimpsest, ce poate fi liber interpretat ca o imagine specială (text) cu multiple înțelesuri și o semantică cu multiple învelișuri (Casgrove, ed., 2004). Aceasta pretinde ca individul să fie capabil să „citească peisajul” – perceput ca natural- moștenirea culturală și deasemenea fundalul și rezultatul istoriei. Această

abilitate face posibilă înțelegerea *genius loci* a peisajelor. Citind peisajul, reprezintă deasemenea o abilitate elementară în arhitectura peisagistică contemporană (Black, 2003).

Fără îndoială, peisajul reprezintă un testament al activităților noastre în spațiul natural și cultural, precum și o expresie a responsabilității umane pentru spațiu. Astfel, această considerație simplă a activității omului în peisaj/despre peisaj deschide o lungă dezbatere asupra ideii de *natură și de cultură* în societățile moderne. Cultura are un rol crucial în evaluarea peisajelor și o mare importanță pentru dezvoltarea și utilizarea metodologiilor de evaluare a peisajului, criteriile sale de analiză fiind: autenticitate, identitate, unicitate, semnificație și integritate - pentru a satisface criteriul de a fi valoare universală.

Fenomenul rural – potențial cultural în dezvoltarea teritoriului

Ceea ce înțelegem *prin fenomenologia peisajului rural, reflectat direct în peisajul cultural*, este nu doar un ansamblu de apariții dispărute de așezări rurale ce se dezvoltă în interiorul său, ci și de *forme specifice* localizate în cadrul peisajului rural, de forme care sunt determinate de dezvoltarea sa continuă, și tendința locului de a acționa ca o entitate. A doua lege a termodinamicii, numită și legea entropiei, spune că: *‘entropia generală a unui sistem izolat va crește neîncetat, până când va atinge valoarea maximă’*. Cu alte cuvinte, nici un corp *lăsat în voia lui, necoordonat, nu va tinde spre ordine, ci spre haos*. Prin urmare și peisajul rural se dezvoltă datorită faptului că a primit impulsul inițial și vital de la om, dar el va avea nevoie de o *coordonare continuă*, altfel dezvoltându-se haotic. Ca orice sistem complex, are o varietate de elemente constitutive, ramificându-se și născând tot timpul altele noi. Vorbim despre *specific, despre cadru general, despre funcțiile rurale, despre rețele și comunicare în cadrul rural, artă, spațiu public și privat și lista ar putea să continue la nesfârșit*. Pornind de la general spre particular, se pot selecta trei elemente principale, și care nu ar putea exista independent unul față de celălalt: fenomenul rural, forma peisajului și imaginea culturală a peisajului rural. Practic, imaginea peisajului rural, componentă a peisajului cultural, ca rezultat al procesului creativ, este punctul de intersecție al specificului spațial (Foucault, 1994). și al celui temporal, reflectat în conflictualitatea acestei intersecții deoarece *„acesta privește nu numai rezultatul unei acțiuni, ci și acțiunea însăși. Astăzi ea nu se referă numai la o imagine arhitectural-urbanistică, ci și la modalitățile de intervenție asupra spațiului. La o anumită politică față de mediul construit”*(Sandu, 2007, p 111).

Fig. 2. 13 Perspectivă de ansamblu asupra culturilor – zonă de influență pentru hrană a peisajului rural în teritoriu

Sursa: Hărmănescu, iulie 2015

Localizarea spațio-temporală determină atât trăsăturile și caracteristicile socio-umane, economice și politice cât și particularitățile mediului natural și construit specifice unei anumite arii de manifestare a elementului cultural, în limitele date de morfologia peisajului rural respectiv.

Specificul spațial se traduce prin cumulul de trăsături fizice ale locului respectiv: altitudine, climă, relief, structură etc. Specificul temporal reprezintă totalitatea trăsăturilor date de acumularea de cunoștințe și experiențe de-a lungul istoriei. Iar fenomenul rural al peisajului cultural este linia care unește aceste puncte. Punctul acesta de intersecție, respectiv forma și imaginea peisajului rural în cadrul peisajului cultural, este și ea în continuă desăvârșire și nu poate fi privită ca un rezultat final, căci schimbarea are loc continuu, atâta vreme cât avem un timp care curge.

Astfel, *timpul cotidian* prin raportarea conceptului de peisaj rural în timp, pune în evidență următoarele ipostaze:

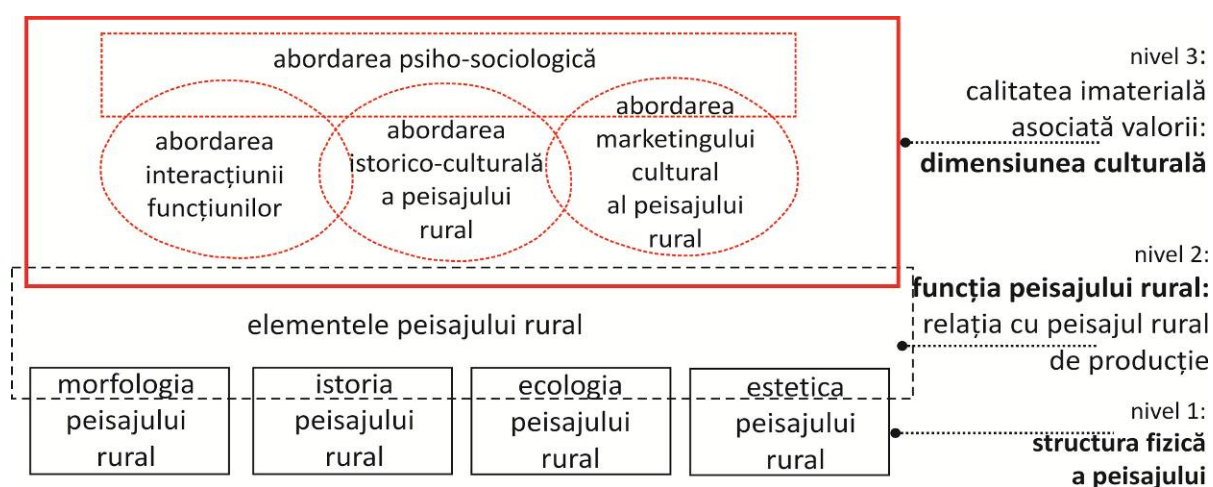
[1] *de tradiție*: aspecte esențiale, de continuitate din cadrul evoluției anterioare ale peisajului rural;

[2] *Caracteristicile și determinantele actuale ale peisajului rural* – raportat la necesitățile de ordin material și spiritual ale societății – într-o perspectivă imediată, și

[3] *Coordonatele și necesitățile de viitor* datorate dezvoltării peisajului rural, în raport cu cerințele sociale într-o perspectivă de lungă durată.

„Imaginile peisajului sunt rezultatul unei operațiuni de du-te vino între observator (OM) și mijloacele sale. Peisajul sugerează distincții și relații, iar observatorul, cu o mare capacitate de adaptare și în lumina propriilor scopuri, alege, organizează și încarcă de sens ceea ce vede. Imaginea astfel pusă în valoare limitează și amplifică ceea ce a fost văzut” (Lynch, 196, p 8).

Astfel, dacă în trecut ruralismul era relaționat satului și vieții agricole ce se petrecea pe anumite teritorii și își tragea mijloacele de existență din imediata vecinătate (Sfințescu, 1929, p 83), acum, prin dinamica comunităților are la dispoziție ca mijloace de existență și arii mai îndepărtate. Prin urmare, rezultatul entității (*forma și imaginea*) nu pot fi pe de-a întregul obiective, atâta vreme cât e vorba de *percepția umană*. Se poate considera că fenomenul rural cuprinde împreună totalitatea imaginilor rurale existente, trecute sau posibile, și se află *sub semnul legilor evoluției* așa cum spunea și A. M. Sandu (2007) despre fenomenul urban, luat ca și omolog. Fenomenul rural este o desăvârșire continuă, căci conține o continuitate în componența timpului cotidian, dar înglobează, în același timp și greșelile, sincopile, diferențe vizibile în imaginea teritoriului, care pot provoca haosul vizual, iar ceea ce încearcă acest studiu este valorificarea potențialului peisajului rural ca fenomen cultural în teritoriu. (Fig. 2.14)

Sursa:

Fig. 2. 14 Fenomenul rural - Dimensiunea culturală asociată valorii peisajului rural

2.3 Potențialul peisajului rural ca peisaj cultural

În cazul peisajului rural – la care face referință cercetarea – devine și mai evident faptul că modalitățile concrete de exploatare a unui teritoriu de către o comunitate – modalități condiționate tehnic, social, juridic, istoric – lasă o amprentă caracteristică asupra peisajului natural, modelându-l în direcția a ceea ce numim *peisaj cultural*, identificat în prima parte a capitolului. Aceste modalități de acțiune generează raporturi spațiale anume, valabile uneori doar pentru arii restrânse, între mediul terestru și acvatic, între teritoriul locuit și cel exploatat, între zonele cu vegetație spontană și cele cu plante cultivate, între ariile valorificate de fauna domestică și cele rămase la dispoziția faunei sălbatice. *Terenul este remodelat* – uneori brutal – *prin activități productive și presărat cu însemnele materiale ale acestora sau ale intervențiilor cu finalitate socială* (micro și macro ansambluri locuite, arhitectură nouă). Umanizarea mediului ambiant implică totodată schimbări decisive la nivelul întregului ecosistem și o raportare afectivă a grupului uman la peisaj, receptat drept creație comunitară de durată lungă.

Cercetarea consideră peisajul cultural rural identificat și definit ca fiind peisaj rezultat de activitatea umană care a lăsat o urmă în peisajul natural și este material și stabil pe teren. Astfel

abordarea folosită în cadrul studiului ca peisaj rural cu valoare de peisaj cultural este mult mai complexă decât peisaj cultural rural rezultat de activitățile tradiționale, care nu a fost afectat de revoluția tehnică, unde nu intră tractorul sau valorificată ca peisaje istorice. În acest fel, spațiul rural este recompus în scopul de a se reconstrui cu vechi și noi valori culturale.

Consideră, de asemenea, că activitățile umane specifice în teritoriul peisajului rural sunt activități cu influențe asupra elementelor, structurante, în relație cu cadrul de viață adaptat locului și cu influențe asupra terenurilor productive sau locuibile: activități cu influențe asupra apei, activități cu influențe asupra pădurii, activități cu influențe asupra câmpului cultivat, asupra pășunii, asupra fâneții, asupra hotarului satului, asupra vetrei satului, asupra gospodăriei. Astfel, ca punct de plecare în studiu se deduc *patru caracteristici fundamentale ale peisajului cultural rural actual*:

- a) constă dintr-o combinație dinamică de factori naturali și culturali;
- b) are caracter istoric, implicând stratificări culturale de durată lungă;
- c) la modelarea sa concură factori externi extrem de diverși (de ordin social-organizațional, politici juridico-administrativ, tehnic, mentalitar etc.), capabili să-i confere specificitate;
- d) induce comunității un atașament afectiv, cu conotații identitare.

Tendențele de schimbare a imaginii peisajului rural evaluat prin abordarea fenomenului rural prin acest studiu sunt orientate și ordonate în direcția unei valorificări a culturii materiale în teritoriu. Noul concept de valorificare are menirea să adapteze politicile de dezvoltare locală la realitățile demografice și economice, descoperirile arheologice ale momentului și pregătirea în paralel a localității pentru evoluții viitoare. Cautarea specificului și potențialului în fenomenul rural înseamnă identificarea modificadorului cultural atașat conceptului de peisaj cultural stabilind astfel evoluția pe care acesta a avut-o. Luând ca punct de pornire fenomenologia cristalizării conceptului de peisaj cultural, în continuarea studiului se trasează puncte de legătura între peisajul cultural și rural în diferite stagii ale formării și protejării sale prin potențialul acestuia în abordarea teritorială.

2.4 Identificarea peisajului rural cu valoare de patrimoniu cultural

Prin identificarea și înscrierea locurilor - peisaje culturale cu valoare patrimonială se consideră toate elementele pozitive sau negative care sunt caracteristice unui anumit areal controlat politic sau economic sau regional sau global.

Transferând aceste abordări asupra peisajului rural se poate menționa că, prin identificarea tipurilor rezultate din criteriile de selecție, se poate *stabili tipologia genetică a peisajelor culturale* care ar defini în mod precis *afilierea diferitelor tipuri de peisaj rural coexistent la diferite categorii funcționale*.

Așadar, peisajul rural cu valoare culturală este o noțiune complexă, dinamică, în puternice consonanțe interdisciplinare, care ar defini acea unitate teritorială cu anumite trăsături de patrimoniu, omogene din punct de vedere structural și funcțional, reflectate de interacțiunea componentelor naturale și ale celor introduse de către om și colectivitățile umane și în care se detașează o componentă sau grup de componente, vizibile și durabile care imprimă mediului geografic o anumită specificitate sau reprezentativitate. Aceste atribute ale noțiunii sunt aplicabile în funcție de scara teritorială pe care se pot aplica anumite criterii de referință, dintre elementele mediului și care să inducă o anumită trăsătură distinctă teritoriului respectiv (așa cum se vor detalia în capitolul patru).

Această analiza și metodă de identificare reprezintă un punct de plecare în păstrarea și valorificarea *elementelor patrimoniului neclădit în teritoriu*, în special în peisajul rural, încă existent, *in situ*. Este vorba de un proces de re-creare a unei identități, a unei valori tradiționale, care nu înseamnă *însă obligatoriu dispariția celei vechi, ci înseamnă o reșezare*. De aceea identificarea patrimoniului rural din cadrul peisajului poate aduce și valorificarea acestuia poate aduce rezolvări punctuale sau la o scară mai largă ceea ce oferă o abordare integrată strategiilor de valorificare a peisajului rural.. Problema actuală constă în a găsi soluții de a proteja, conserva, dezvolta și populariza formele culturale rurale în scopul de a menține cultura tradițională construită, acum amenințată de globalizare. Avem de a face cu un fenomen de copiere a soluțiilor ușor disponibile în spațiu modelarea și crearea de forme definite printr-o dorință inexplicabilă de a înlocui forma locală cu cel împrumutat, ceea ce înseamnă înlocuirea ceva unic, cu ceva care poate fi găsit peste tot! Acest fenomen este deosebit de nefavorabil pentru formele arhitecturale locale vernaculare existente în zonele rurale, care până în prezent au fost considerate ca fiind predestinate să se mențină caracterul lor individual.

3 GESTIUNEA PEISAJULUI RURAL ÎN LEGISLAȚIA ACTUALĂ DE PEISAJ

3.1 Politici de salvagardare și valorificare existente la nivel european

Secolul al XXI-lea a început cu deschiderea către procesul de globalizare și pentru adoptarea legilor dezvoltării durabile. A fost precedat de transformări istorice democratice și politice în centrul și estul Europei și de dezvoltarea structurilor obișnuite europene și a spațiului (Uniunea Europeană). În același timp, au existat transformări economice în țările bine dezvoltate, ca rezultat al implementării înaltelor tehnologii în diverse industrii. Majoritatea țărilor europene au simțit nevoia de schimbări funcționale și de restructurare economică. Aceste schimbări, deși justificate din punct de vedere economic, își fac adesea apariția în spațiu într-o manieră spontană și haotică. Procesele de democratizare privesc de asemenea liberalizarea și punerea în circulație a deciziilor controlate mai înainte la nivel central în ceea ce privește organizarea spațiului. În mod curent, au loc *ad hoc*, și în mod frecvent amenință calitatea peisajului necesitând implementări urgente ale unui regulament clar definit ce s-ar conforma cu conceptul de dezvoltare durabilă. Gravitatea situației poate fi văzută în faptul că politica peisajului a devenit foarte importantă în declarațiile Uniunii Europene, dovadă fiind Convenția Europeană a Peisajului.

Un concept de peisaj vast și ordonat ca cel *la care s-a ajuns acum cu o elaborare culturală*, care investește părți ample, dacă *nu chiar întregul teritoriu*, pune noi probleme chiar din punct de vedere administrativ pentru organizarea peisajului. Această modalitate de protecție, *este prezentă în varii forme, în diverse legislații naționale* (Italia, Franța, Austria etc.) și își trage rădăcinile din concepțiile secolului al XIX-lea privitoare la ocrotirea monumentelor așa cum a fost menționat în capitolul 1, în preocuparea de a salvagarda ceea ce era excepțional, chiar și puține la număr, dintre bunurile majore, din restul vestigiilor documentare existente care au fost recunoscute ca demne de o atenție deosebită, în cadrul unei largiri progresive a domeniului de interese pentru bunurile culturale (ale arhitecturii vernaculare, ale arheologiei industriale, ale grădinilor, ale multor și diverse manufacte mai neînsemnate, răspândite în teritorii, drumuri istorice, rute și situri sacre și alte manufacte realizate de mâna omului), până la a se ajunge la investirea întregului teritoriu. La cantitatea însemnată a bunurilor cărora li se recunoaște în prezent valoarea potențială, îi corespunde în mod egal un număr mare de operatori (proprietari, gestionari, deținători etc.) care intervin cu timpi și modalități diferite, chiar și în mai multe rânduri asupra acelorași manufacte, trecerea fiind de altfel dificilă de la protecția obiectului la protecția teritoriului.

Astfel se ajunge la faptul că pentru manufactele istorice și peisajul (*de la edificii, la mobilier, la elemente de infrastructură, până la arhitectura peisajului etc.*) sunt adesea utilizate în toată lumea occidentală, din diverse rațiuni culturale, sociale, economico-productive proprii

momentului istoric actual, criterii și modalități de întreținere, transformare și utilizare care, prin forme, materiale și tehnicile utilizate provoacă adesea degradarea, fie a calității arhitectonice fie a caracteristicilor materiale originare, fără să fie vorba de o reală proprie voință distructivă, ci de curențe sau distorsiuni culturale și cognitive din partea omului care sub diverse titluri și în cursul timpului intervine asupra manufactelor.

Necesitatea unei adaptări a actualelor politici de protecție la noile probleme este în bună măsură avută în vedere în țările europene, bunurile răspândite necesită o protecție răspândită: încercându-se soluții mai adecvate decât cele predicate până acum pentru a rezolva modalitățile de raporturi între organismele de administrare a peisajului și cetățeni, dată fiind diversitatea tradițiilor culturale și politice naționale. Descentralizarea competențelor a încetinit un proces de dezvoltare ulterior totuși, în majoritatea experiențelor, fie din timpuri trecute sau mai recente, descentralizarea nu înseamnă pur și simplu numai atribuirea de competențe organelor administrative locale, dar implică și dezvoltarea paralelă și concomitentă a unui rol important de dirijare, stimulare, impuls, susținere și control din partea celor de la nivel central, de la guvern, în confruntările personajelor principale publice și private la nivel local.

Cunoașterea *prezenței în același timp a naturii și istoriei în orice peisaj*, întrucât fac parte din elaborarea culturală contemporană cea mai actualizată, nu este încă răspândită și acceptată și mai ales, este doar parțial prezentată în aparate legislative și normative ale diverselor țări, în organizarea administrativă și în instrumentarea tehnică și operativă propusă administrației teritoriului sub diversele sale aspecte. Totodată, așa cum s-a afirmat mai înainte, multe țări sunt astăzi confruntate cu un interes renăscut privind peisajul (înțelegerea, protejarea sa) pentru importanța lui ca document istoric și cultural, purtător de valori ecologico-naturaliste, economico-productive și de arhitectură a spațiului, valori în atenția specialiștilor, populației, etc. Aceasta se întâmplă mai mult sau mai puțin fragmentar, convins și coerent chiar în relație cu diversele rădăcini culturale, legislative și administrative proprii oricărui stat.

Există semnale în acest sens în acele țări care, mai mult decât altele, au știut să mențină controlul aspectelor naturaliste separat de acele aspecte istorico-culturale în legislație și în gestiunea administrativă a teritoriului (Germania Elveția, țările din Nordul Europei) Dar există mult interes în vederea aprofundării peisajului unde protecția asupra peisajului derivă direct din cultul protejării monumentelor (Franța și Italia). Acesta din urmă a avut și are, oricum, influența sa asupra opțiunilor privitoare la politica de protecție și punere în valoare a peisajului în toate țările europene. Acest aspect se prezintă cu multe analogii pretutindeni: primele legi au fost promulgate spre sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX (1882 Marea Britanie, 1909 Italia, 1913 Franța) și au, fost *bazate pe individualizarea punctuală a bunurilor cărora li s-a recunoscut o valoare deosebită* (Scazzosi, n.d., p 18); datorită acestui fapt ele au fost puse sub protecție; adesea pe baza unei clasificări pe grade de importanță (Franța, Marea Britanie). Uneori

chiar de la început s-a manifestat o atenție pentru zonele peisagistice, chiar dacă era într-un fel limitată, în funcție de nivelul cultural al epocii respective, *de cunoașterea valorilor cu preponderență estetică-vizuale-perceptive* (Italia și Franța), dar în general au fost considerate monumente numai ruine rămase din epoci mai vechi începând de la zone arheologice, până la castele și biserici și până la orașe și palate etc. Astfel au luat naștere un îndelungat proces de adaptare a instrumentelor de protecție la conceptul de monument într-un sens mai amplu și mai diferențiat, care și-a făcut drum de-a lungul întregului secol XX, schimbând atenția de la valoarea artistică a monumentului la cea de document istoric al urmelor trecutului. Acest lucru a dus la lărgirea domeniului de interes către mari categorii de bunuri, implicând epoci din ce în ce mai recente și bunuri care într-o vreme nu erau luate în considerație sau erau socotite minore (începând de la arhitectura rurală, până la arheologia industrială, la grădini istorice, la arhitectura modernismului etc.) și s-a ajuns la a înțelege chiar valoarea autonomă a ansamblurilor, precum centrele urbane iar, acum la o manieră mai răspândită, care privește siturile de interes peisagistic. Într-un astfel de proiect s-a pus chiar în discuție principiul *unei gradualizări de valoare între bunuri*, legată de *evaluarea estetică* (frumos, urât, etc.) mergând până la *excepționalitate, unicitate*, reprezentativitate căreia să i se atribuie alegerea protecției. Chiar protecția naturalistică și ambientală dacă este orientată spre principii analoage, mai întâi identificând zone speciale de protejat pentru că sunt excepționale (parcuri și rezervații naturale naționale, în care conservarea naturii este, în general, unul dintre scopurile predominante) și apoi odată cu punerea problemei ambientale, să se urmărească practicarea pe întreg teritoriu a protejării naturii și ocrotirea ambientului de viață (sol, aer, apă, floră și faună, luate ca un sistem unic și indivizibil).

Interesul apare și pe evoluția peisajului, pe lângă problema dimensiunilor sale importante și ale răspândirii urmelor trecutului său, dar și al interrelației funcționale, simbolice, culturale, arhitectonice și vizuale, care exista între ele și care nu face parte atât din ansamblu, cât din sistem, acestea fiind areale, lineare, în rețea etc.

Participarea populației la alegerea soluțiilor privitoare la peisaj constituie o problemă destul de sensibilă, precum și căutarea unui consens ajunge adesea să facă parte integrantă din fazele de elaborare și de gestiune ale planurilor peisagistice: în indicațiile metodologice pentru elaborarea planurilor și proiectelor s-a acordat adesea (*Franța, Germania, Marea Britanie*) un spațiu însemnat operațiilor și tehnicilor de urmat în vederea sensibilizării populației pe tema și problemele specifice cu care planurile de acest fel se confruntă în teritoriul respectiv și a implicării sale în opțiuni și în fazele operative.

Marea Britanie are două instrumente puse la punct destinate localităților de mici dimensiuni, în care locuitorii sunt chemați direct să elaboreze modele de planuri peisagistice. Prin participare, se propune să ajungem la rezultate, dincolo de o mai vastă și mai convinsă

acceptare a alegerii planului, creșterea simțului de apartenență la locul în care stăm și la creșterea voinței de apărare a caracterelor culturale și arhitectonice specifice ale acestuia.

Modele europene ale politicilor de salvagardare și valorificare a componentei culturale a peisajului

Marea Britanie

Marea Britanie nu a aderat la Convenția Europeană a Peisajului. Activitatea de sensibilizare și informare legată de peisaj, atât a populației, cât și a celor direct implicați în protejarea patrimoniului cultural, istoric și natural este puternic dezvoltată încă de la sfârșitul secolului XIX, au loc primele discuții pe tema administrării peisajului prin dezvoltarea conceptului orașului – grădină (rezolvare a creșterii dezordonate a suburbanului pe care o generase industrializarea), manifestându-se conștiința *valorii culturale atribuite ambientului rural și valorii peisajului*.

Statul are autoritate prin Comisia Rurală (Countryside Commission din 1968) în materie de salvagardare a peisajului și ambientului rural, existând încă de la nivel național inițiative privind conservarea caracteristicilor rurale. (Popa, 2011) Ca gestiune a peisajului, planul peisagistic nu există, dar este înlocuit de alte instrumente. Protecția teritoriului de orice intervenție antropică constă în *conservarea peisajelor rurale* prin documentul programatic „A Living Countryside” (CPRE, 2003, 2015), prin activități ce trebuie susținute prin dezvoltare durabilă, identitatea locală, salvagardarea ambientului rural și sporirea zonelor împădurite, a patrimoniul național.

Metodologia pentru interpretarea și evaluarea peisajului *Landscape Character Assessment (LCA). Guidance for England and Scotland* (Campaign to Protect Rural England, 2003), nu are scop exclusiv pentru particularitățile frumoase a peisajelor, ci considera teritoriul în totalitatea sa (Ministero per I beni e le attivita culturali, 2003, p 197). În particular studiul asupra metodologiei a LCA a fost extins punând accent pe Countryside Agency și Scottish Natural Heritage (Socco, 2007). Aspectele care sunt luate în considerare, ținând cont de priorități, sunt aspectele formate și cele geografice rezultate din considerația că peisajul este suma combinației dintre caracteristicile geologice și ecologice, folosirea planurilor terenului, structura, tipurile parcelelor și așezarea umană.

Campaign to Protect Rural England Tranquillity are scopul *de protejare și vizualizare a liniștii definite ca frumusețe* (Campaign to Protect Rural England, 2003), sentiment de pace, calm, echilibru, diversitate, audibilitate a sunetelor naturii cum ar fi cântecul păsărilor, mișcarea undelor apei, etc. A ridicat problema unei experiențe subiective a mediului bazată *pe percepția senzorială a vecinătății imediate*, ceea ce în teoria peisajului cultural după Tuan (1987) este înțelesul subiectiv al vieții cotidiene și a *experienței locului*. Protejarea și întărirea stabilității rurale prin efectuarea de planuri strategice și decizii de dezvoltare individuale sunt

indispensabile pentru asigurarea unei vieți fericite. Liniștea servește drept indicator folositor al calității ruralului și definește nota caracteristică a peisajelor. O calitate sporită a zonei rurale depinde de prezența peisajelor naturale în zonele forestiere, râuri, spații deschise, flora și fauna sălbatică (păsări), absența pericolului zgomotului și transformările peisajului (infrastructura, urbanism, sistematizare). Importanța liniștii în modelarea trăsăturilor unei regiuni recunoscută în Campaign to Protect Rural England Tranquillity ce indică necesitatea de întărire a sistemului de planificare, protejare și potențare a calității zonelor rurale. Pe lângă văz, auzul este un mod important de a experimenta contactul cu peisajul (Jackson, et al, 2008), cele mai importante sunt sunetele din natură, și anume cântecul păsărilor, orăcăitul broaștelor, murmurul și loviturile undelor, freamătul copacilor, în principal caracteristici ale râurilor și vecinătății acestora. Cu toate acestea, sunetele culturale (sunetele vieții de zi cu zi) au fost subapreciate, probabil întrucât erau asociate cu zgomotul (sunetele civilizației). S-a observat că în ultimii 50 de ani, *sunetele culturale armonioase și bâzâitul vocilor umane au fost înlocuite de liniște.*

Village Design Statement (VDS) este un plan integrativ al planului urbanistic local pentru comunele cu mai puțin de 50.000 locuitori care se ocupă de tema calității arhitectonice ale așezărilor și ale împrejurimilor lor, mai ales în legături cu extinderea lor, ale căror forme complexe ale așezărilor, elementelor caracteristice, forme și materiale ale tradiției locale, activitățile economice și productive, caracterele spațiilor lor deschise, mobilarea stradală, culoarea și finisarea construcțiilor, modalitățile de întreținere a edificiilor istorice etc.

Permite garantarea, mai ales în zonele rurale și în micile așezări urbane, unei dezvoltări ținând seama de *caracterul locului*. Acesta descrie caracterul și impactul pe care îl are o intervenție în mediul ambiant, plecând de la cunoașterea locului, analizându-l după următoarele teme: contextul urban sau rural, caracterul peisajului, tipologia ansamblului existent, infrastructura stradală și traficul. Acest instrument a fost promovat și elaborat de însuși locuitorii săi, pe baza unei metodologii de urmărit, codificată într-un mic manual de instrucțiuni puse la punct de Countryside Commission, care prevede faze de analiză și de studiu și faze de proiect.

Franța

Gestiunea peisajului francez poate fi considerat exact opus celui german, tematica peisagistică este abordată cautând un echilibru între preocupările de ordin ecologic și cele de ordin *cultural*. Acest principiu își are rădăcinile într-o cultură peisagistică superioară țărilor din nord, pentru care prevalează preocuparea ecologică, precum și țărilor din sud, mai orientate spre arheologie. Administrarea peisajului este astăzi orientată spre supravegherea transformărilor. Pe lângă o administrare care privește în primul rând urgențele peisagistice (zonele amenințate), s-a dezvoltat o tradiție de a supraveghea toate *locurile ce adăpostesc activități umane.*

Legea se ocupă, prin urmare, fie de aspectele naturale (deja în parte protejate de o lege precedentă din 21 mai 1906, care făcea referire însă numai la situri ca grote, cascade, belvedere

etc., elemente dragi culturii secolului XIX privind grădinile și peisajul), decât să se ocupe de aspectele culturale, cu o abordare care pune în evidență legătura între opera omului și opera naturii; natura este privită nu atât prin valorile sale ecologico - ambientale avant la lettre (Urban Proiect, n d, 99), cât și pentru semnificația monumentului care pot fi atribuite acesteia (așa cum de altfel se întâmplă în legislația contemporană din alte țări europene, ca Italia). Necesitând totuși în mod expres peisajul, legea oricum introduce în legislația franceză a protecției atenția pentru zonele peisagistice în care interesul naturalistic este prezent împreună cu cel istorico - cultural și care se caracterizează ca atare, chiar dacă fără a se vedea în aceasta o urgență în ceea ce privește monumentele față de care sa joace un rol protector. O astfel de concesie s-a păstrat și în mai recenta lege din 1993, dedicată în mod expres protecției și a valorificării peisajului („Loi Paysage”), în care se armonizează aspectele culturale cu cele naturale.

Aceasta a venit în urma unor serii de legi, normative și intervenții în care au contribuit la lărgirea domeniului de interes de la protecția monumentelor formate dintr-un unic obiect (cladirile), care caracteriza legea din 1913, până la ansambluri urbane (legea Maltraux din 1962 și legea asupra descentralizării administrative din 1883), cu care Franța s-a dotat cu reguli și instrumente cu ajutorul cărora să facă față problemelor protejării nucleelor urbane istorice (Secteurs sauvegardés, les Zones de protection du Patrimoine Architectural Urbain - ZP - PAU) (Sectoarele salvgardate, Zonele de Protecție ale Patrimoniului Arhitectural Urban), pe care în acei ani, elaborarea culturală le supunea atenției Țărilor Europene (Convenția de la Amsterdam din 1975 în ceea ce privește protecția patrimoniului arhitectonic european). În acestea peisajul era perceput și protejat nu în mod automat, ci ca o completare a zonelor construite, context necesar care să ne facă să-i citim, să-i înțelegem și sa-i protejam caracterele.

Legislația și politica de protejare a peisajului, în Franța, își înfige, prin urmare, rădăcinile direct în cultivarea principiului de protejare a monumentelor.

Italia

În Italia, preocupările pentru peisaj încep odată cu recunoașterea valorii patrimoniale a acestuia; în 1939 se oficializează Planul Peisagistic Teritorial, când analiza peisajului devine o parte de sine stătătoare a documentațiilor de urbanism și de amenajare a teritoriului.

În instrumentele de planificare și administrare, există pentru peisaj există „unitatea complexă de peisaj ambient” prin care se înțelege „peisaj protejat” identificabil și izolabil întrucât „este determinat ca având o activitate de calificare” (Panuccio, nd., 68) prin bilanțul a patru dimensiuni prezente: ambientală, ecologică, estetică-formei și funcțională). Italia prezintă metodologii diferite de citire a peisajului la nivel regional (ghiduri pentru politici regionale); planurile provinciale și municipale sunt operaționale cât și inventare naționale a valorilor de patrimoniu. (Catalogul general al patrimoniului arhitectural, arheologic, istoric, artistic și de mediu, Catalog Informațional General și Harta Riscurilor Patrimoniului Cultural) (Fossati, Rossi,

ed, 2006). Clădirilor tradiționale sunt protejate de reglementările naționale (Codice dei Beni Culturali e del Paesaggio Dlgs.42 / 2004) și, de asemenea, prin regulament local ca administrația locală controlează în mod direct și gestionează patrimoniul cultural propriu. Conceptul de patrimoniu istoric se extinde de la monumente majore la elemente minore, apărând astfel noi categorii de patrimoniu cultural/istoric, iar peisajul este înțeles ca relație între om și natură, în care componentele culturale și naturale sunt prezente simultan.

Acest tip de supraveghere reglementară diferențiată a permis punerea în aplicare a proiectelor de reutilizare care, uneori, au păstrat și reabilitate structurile abandonate, dar, în alte cazuri, au existat multe proiecte de renovare care nu au considerat construcții semnificația culturală ca un întreg și au modificat definitiv caracterele sale. În plus, cele mai multe dintre aceste construcții rămân într-o stare permanentă de degradare și riscă să piardă complet acest patrimoniu, situația datorită a doi factori principali: în primul rând, abandonul rural și, în al doilea rând, problema diviziunii de proprietate în familie. Împărțirea clădirilor în multe proprietăți creează o mulțime de dificultăți în soluții de proiectare ca aceste clădiri trebuie să fie considerate ca un întreg, pentru dimensiuni evidente și motive structurale. Mai mult decât atât, proprietarii privați preferă să nu se intervină din cauza constrângerilor impuse de autoritățile locale și de costurile ridicate de intervenție ca urmare a mai articulate soluții de proiectare conservatoare.

Prin urmare, este importantă studierea metodologiilor corecte pentru recuperarea acestui patrimoniu și evitarea pierderii complete de valori cauzate de colaps.

Alegerea modelelor europene nu este întâmplătoare, urmărește să evidențieze cu precădere modul în care este valorificat potențialul cultural al peisajului rural (Hărmănescu, 2015b) România a importat modelul francez în urbanism și amenajarea teritoriului, Italia prezintă un patrimoniu vast și pe arii extinse, inclusiv peisaje culturale rurale protejate și dezvoltă continuu metode și metodologii ce țin de evoluția peisajului, iar Marea Britanie este foarte importantă prin aprecierea peisajului cotidian și a interesului pentru peisajele rurale, chiar dacă nu a semnat Convenția Europeană a Peisajului.

O abordare comună - Convenția Europeană a Peisajului

Dezbaterile asupra peisajului și accentul pus pe peisajul cultural, par în plus să arate apariția și accentuarea prin manifestări evidente și generalizări mai marcate a unei atenții crescânde ce s-a făcut simțită prin potențialitatea și valorile istorico - documentare ale locurilor: *teritoriul apare în întregul său ca bun cultural*. Produse prin acțiunea oamenilor, care au utilizat natura ca material constructiv, peisajele sunt rezultatul faptelor lor, al acțiunilor lor în timp; sunt opera oamenilor în comparație cu orice altceva, ca un edificiu sau un obiect, dar mai complex totuși pentru că este colectiv. Împreună cu acțiunea oamenilor se împletește apoi acțiunea naturii, care obligă la un efort continuu de dirijare a transformărilor unui teritoriu.

Convenția Europeană a Peisajului conștientizează faptul că peisajul este o resursă importantă ce trebuie protejată, nu diferențiază din punct de vedere conceptual sau operațional peisajul natural de cel umanizat dar nu există referiri la peisajul cultural ca termen opus peisajului natural. În consecință aceasta nu se referă la anumite peisaje (cele considerate ca având valoare istorică sau cultural deosebită) ci la toate peisajele europene, urbane, rurale, culturale, naturale, istorice, industriale, etc. Conform convenției, diferitele caracteristici ale peisajelor din teritoriile europene sunt o resursă ce trebuie protejată, fiind fundamentală identificarea și recunoașterea peisajului pe baza *criteriului de calitate* a zonelor locuite. Procesele de transformare teritorială nu iau în considerare acest aspect, luând naștere fenomenele de banalizare a teritoriului, de distrugere totală sau parțială a patrimoniului natural și istorico-cultural, de degradare a teritoriului, datorate lipsei de atenție față de ridicarea calității peisajelor degradate, și de proiectarea peisajului ce va rezulta din noile intervenții în teritoriu. Pierderea calității peisajului este în general asociată cu pierderea identității locurilor și ca urmare, cu pierderea *sentimentului de apartenență* a locuitorilor lor, ceea ce contribuie la scăderea securității și a îngreunării relațiilor între oameni.

În acest sens, alături de o nouă definire a peisajului convenția definește ca scop al politicilor de peisaj nu numai conservarea calității peisajelor, dar și generarea de noi calități, prin ajustări ale infrastructurii (rețea de drumuri, căi ferate, etc.) în zone supuse unor schimbări structurale majore, și prin recuperarea zonelor degradate (de exemplu cariere, zone industriale abandonate, suburbii urbane, zone agricole periurbane, rurale, etc.)

Operează cu peisaje existente și viitoare, diferind de celelate reglementări, prin recunoașterea valorii tuturor peisajelor. Acesta este un concept global care identifică și definește statutul peisajului ca patrimoniu comun al Europei (Patru-Stupariu, 2010, p 83), ca resursă culturală, identitară și economică, urmând tendința specifică ce a fost prezentă, chiar fragmentat, în legislația și politicile referitoare la peisaj în diferite țări europene în decursul ultimelor decenii. Estetica peisajului este la fel de importantă ca funcție economică și ecologică ca rezultat al cristalizării unei noi atitudini față de transformările necontrolate ale teritoriului și având rolul de a constitui de altfel și un nou instrument al protecției, gestiunii și amenajării peisajelor europene.

Convenția subliniază necesitatea implementării în tot teritoriul european a politicilor de salvagardare, guvernare și planificare a peisajului, creând mijloace de a ghida transformările peisajului, având la bază diferite repere legislative internaționale care au contribuit la conturarea ei ca reglementări anterioare bibliografice (Patru-Stupariu, 2010, p 84). Ceea ce este foarte important, fiecare țară a avut și are în continuare o abordare diferită în ceea ce privește planificarea teritorială și politicile, și în general aceste acțiuni nu acoperă tot teritoriul fiind dificil de făcut o comparație între rezultatele politicilor naționale și regionale.

Politica peisajului tratează probleme specifice pentru fiecare parte a teritoriului - conservare, renovare, noi intervenții, fiind completate cu această convenție care cere o detaliată a peisajelor lor. Cerința de *a identifica și dezvolta peisajele rurale cu valoare culturală* patrimonială ar trebui interpretată ca o încercare de descriere a caracteristicilor acestora în scopul proiectelor viitoare. De asemenea valoare culturală este unul din criteriile distinctive și necesare în evaluarea potențialului de dezvoltare al peisajului (Hărmănescu, 2013; 2015b)

Caracteristicile Criteriile pentru evaluare
distinctive ale

locurilor

Valoare culturală	Menținerea identității locale (tradiții, cultură populară), prezența structurilor așezărilor, a artefactelor, a caracterului tradițional productiv și istoric Menținerea valorilor sociale și comunitare Conservarea tradițiilor, a memoriei colective, apartenența locului și a comunității
Identitate/ diversitatea peisajului	Gradul de conștientizare a valorii peisagistice din partea comunității, a turiștilor, a localnicilor, a valorii sale patrimoniale Ușurința cu care părți ale locului/ peisajului poate fi recunoscut și organizat într-un sistem structurat, capabil să ofere un sens de orientare
Calitatea vieții	Condiții de stabilitate hidrografică Calitatea climei Calitatea aerului, a apei și a solului Optimizarea utilizării resurselor naturale Reciclarea, economie energetică Reducerea/ eliminarea diverselor tipuri de poluare Creșterea valorilor de bunuri și servicii Prezența serviciilor sociale Prezența unei infrastructuri
Valoarea științifică - ecologică	Bogația faunei și florei Situații de urgență, geomorfologice, vegetale Stabilitatea ecosistemelor Rezistența vegetației la foc

Fig.3.1 Sinteza realizată din documentele legislative ale Convenției Europene a Peisajului

Obiectivul acestora este de a sublinia prezențele diferite din teritoriu, acestea fiind baza pentru acțiunile specifice, fie ele de protecție, de recuperare a zonelor degradate, sau de creare de noi peisaje.

3.2 Strategii și politici de preservare existente

Data fiind nevoia de *valorizare și de valorificare dar și vulnerabilitatea patrimoniului peisagistic*, au fost elaborate și adoptate la nivelul Uniunii Europene politici și strategii ce vizează direct dezvoltarea spațiilor peisagistice la nivel comunitar (Hărmănescu, 2013):

MOMENT	TEMA / DEZBATERE	OBIECTIVE (CEMAT, 2001-2010)
	SEMNAL	REAȚIE
2001 Lisabona	Patrimoniu peisagistic, amenajarea teritoriului și dezvoltare durabilă	Obiectivele au fost legate de <i>identificarea problematicii amenajării teritoriului prin prisma dimensiunii peisagistice</i> și de formularea de propuneri de <i>integrare a dimensiunii peisagistice în politicile de amenajare a teritoriului</i> .
2002 Dresda	s-a discutat despre rolul autorităților locale și regionale în cooperarea transnațională în materie de dezvoltare regionale, amenajarea teritoriului și a peisajului.	aici componenta <i>peisaj se regăsește în politicile europene de dezvoltare a teritoriului vis a vis de patrimoniul natural, cultural și peisagistic</i> . Acest moment a deschis calea cooperării transnaționale în marile spații europene, de la Atlantic la Carpați-Dunăre Marea Neagră, de la Marea Baltică la Marea Mediterană. O atenție deosebită s-a acordat rețelei de <i>coridoare europene, crearea lor trebuind să țină cont de exigențele ecologice și peisagistice</i> .
2003 Ljubliana	Ghidul de evaluare a patrimoniului rural european (adoptat de România în 2007)	Patrimoniul rural cuprinde <i>atât elementele materiale, vizibile, cât și elementele imateriale specifice unei comunități locale aflate în relație directă cu oferta capitalului natural al unui teritoriu pe care a valorizat-o în timp istoric în funcție de nevoile umane</i> (CEMAT, 2001-2010).
2004 Erevan		definirea termenilor de <i>patrimoniu natural</i> , <i>patrimoniu cultural</i> , <i>patrimoniu imaterial</i> (tradiții, obiceiuri).
2005 Moscova	rețele pentru dezvoltarea teritorială durabilă a continentului European	Au fost stabilite cinci tipuri de rețele (rețele geografice teritoriale, rețele politice teritoriale, rețele sociale teritoriale, rețele ad-hoc, rețele sectoriale). La

		ultima categorie, pe lângă rețeaua ecologice paneuropeana, s-a evidențiat și Rețeaua europeană a peisajului - aici a fost prezentată și Harta peisajelor europene și inițiative de evaluare a peisajului.
2006 Bratislava	orașele, cadru de viață și motoare de dezvoltare	Accentul s-a pus pe peisajul urban, pe legăturile reciproce dintre oraș și mediul înconjurător și pe conceptul de policentricitate Conceptul de policentricitate a fost definit de ESPON (2005, 2006) ca fiind o organizare spațială a unor mari orașe, caracterizate de complementarități funcționale, integrare instituțională și economică și cooperare în politici comune. (Cojanu et al. 2010)
2007 Andora	accesibilitatea și atractivitatea teritoriilor rurale	Concluziile reliefează faptul că dezvoltarea policentrică poate ameliora funcționalitatea unui teritoriu, încercând să răspundă la o întrebare fundamentală: cum realizăm un echilibru între o dezvoltare urbană durabilă bazată pe economie și condiții sănătoase de viață și un cadru de viață (peisaj) atractiv. O bună accesibilitate rural-urban poate crea condiții egale în cadrul teritoriului european prin reducerea disparităților, armonizarea elementelor politice, economice și culturale și funcționarea unei regiuni la anumite standarde de performanță.
2008 Sankt Petersburg	Strategii pentru metropole	Principalul obiectiv a fost legat de punerea în valoare a patrimoniului cultural, modificarea peisajului urban, dezvoltarea energiilor durabile.
2009 Kiev	Dezvoltarea teritorială durabilă a Continentului European într-o lume în schimbare. Tema centrală a fost gestiunea urbană într-o Europă în rețea și redefinirea conceptului de policentricitate	Obiectivul principal a fost legat de amenajarea teritoriului ca instrument cheie în dezvoltarea durabilă, în promovarea dezvoltării socio-economice echilibrate între regiuni, ameliorarea calității vieții, gestiunea responsabilă a peisajului și a valorilor naturale și culturale.

2010	Patrimoniul rural ca	în contextul temei au fost subliniate în mod explicit
Moscova	factor de coeziune	amenințările la adresa peisajului rural.
	teritorială	

Fig. 3.2 Sintetizarea obiectivelor strategiile CEMAT

3.3 Problematica peisajului rural în practica și legislația românească

În țara noastră tradiția, preocupările conștiente și organizate pentru menținerea și obținerea anumitor calități ale teritoriului sunt mult mai recente decât în alte zone ale Europei. Deși la nivel internațional există numeroase documente care vin în sprijinul noilor tendințe culturale privind peisajul (menționate în primul capitol: UNESCO, *Protecția Peisajelor Culturale* ca parte a *Patrimoniul Umanității*, 2002, *Carta Restaurării*, Icomos, Cracovia 2000) probabil ca urmare a dificultății de asimilare a conceptului cât și a lipsei uzanței privitoare la acest domeniu, legislația existentă în România nu se referă la peisaj ca la un întreg, îmbinare de spațiu natural și antropizat, în conformitate cu Convenția Europeană a Peisajului, ci privește separat cele două componente ale peisajului.

Influența franceză, cum s-a menționat în prima parte a acestui capitol, a făcut ca primele *legi de protecție a peisajului* în România să fie legate de protecția monumentelor (1874, 1881, 1892) în timp ce grija pentru peisajele naturale a apărut mai târziu (INTERREG IIIB- CADSES, 2003, p 20) Preocupări reale pentru peisaj, în sensul definit mai sus, prin caracteristicile sale fundamentale de purtător al semnelor evoluției istorice și de formă fizică concretă, nu au existat. În prezent trebuie să observăm faptul că deși România este una dintre primele țări semnatare a convenției, legislația cerută de aceasta lipsește, neexistând o lege referitoare direct la protejarea, promovarea și îmbunătățirea peisajului, fie el excepțional, obișnuit sau degradat.

Legislația existentă în România nu se referă la *peisaj ca întreg, îmbinare a peisajului antropic și natural, cum prevede convenția, privind separat cele două componente ale peisajului*. Se poate constata că în vreme ce conceptul teoretic de peisaj, ca o îmbinare între construit și natural, este relativ ușor de asimilat, abordarea practică a acestui concept ridică mai multe probleme, în acest sens fiind necesară definirea unor noi metode de gestionare a teritoriului (de protejare, de valorificare, de creare de noi spații), bazate pe studierea formei fizice a teritoriului și devenirea istorică a acestuia, ca elemente definitorii în constituirea politicilor de peisaj, în particular, și a obiectivelor de dezvoltare, în general. Există legi ce ating indirect termenul de peisaj, în prezent nici una dintre aceste legi, nu face referire exactă la termenul de peisaj. Nici una din documentațiile de amenajarea teritoriului sau urbanism aduse în discuție nu face referire la conceptul de peisaj în accepțiunea convenției, însă se întâlnesc prevederi referitoare atât la peisajul antropic, cât și la cel natural (ex PUZ zone protejate). Ca urmare a faptului că legislația existentă în prezent în România (*OG pentru modificarea și completarea Legii nr. 350/ 2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul*, publicată în Monitorul Oficial al României, partea

I, nr. 111/11.02.2011) își propune *conservarea zonelor valoroase și nu gestionarea/valorificarea și identificarea peisajului* (remarcabil sau obișnuit), nu există o metodologia acceptată cu valoare de instrument de lucru, dar există specifice pentru diferite arii, cum ar fi metodologia de identificare și evaluare a peisajului pentru Burdușani (Popescu-Criveanu, 2013).

Alături de o nouă definire a peisajului, Convenția și-a propus să oblige autoritățile publice să elaboreze la nivel local, regional, național și internațional politici și măsuri legislative capabile să protejeze, să gestioneze și să amenajeze peisajele Europei în scopul conservării sau îmbunătățirii calității lor. Acțiunile autorităților publice vor trebuie desfășurate astfel încât comunitățile, instituțiile și organismele teritoriale să recunoască valoarea peisajelor și să participe la deciziile cu privire la valorificarea lor. Principiile enunțate în convenție, ca fiind considerate decisive și necesare în abordarea viitoare a dezvoltării spațiale în România sunt:

- *Peisajul desemnează o parte din teritoriu perceput ca atare de populație, al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani*
- *Protecția peisajului cuprinde acțiunile de conservare și menținere a aspectelor semnificative sau caracteristice ale unui peisaj, justificate prin valoarea sa patrimonială derivată din configurația naturală și/sau intervenția umană.*

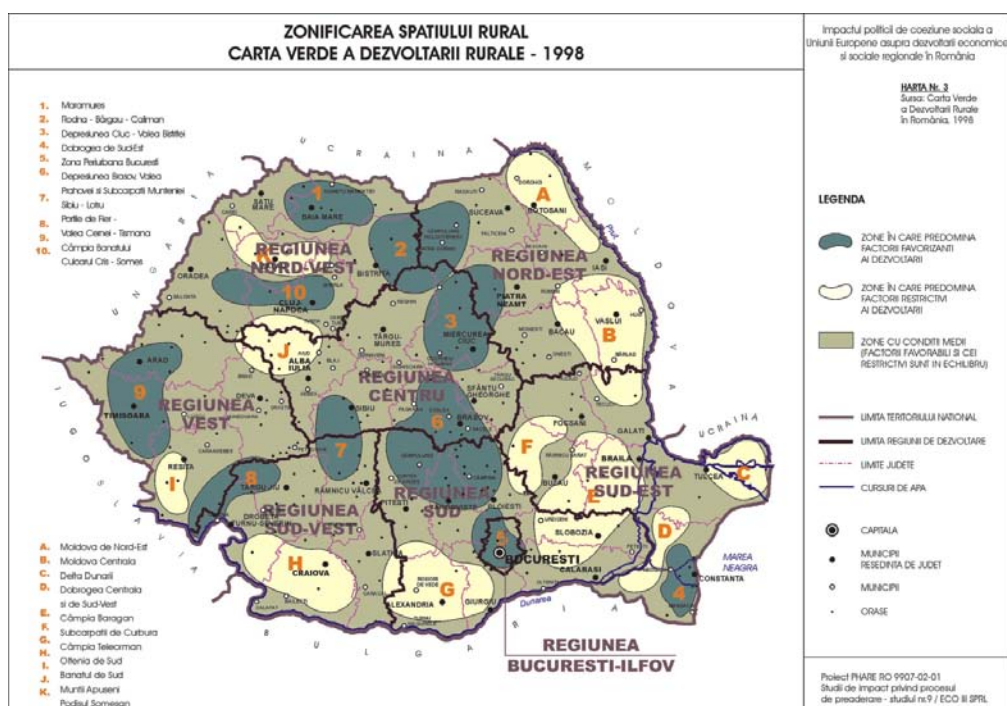
Conceptul de dezvoltare durabilă aplicată dezvoltării teritoriale îl regăsim într-o serie de documente europene ratificate și de România, aceasta participând continuu la politica internațională de mediu, semnând și ratificând cele mai importante convenții, rezoluții, declarații și acorduri de mediu. Aceste documente se doresc a fi legatură economică- socială – teritorială, bazată pe o gestiune sustenabilă a patrimoniului natural cât și cultural. Valoarea culturală a peisajului, deci implicit a peisajului rural este confirmată în următoarele strategii pe termen lung:

MOMENT	OBIECTIVE
Strategia de dezvoltare durabilă a României Europa Orizont- 2020 (Guvernul României, 2010)	Obiectivul primordial al dezvoltării spațiale pe termen lung (2020) este creșterea coeziunii spațiale și dezvoltare durabilă. Peisajul este regăsit în mai multe „Obiective strategice și specifice” pentru dezvoltarea spațiale. De exemplu, <i>obiectivul 5 valorificarea patrimoniului natural și cultural</i> cuprinde: a) ocrotirea și valorificarea integrată a patrimoniului natural și cultural; b) utilizarea cu precauție a fondului forestier, a oglinzilor și cursurilor de ape a suportului edafic și a biodiversității, cu luarea în considerare a riscurilor legate de intensificarea activităților antropice și schimbările climatice; c) gestionarea creativă a patrimoniului cultural și a peisajelor culturale.
Conceptul Strategic	Doua obiective formulate în acest document fac implicit referire la

de Dezvoltare	peisaj.
Teritorială România	a) Obiectivul 8. Competitivitatea presupune mobilizarea capitalului teritorial în următoarele direcții: un mediu de calitate, resurse naturale (peisajul ca resursă) și resurse umane bine gestionate, activități economice diversificate.
CSDRT 2030	
O Românie competitivă,	b) Obiectivul 9. Protejarea, dezvoltarea și valorificarea patrimoniului natural și cultural; identificarea, diversificarea inventarului privind patrimoniul natural și cultural, configurarea rețelelor și a coridoarelor ecologice la nivel teritorial.
armonioasă și prosperă (Guvernul României, 2008).	

Fig. 3.3 Sinteza privind valoarea culturală a strategiilor internaționale pe termen lung (Hărmănescu, 2013)

Chiar dacă patrimoniul cultural construit se întâlnește în aceste strategii ca obiectiv, la nivel local nu există politici privind integrarea acestuia în cadrul peisajului. Finanțările pentru europene pentru mediul rural prin Orizont 2014-2020 nu are la bază și metodă de valorificare a specificității locale, a culturii tradiționale sau a peisajului, rezultând de altfel o ruptură între deciziile centrale și cele la nivel local. De altfel, conținutul Cadrului național strategic rural 2014-2020 menționează patrimoniul cultural construit doar în capitolul 11.6. Revitalizarea satului românesc. Conservarea și transmiterea tradițiilor rurale, (Comisia prezidențială pentru politici publice de dezvoltare a agriculturii, p. 187). De menționat sunt și: *Carta Verde. Zonarea spațiului rural, Dezvoltare Durabilă* (Fig. 3.4), *Strategia de dezvoltare teritorială a României* ca fiind importante instrumente de lucru.

Sursa: Carta Verde. Zonarea spațiului rural, Dezvoltare Durabilă

Fig. 3.4 Zonarea spațiului rural. Dezvoltare rurală. Conform “Carta Verde. Zonarea spațiului rural, Dezvoltare Durabilă”

Există la nivel local, dar administrativ, *ghiduri și îndrumare de locuire*, fără a fi relaționate cu proiectele de intervenție deoarece nu sunt reglementări, ci recomandări. *Identificarea și integrarea patrimoniului cultural construit este un pas necesar pentru fiecare arie rurală, zonă, subzonă etnografică* conform capitolelor precedente, zone identificate prin cultura tradițională construită.

3.4 Cadrul existent în abordarea peisajului rural la nivel de politică și cultură. Sinteza documentară

Sinteza documentară face parte din demersul de gândire ce urmează planul general metodologic, subliniază importanța peisajului și valorificarea peisajului rural ca strategie de promovare și implementare a patrimoniului. Selectarea de mai sus a experiențelor internaționale în abordarea peisajului rural la nivel de politici, strategii de salvagardare, valorificare și cultură a peisajului a pus în evidență o amplă convergență de forțe culturale și politice la nivelul modelelor europene asupra unei utilizări diverse și mai ample al concepției de peisaj, care se extinde acum la globalitatea teritoriului și prin care se exprimă voința de a urmări calitatea tuturor locurilor în care se trăiește, deci inclusiv cele rurale. Alegerea modelelor și prezentarea sintetică a cadrului legislativ, programator și operațional existent ale acestora urmărește să evidențieze cu precădere modul în care este *valorificat potențialul cultural* al peisajului și implicit al peisajului rural de asemenea din punct de vedere al protecției. Astfel, din punct de vedere legislativ, peisajul cultural a fost relaționat la valoare patrimonială (Franța și Italia), cu valență culturală (Italia) și cu delimitarea clară a sa în teritoriu (Marea Britanie) ceea ce a făcut să fie recunoscut diferite caracteristici ale peisajului rural. Abordarea peisajului rural la nivel de politică și peisaj se datorează problematicei întâlnite în cadrul gestionării peisajului cultural – patrimoniu a contextului la nivel teritorial (așa cum a fost concluzionat în capitolul anterior).

	Franța	Marea Britanie	Italia
Legislație	●	●	■ ●
Protecția patrimoniului	■ ●		■
Protecția naturalului			●
Urbanism/ AT			
Protecția peisajului	■ ●		●
Programe strategice	■ ●	■ ●	■ ●
Programe operaționale	●	■ ●	■ ●
Legendă			
● Legislația peisajului rural	■ Valorificarea culturalului		

Sursa: completare și readaptare doctorat autor și schemă Popa (2011, p. 82). *Abordarea peisajului la nivel european. Sinteza documentară.*

Fig.3.5 Sintetizarea problematicei cadrului legislativ relaționat cu peisajul rural și cultura materială

Sintetizarea problematicei la nivel de politică a modelelor europene:

Țara	Obligatoriu			Opțional		
	Național	Regional	Local	Național	Regional	Local
Franța	●	●	●			●
Marea Britanie				●	●	
Italia			●	●	●	

Fig. 3.5 Sintetizarea problematicei la nivel de politică a modelelor europene

În cadrul *ruralului*, peisajul cultural a fost perceput și abordat inițial ca peisaj agrar relaționat de așezarea rurală, dar datorită implicațiile de preservare și a politicilor locale sau teritoriale, acestuia i s-au atribuit noi sensuri. În acest context peisajul a evoluat spre un peisaj profund modificat de tehnologie și progres. Deși putem considera că există identificată tipologia de peisaj cultural rural care semnifică peisajul rural în cadrul căruia activitatea caracteristică a unei așezări predomină, dar și care atestă existența unor activități tradiționale locale (cu potențial ecologic sau cultural/ istoric), peisajul rural contemporan este mult mai complex. Abordarea sa atât din punct de vedere etnografic/ etnologic este necesară și în cadrul politicilor și strategiilor de peisaj.

La nivel internațional problematica peisajului rural este abordată în cadrul planurilor de urbanism prin corelarea prevederilor la diferite scări, incluzând direcții de dezvoltare a unor planuri de peisaj.

În România, comparând dinamica teritoriului cu instrumentele existente, putem constata că documentațiile de amenajarea, planificare a teritoriului și urbanism sunt statice, nu fac referire la conceptul de peisaj și gestionarea acestuia în accepțiunea Convenției fiind neconcludente sub acest aspect și nu există o relație directă între peisaj și patrimoniu. Flexibilitatea și abordarea integrată este necesară în elaborarea unor instrumentele operaționale viitoare.

4 VALORIFICAREA PEISAJULUI RURAL – ABORDARE METODOLOGICĂ

Prin valorificarea peisajului rural se înțelege planificarea și a creșterii calitative a vieții rurale în condiții echilibrate de eficiență economică și socio-umană și are ca suport recunoașterea, conștientizarea importanței patrimoniului și gestionarea sustenabilă a acestuia identificate în capitolele anterioare.

Capitolul sintetizează concluziile și formulează o abordare interdisciplinară a valorificării peisajului rural, criterii și metode de evaluare precum principii și modalități de intervenție în peisajul rural.

4.1 Abordarea integrată a valorii culturale a peisajului rural

Conceptul de valorificare al peisajului rural

Conceptul de valorificare a peisajului rural pune accentul pe comportamentul peisajului rural în timp identificat în cadrul cercetării prin potențialul său ca peisaj cultural și identificarea sa ca patrimoniu cultural în teritoriu. În cadrul cercetării, conceptul de valorificare se realizează prin evidențierea și stabilirea calităților dorite – respectiv a funcțiilor ce trebuie îndeplinite de peisajul rural către o gestionare sustenabilă. Importanța dezvoltării unei analize a valorii culturale și elaborarea unui inventar a elementelor peisajului sunt acțiuni vitale în termenii valorificării. Ținând cont de prioritățile și nevoile actuale, de istorie, de resursele naturale ale

teritoriului, a abordare holistică se poate dezvolta luând în considerare ca principal obiectiv protejarea patrimoniului important.

Analiza valorii culturale a peisajului rural

Analiza valorii culturale se înscrie în cadrul metodei evaluării peisajului rural ce își propune diminuarea problemelor date de dezvoltarea antropică necontrolată, în condițiile menținerii sau amplificării identității rurale locale. Astfel, prin *analiza valorii culturale*, cercetarea susține specifice și o aplicare selectivă a componentelor culturale cu valoare de patrimoniu cultural :

- *valori tradiționale*, valori ce identifică ruralul tradițional, cultura construită (identificate în capitolul unu)
- *valori perene* și care suferă o dinamică continuă (capitolele doi și trei)
- *valori ascunse* (care pot fi și perene și tradiționale) *semne ale peisajului* ce țin de perioadele istorice și arheologia peisajului.
- *noile valori* legate de noile cerințe de dezvoltare (capitolele doi și trei) de interferența dinamicilor diferite a elementelor structurante a peisajului rural și care ne ancorează acum în eșantionul rural contemporan.

Recunoașterea și conștientizarea valorii culturale a peisajului rural este în directă legătură cu fenomenul evoluției, al progresului și al sustenabilității. Peisajul rural, parte integrantă a peisajului obișnuit, așa cum s-a dezvoltat el de-a lungul timpului, încă mai păstrează elemente de cultură tradițională construită mai bine conservate față de cel urban, valorificarea sa constând într-o integrare, un proces de (re)creare a unei identități, care nu înseamnă însă obligatoriu dispariția celei vechi, ci o (re)așezare. Gestiunea sustenabilă a peisajului rural înseamnă a identifica și a evalua elementele culturale locale de valoare, de tradiție, de a le integra și de a oferi strategii specifice peisajului rural.

Metoda presupune aplicarea simultană a abordărilor menționate în capitolele precedente într-o unitate dialectică (de completare reciprocă) cu un grad de acoperire a elementelor culturale echilibrat pe diverse paliere specifice atitudinilor din capitolele anterioare (în ponderile acordate acestor abordări în raport cu nivelurile de aplicabilitate specifice) pentru a identifica o strategie a *creșterii calitative a vieții rurale* și valorificării peisajului rural în condiții echilibrate de eficiență economică și socio-umană.

Colaborarea unitară a acestor abordări, aplicabilitatea selectivă în raport cu eficiența acestora la diverse niveluri de alcătuire a peisajului rural și caracterul dinamic elementul cultural oferă un suport metodologic echilibrat și coerent, premisă absolut necesară în argumentarea și fundamentarea teoretică și practică a actelor decizionale de gestionare specifice diverselor etape ale procesului de valorificare.

Evoluția peisajului rural, conștientizarea valorii sale culturale este caracterizată de abordări diferite asupra valorii sale culturale și este relaționat de interesul pentru activitățile oamenilor care modifică mediu în funcție de nevoile sale, iar în orice moment istoric se poate examina ideea de peisaj ca un discurs asupra înțelesului cultural perceput (Glassie, 1975, p. 43). Astfel, se relaționează valoarea istorică de valoarea culturală, de experiență comună *acumulată de populația trăitoare pe un anumit teritoriu*, dar și *construirea unui anumit fel de viață, de raportare la lumea exterioară și de creație, comun unor persoane pentru care, ca grup, legătura cu un teritoriu nu are nici o relevanță*.

Cultura construită a teritoriului pune în evidență „particularitățile acțiunii factorului antropic dictate de posibilitățile lui practice de acționare asupra elementului natural, precum și de necesitățile sale.” (Cocean, 1979, p 89). Astfel, cunoașterea cu prioritate a acesteia, prin intermediul unor criterii de selecție precum și distribuția tempo-spațială a caracteristicilor peisajului rural este esențială în vederea deslușirii trăsăturilor peisajelor rurale din spațiul cercetat.

Poate că ideea cea mai comună a valorii culturale (ca potențial) presupune că este posibil să izoleze și să identifice un set specific de trăsături ale culturii care, în timp reflectă esența sa specială, acest model identifică valoarea urmărind istoricul unui set de trăsături pe o anumită perioadă de timp. Dar cultura este prin natura sa dinamică, astfel valorificarea reflectă mai mult situația actuală decât o fac câteodată setul de valori istorice, esențiale, iar această abordare teoretică se referă prin urmare la moștenirea unui patrimoniu cultural/ rural neclasat, cât și la transmiterea lui de-a lungul timpului. Peisajul rural îndeplinește funcții multiple: de apartenență, de identificare, culturală, spirituală, politică, economică, de prestigiu. Semnificația și rolul său variază în timp.

Cercetarea a arătat că atât UNESCO și Comisia Europeană au stabilit noi categorii de patrimoniu cultural, dar în paralel cu această evoluție în politici, a fost subiect de studiu și în cercetare.

Abordarea integrată a *patrimoniului cu peisajului rural capătă o atitudine necesară pentru o mai bună gestionare, dezvoltare și comunicare a teritoriilor*. Astfel, marchează și modelează teritoriul prin diversele reguli și metode de valorificare a resurselor acestuia identificând elementele structurale aflate în permanență interacțiune ale peisajului rural cu potențial de susținere a dezvoltării durabile. Interpretarea corectă a unei situații existente a peisajului rural pune în evidență potențialul local și șansele de valorificare ulterioară, direcționând studiul peisajelor rurale ca peisaje culturale către *o utilizare corectă a resurselor locale de patrimoniu rural neclasat*.

Evaluarea peisajelor culturale devine tot mai dificilă, mai ales din cauza absenței de studii comparative, o nevoie deosebită pentru diverse locuri europene caracterizate printr-o varietate

extraordinară a peisajelor (Fowler, 2003 p 140). Cu toate este necesară o atenție mărită a studierii peisajelor culturale, politicilor de peisaj și a metodologiilor, fără a pierde din vedere evoluția conceptului. La nivel european, Convenția este propunerea cea mai cuprinzătoare care se aplică pe întreg teritoriul, în timp ce strategiile de preservare oferă o abordare mai specifică. În evaluarea peisajului rural se întâlnesc, de asemenea, cerințele specifice (prezentate în capitolul 3) căror măsuri necesită identificarea, analiza schimbărilor și evaluarea peisajelor în fiecare țară. De asemenea merită analizat potențialul oferit de un peisaj ordinar în a deveni peisaj cultural, oferind un eventual instrument de analiză multiplă pentru evaluarea sustenabilității. Abordarea făcută de UNESCO este să salveze și să memoreze câteva situri cu o anumită valoare și importanță, dar critica vine de fapt din partea europeană sugerând că este o abordare elitistă datorită opiniilor, perspectivelor și obiectivelor diferite din CEP cât și din WHL. De fapt, cele două procese nu sunt comparabile. WHL nu poate fi folosit ca un instrument primar, esențial pentru simpla problemă de dificultate de a include toate peisajele culturale valoroase în listă și să le aplici un sistem de management solicitat. În acest sens, Convenția ar putea fi considerant un instrument mai puternic deoarece abordează aspectele de politici, obiectivele de calitate, de protecție, management și planificare pentru peisaje atât la nivel european cât și la nivel național, regional, facilitând un proces ce afectează și guvernanta. Astfel se pune accent pe sensul invers la interacțiunii, considerând că *peisajul contribuie la formarea culturii locale construite, este o componentă de bază a patrimoniului natural și cultural*. El se formează în timp fiind o expresie a moștenirii trecutului, dar trebuie privit și din perspectiva viitorului constituind o resursă favorabilă activității economice, contribuind la binele uman și la consolidarea identității culturale. Acesta este un concept global care identifică peisajul rural ca resursă culturală și economică, și care urmează tendința specifică ce a fost prezentă, chiar fragmentat, în legislația și politicile referitoare la peisaj în diferite țări europene în decursul ultimelor decenii.

Faptul că peisajul trebuie să fie recunoscut și protejat independent de valoarea acestuia nu împiedică o selecție de proprietăți specifice, de importanță deosebită, specificitate, mai ales, pentru că, deși există multe oportunități de a stabili protecția diferitelor zone naturale din Europa, nu există instrumente similare de protecție a peisajelor culturale. Această considerație simplă deschide o lungă dezbatere asupra ideii de natură și de cultură în societățile actuale. Cu toate acestea, pentru moment, WHL reprezintă singura șansă la nivel legislativ de protejare a peisajelor culturale, a patrimoniului rural, dar se poate considera un mixt valoare culturală / naturală în diferite proporții unde valorile culturale ar putea fi salvate, în cadrul conservării naturii, în mod evident problema sa din perspectivă specifică, caracteristică. Acestea sunt câteva din problemele întâlnite la nivel european de politici de peisaj.

De asemenea, este necesară reducerea *distanței dintre patrimoniul natural și valorile culturale în dezvoltarea sustenabilă a peisajului rural și de sublinia importanța culturii*

tradiționale construite (conform capitolului 1); astfel ca patrimoniul natural să fie bine integrat în sustenabilitatea socio-economică și sustenabilitatea mediului. Cu toate acestea, o gestionare eficientă a peisajelor rurale nu se poate face fără a interfera cu procesele care afectează schimbarea, dinamică și de asemenea cu felul în care sustenabilitatea este percepută și aplicată și cu enunțarea problemelor de politici de peisaj. Un alt element important subliniat de studiile de caz ale cadrului legislativ este acela că nu numai cunoașterea rezultată din analize și studii e necesară, ci și comunicarea, aceasta fiind un pas fundamental pentru în gestionarea peisajului rural. Planificarea peisajului rural înseamnă descriere și comunicare, adică mai mult decât un regulament cu prescripții. Cunoașterea și dezvoltarea peisajului rural înseamnă citirea și comunicarea diversității sale, a problemelor și a potențialului. (Fig. 4. 2)

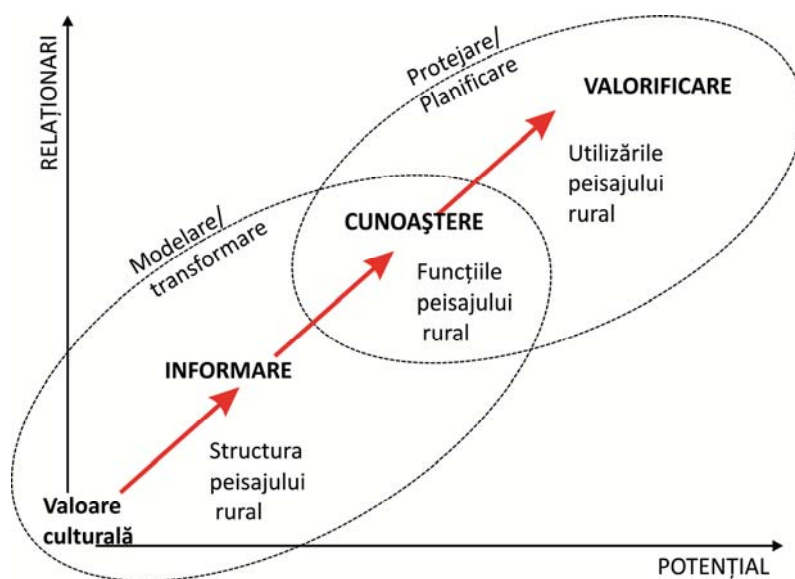

Fig. 4.2 Valorificarea culturii materiale a peisajului rural (Hărmănescu, 2013).

În concluzie, sintetizarea informației legislative prezentată anterior putem confirma că valoarea culturală a peisajul rural se regăsește atât în contextul conservării diversității sale cât și în contextul promovării și protecției patrimoniului cultural.

4.2 Evaluarea peisajului rural

Evaluarea peisajului rural are la bază o viziune globală tuturor proceselor, dar și acceptarea viitoarelor procese. Procesul de analiză integrată a peisajului furnizează ipotezele necesare pentru evaluarea individuală a peisajului și a elementelor sale considerând atât factorii naturali cât și pe cei antropici.

Evaluarea peisajului rural depinde în principal de contextul socio – cultural (așa cum s-a observat în capitolul 2) și de principiile de referință recunoscut valabile în realitatea socială care se identifică în resursele naturale și patrimoniu cultural (conform capitolului 1).

Matricea de *identificare a valorii culturale* dezvoltată în cadrul valorificării peisajului rural ca peisaj cultural în analiza/evaluarea peisajului rural (Hărmănescu, 2013) sunt criteriile ce pot fi luate în considerare în problematica patrimoniului:

Tipuri de analiză/ evaluare	Elemente analizate / evaluate în vederea valorificării diversității culturale	Componentele elementelor analizate / evaluate	Parametrii de analiza / evaluare a peisajului rural	Criterii de clasificare (evaluare sau ierarhizarea)
În analiza / evaluarea calitativă a peisajului rural				
Subiectivă	Identificarea elementelor specifice ale peisajului rural în teritoriu	Resurse de subsol	Formațiuni geologice, pânză freatică, bogății minerale, agricole, forestiere, recreative	Modul de de gestiune (în funcție de utilizarea terenului)
	Caracteristicile fizice, geologice, caracteristici socio- economice	Elemente geomorfologice (denivelarea, diversitatea, topografică, tipul de exploatare al solului)	Efectele vizuale: impactul uman asupra diferitelor categorii de afectare a solului	Calitățile vizuale ale peisajului rural
Obiectivă	Transparența vizuală	Densitatea vegetației, tipuri de culturi Rezultate ale activităților de utilizare a solului și tipuri de dezvoltare	Structura, textura peisajului rural	
Caracterizarea sistematică a spațiului Analiza	Grila caracteristicile peisagistice, sociale, istorice ,	Mediu bio-fizic Mediu uman	Gradul de evoluție al mediului biofizic de la natural la	Tipologia sistemică

obiectivă și interpretare / subiectivă	arheologice cercetând omogenitatea unităților peisagistice		antropizat	
În vederea protejării valorilor cultural ale mediului / Obiectivă	Mediul natural, uman, ocuparea solului	Topografie, climat, hidrologie, geomorfologie, utilizarea solului, infrastructură, așezări, structura populației pe vârstă, structura cadastrală	Potențialul cultural. Analiza perceptuală prin chestionare asupra elementelor și componentelor	Matricea comparativă ordonată cu valorificarea culturală a componentelor Identificarea elementelor culturale
Analiza peisagistică calitativă pentru caracterizarea patrimoniului rural Subiectivă Obiectivă	Conținut vizual. Analiza caracteristicilor peisajului componentelor socio-economice, componente biofizice	Diversitate, complexitate, coerență	Caracterizarea calitativă a componentelor	Dualitate prezent/absent
În analiza / evaluarea cantitativă a peisajului rural				
a elementelor care influențează aspectul estetic și atracția cultural- turistică a unui peisaj / Obiectivă	Factorii fizici, factorii biologici, factorii umani	Culoarea (apreciere vizuala a peisajului) faună, flora, poluarea Reprezentare a timpului cotidian	Gradul de distribuire al fiecărui element structurant repertorizat	Originalitatea și ierarhizarea peisajelor urmărind o reprezentare grafică obiectivă
a peisajului în	Tipuri de peisaje	Vegetație, rețea	Impactul vizual	Scara de evaluare

vederea unei verificări a amenajării teritoriului / Subiectivă	Caracteristicile peisajului	hidrografică, activitatea umană, resurse culturale, istorice	(calitatea peisajului)	a peisajului: potențial cultural (identificate din categoriile peisajelor obișnuite: excepțional, superb, remarcabil, plăcut, banal, fără valoare (culturală)
În analiza / evaluarea calitativă și cantitativă a peisajului rural				
Obiectivă	Caracteristici geomorfologice Caracteristici vizuale ale suprafeței	Variația de altitudine, de pantă, covorul vegetal, utilizarea solului, efectul limită	Energia de relief Stabilitatea ecologică	vulnerabilitatea
În funcție de amenajarea teritoriului / Obiectivă	Componente ecologice Factori socio- economici	Structura geologică, morfologică, tipul de sol, hidrologie, condiții climatice, faună, flora. Utilizarea solului	Capacitatea peisajului rural cu potențial cultural de a suporta schimbări și diferite tipuri de utilizare, prevăzute pe plan de amenajare a teritoriului	Identificarea prin comparație a zonelor vulnerabile
Evaluarea calitativă și cantitativă a mediilor naturale cu scopul de a le	Estetice, geomorfologice geologice, botanice, zoologice	Elemente geomorfologice geologice, bioceneze vegetale	Caractere excepționale ale elementelor descoperite	Evaluarea interesului științific a unui mediu după o scară valorică

declara zone
protejate /
subiectivă

Diferențiere între
peisaje culturale
și cele biofizice

Evaluarea în vederea organizării teritoriului în special în scopul sistematizării rurale / Obiectivă	Mediu fizic, ocuparea solului, elemente vegetale izolate, așezări rurale	Topografie, hidrografie, sol, ocuparea agricolă, forestieră, infrastructură, vegetație subnaturala	Valoarea culturală pentru agricultură, ecologie, peisaj	
În exprimarea importanței relative a unui peisaj rural pentru organizarea spațiului teritoriului				
evaluarea ecologică a peisajului rural în vederea protejării ecosistemelor / Subiectivă	Vegetația naturală sau semi-naturală, plantații forestiere, zone agricole	Principalele tipuri de asociații vegetale, culturi agrare sau de habitat rural	Mărimea și diversitatea tipurilor de habitat rural	Ierarhizarea/ Clasificarea zonelor ecologice în categorii diferite pe ordine de importanță
evaluarea ecologică a peisajului rural în vederea protejării ecosistemelor / Obiectivă	Diversitatea biosistemelor (biocenozelor)	Diversitatea speciilor vegetale, complexitatea structurii	Diversitatea relativă a speciilor (gradul de vulnerabilitate)	Definirea valorii ecologice potențiale, interesul pentru conservarea naturii

Astfel, a identifica valoarea culturală la nivel de teritoriu conform următoarelor criterii de evaluare a potențialului cultural, precum și diferențieri și similitudini din perspectiva instrumentelor operaționale utilizate în metodologie (planuri urbanistice, scheme de dezvoltare teritorială, planuri, de peisaj sau alte instrumente) asupra modificadorului cultural:

- Analiza istorică a modificărilor naturale și antropice, recunoșterea caracteristicilor distinctive, mixarea aspectelor culturale și naturale, și identificarea tendințelor ce induc transformări stau la baza evaluării peisajului rural (cf. capitol 2), cultura tradițională construită.

- Valoarea culturală este identificată și luată în considerare cu valoarea simbolică, sentimentală, economică și funcțională în identificarea valorilor de peisaj rural- evaluarea peisajului rural ia în considerare factorii naturali, ariile existente protejate, factorii culturali (cf. capitolului 2) și istorici, arheologici, industriali, precum și consecința utilizării terenurilor.

Astfel, putem considera că *determinarea valorilor culturale* este dată de următoarele principii de clasificare (din aceste criterii pot fi folosite doar o parte sau completate în funcție de necesitatea analizei peisajului rural):

Raritate: Prezența elementelor culturale într-un număr redus și/sau concentrate în anumite arii/zone;

Diversitate: Prezența unor caracteristici/elemente tipice și distincte culturale;

Integritate: Conservarea /stabilitatea unor elemente distincte ale sistemului natural/antropic;

Stabilitate: Eficiența funcțională a ecosistemului, abilitate de auto-reglementare a valorii culturale a peisajului rural în teritoriu;

Calitate vizuală: Valoarea peisajului, de patrimoniu vizibilă (panorame, frumusețea peisajului).

Identificarea caracteristicilor esențiale ale peisajului rural și proceselor ce generează transformări, analiza factorilor evolutivi ai unei unități de peisaj rural și potențialul și disfuncționalitățile existente stau la baza formulării obiectivelor de valorificare a potențialului cultural.

- Analizarea interacțiunii oamenilor cu natura și schimbările spațiale și temporale ale peisajului (printr-o abordare interdisciplinară integrată a domeniilor de analiză, nu numai a peisajului și a arhitecturii)

- Diferențierea ariilor din prisma obiectivelor academice/ științifice (distinctivitate, potențial, valoare grupului, diversitate și integritate), obiective recreaționale (accesibilitate, calitate context, caracteristici vizuale), obiective de dezvoltare cadru creat).

Astfel, prin aceste criterii cercetarea evaluează valoarea patrimonială a peisajului rural la un moment dat, potențialul peisajului fiind rural determinat de compatibilitatea utilizare/ activitate umană ce se indentifică în teritoriu, considerând starea acestora și gradul de deteriorare (actual și potențial), vulnerabilitatea relaționate de integritatea sa precum și posibilitatea unei recuperări culturale durabile si recalificarea sa în cadrul teritoriului.

4.3 Reconfigurarea peisajului rural

Schimbarea scărilor de analiză

Cercetarea peisajului rural este bazată pe trei analize complementare a elementelor sale sttructurante și a relațiilor dintre ele, cu posibilități generate de analiza matricială și cu impact

asupra teritoriului de la scara regională, la scara domestică (Paguette, Domon, 2003), Aceste analize spațiale constituie suportul strategiilor de valorificare, oferind direcții și perspective în conturarea dezvoltării viitoare a peisajelor rurale.

Alegerea scarii de analiză este relaționată cu decuparea teritoriului în unități de peisaj în funcție de specificitatea și potențialul acestora, lecturarea diferitelor dinamici rurale și identificarea transformărilor realizate de activitatea umană (conform capitolului doi), printr-o evaluare ce ține de tipul de cercetare: macro – unitate, mezo – unitate și micro – unitate. Dinamica peisajului, indiferent de scară, are ca bază a analizei două paliere: *morfologia teritoriului* și *procesele* ce intervin asupra morfologiei, de-a lungul diferitelor perioade economice de dezvoltare (conform capitolului doi).

Fiecare scară are o anumită specificitate și intervențiile și metamorfozele rezultate în urma dinamicii generale a peisajului rural sunt diferite deoarece intervențiile umane sunt diferite, existând un *genius-loci* a fiecărei scări abordate, cu o identitate proprie (*morfoTipologii*), caracteristica peisajului cultural (capitolul 1, capitolul 2). Schimbarea scării este dată de valorile noi ce intervin în cadrul peisajului rural. (conform capitolului 4.1)

Macro – scara Peisajului Rural

Dinamica peisajului rural la scara macro este în directă legătură cu amenajarea teritorială, cu caracteristicile acestuia și clarifică diverse demersuri și poziții ale caracteristicilor acestuia în raport cu problematica vastă a Peisajului în Teritoriu.

Prin structura sa, peisajul rural este articulat teritoriului, mobilității și comunicării și nu are de a face cu criteriile tradiționale, ci mai degrabă cu interese strategice și factori de decizie autonomă.

Peisajul rural, aici, se subordonează în mare parte materialului – topografia teritoriului, morfologia, care articulează procese simultane de acțiune și reacțiune, liniile importante de forță ce determină distribuția elementelor structurante ale reliefului (apa, rețelele structurale - infrastructura, rețele informaționale, etc) și are ca referință demografice, politice, economice, tehnologice. Aduce în discuție categorii primare structurale: regiuni variate în funcție de textura dominantă (relief) precum și de elemente individuale existente (climă). Inventarul elementelor și relațiilor peisajului rural asupra distribuției la nivel macro- teritorial a diferite tipuri de peisaj ce are ca scop evitarea abandonului anumitor elemente semnificative și omologarea unor caracteristici specifice.

Astfel, se pot vedea și diferenția coridoare de acțiune, modificările la nivel peisajului productiv atât în cadrul terenului propriu zis cât și prin tăierea acestora de parcursuri, dezvoltarea așezărilor și orientarea în funcție de tipologia a fiecărui macro – unității peisaj rural, *morfoTipologie*.

Acesta este un instrument operativ de planificare – coordonare important în care sunt descrise elementele de infrastructură care caracterizează teritoriul, este precizată situația: probleme, conflicte, sunt dezvoltate eventuale probleme de impact, degradare, transformare, normele de salvagardare cu intervențiile prevăzute, cu precizarea responsabililor și termenelor, precum și instituțiile interesate. Acestea redau o stare de fapte, dar și valorifică condițiile și propun inițiative și proiecte operative de transpunere în viață. Vulnerabilitatea peisajului rural, la scara macro, se definește ca fiind capacitatea acestuia de a fi afectat în urma producerii unui hazard, a unor dezastre naturale sau umane și presupune existența unor disfuncționalități potențiale în interiorul sistemului, care rezultă din procese de transformare și adaptare apărute ca reacție la perturbațiile mediului.

Matematic vorbind, vulnerabilitatea unui teritoriu poate fi exprimată ca o funcție a riscului, a gradului de expunere și a capacității de adaptare a unui sistem:

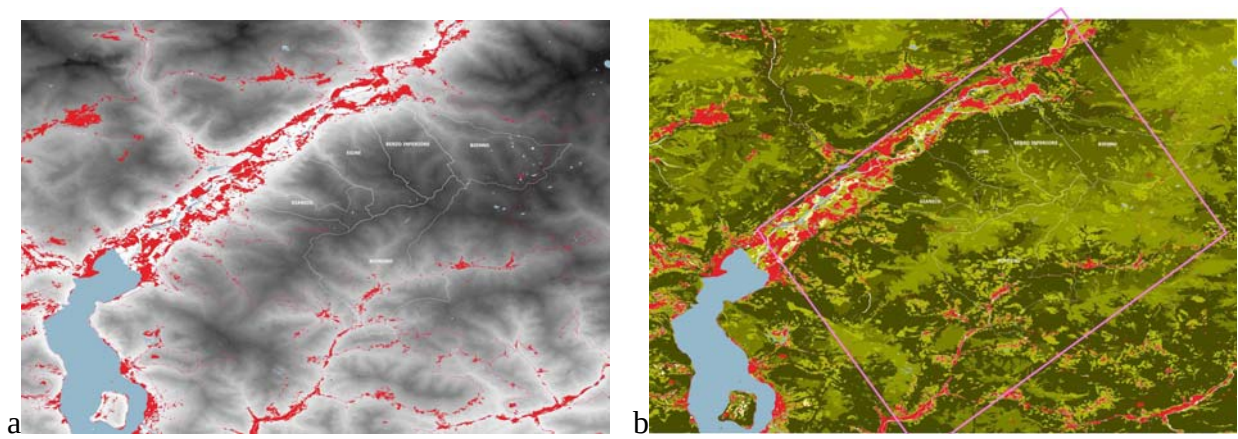
Obiectivele acestui plan de coordonare sunt:

- salvagardarea ambientului
- conservarea mănturiilor care permit lectura și studiul peisajului natural și evoluția lui
- coordonarea activităților umane care ating teritoriul cu interesele protecției naturii
- promovarea cercetării științifice
- promovarea, cu planuri de utilizare și programe regionale de dezvoltare, a administrării ansamblului de componente naturale prezente în teritoriu
- promovarea îngrijirii componentelor naturale ale teritoriului mai importante, în colaborare cu autoritățile.

Legislativ sunt necesare:

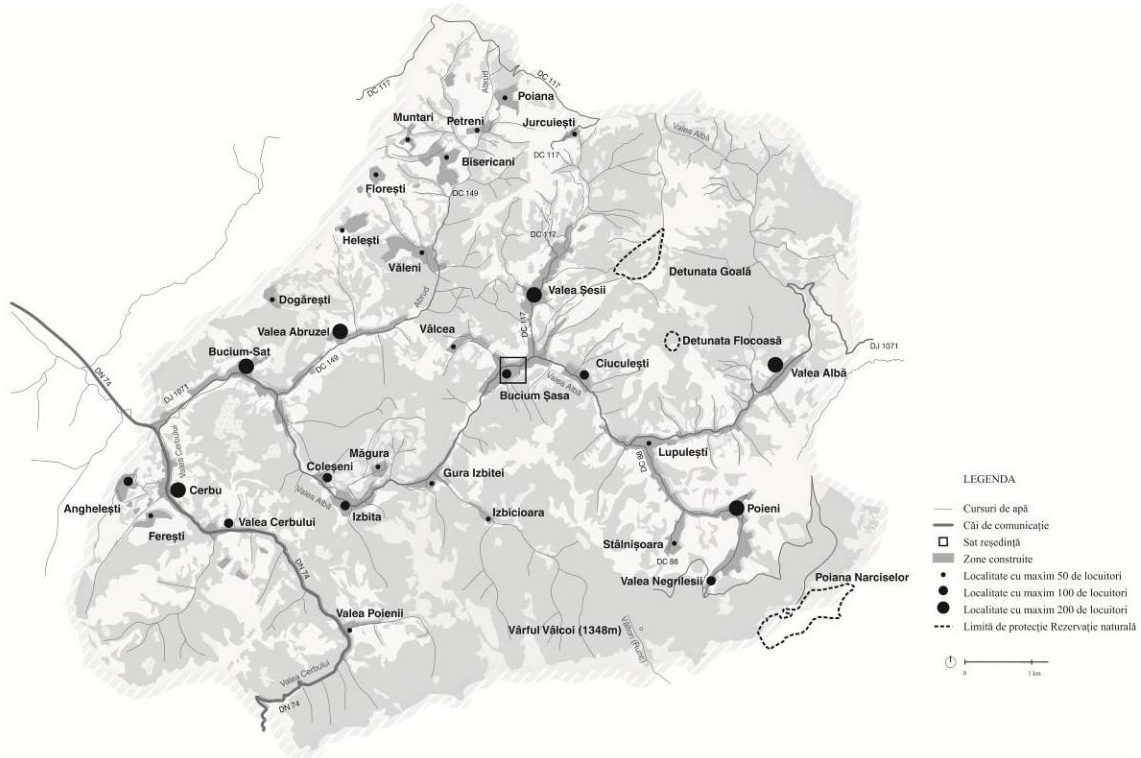
- obiective generale ale politicii de administrare a peisajului și de guvernare a teritoriului
- instituții implicate în atingerea obiectivelor și proceduri administrative de urmat
- instrument de transpunere în viață a planificării peisagistice și reglementarea activităților de transformare a teritoriului
- zone sau obiective singulare ce pot fi supuse restricțiilor și tipuri de restricții aplicabile
- metode de protecție a arealelor (arheologice, industriale, faună, flora, etc)
- planificare, dezvoltare și reglementare a activităților recreative în cadrul peisajului.

Aceasta analiza fixează caracteristicile zonelor și elementelor peisagistice și patrimoniale printr-o gestionare administrativă teritorială. În funcție de suprafața și de caracteristicile arealului și relațiile elementelor structurante, acestea pot avea caracteristici diferite. (Fig.4.3, Fig. 4.4)

Sursa: a.b autor: Emanuele Garda, POLIMI

Fig. 4.3. ValGrigna, Regiunea Lombardia, Italia. Identificarea elementelor structurante ale ariei vaste Valgrigna, Încadrarea teritorială a nucleelor rurale din cadrul proiectului „La rifunzionalizzazione dei complessi rurali lombardi mediante la creazione e l’implementazione di network culturali” (coordonat de ERSAF, Regionale Lombardia) în cadrul căruia cercetătorul realizat o luna de stagiu la POLIMI, Milano, Italia

Sursa: autor

Fig. 4.4 Comuna Bucium, județul Alba Suprafața comunei 8467 ha

Mezo – scara Peisajului Rural

Această scară este abordată căutând un echilibru între preocupările de ordin ecologic și cele de ordin cultural. Analiza spațială se subordonează predominant activității umane, o parte sau tot teritoriul unui sat a sau mai multor sate/ comune, ceea ce face ca aplicabilitatea ei și în cazul scării micro, în funcție de obiectivele și scopul cercetării. interacțiunea dintre configurații geografice și cultura societății. Intuiția nu este numai de a determina un simplu perimetru, ci și de a valoriza printr-un proiect colectiv memoria și identitatea locului, fiind foarte important rolul schimbării peisajului rural de-a lungul istoriei. Ceea ce caracterizează peisajul rural la această

scară de percepere, citire și analiză este componenta sa productivă, arheologică, apele, și chiar locuirea, accentul fiind pe patrimoniul cultural construit. Analiza spațială din punct de vedere morfologic pune în evidență interacțiunea dintre configurații geografice și cultura societății.

Micro – scara Peisajului Rural

Această scară de analiză este raportată la comunitate, relația pragmatică este cea care predomină. Criteriile complementare ne vor permite, astfel, să diminuăm caracterul schematic al clasificării și să realizăm o tipologie nuanțată, axată pe determinarea funcției cheie a fiecărei relații din cadrul peisajului rural, a așezării rurale, a culturii tradiționale construite și pe evidențierea eventualelor funcții secundare, a tendințelor evolutive, a importanței relative a funcționalității fiecărei așezări în raport cu celelalte sate. O parte importantă o are valorificarea patrimoniului vernacular construit (identificat în capitolul unu).

Analizele mezo și micro au la bază observația în situ, analiza modificărilor utilizării terenurilor, socio-demografice, a mediului antropic, etc și sunt suportul analizei teritoriale. Se face la un nivel interdisciplinar cât și transdisciplinar, implicând mai multe domenii analizate: urbanism, arhitectură, etnografie, arheologie, geologie, relief, hidrologie, istorie, istorie orală, utilizarea terenului și tendințe recente. Relațiile între componentele naturale și culturale, caracterul vizual și aspectele estetice, identificarea transformărilor, descrierea evoluției istorice și a stării actuale, nivelul percepției sociale stau la baza evaluării peisajului rural.

Oricine poate participa spontan la construirea peisajului rural la scară micro, în absența unui proiect coerent care ar avea ca scop construirea peisajului rural, ca un spațiu perceput și îmbogățit. Ei sunt cei care, prin vernacularizarea spațiului produc transformări, *atât in situ cât și in visu*. În situ prin efectele directe asupra morfologiei spațiale și in visu prin afirmare și utilizarea ca o grilă de lectură a spațiului: un peisaj rural a câtorva modele individuale sau colective care funcționează paralel cu modelele oficiale. Și toate acestea pentru faptul că imaginea locului relevă, de asemenea, existența cotidiană a individului, cea ce constituie legătura cu cadrul vieții sale conștientizând astfel un specific sau acel spirit al locului "genius loci".

În consecință, este fundamentală condiția de a înțelege calitățile sustenabile ale peisajului rural, a caracteristicilor așezărilor sale, dependența culturală și tehnologică pentru optimizarea, creșterea potențialului său în numele subzistenței comunității (Girardet citat în Coreirra et al., 2014) la toate scările de analiză spațială.

Patrimoniul vernacular - sustenabilitate și reziliență în peisajul rural

Dificultățile de adaptare ale peisajului rural la politicile integrate (menționate în capitolele precedente) și la reglementările specifice europene sau naționale ce duc la o alterare a patrimoniului construit sunt consecințe lipsei strategiilor integrate la nivel de teritoriu (chiar dacă este regiune, arie rurală sau arie etnografică). Acest lucru se vede clar în ruptură morfologică existentă și noile intervenții, ce transformă modelul inițial. Cultura tradițională construită a fost

stabilită de-a lungul timpului de multe civilizații printr-un proces de încercări și eșuări și este destul de greu de identificat, dar patrimoniul vernacular construit poate ajuta la îmbunătățirea rezilienței locuirii, deoarece reziliența nu înseamnă *doar a face față momentului crizei/ vulnerabilității dar și un re-echilibru prin adaptarea după momentul crizei/ vulnerabilității*. Astfel, reziliența patrimoniului vernacular construit dezvoltă o serie de strategii prin care locuitorii folosesc resursele locale să confrunte condițiile de vulnerabilitate. Revenind la cercetarea făcută de Correia et al. (2013) se pot considera valabile principiile și strategiile dezvoltate în metodologia Versus:

Faza ante-criză.	Faza De Criză.	Faza De După Criză.
Prevenție Și Temperare.	Răspuns. Rezistența.	Recuperare. Adaptare.
Abordări.	Abordări.	Abordări.
Managementul utilizării terenului	Utilizarea de materiale durabile și adaptate la climatul specific	Design flexibil Împărtășirea culturii construite
Asigurarea alegerii corecte a sitului	Conformare arhitecturală și structurală potrivită	Dezvoltarea de sisteme de construire proprii, care să faciliteze recuperarea rapidă
Luarea în calcul a hidrografiei locului	Gestionarea dezastrelor naturale	
Înțelegerea sistemelor meteorologice și biologice		
Folosirea materialelor disponibile local		
Luarea în considerare a anumitor caracteristici ale riscurilor locale		

Sustenabilitatea mediului

Recunoașterea tradițiilor și culturilor locale	Cunoașterea sistemelor de atenționare	Schimbul de cunoștințe în domeniul managementului	Socio – cultural
Înțelegerea valorii locului și a dinamicii sale	Întărirea rețelei de relații și încredere	schimbării	
Diseminarea cunoștințelor locale asupra practicilor și acțiunilor folosite pentru a face față rupturilor	Transmiterea de valori culturale și de istorie Atribuirea de valoare dezvoltării bunăstării colective Construirea de infrastructuri și spații comune	Mentținerea sănătății psihologice a comunităților Activarea de acțiuni reciproce și împărțirea de mâncare, muncă și cunoștințe Încorporarea de strategii pentru recuperarea după dezastru, inclusiv structuri temporare	
Folosirea de resurse locale accesibile	Împărțirea bunurilor Producție integrată	Păstrarea și punerea la comun a resurselor	
Optimizarea utilizării materialelor locale și promovarea forței de muncă autohtone	Recunoașterea valorii produselor locale Întărirea puterii economiei locale	Împărțirea de infrastructuri și facilități Planificarea mobilității în funcție de disponibilitatea de resurse umane și fizice	Socio- economic
Selectarea producției adaptate la condițiile locale	Promovarea utilizării comune a spațiilor	Sporirea simplității tehnice și a activităților în regie proprie în procesul de construire	
Susținerea producției locale de hrană		Optimizarea eforturilor de construire	
Includerea spațiilor destinate activităților productive la scara locală			

Fig. 6.7 Reziliență și patrimoniu intangibil în arhitectura vernaculară; sursa: Dipasquale et al, 2014, p. 73

În consecință, o gestiune flexibilă, în raport cu principiile sustenabile ale patrimoniului vernacular (conform capitolului unu), dezvoltă următoarele strategii pentru viitoare intervenții în peisajul rural (Fig. 4.5, 4.6, 4.7) (strategiile sunt preluate și traduse din metodologia Versus):

Principii	Strategii
Respectarea contextului mediului și a peisajului	Asigurarea alegerii potrivite a locului Minimizarea impactului intervențiilor

	Asigurarea de conditii pentru regenerarea sitului
	Integrarea in morfologia mediului
	Înțelegerea caracteristicilor sitului
Să beneficieze de resursele climatice și naturale	Alegerea unei orientari potrivite a clădirii Luarea în calcul a hidrografiei locului și managementul resurselor de apă Pозиționarea clădirilor astfel încât să profite de relief Încorporarea energiei solare în proiectarea generală Profitarea de pe urma inerției termice a solului
Reducerea, poluarea și risipa de materiale	Consumarea de materiale disponibile la nivel local Folosirea de materiale reciclabile și reciclate Reducerea pierderilor de energie termică Folosirea de resurse energetice disponibile Planificarea de mentenanța si extinderea sustenabilității clădirilor
Să contribuie la sănătatea omului și bunăstare	Sporirea nivelurilor de temperatura și umiditate dinăuntru în limite acceptabile Asigurarea ventilarii naturale adecvate Garantarea iluminatului natural și a radiațiilor solare Îmbunătățirea încălzirii naturale și pasive Evitarea materialelor toxice
Reducerea efectelor catastrofelor naturale	Asigurarea ghidării practice pentru anticiparea și diminuarea riscurilor Dezvoltarea de sisteme de construcție puternice și flexibile Luarea în calcul a caracteristicilor specifice ale riscurilor locale Integrarea de măsuri tehnice și comportamentale în vederea reducerii vulnerabilității Încorporarea de strategii pentru recuperarea după dezastru

Fig. 4.5 Sustenabilitatea mediului, sursa: Carlos et al, 2014, p. 29

Principii	Strategii
Protejarea peisajului cultural	Înțelegerea valorii locului și a dinamicii sale Potențarea tehnicilor de utilizare a terenului care garantează și susțin diversitatea biologică Articularea organizării spațiale cu nevoile de producție

	Optimizarea caracteristicilor solului și microclimatelor prin plantații și management de spațiu sustenabile Reglementarea activităților de producție atât în relație cu factorii de mediu, cât și în relație cu ciclicitatea anotimpurilor și a economiei
Transferul culturii construite	Permiterea de experiențe practice de construcție care să faciliteze cunoașterea empirică Recunoașterea valorii cunoașterii și memoriei constructive Implicarea generațiilor mai tinere în procesele de construcție Recunoașterea valorii rolurilor în activitățile și cunoștințele tradiționale Facilitarea participării comunităților locale în procesele de decizie
Potențarea soluțiilor inovative și creative	Dezvoltarea inteligenței colective Încurajarea diversității în sistemele constructive Integrarea de influențe din alte culturi locale construite Permiterea experimentării în tehnicile și procesele de construcție Dezvoltarea tehnicilor de construcție prin experiență, prin procese de încercare și eroare
Recunoașterea valorilor intangibile	Transmiterea de valori culturale și istorice Încorporarea de ritualuri sociale Construirea caracterului comunității și a sentimentului de apartenență Recunoașterea de maniere de exprimare simbolică locale Potențarea proceselor de construire și producție ca valori culturale
Încurajarea coeziunii sociale	Promovarea relațiilor dintre generații Atribuirea de valoare dezvoltării bunăstării colective Sporirea angajamentului și participării comunității Încurajarea dezvoltării de locuri pentru întâlniri ale comunității Construirea de infrastructuri și târguri comune
Principii	Strategii

Fig. 4.6 Sustenabilitatea socio-culturală, sursa: Carlos et al, 2014, p. 30

Încurajarea autonomiei	Împărțirea resurselor Folosirea resurselor și a materialelor locale și accesibile Promovarea meșteșugurilor locale Încurajarea producției locale Creșterea puterii comunității
Promovarea activităților locale	Consolidarea productivității urbane și producția locală de hrană Consolidarea schimbului local și a meseriilor locale Promovarea utilizării spațiilor colective Includerea spațiilor pentru activități productive la scara arhitecturii așezării Dezvoltarea produselor de artizanat realizate cu materiale locale
Optimizarea eforturilor construcțiilor	Optimizarea folosirii materialelor Asigurarea adecvată a scării construcțiilor noi, la scara așezării Consolidarea tehnicilor simple în procesul clădirilor Reducerea eforturilor de transport Încurajarea folosirii materialelor cu transformări minime
Extinderea vieții clădirilor	Estimarea înlocuirii periodice a elementelor de construcție Prevenirea eroziunii elementelor de construcție Planificarea întreținerii construcției Proiectarea flexibilă a construcțiilor pentru viitoare posibile schimbări și extensii Structuri rezistente și durabile ale construcțiilor
Salvarea resurselor	Utilizarea materialelor reciclabile Promovarea densificării clădirilor Asigurarea furnizării de energii regenerabile Dezvoltarea sistemelor constructive adecvate la condițiile locale Îmbunătățirea sistemelor ventilației naturale, a căldurii și a luminii

Fig. 4.7 Sustenabilitatea socio-economică; sursa: Carlos et al, 2014, p. 31

4.4 Atitudini în reconfigurarea peisajului rural

Pentru o dinamică a cărui rezultat să ofere un echilibru sustenabil în dezvoltările ulterioare ale peisajului rural, indiferent de scara de analiză a acestuia (macro, mezo sau micro), sunt necesare următoarele atitudini:

Adaugare/ Scadere

Atitudinea de dezvoltare a peisajului rural și de a se șterge urmele, ignorarea caracteristicilor culturii locale trebuie înlocuită cu o regulă foarte simplă: orice intervenție ar trebui să creeze o *valoare adăugată*, ar trebui să include întotdeauna urme ale aspectului precedent și tot ceea ce formează morfoTipologia peisajului rural până în prezent nu ar trebui ștearsă.

Fig.4.8 (a) Reconstrucția și refuncționalizarea unui grânar, Guimaraes, Portugalia după tipologie specifică în nordul Portugaliei

(b) Grânar, arhitectură vernaculară specifică în nordul Portugaliei

Sursa: (a) Luis Ferreira Alves <http://divisare.com/projects/244118-Jose-Gigante-Granary-reconstruction> (accesat 20.06.2015), (b) autor

Complexitate / Simplificare

Fiecare integrare trebuie să obțină o grad maxim de complexitate din componentele sale chiar dacă creează un număr mare posibil de ierarhii morfologice, dar să fie în relație cu caracteristicile identității peisajului rural, existând un echilibru între natural/ biodiversitate/ cultural. Aceasta înlocuiește o tendință de lungă durată concentrate pe repetitivitate, aglomerare de interese ce nu au legătură cu specificitatea patrimoniului peisajului rural respectiv.

Continuitate/ Discontinuitate

Procedura de intervenție rurală trebuie să se bazeze pe căutarea elementelor sau ansamblurilor cu valoare de patrimoniu și de continuitate, reamenajarea zonelor de limită, folosind inserții caracteristice ca o rețea structurală, și nu ca un "tampon" între vechi și nou sau prin intensificarea ca puncte de intersecție.

Fig. 4.9 Integrarea grânarului în limita de proprietate, ca delimitare între spațiul comunitar și spațiul gospodăriei, Soajo, Nordul Portugaliei

Sursa: autor, 3 iunie 2015

Finite / Non-finite

Complexitatea peisajului rural nu poate fi pur și simplu doar cercetare teoretică, ea se formează la fața locului prin diversele caracteristici ale spațiului rural, în timp. Adaptabilitatea la dinamici, adevărata problemă constă în îmbogățirea, variabilitatea, acceptarea și progresul caracteristicile intrinseci ale procesului de dezvoltare al peisajului rural.

Morfologia / Tipologia

Punctul de plecare pentru reCompoziția peisajului rural prin valorificarea patrimoniului construit, nu ar trebui să fie componentă individuală și mai degrabă să fie utilizată la scara așezării. (Fig. 4.10).

Fig.4.10 Restaurarea în tehnici tradiționale a casei Colda, Sat Lupulești, 465, Bucium, Alba realizată cu RPER-RO cu sprijinul Muzeului Astra din Sibiu. (1) 2011, înainte de restaurare (2) 2013, după intervenție. Arhitectura vernaculară specifică comunei Bucium. Manifest de reintegrare a tehnicilor tradiționale în repararea construcțiilor pentru a nu pierde tipologia arhitecturală

Sursa: autor, 2011, 2014

Utilizare / Imagine

Este important raportul între utilitate și imagine în transformarea sa.

Pericolul constă în a renunța la valoarea peisajului rural și pierderea imaginii caracteristice în detrimentul pur al utilității ceea ce ar putea duce la destructurarea peisajului rural. (Fig 4.11)

Fig. 4.11 Exemplu negativ de intervenție în cadrul peisajului rural, Soajo, Portugalia.

Sursa: autor, 3 iunie 2015

Abordări deja existente în cadru peisajului rural sunt abordări punctuale, dar necesită pe viitor și o abordare contextuală considerând peisajul. Cum nu sunt multe modele integrate de strategii valorificare a peisajului rural prin patrimoniul cultural construit, la nivel de aplicativitate, iar peste cele existente nu a trecut vechimea timpului, rămâne valabilă întrebarea: Sunt aceste relații de ajutor în ideea de identitate a teritoriului și de valorificare a patrimoniului?

5 PEISAJUL CULTURAL BUCIUM

Fig. 5.1 La cosit, Valea Stâlnisoarei, Bucium, Alba

sursa: autor, 19 iulie 2012

Scopul acestui studiu este de a identifica specificitatea peisajului cultural al comunei Bucium și de a inventaria elementele ce sporesc sustenabilitatea acestuia, cu convingerea că multe dintre ele pot fi importante în propuneri de strategie. Importanța inventarierii elementelor specifice morfologiei peisajului cultural este un pas important în valorificarea peisajului rural și se bazează pe faptul că patrimoniul vernacular construit a atins un grad rezonabil de adaptare ca rezultat al empirismului de-a lungul timpului în această spațiu (conform fundamentelor teoretice prezentate în capitolele anterioare).

5.1 Metodologia de lucru

Definirea culturii tradiționale construite (capitolul unu), aspectele culturale și materiale caracteristice acesteia (Oliver, 1997) direcționează cercetarea către o metodologie de inventariere a particularităților peisajului cultural, considerând nevoile specifice determinate de condițiile geografice și caracteristicile utilizare a teritoriului și a resurselor sale de-a lungul istoriei. Structura sa constituie o schemă de inventariere descriptivă ce a fost realizată nu numai ca un instrument metodologic, dar și ca un dispozitiv de comunicare. Permite o interpretare reversibilă, pornind de la elementele de bază din morfologia peisajului rural la o selecție de relații

reprezentative între ele, este un instrument ce evaluează intervențiile sustenabile în condițiile în care ele au fost definite în capitolele precedente. Oferă linii directoare ce pot fi ușor înțelese și interpretate fără să compromită caracteristicile valorice ale peisajului rural, obținând un echilibru între nivelul fundamental al caracteristicile sale și oportunitățile sale de comunicare. Este foarte clar ca patrimoniul vernacular are un potențial sustenabil conform fundamentării teoretice a literaturii de specialitate și necesită o atenție deosebită în strategiile viitoare. Metodologia de identificare și inventariere a elementelor peisajului cultural rural Bucium aplică *in situ* rezultatele fundamentărilor teoretice, a matricei simplificate de valorificare a peisajelor rural (capitolul patru), adaptat specificului local. Vom identifica valoarea peisajului rural în funcție de:

Percepție – modul în care este interpretat acum peisajul rural

Tipologie – ajută la clasificarea după caracteristici specifice (materiale, sisteme constructive, peisaje istorice, etc)

Grad de complexitate - face referința la tipul de activitate, la elementele estetice

Scop și Efecte – ale activității umane asupra peisajului la orice scară de abordare (conform capitolului patru): activități cu influențe asupra pădurii, asupra apei, asupra câmpului cultivat, asupra pășunii, asupra hotarului satului, satului, asupra gospodăriei în identificarea valorilor peisajului cultural.

Se propun următoarele elemente de analizat și a relațiilor de vecinătate dintre ele și se va ține cont de tipologii, funcțiuni și poziționare:

- Drumuri
- Apa
- Așezarea rurală
- Spații comune, spații cu valoare de simbol
- Gospodării
- Construcțiile vernaculare
- Terenurile productive

Metodologia propune (conform fundamentării teoretice) o analiză spațial-morfologică și peisagistică menită să pună în evidență interacțiunea dintre configurații geografice și activitatea umană oferind un alt tip de ierarhizare al spațiului rural: spații specifice, de memorie culturală colectivă, de identitate, de apartenență, vecinatate, proximitate, securitate, nostalgie, etc. Identificarea valorilor peisajului rural (tradiționale, perene cât și cele noi) sunt evaluate prin analiza macro-peisajului, mezzo peisajului și micro-peisajului, identifică și inventariază tipologii de peisaje și elemente de peisaj cultural rural și de patrimoniu rural neprotejat. Abordare peisajului se face atât obiectiv (teritorial, structural, evolutiv) prin imaginea creată de această interacțiune (texturi, tipuri, elemente), prin cercetarea datelor tehnice (planuri, date istorice, documentație bibliografică) cât și printr-o abordare subiectivă prin perceperea senzorială, dată de

cercetător și modul său de percepere (cultural, patrimonial, perceptiv). Identificarea peisajelor este bazată pe caracterizarea elementelor peisajului și pe analizarea acestuia atât din punct de vedere obiectiv (teritorial, structural, evolutiv) cât și subiectiv (cultural, patrimonial și perceptiv). Astfel, patrimoniul cultural face parte constitutivă a conceptului de peisaj în funcție de aria de disciplină (etnografie, geografie rurală, urbanism) așa cum este el utilizat diferit în societățile culturale europene (Popescu Criveanu 2013, p50).

Prin urmare, se consideră important contextul peisajului rural Bucium rezultat din interacțiunea elementelor naturale și aspectele culturale și se raportează la nivelul așezării rurale, ținând cont și de metoda istorică. Sunt folosiți în cadrul *inventarului valorilor peisajului cultural* următorii parametri de analiză: *gabarite, distanțe, configurări, procente, relații nou-vechi, densități, limite/ delimitari*.

Se vor urmări în cadrul metodologiei de teren:

- Identificarea in situ a elementelor de peisaj cultural rural cu potențial la scara teritoriului comunei, a tipologiilor de peisaje existente în teritoriu – la diferite scări de analiză (Macro, mezo, micro) prin determinarea unor areale de peisaj/ teritoriu în funcție de valoare lor patrimonială - zone cu valoare istorică ce țin de activitatea specifică comunei Bucium, scara și delimitarea lor va fi în raport cu valoarea patrimonială și relațiile dintre elementele de patrimoniu integrate în aceste areale. Analiza elementelor ce definesc peisajul și punctarea caracteristicilor principale arhitectura vernaculară – integrarea în cultura tradițională construită locală și caracteristicile sistemelor constructive. - prin criterii de vechime, urgența inventarierii, tipul de intervenție de-a lungul timpului

- Percepția și înțelegerea teritoriului și arhitecturii locale, confruntarea concretă cu arhitectura vernaculară a comunei Bucium - Analiză subiectivă a peisajului – observarea sensibilă a peisajului rural în teritoriu.

Se vor considera următoarele categorii de limbaj: *geografic, ecologic, estetic* (ritm, axe, simetrii), *tehnico-horticol* (vegetație), *funcțional* (activități), *senzorial* (auz, văz, miros), *semantic* (linie de forță, de tensiune), *metaforic-sugestiv* (poetic), *arhitectural* (configurare, forme, volum), *(r)urbanistic* (structura fizică, spații, câmpuri de interes, polarizare, texturi etc), *filosofic* (perspectiv-vizionar).

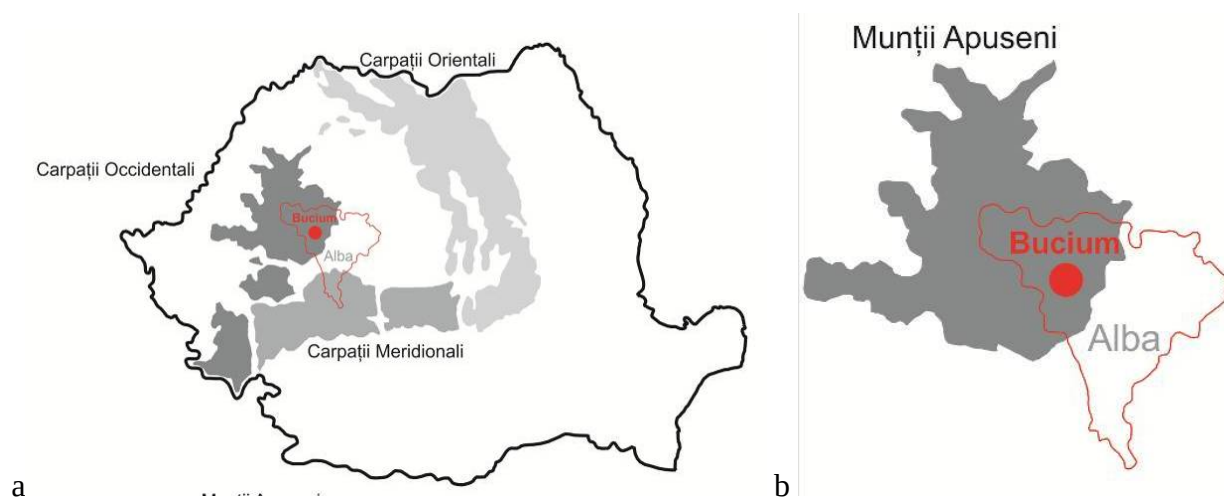
Se subliniază în cadrul metodologiei aplicate studiului de teren, alături de fundamentarea teoretică, bibliografia specifică ce a dus la evaluarea peisajului rural Bucium.

Bibliografia specifică pentru zona de studiu și încadrarea sa teritoriu, date din arhivele naționale, date din arhivele primăriei din registru agricol, din registrele parohiale de pe teritoriul comunei Bucium, monografii, documente istorice, literatură beletristică (Ion Agârbiceanu, Geo Bogza, Ovidiu Bîrlea, Ioan Bembea), rapoarte, etc.

- documentația de amenajarea teritoriului și planul general de urbanism din 1999, a căror hărți ce au stat la baza analizei spațiale împreună cu imaginea satelitară googleEarth (portalul <http://geoportal.ancpi.ro/>) – cu datele situației existente
- Hărți istorie harțile militare ale Imperiului Habsburgic în Transilvania, 1769-73, harta sovietică, harta georeferențială 1970, (<http://www.geo-spatial.org/harti/>, <http://mapire.eu/en/maps/>) Atlasul R.S.R. (1973)
- Din Atlasul Etnografic Român (AER) (Ghinoiu, ed.), în special Habitatul Volumul III Transilvania, cu date privind teritoriul comunei Bucium (Ghinoiu, ed., 2011).
- sistematizarea cercetării de teren efectuate în perioada 19 iulie -3 august 2014, în cadrul UdV Bucium *Universităților de Vară de restaurare și situri, "Restaurare Școala Veche și Repertoriu Rural, Bucium*, Rper – ro, dar și sintetizarea studiilor de teren, rezultate ale colaborării științifice începute în 2011 cu asociația RPER [membră ICOMOS și Europa Nostra], în cadrul UdV –urilor Bucium – scheme grafice, interviuri
- Confruntarea sistematică a datelor teoretice și a documentelor cu realitatea observată pe teren și integrarea cu diferitele domenii de cercetare (geografie, etnografie, antropologie, arheologie, sociologie, etc)

5.2 Încadrare teritorială

Teritoriul comunei Bucium este situat în sudul Munților Apuseni, în întregime în Munții Metaliferi, într-un bazinet depresionar drenat de Valea Buciumanilor, superior al Văii Abrudelului fiind parte a județului Alba. Munții Apuseni sunt partea cea mai populată din Carpații românești, studiile arheologice atestă o locuire încă din cele mai vechi timpuri.

sursa: autor

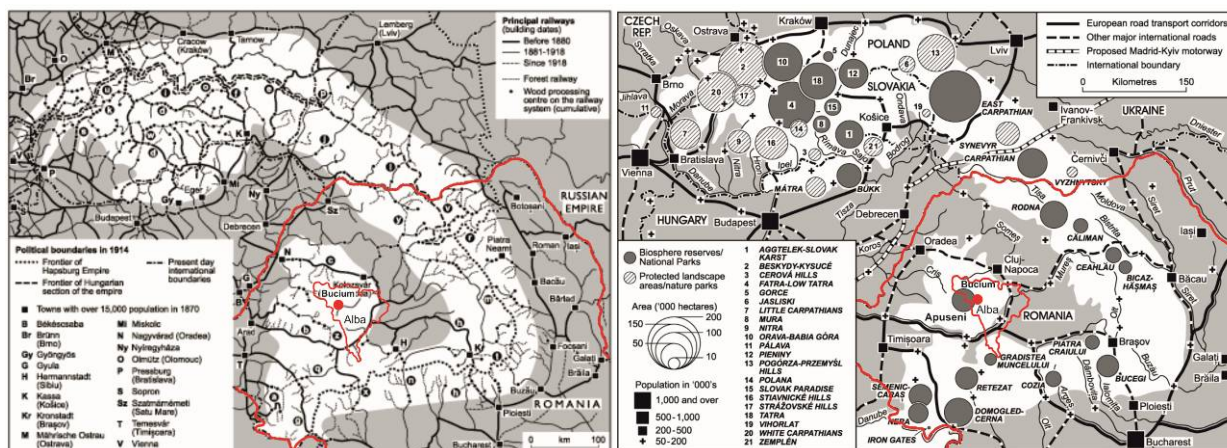
Fig. 5.2 Apartenența teritoriului comunei Bucium.- (a) România (b) Munții Metaliferi cu identificarea teritoriului țării și a comunei Bucium

Teritoriul este învecinat la vest cu comuna Roșia Montană și orașul Abrud, în nord cu comuna Lupșa, în est cu comuna Mogoș, în sud cu orașul Zlatna și în sud-vest cu comuna Ciuruleasa și Lupșa. Administrativ, comuna are o suprafață de 8570 ha în care sunt repartizate

difuz pe întreg teritoriul 30 de sate de dimensiuni diferite: Anghelești, Bisericani, Bucium Sat, Bucium Șasa, Cerbu, Ciuculești, Coleșeni, Dogărești, Ferești, Florești, Gura Izbitei, Helești, Izbicioara, Izbita, Jurcuiești, Lupulești, Măgura, Muntari, Petreni, Poiana, Poieni, Stâlnișoara, Valea Abruzel, Valea Albă, Valea Cerbului, Valea Negrileșii, Valea Poienii, Valea Șesii, Văleni, Vâlcea (Legea nr 2/1968). Accesul în comună se face prin DN 74, Alba Iulia – Abrud, orașul Abrud fiind cel mai apropiat ca și stație de cale ferată, Buciumul nu are cale ferată ceea ce confirmă un teritoriu cu o urbanizare medie, cu un peisaj în mare parte nealterat, identificat de altfel și în Turnock (2006) (Fig.5.3)

Bucium este un spațiu bine delimitat, opiniile legate de apartenența sa la o zonă etnografică sunt ca aparținând Țării Moților, Țării Abrudului (conform atestărilor istorice), a Țării Aurului (Barbieri, ed., 2013), dar specificitatea sa o identifică față de celelalte teritorii ale acestor „țări” fiind considerat în sine o subzonă etnografică „Buciumănimea” (Dunăre, 1972, p 131), prin valoarea sa economică și cultura tradițională locală.

Fig. 5. 3 Încadrarea Buciumului în 1914

sursa: Carpații: așezări, drumuri de comunicație și parcuri, Căile ferate, Turnock, D. (2006). Settlement history and sustainability in the Carpathians in the eighteenth and nineteenth centuries in *Review of Historical Geography and Toponomastics*, vol. I, no.1, 2006, pp 31-60, http://mpr.ub.uni-muenchen.de/26955/1/MPRA_paper_26955.pdf [accesat 15.08.2015]

Peisajul actual este dominat de prezența pădurilor și a pășunilor, dar și de forme de relief vulcanic, într-o etajare pe verticală cuprinsă între 620 m și 1350 m. Cele două detunate: Detunata Goală (coroane prismatice de bazalt verticale, iar la bază grohotiș de bazalt) și Detunata Flocoasă (acoperită de păduri) sunt consecință a eroziunii în timp a formelor de relief rezultate din activitatea vulcanică neogenă și rezervații naturale din 1936. (Fig. 5.4) Poiana Narciselor sau Poiana cu narcise de la Negrileasa este parte din patrimoniul natural declarat din 1969 datorită rarității floristice și frumuseții peisagistice. Activitatea vulcanică si-a pus amprenta asupra dezvoltării unui relief vulcanic caracterizat în general prin masivitate, alternanța înșeurilor cu vârfurile conice sau acoperiți cu pășuni sau fânețe.

Fig.5.4 Imaginea celor 2 detunate văzute de pe dealul Văii Șesii: Detunata Goală și Detunata Flocoasă, Elemente de reper în comuna Bucium.

Sursa: autor, iulie 2014

Prezintă o rețea hidrografică oferită de Abrud și Valea Buciumanilor ce irigă întreg teritoriul comunei. (Fig.5.5), dar și de apele ce se scurg din haldele și minele părăsite și neecologizate ce afectează negativ fauna și flora.

Relieful, fragmentat de văile afluate Abrudelului au imprimat dezvoltarea așezărilor de vale o formă alungită. În prezent, caracterul specific al comunei este dat de așezarea satelor de-a lungul cursurilor de apă, element important de-a lungul timpului, reflectând ocupația tradițională veche a locuitorilor, aceea a mineritului prin prezența șteampurilor dar și prin apropierea delocurilor de extracție (până la naționalizarea minelor de aur în 1948 și apoi în perioada comunistă până în 1990), dar și creșterea animalelor, agricultură și prelucrarea lemnului.

Clima este temperat continental, cu ierni ce pot persista vara până la 146 zile, iar iarna până la 169 zile, primăverile sunt timpurii și toamnele lungi și însorite.

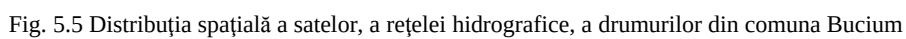
5.3 Elemente de reper în istoria peisajului cultural Bucium

Memoria aurului în definirea teritoriului

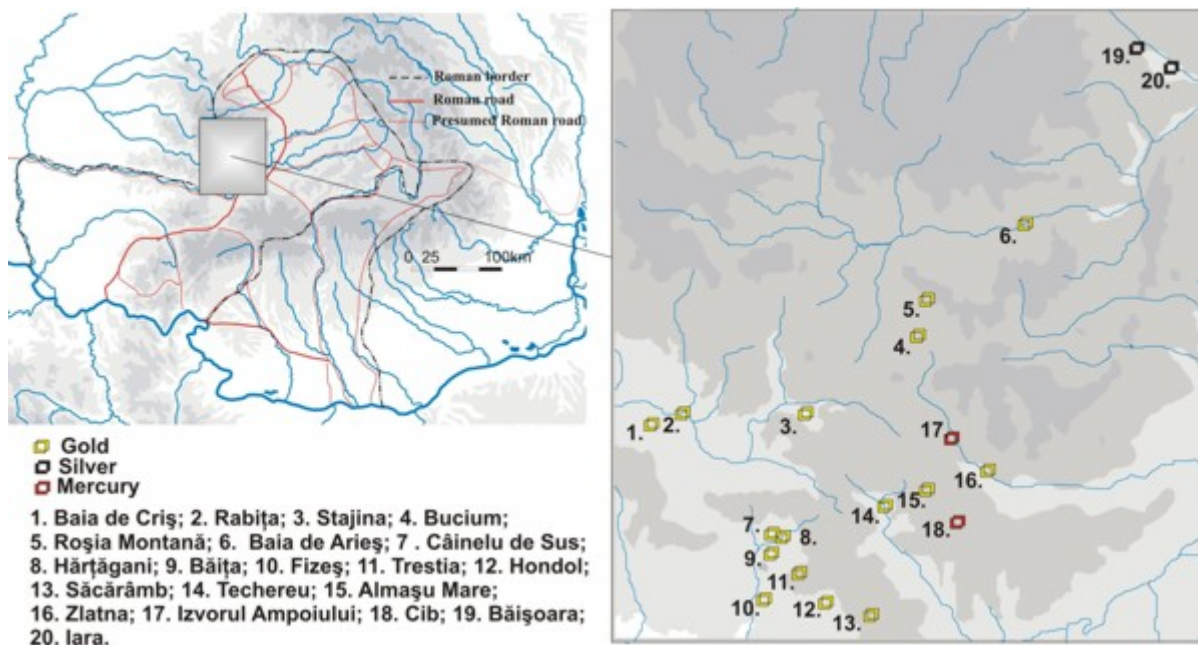
Buciumul este validat ca așezare la sfârșitul secolului XVI (Cristache Panait, 1993, p 33) în 1587 (Postăvaru, 2014, p 105), dar este atestat încă din epoca bronzului ca urmare a descoperirilor de pe dealul Vâlcoi a patru inele de bucla din aur ce datează din această perioadă și se află la muzeul din Viena (Ciucudean, 2007). Aceasta descoperire dovedește, pe lângă atestarea așezării, și exploatarea aurului în zonă, activitate importantă a civilizației dacă, daco-romană, medievală, modernă, contemporană a acestui teritoriu de-a lungul timpului, activitate ce a dus la formarea peisajului cultural al comunei.

Urme de exploatare a aurului au fost confirmate de studiile arheologice realizate în zonă conform Repertoriului arheologic al României al Institutului de Arheologie Vasile Pârvan

Susa: autor

Studiile asupra peisajului arheologic și preindustrial al acestei arii au subliniat existența unui potențial economic înca din perioada antichității, romanii cunoscând exact localizarea regiunii aurifere din Dacia, dovadă fiind organizarea la scară mare activitatea minelor de aur încă din primii ani ai provinciei. (Transformation, 2007) (Fig 5.6)

sursa: Mihaela Mihalachi, Coriolan Opreanu, Sorin Cocîș în cadrul proiectului european Transformation: Dezvoltarea unei culturi unitare în provinciile nordice ale Imperiului Roman din Britania până la Marea Neagră.

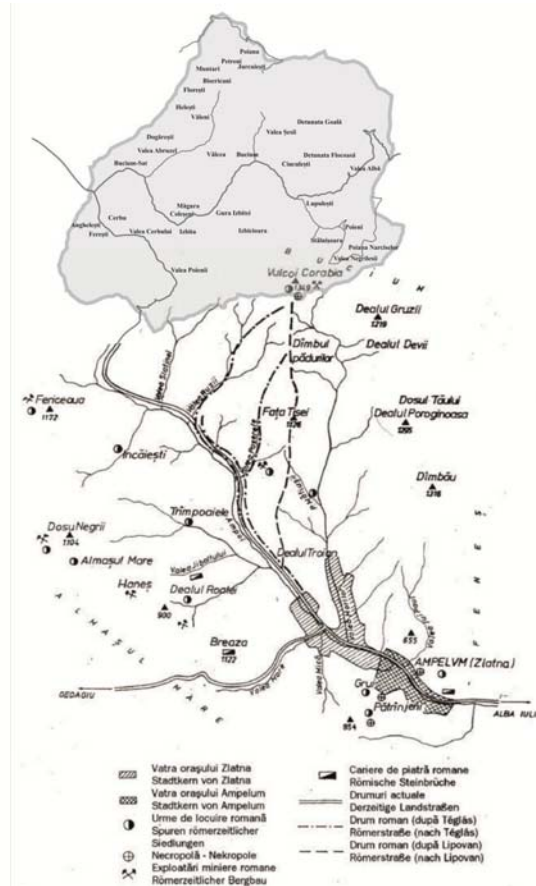
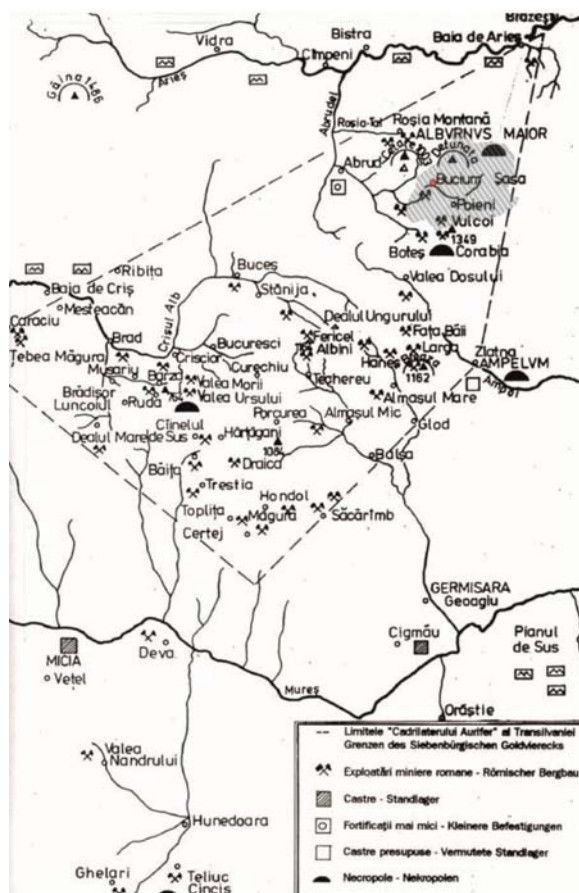
<http://www2.rgzm.de/Transformation/Romania/Mining/Image04rom.htm> [accesat 07.08.2015]

fig. 5.6 Harta minelor de aur din Dacia.

Depozitul de aur din teritoriul comunei Bucium este situat în nord- estul Cadrilaterului aurifer/ Poligonul aurifer al Munților Apuseni, fiind considerat unul dintre cele mai mari arii cu aur din Europa (Ciucudean, 2007). (Fig 5.7). Caracteristicile solului și subsolului, ale edificiilor vulcanice dispuse pe două aliniamente NV- SE (Corabia și Frasin) și N-S (Roșia Poieni – Conțiu și Arama), unde se întâlnesc mineralizațiile auro-argintifere, au dus la antropizarea peisajului prin activitatea miniera, răspândite pe întreg teritoriu. Prin urmare, memoria aurului este simțită prin semnele rămase de tipul de exploatare, prin formarea drumurilor, pentru a avea un acces mai ușor, prin morfologia locuirii, a așezării încă foarte puternică și patrimoniul industrial lăsat în urmă este foarte valoros prin peisajul minier.

Odată cu aceasta activitate și cu exportarea aurului au dus la formarea unui sistem funcțional de comunicare între diferitele provincii și comunități ce au depășit scara locală (Anexa 3). În cercetarea făcută de Ciucudean (2007) asupra peisajului arheologic din zona Bucium – Zlatna, se menționează un posibil parcurs al Drumului Roman descoperit de Teglas, astfel drumul urmărea Valea Ampoiului până la Dumbrava Ampoiului, unde era extras mercur. Apoi continua către Arin sau Valea Ruda și Muntele Vâlcoi - Corabia. De aici, Drumul Roman traversa dealul Sudoareș, trecând pe partea sudică pe lângă Vârful Vâlcoi și apoi către Slăveșoia.

Ciucudean menționează, de altfel, vârful muntelui Boteș pe acest drum și de acolo drumul urma Valea Izbitei, trecând prin Stâlnișoara, Izbicioara și Gura Izbitei înainte să ajungă în Bucium. (Fig. 5.8)

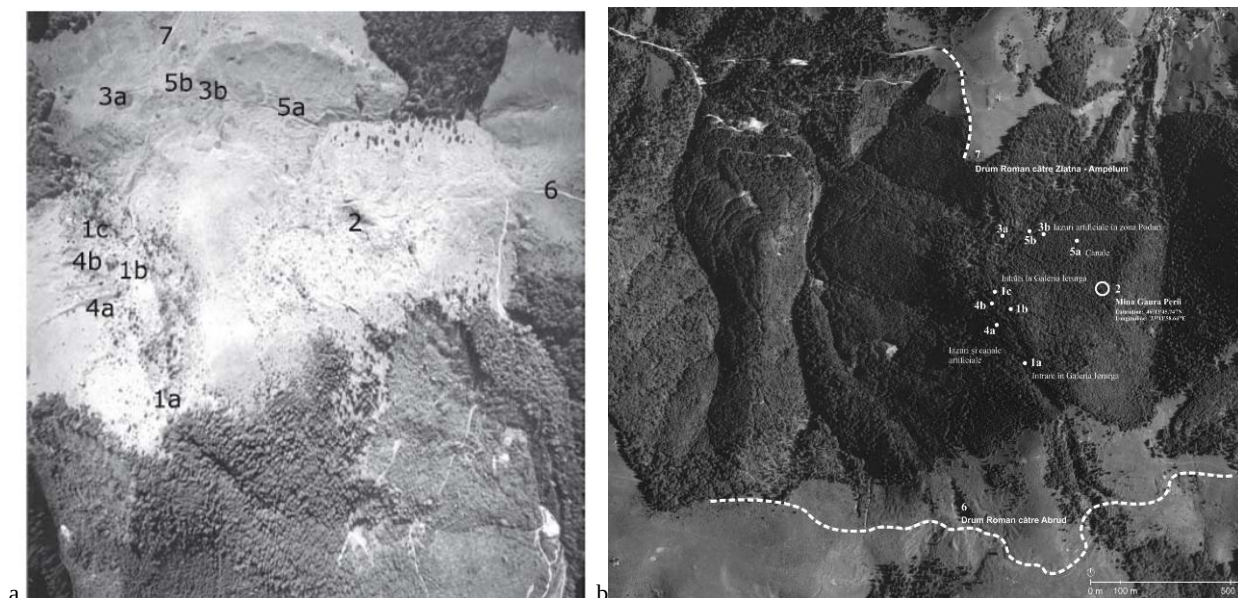
sursa: completare Wollmann, 1996 citat de Ciucudean, H. 2007. Landscape archeology in south-west Transylvania: ancient gold mining in the Bucium-Zlatna region În Vainovski-Mihai, I., ed., 2007. *New Europe College GE-NEC Program 2004-2005, 2005-200, 2006-2007*, București: New Europe College, p 282

Fig. 5.7 Încadrarea comunei Bucium în « Descoperiri romane din cadrul Cadrilaterului de Aur »

Sursa : Wollman, 1996 citat de Ciucudean, H. , 2008. Ancient gold mining in Transylvania: the Roșia Montană - Bucium area, [pdf: <http://www.simpara.ro/files/horia-ciugudean-caiete-ara-3.pdf>]

Fig. 5.8 Inserarea teritoriului comunei Bucium în relație cu Drumul Roman a lui Wollman citat de Ciucudean (prelucrare sursă)

Drumul roman, drum de culme puțin utilizat astăzi ce face legătura dintre Bucium și bazinul Bradului, poartă denumirea în Bucium Cerbu de Calea Bătrână, iar un alt segment din drumul vechi ce trecea de la Abrud la Zlatna are denumirea de Calea cea Bătrână (conform PUG 1999). În partea de sud a muntelui Corabia, cercetările menționează că exploatările romane au fost la suprafață, peisajul din zona aceasta încă mai poartă urme ale activităților/ exploatărilor miniere din antichitate ce sunt vizibile și în zilele noastre sub forma unor doline/ pâlnii, urme de locuințe, un rezervor de apă pentru exploatarea aurului, un canal ce conducea apa din vârful dealului la poale, unde se făcea extragerea minierului (conform PUG, 1999) (fig.5.9) (Fig.5.10).

Sursa: (a) Ciucudean, H. 2007. Landscape archeology in south-west Transylvania: ancient gold mining in the Bucium-Zlatna region În Vainovski-Mihai, I., ed., 2007. *New Europe College GE-NEC Program 2004-2005, 2005-200, 2006-2007*, București: New Europe College, p 282

(b) prelucrare autor Google Earth (Galeria Ieruga: latitudine 46°13'36.11" N Longitudine: 23°11'50.35"E)

Fig. 5.9. Imagini comparative (a) 1970 (b) 2015 a Muntelui Vâlcoi – Corabia lângă Bucium cu poziționarea siturilor miniere vechi. (1a-c intrarea în galeria Ieruga; 2. Gaura Perii, 3a-b lacurile artificiale în situl Poduri; 4a-b Lacurile artificiale și canalele, 5a-b canale, 6. Drumul Roman spre Abrud, 7. Drumul Roman spre Zlatna – Ampeluri

Fig. 5.10 Potecă cu urme de exploatare – segment din Drumul roman. Muntele Vâlcoi

Sursa: autor, 24 iulie 2014

Au existat și mine închise, de exemplu Mina Domnilor despre care vorbește și Ovidiu Bârlea în „Șteampuri fără apă” (1919) prin tipologia sa (asemănătoare cu minele din Roșia Montană) și din care s-a extras mult timp după perioada romană. Mina mai este cunoscută în documente și cu numele de Sfântu Petru și Paulus (Fig. 5.9, 5.11) și a fost inventariată și repertoriată ca patrimoniu rural în 2012 (Postăvaru, Hărmănescu, Bianu, 2013).

Fig. 5.11 Mina Baia Domnilor, Stâlnișoară, Bucium

sursa: (a) foto autor, (b) secțiune Ciucudean, H. 2007. Landscape archeology in south-west Transylvania: ancient gold mining in the Bucium-Zlatna region În Vainovski-Mihai, I., ed., 2007. *New Europe College GE-NEC Program 2004-2005, 2005-200, 2006-2007*, București: New Europe College, p 295

Datorită resurselor sale, locuitorii acestui teritoriu au înfruntat popoarele migratoare după plecarea romanilor din Dacia. O primă mențiune documentară a situației din munții Apuseni datează din 1202 și face referire la formarea Țării Abrudului (Terra Obruth) din care făcea parte și teritoriul comunei Bucium. Întreg teritoriul al Țării Abrudului este oferit de regelui Ungariei de Stefan al V- lea episcopiei catolice, iar în 1320, Țara Abrudului era deja un teritoriu în care se afla și zona minieră Zlatna, reușind să rămână cu vechea organizare de cnezat alături de Țara Hațegului, Țara Făgărașului, Țara Bârsei. Activitatea locuitorilor a continuat să fie cea a mineritului, dar și a agriculturii de subzistență, așezările Țării Abrudului formându-se pe vechile vetre importante ca așezări miniere, Abrudul fiind domeniu minier (până în 1848). Bucium (înțeles de cioară, butuc rămas după tăiere) atestat în 1589 cu referințe medievale (Buchyn si Bucsin), a fost comună alcătuită din așezări așezate în apropierea zăcămintelor aurifere. De-a lungul timpului, evenimentele istorice importante din Țara Abrudului nu i-a ocolit pe buciumăneni.

Activitatea principală dintotdeauna a fost mineritul, fiind țărani liberi și luptând să-și păstreze drepturile de miner. Cele mai multe evenimente sunt legate de experiența mineritului, fie că este vorba despre perioada interbelică când încă funcționau minele particulare și cele administrate de stat, când oamenii foloseau șteampurile pentru a extrage aurul din minereu, când erau utilizate metode rudimentare pentru a săpa în stâncă, fie că este vorba despre perioada comunistă când mijloacele private de exploatare a aurului au fost confiscate, iar oamenii lucrau în minele statului. Aceste resurse ale teritoriului au fost motivul principal al acțiunilor locuitorilor, dar și a celor care au vrut să îi subjuge. Istoria Transilvaniei este direct legată de istoria Buciumului: răscola țărănească din 1748, crearea „Fondului pisetal” la Abrud în 1790 (încurajarea mineritului, repararea urgentă a bazinelor de apă, a drumurilor miniere, investiții în domeniul minier) prin care țărănimea săracă începea să aibă sarcini publice. Buciumanii sunt cei

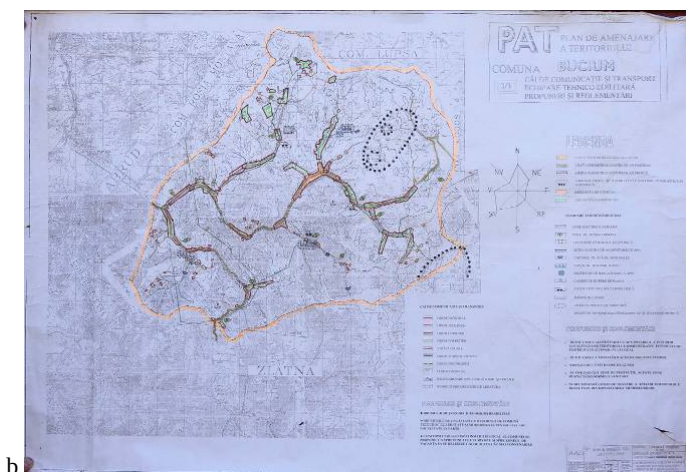
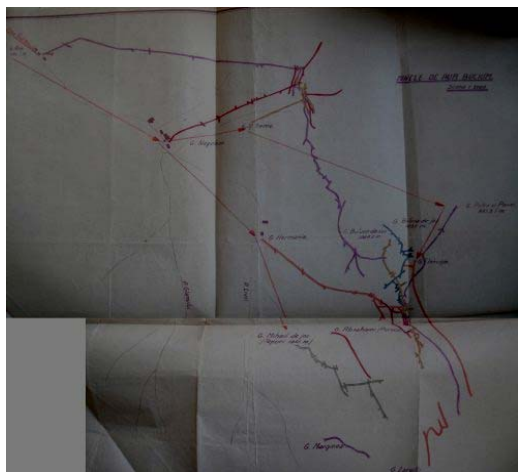
care au considerat dintotdeauna că au fost mineri și că activitatea aceasta este activitatea de bază în buciunăime, răscolindu-se de fiecare dată când dorințele nu le mai erau favorabile (răscoala din 1817, răscoala din 1848- 1849 condusă de Avram Iancu, mișcarea memorandistă 1892-1895) Este de menționat că, din punct de vedere economic, teritoriul Buciumului era presărat de foarte multe mine, astfel în secolul XVIII, au apărut o serie de coloniști germani, francezi, deci capital străin, prin concesionarea minelor abandonate ca mina Baia Domnului sau „Petru și Pavel” așa cum este ea cunoscută în romanul Șteampuri fără apă a lui Bîrlea (1979) (Fig. 5.11), împotriva cărora localnicii s-au opus (1886). Dovadă stă „Verșul Buciumanilor”, transmisă în viu grai și publicat de curând (Ispas, 2014) care vorbește despre lupta dusă de aceștia împotriva francezilor.

Documentele vechi nu aduc informații economice asupra rentabilităților minelor, dar potrivit memoriei locului, oamenii nu se îmbogățeau, la o tonă de piatră măcinată rezultau 10 kg de aur (Bîrlea, 1979). În discuțiile cu oamenii, ei menționau că s-au ocupat cu mineritul dintodeauna, cei mai mulți nu au fost foarte bogați nici în perioada interbelică, nici în perioada comunistă. În perioada interbelică, acest lucru ar putea să fi fost consecință a modului în care era exploatat aurul (prin intermediul unor mine private, unde mai mulți oameni se asociau, fie prin intermediul unei mine administrate de stat și primeau cotă parte, în funcție de cât au investit inițial, o dată pe săptămână sau o dată la două săptămâni), sau datorită exploatării de către străini și munca continuă depusă, chiar în arendă, mai ales în cursul secolului XIX. După naționalizarea din 1948, nu au existat schimbări radicale deoarece erau practicate și numeroase activități agricole.

Până la naționalizare (LEGE Nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi), minele erau private, apoi au devenit proprietatea statului. În consecință, apare o evidență a tuturor minelor. (Fig. 5.12.a) care confirmă modificările peisajului sesizate în cercetarea de teren (Fig. 5.12 a,b, c).

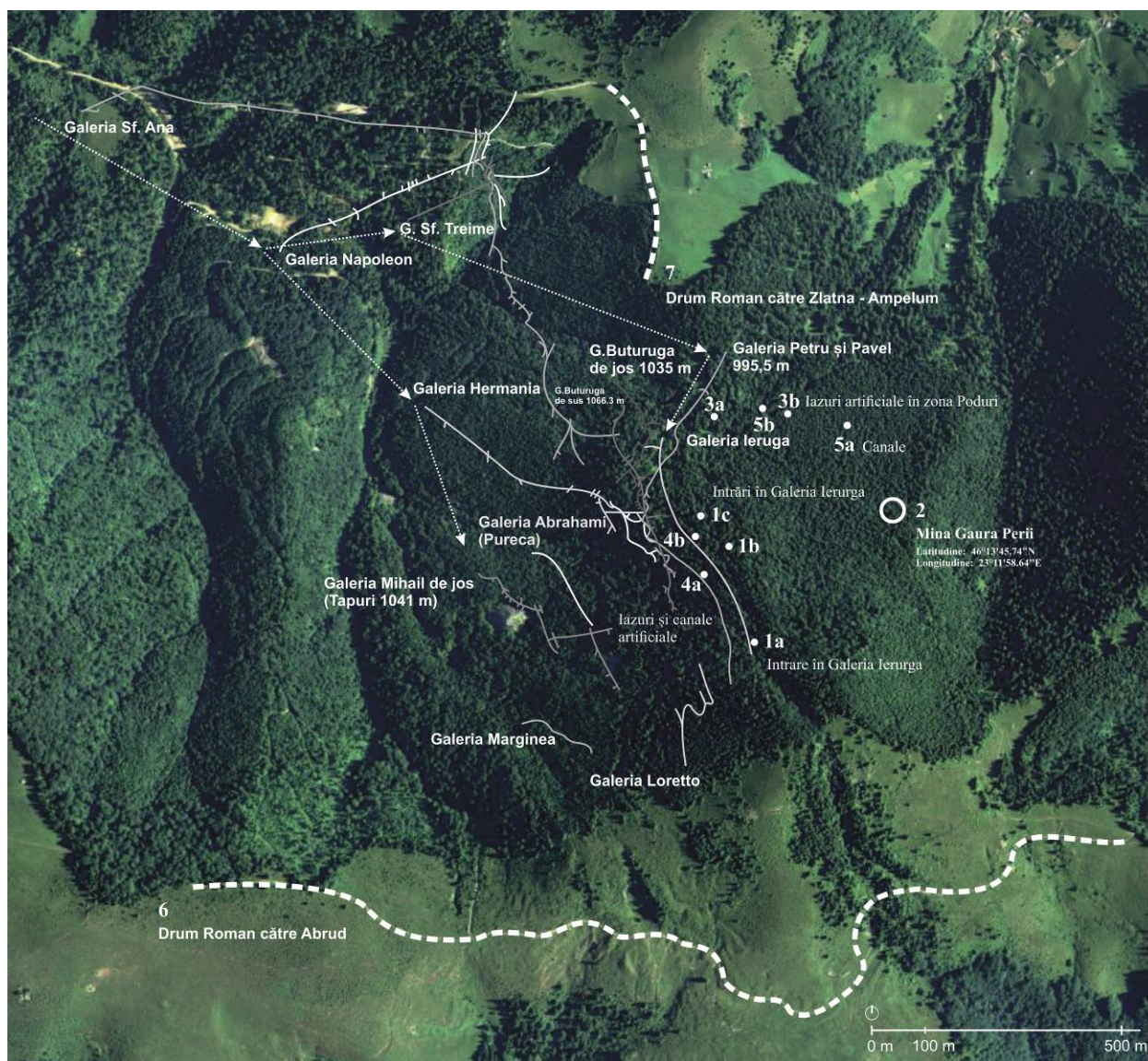
Mineritul a generat schimbări în cadrul peisajului la scara întregului teritoriu al comunei, prin perioada lungă de exploatarea încă din antichitate, prin răspândirea sa pe întreg teritoriu, prin prezența străinilor care au ajuns aici atât din dorința de a se îmbogăți. Secvența temporală se suprapune secvenței spațiale, a teritoriului, identificându-se astfel zone în care activitatea aceasta a avut o pondere importantă. În consecință, o simplă inventariere a acestora, printr-o suprapunerea datelor istorice, a memoriei locului prin discuțiile cu țăranii, se disting semnele la scara macro - peisajului, parte a patrimoniului preindustrial și industrial local, semne ascunse – elemente de economie ale peisajului cultural Bucium.

De menționat este versantul Vâlcoi – Corabia care prezintă un patrimoniul cultural bogat, atât din perioada romană cât și din cea modernă (Fig. 5.12.c).

Sursa: . (a) Arhivele Naționale Alba Iulia

(b) PUG 1999, Primăria Bucium

(c). Google Earth, 2013

Fig. 5.12 Muntele Vâlcoi. Poziționarea minelor și a Drumului Roman în peisajul actual (introducerea datelor conform documentării din Arhiva Națională Alba Iulia 2014, PUG Comuna Bucium 1999 și completarea cu observațiile de pe teren – (interpretări aproximative)

Fig. 5.13. Perspectivă din zona Vâlcoi, zonă minieră din perioada romană

Sursa autor, 24 iulie 2014

Tot din memoria colectivă a aurului, este important de menționat evoluția procesului tehnologic. Dacă în perioada dacică studiile arheologice consideră că aurul era obținut în primul rând prin spălarea nisipurilor aurifere (Transformation, 2007), începând cu perioada romană, exploatarea aurului a căpătat amploare și s-a dezvoltat odată cu progresul tehnologic. Exploatările s-au dezvoltat, unde nu mai exista randament, se renunța și se făceau alte exploarări pentru găsirea a unoi zăcăminte. Astfel până în 1990, când, oficial, au fost oprite toate exploatările de pe teritoriul Buciumului, multe zone au fost degradate și multe terenuri agricole au fost ocupate. (Fig 5.14 – Haldele de la Roșia Poieni, au preluat din terenurile agricole ale satului Muntari))

Fig 5.14 Haldele de la Roșia Poieni, au preluat din terenurile agricole ale satului Muntari

Sursa: autor, 27 iulie 2012

Aceste menționări evidențiază munca buciumanilor depusă, prin contribuția individuală sau colectivă pentru valoare lor de patrimoniu cultural, materializată într-un fond construit, în care se păstrează o serie de construcții vernaculare fie ale țăranilor, fie a strainilor care individualizează peisajul rural al comunei.

Memoria aurului în definirea așezării sătești

Bucium este alcătuit din 30 de sate, din care șase cu existență medievală așezate în apropierea zăcămintelor aurifere (în 1587): Bucium Sat, Cerbu, Izbita, Muntari, Poieni și Sașa (în prezent cu denumirea de Bucium Șasa), celălalte în număr de 24 fiind inițial cătune, în prezent sate aparținătoare comunei conform documentăției de amenajarea teritoriului din 1999 (Legea nr 2/1968): Anghelești, Bisericiani, Ciuculești, Coleșeni, Dogărești, Ferești, Florești, Gura Izbitei, Helești, Izbicioara, Jurcuiești, Lupulești, Măgura, Petreni, Poiana, Stâlnișoara, Valea Abruzel, Valea Albă, Valea Cerbului, Valea Negrilesii, Valea Poienii, Valea Șesii, Văleni, Vâlcea. Satele s-au dezvoltat spontan, din cătune mici formate inițial din jurul a 2- 3 gospodării, în care cadrul natural încaeste dominant, în condiții istorico – geografice ce le-au impus un anumit mod de dezvoltare, cu un specific cu trăsături aparte a acestei subzone etnografice, rezultând astfel un peisaj etnografic cu o cultură tradițională definită în principal de activitatea minieră.

Satul *Bucium Șasa* (inițial Șasa, apoi Bucium, în prezent reședința de comună) a fost întemeiat în imediata vecinătate a zonei aurifere Dealul Băilor – Frasinu și a minerului din Conțu. Este satul cu întinderea cea mai mare, în zona de luncă, la confluența a două văi pe care s-au dezvoltat ulterior celălalte sate din văi.

Satul Cerbu, în documente, este un sat cu teren agropastoral, toponimul său venind de la substantivul Cerb- zonă bogată în cerbi datorită zonei de pășunat și a aparținut inițial Abrudului.

Bucium Sat a fost constituit în apropierea minereurilor de pe Abruzel, de altfel dezvoltându-se apoi de-a lungul văii și a apei, a cărui avantaj o reprezintă în prelucrarea minereului cu ajutorul șteampurilor, dispărute din peisajul buciumānean.

Satul Izbita s-a format la intrarea văii Izbicioara ce duce spre muntele Vâlcoi, sursă de aur încă din perioada romană, zonă ce s-a dezvoltat ulterior ca locuire spre zona auriferă.

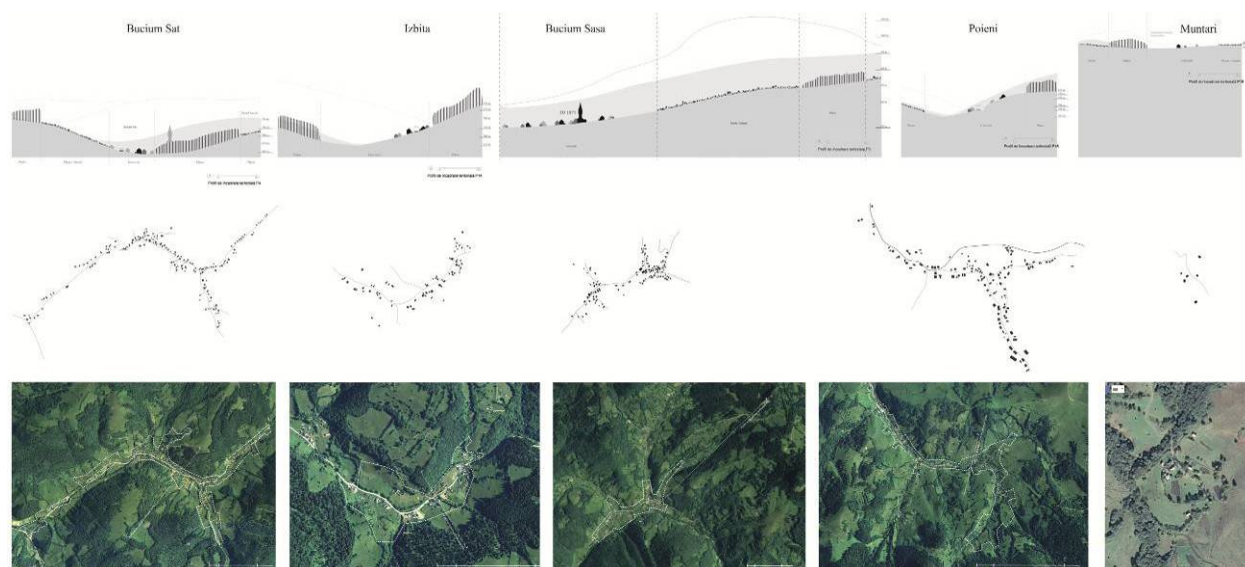
Satul Muntari este un sat format pe versantul muntelui dintre Buicum și Roșia Montană (la aproximativ 974 m), dintr-o așezare temporară formată din gospodării pastorale numite Muntari (muntar = persoană care are grijă de vitele trimise la pășunat), în apropierea minelor de la Roșia Poieni.

Satul Poieni a fost așezat la poalele masivului aurifer Corabia, în zona de vale, toponimul sau menționând că ar fi existat mai multe poieni create natural sau prin defrișări.

Poziționarea spațială a celor șase sate și în relație cu resursele naturale, relieful, accesul și așezările vecine identifică distribuția activităților ce definesc, în timp, configurația întregului

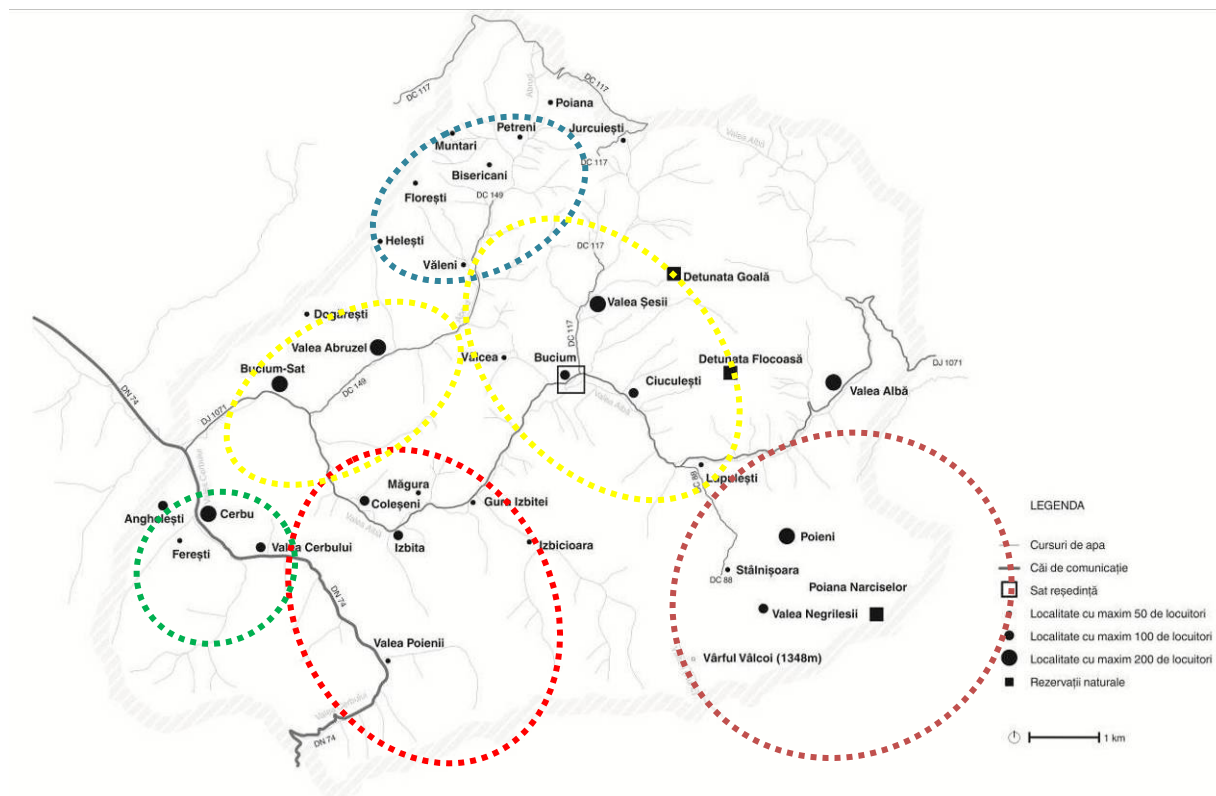
teritoriu (Fig. 5.16), rezultând astfel morfoTipologiile satelor, antropizarea făcându-se treptat, de-a lungul perioadelor istorice cele mai importante.

Fig. 5.16 Analiza comparativă a satelor vetre atestate. MorfoTipologii și profile de încadrare teritorială.

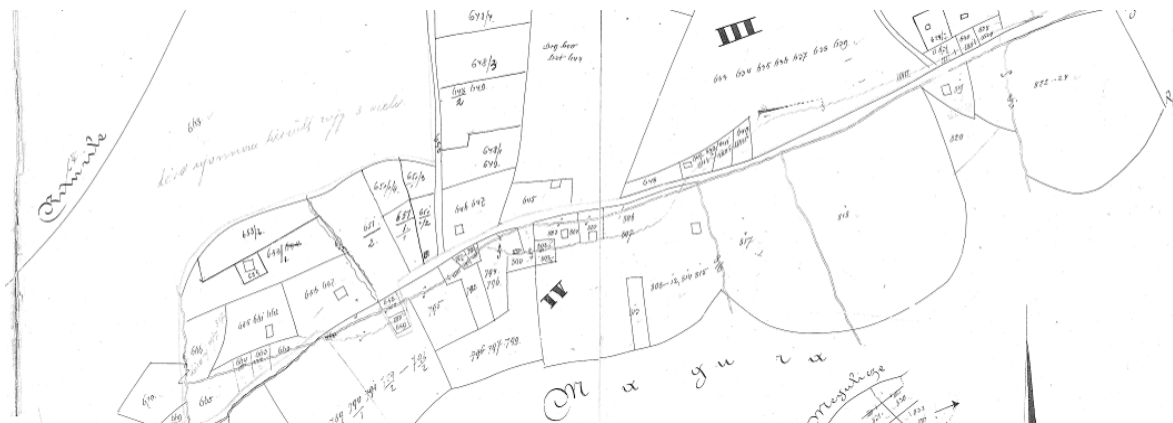
Sursa: autor

Satele, ca tip istoric de așezare menționează că ocupația principală a locuitorilor de prelucrarea minereului aurifer cu ajutorul șteampurilor (până la naționalizarea din 1948) se impunea ca viață rurală încă de la început și în plan secundar, ocupațiile agrare și păstorale, dezvoltările ulterioare făcându-se de-a lungul văilor și cursurilor de apă spre zonele aurifere. (Fig. 5.15).

Sursa: autor

Fig. 5.15 Organizarea satelor atestate și a cătunelor în jurul lor

Sursa: arhiva Primăriei Bucium, iunie 2013

Fig. 5.17 Valea Abruzelului în planurile cadastrale funciare din 1900

Prin urmare, șteampurile folosite la zdrobirea minereului au constituit cândva o realitate a comunei Bucium, ca de altfel în întreaga zonă auriferă a munților Apuseni, mineritul era de bază. Organizarea gospodăriei din acele timpuri era următoarea: *casa de locuit, șura, steampul și câteodată troița*, iar ele au continuat să existe mult timp.

5.4 Elemente de peisaj cultural în definirea teritoriului

Evoluția satelor dezvăluie o morfoTipologie spațială puternic ancorată în istorie. În urma ultimei două evenimente majore în istoria comunei, naționalizarea din 1948 și închiderea minelor în 1990, atât satul cât și peisajul au suferit mutații în urma adaptării la noul stil de viață, țăranii fiind obligați să se adapteze la activitățile de agricultură și creșterea animalelor. Pe această infrastructură istorică, memoria locului este încă foarte puternică, satul buciumanean continuă să existe, dar suferind pe alocuri modificări. Schimbările majore intervenite influențate de modernitate și de puternicele mișcări demografice, dar și de posibilități scăzute de câștigare a propriei existențe, au făcut ca și structura unor așezări cât și patrimoniul vernacular din comuna Bucium să sufere schimbări dincolo de caracterul local identitar, fiind în prezent în pericol de dispariție și odata cu el și cultura tradițională construită.

Inventarierea peisajului cultural rural al comunei se identifică cu redescoperirea capitalului de experiențe adunate generație după generație și transmis cu răbdare, dictând organizarea echilibrată a teritoriului, dialogul între elementele fundamentale ale așezării rurale, gestiunea durabilă a resurselor naturale, arta de a construi și de a se proteja de mediul climatic și natural, dar în același timp modelând organizarea societăților umane, arta de a trai și modul de viață în comunitatea respectivă.

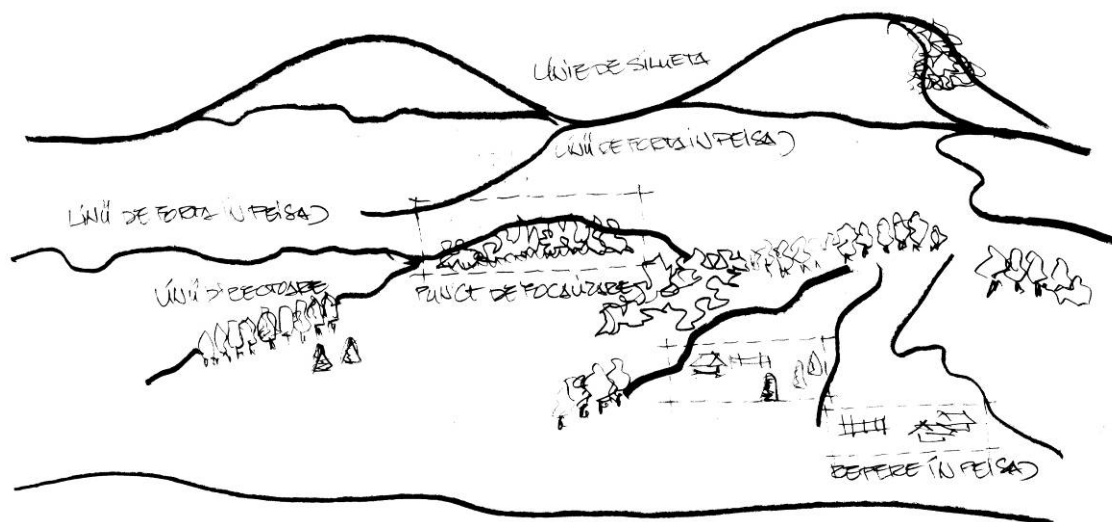
Inventarierea patrimoniului rural constă în valorificarea atât a arhitecturii vernaculare (locuințe tradiționale, anexe ale activității), gospodăria cât și a elementelor existente sau a urmelor ascunse (peisajul minelor și locul șteampurilor) cu valoare economică a peisajului cultural (conform capitolului 2.1)

Macro-peisajul, fundalul pe care se proiectează toate aspectele comunei, este în continuare element de reper pentru comunitate, la care se raportează permanent (au fost menționate în capitolul 5.2 și 5.3 Detunatele, Drumul Roman, Poiana cu Narcise).

Inventarierea elementelor de structură a țesutului rural

Drumul și apa

Satul buciumănean în peisaj este în continuare determinat de o antropizare medie, cadrul natural fiind în continuare prezent, fiind animat din loc în loc de gospodării. (Fig 5.18)

Sursa: autor 2014

Fig. 5.18. Perspectivă de ansamblu asupra locuirii din Valea Șesii, perspectivă vizuală către versanți

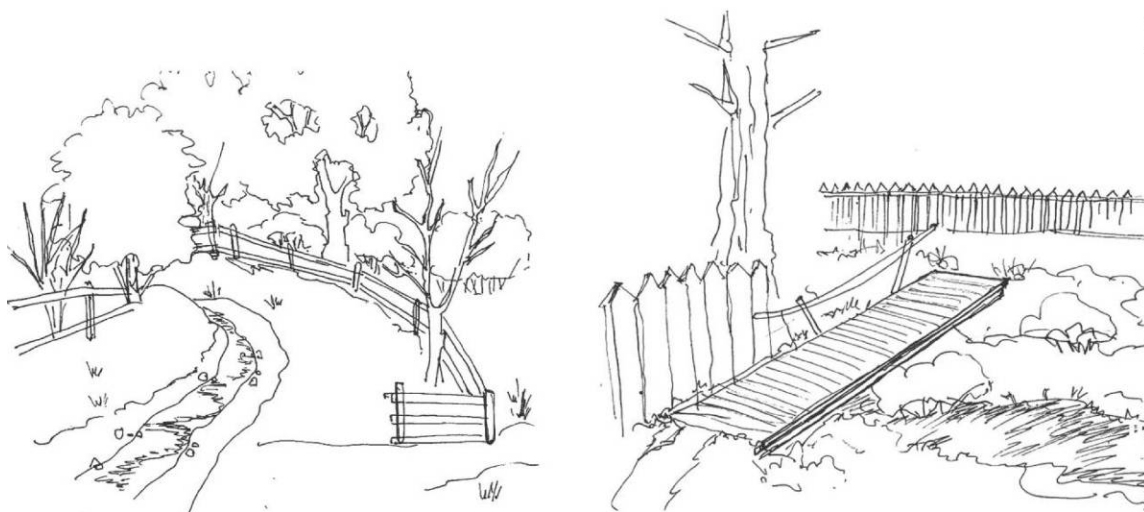
O caracteristică a satelor o prezintă lipsa unei vetre a satului clar definită, ea fiind identificată la nivel de teritoriu prin zona de confluență între Bucium Șasa și Valea Șesii, și punctual în celălalte sate, acolo unde valea se lărgește mai mult și permite un fond construit mai des. O referință asupra habitatului buciumănean o găsim și în Bîrlea (1979): satul Poieni are „casele înșiruite ca mărgelile pe o ață pe firele vâlcetelor ce se strâneau în valea Nigârlesii”. În Bucium avem satele de vale și satele risipite pe dealuri. (conform fig.5.45.1-5.75 de la sfârșitul capitolului în care sunt prezentate morfologiile și profilele de încadrare teritorială a fiecărui sat). În consecință, satele de pe dealuri nu prezintă modificări în ceea ce privește morfologia (au rămas nuclee vernaculare bine definite) în schimb, datorită dezvoltării economice foarte scăzute, *patrimoniul vernacular construit* este în pericol.

În cazul satelor de vale, sistemul parcelării este organizat exclusiv în funcție de drumul principal de pârauri și afluenții săi. Profilul său variază în funcție de firul de apă, iar satele sunt construite secvențial, în funcție de relief, fie doar pe o parte a drumului, fie pe ambele părți. (Fig. 5.19) (Fig. 5.20) Accesul în gospodării se realizează pe podeste individuale, atunci când aceasta este dispusă pe albia minoră a pâraului. În anumite sate, străzile sunt conturate și de prezența maurilor (perete din zidărie seacă - maur), element de identitate locală. (Fig. 5.21)

Sursa : autor

Fig 5.19. Diferite relații ale drumului cu vecinătatea (apa, limita parcelei).

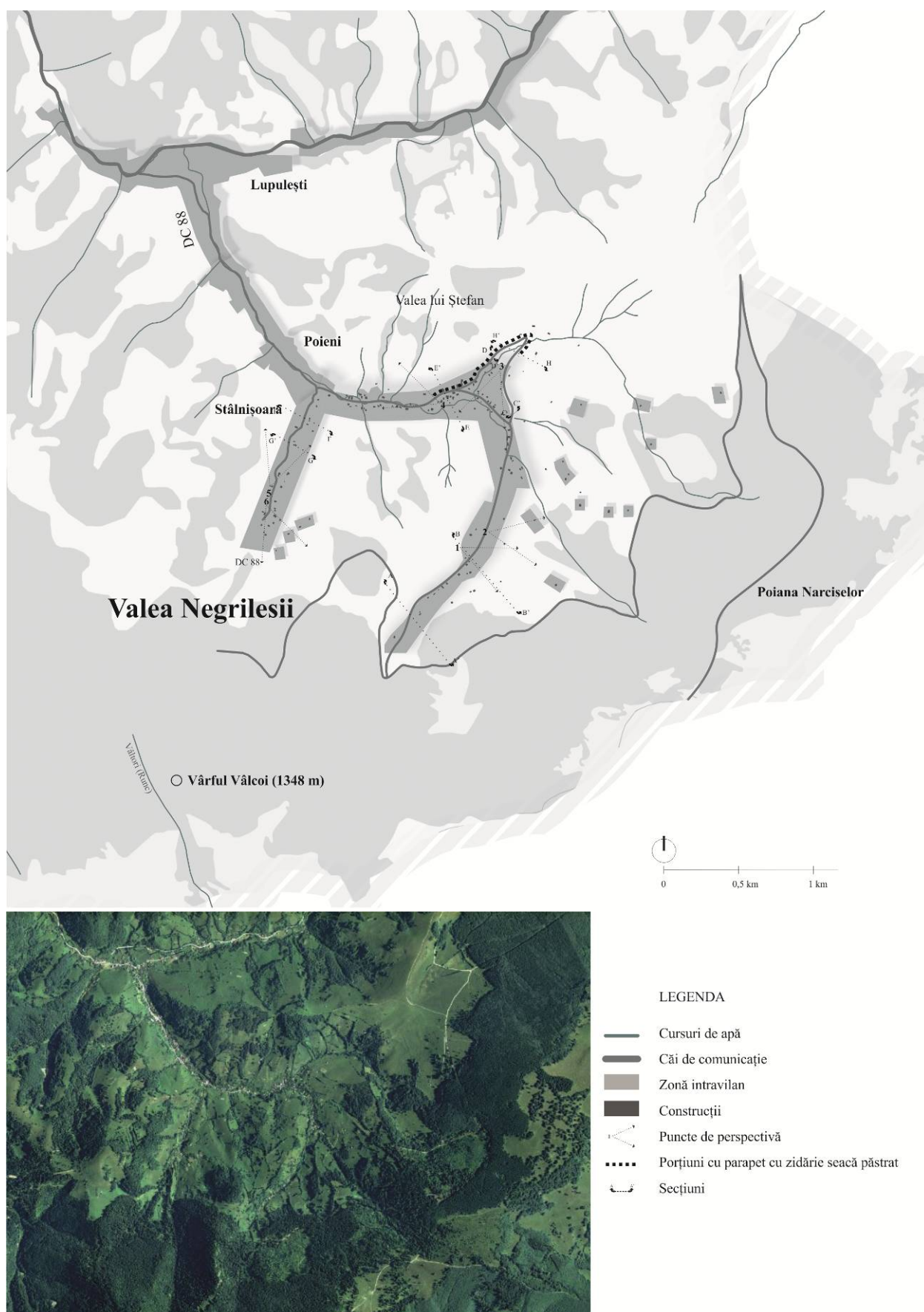
Sursa: Postavaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint, Autori desene: Alina Lorena Pitulicu, Tania Piceavă

Fig.5.20 Diferite relații între apă, drum și gospodărie

Sursa : autor

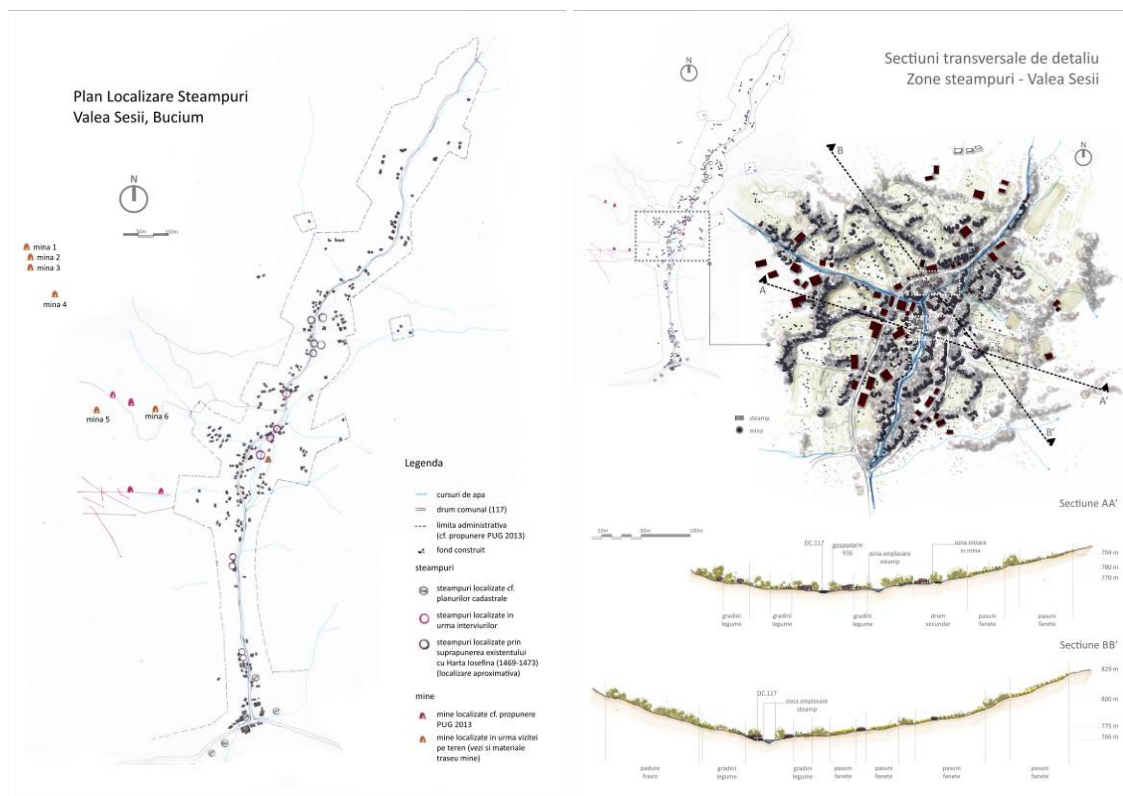
Fig 5.21. Maur, Valea Negrilesii

Sursa : autor

Fig 5.22. Identificarea spațială a zonelor cu mauri și a punctelor de perspectivă vizuală asupra satului Valea Negrilesii

Dacă în anumite zone încă se păstrează urme de șteampuri (Fig. 5. 23) în alte zone, prin proiectele ultimor ani de dezvoltare infrastructurii rutiere au dispărut o parte din elementele peisajului cultural Bucium (mauri, izvoare). Acest fapt arată necesitatea inventarierii, dar și conștientizării localnicilor și a administrațiilor asupra valorilor de cultură tradițională.

Sursa: Micu L. și Nicolae A. în cadrul UdV2014 Bucium, arhivă RPER/UAUIM (date în curs de publicare în caiet V)

Fig. 5.23 Studiul de peisaj cultural. Studiu de identificare a șteampurilor istorice și a specificității peisajului rural pentru Valea Șesii realizat în cadrul UdV2014, Rper, studiu coordonat de autor, consultant științific și autorul temei de peisaj cultural rural din partea Facultății de Urbanism, UAUIM.

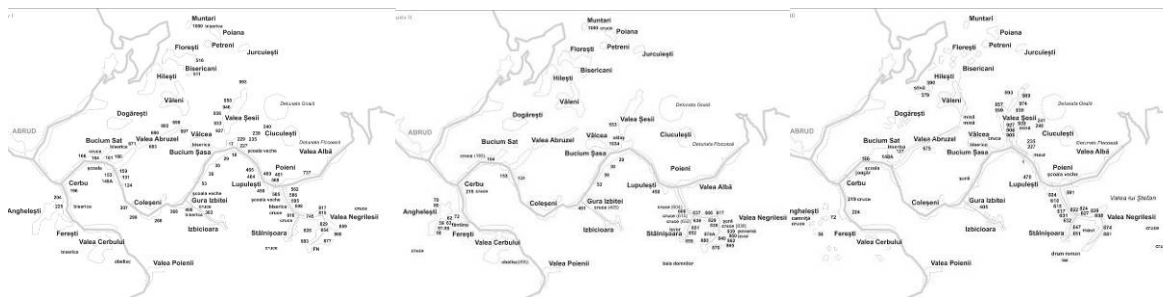
Fig. 5.24 Zona șteampuri obținută din interviu - coordonate 46 16 21 N 23 10 36 E

Sursa: autor, iulie 2014

Gospodăria

Spațializarea sa în cadrul teritoriului Bucium, aduce un aport peisajului rural identificat și a morfotopologiilor de locuire.(Fig. 5.25)

Sursa: Postavaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniul rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig. 5.25 Inventarierea patrimoniului rural Bucium în cadrul UdV 2011, 2012, 2013. Identificarea lui în teritoriu.

„casa de lemn era pusă în lungul coastei pe o pivniță de zid [...] curtea împrejmuită cu un palanc de scânduri [...] sub târnaț lângă ușa pivniței”, „odaia de clocărit, iar iarna chiar de dormit” [...], „un șipot de brad muced își țărâia apa într-un vălău prins de mușchi pe unde nu-l bătea soarele”. (Bîrlea, 1979)

Inventarierea gospodăriei se face împreună cu inventarierea arhitecturii vernaculare ce are la bază *Fișa analitică de inventariere a monumentelor și ansamblurilor istorice* din Ordinul nr. 2260 din 18 aprilie 2008 privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice (Anexa 2).

Structura gospodăriei a suferit multe etape de dezvoltare, cu un parcelar spontan, și cu influențele coloniștilor germani și francezi (prin prezența pietrei atât în gospodărie cât și în construcția locuinței)

Gospodăria, chiar dacă nu mai prezintă șteamp, are în organizarea sa anexele gospodărești cu profil agricol (șura), care funcționează împreună cu locuința. Organizarea gospodăriei se realizează în funcție de condițiile terenului, se extinde pe dealuri, limitele de proprietate fiind marcate în lungul curbelor de nivel.

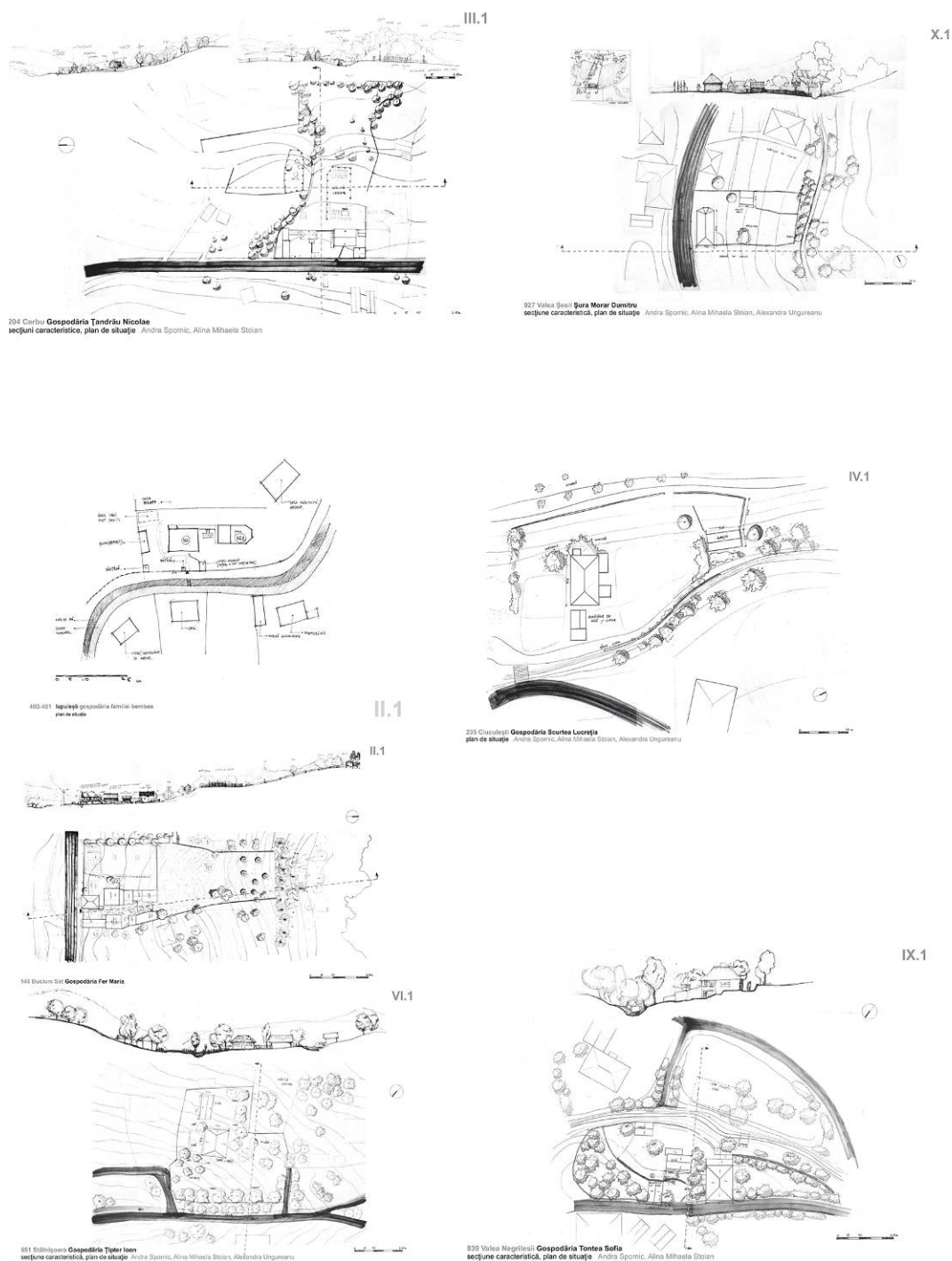
În satele de pe înălțimi, limitele sunt difuze, accesul făcându-se prin sunt prin chiar trecerea dintr-o proprietate în alta. (Fig. 5.26)

Sursa: autor, iulie 2014

Fig. 5.26 Tipuri de trecere dintr-o proprietate în alta, în satele risipite

Sunt prezente atât cu latura scurtă la stradă, cât și cu latura lungă, organizate inițial de relația cu apa – șteamp (dacă izvorul trece prin fața gospodăriei sau prin spatele ei)

sursa: Postavaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig. 5.26 Tipologii de gospodării

În prezent o gospodărie cuprinde: (Fig. 5.27)

- Primul plan al gospodăriei cuprinde locuința, șura, acareturile și gradina de zarzavat – adâncimea variază în funcție de declivitatea terenului
 - Planul secund cuprinde livada, pe terenul în pantă
 - Planul terțiar unde este dispusă fâneața – începe acolo unde panta devine mai lină
- Această dispunere se putea realiza cu ajutorul maurilor pentru taluzare sau se foloseau direct pantele terenurilor.

[illegible]

Fig. 5.27. Organizarea unei gospodării, plan gospodărie 993, Valea Șesii

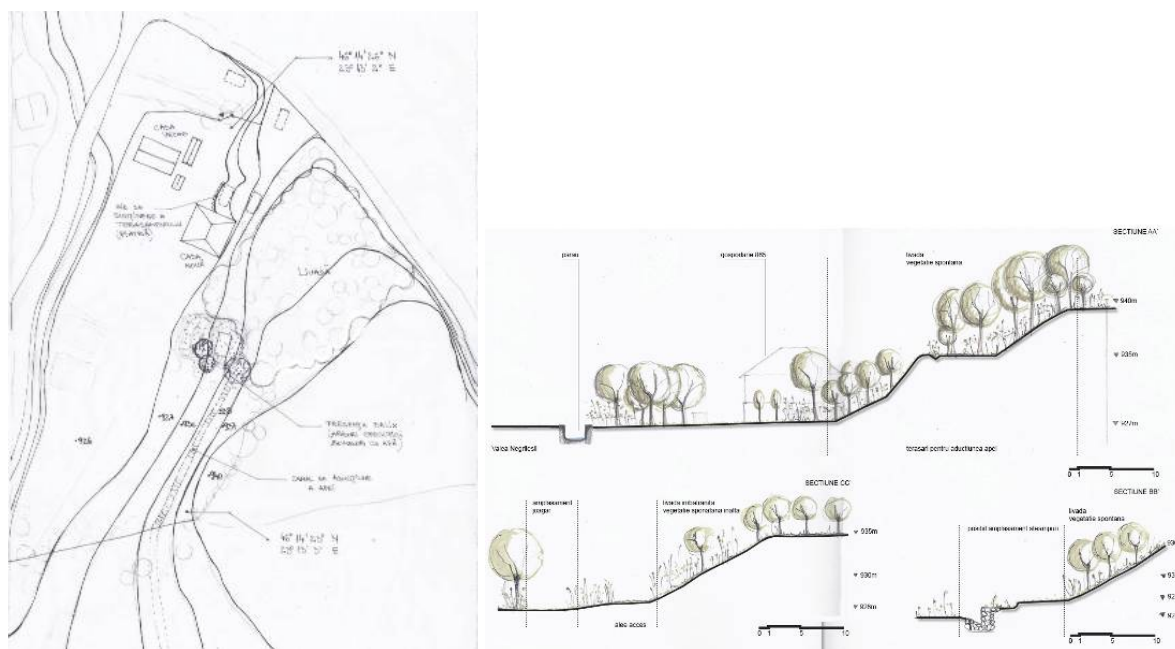
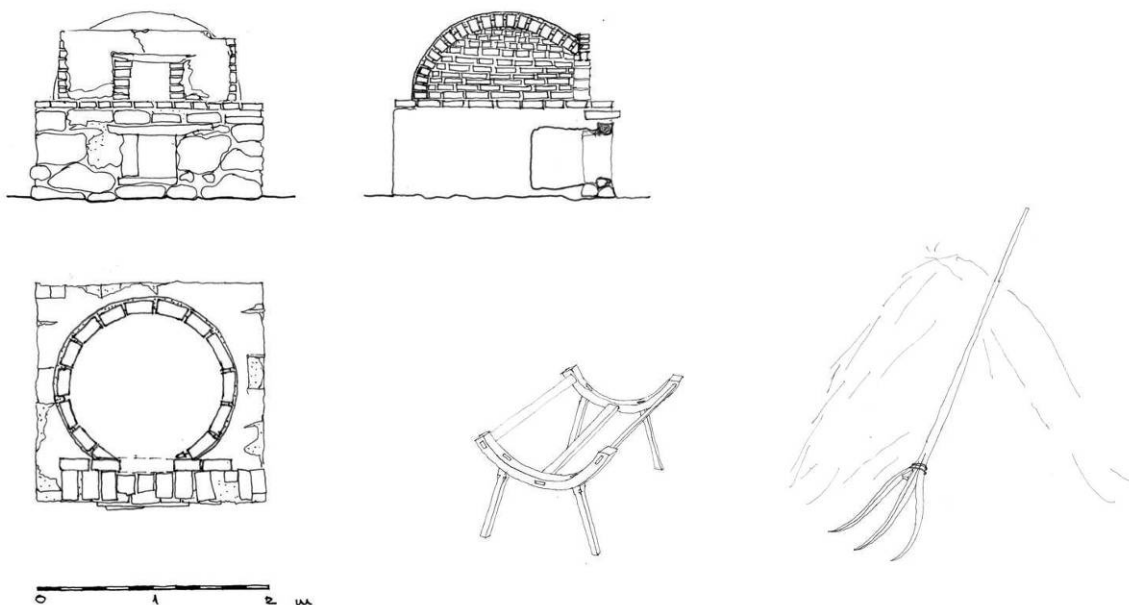

Fig. 5.28 Studiul de peisaj cultural. Studiu de identificare a șteampurilor istorice și a urmelor canalelor de aducțiune - citătea peisajului rural pentru Gospodăria 865 Valea Negrileii, realizat în cadrul UdV2014, Rper, studiu coordonat de autor, consultant științific peisaj cultural rural din partea Facultății de Urbansm, UAUIM (plan și secțiune)

Arhitectura vernaculară. Sistem constructiv

Conform Ghidului Cemat (capitolul 1.2), arhitectura vernaculară cuprinde toate tipurile de construcții existente: casă, șură, biserică, moară, cuptor, pivnițe, șteamp (instalatie de măcinat minereul), cariere de piatră, moară de apă, păstrăvărie, stăvilar, bazine, cruce, element de hotar, etc.

Toate tipologiile sunt elemente de economie, ele sunt legate de viața cotidiană și de contextul istoric, de perioada istorică, cu funcțiuni diferite (locuire, depozitare alimente sau pentru moara si minereu, răscruce de drumuri, limită de hotar). Relația lor cu peisajul este dată de amplasarea pe harta comunie și identificarea vecinătăților.

450 lupulești gospodăria cornelia lup
cuptor șapte pâini. suport covată. furcă

I.6

sursa: Postăvaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig.5.29 (a) cuptor de făcut pâine, gopodăria Cornelia Lup, Lupulești, 450

Fig.5.30 (a) Povarnă, element de economie rurală în peisajul buciumănesc, Valea lui Ștefan, Poieni

(b) Izvor, accesat din drum, Valea Negrilesii

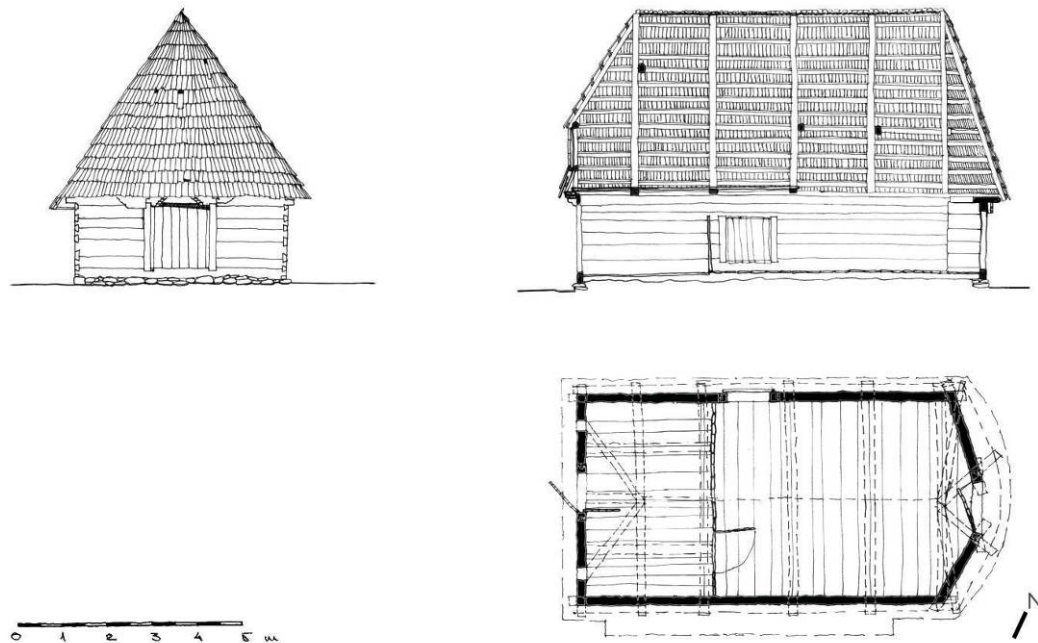

a

b

Sursa : autor, 2014

582 poieni șură absidată
elevație est. secțiune longitudinală. plan

V.1

sursa: Postăvaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig.5.31 (a) Șura absidală, Poieni, 582

Modul de acoperire în această zonă identifică caracteristicile geografice ale Buciumului, astfel în Bucium șurile, care adăpostesc producția, sunt acoperite cu șindrilă, iar în Roșia Montană și Mogoș sunt acoperite în mare parte cu paie. (Fig. 5.32)

Locuința tradițională

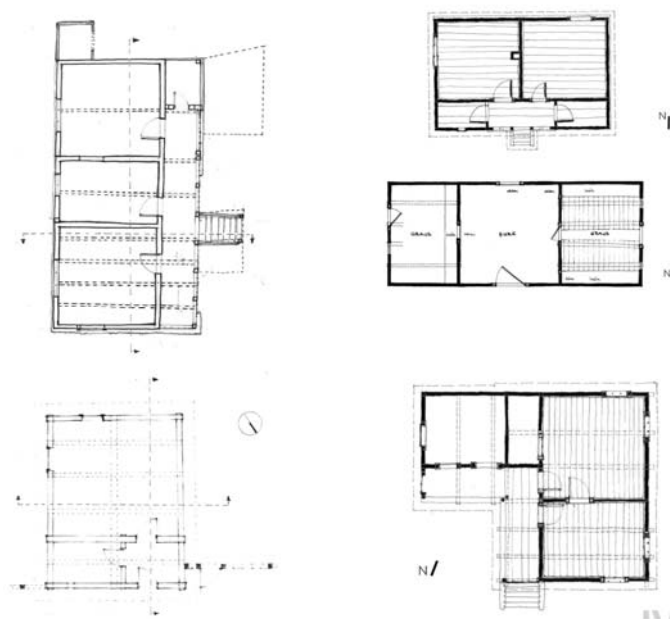
„Casele se înșiruiau cu curțile alăturate, din bârne sure ori negre ridicate pe ziduri, și cu șindrila înnegrită de fum. Ferestrele, de două-trei palme, aveau zăbrele cu arcuiri încovoiate în chipul unor frunze cu loburile răsfrânte în lături, și dindărătul lor mijeau glastre cu flori roșii, portocalii sau vinete.” (Bîrlea, 1979)

Fig. 5.32 Anexe gospodărești. (a) Bucium (b) Mogoș

sursa: autor

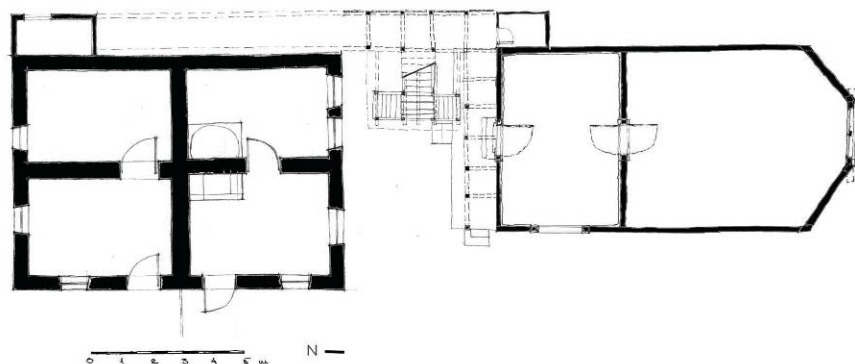
Sunt construcții cu unul sau două niveluri și cu volum compact, cu partea de jos din piatră, efect al colonizării germanilor veniți să lucreze în mine. Târnațul face legătura dintre spațiu exterior și casă și este foarte important în arhitectura vernaculară buciumană. Este o consecință biclimatică, de aceea orientarea sa depinde de locul în care este amplasată locuința.

Sursa: prelucrare Postăvaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig. 5.33. Planimetrii de locuință tradițională în Bucium: 56 Anghelești, 253 Ciuculești, 450, Lupulești, 465, Lupulești, 618, Poieni

Excepții: în gospodăria 460 – 461 Lupulești: „era peste măsură de mare și nu semăna cu nici una din Bucium. Clădită cu două etaje, din piatră și cărămidă, nu avea târnaț și se arăta rece și mohorâtă, părând mai degrabă un fel de cazarmă. Ferestrele regulate, multele ochiuri, priveau lumea cu indiferența celor de la casele săsești de prin unele târguri ardelene.” (Bîrlea, 1979) (Fig. 5.34)

460-461 lupulești gospodăria familiei bembea
plan demisol casă tip culă și plan parter gură

a

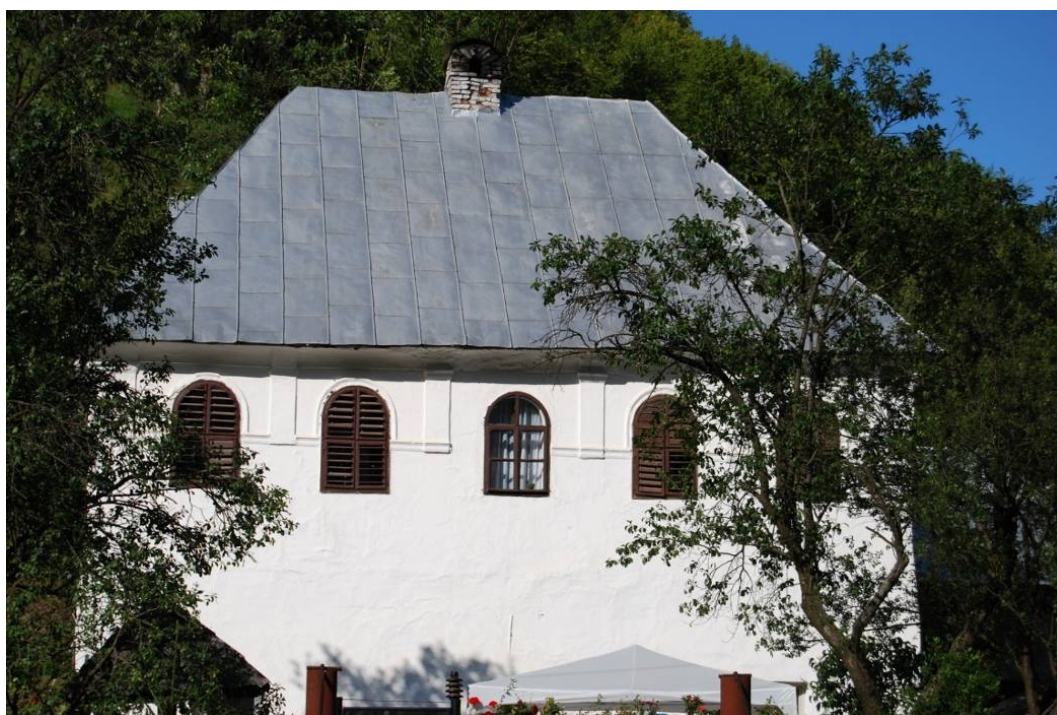
II.2

b

460-461 lupulești gospodăria familiei bembea
elevație vest

II.4

c

Sursa: prelucrare Postăvaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig. 5.34. Planimetrii de locuință tradițională în Bucium: 148, Bucium Sat, 204 Cerbu, 235, Bucium Șasa, 465, Lupulești

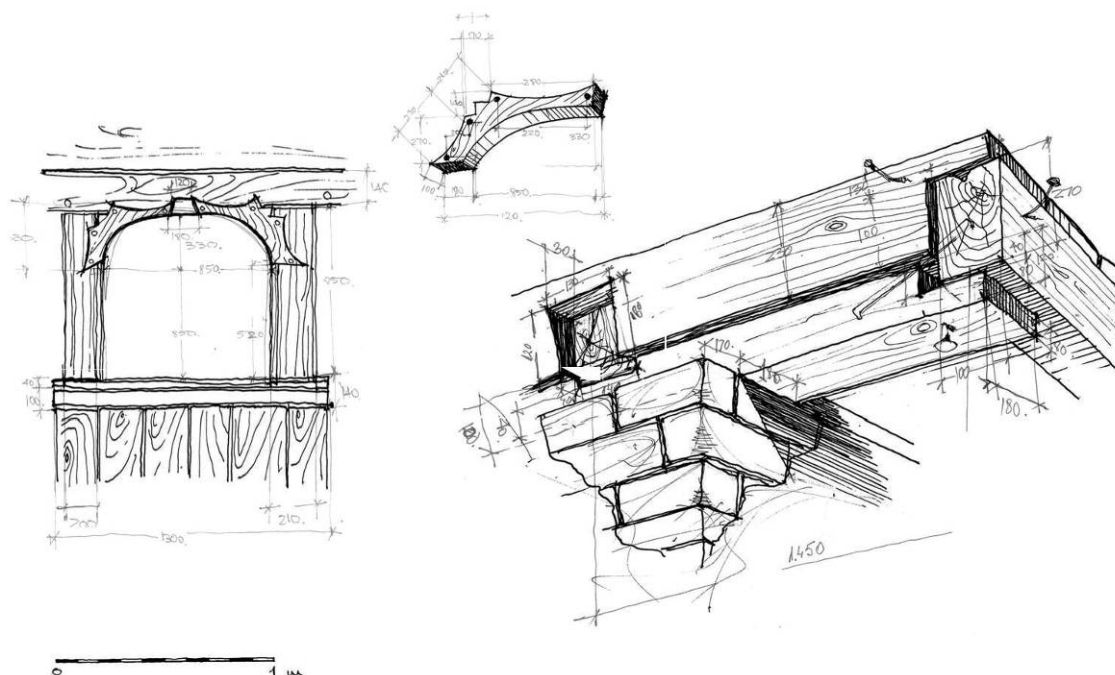
Sistemul constructiv

Sursa: autor 2012

Fig. 5.35. Sistem structural pereți exteriori în Bucium Sat

618 poieni casa bolunduț ștefan
detaliu arcadă, detaliu talpa casei

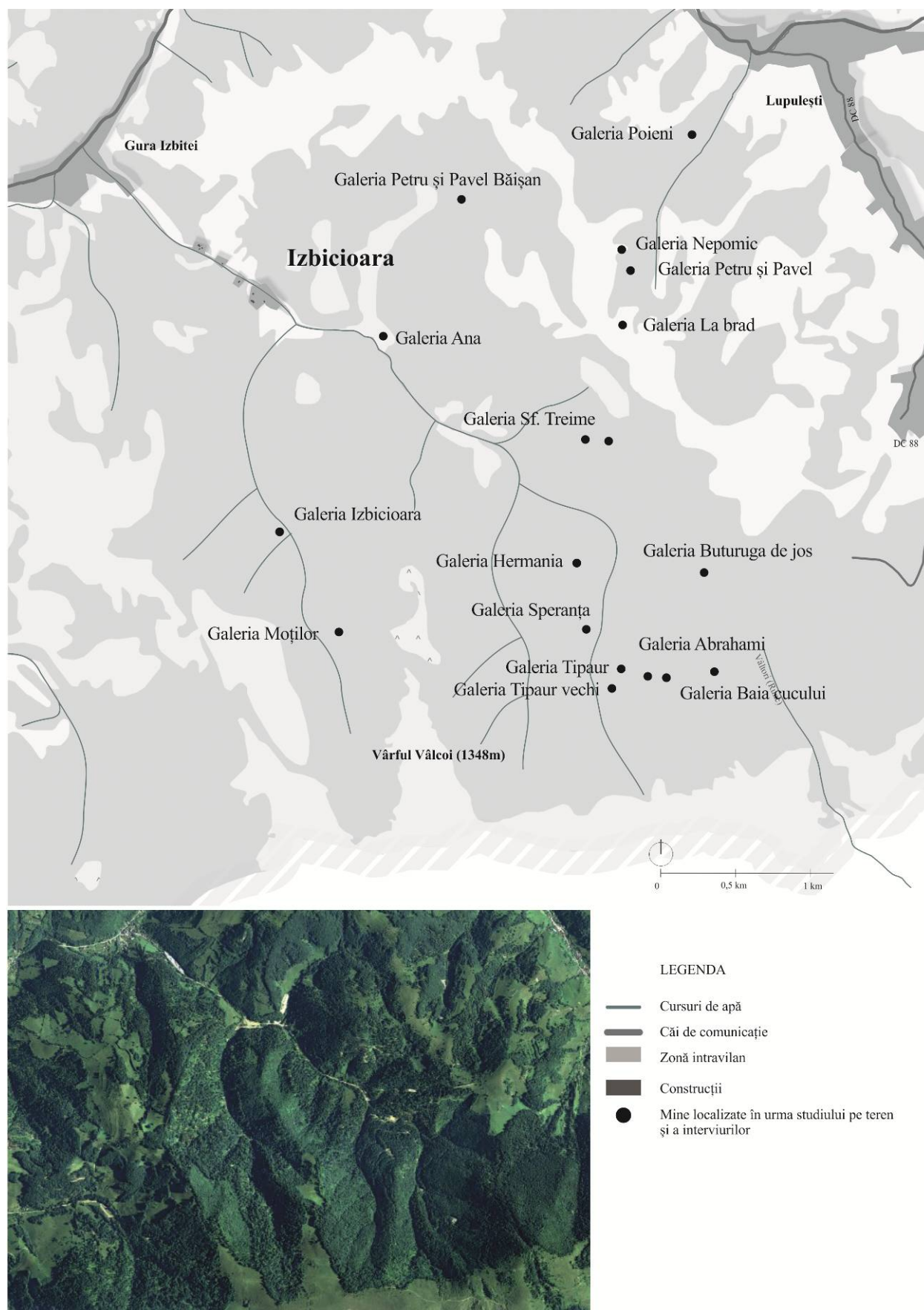
IX.5

Sursa: prelucrare Postăvaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint

Fig. 5.36. Detaliu arcadă și detaliu de talpa casei, Poieni nr 618 – în prezent un număr limitat de locuințe.

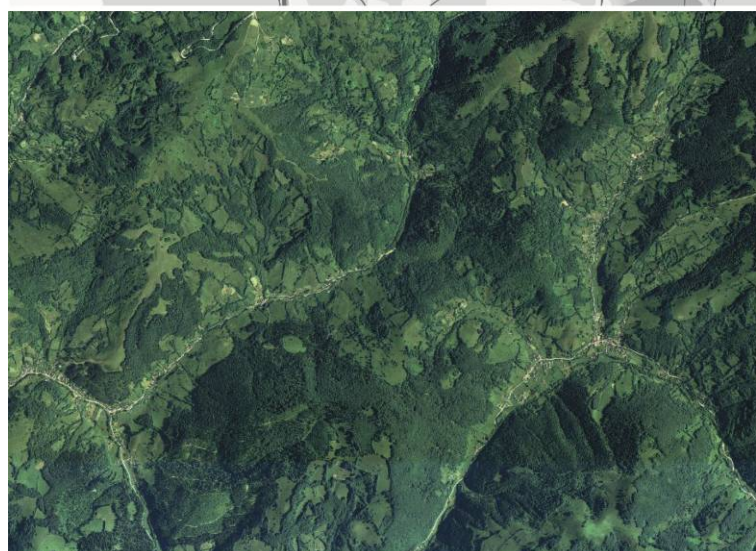
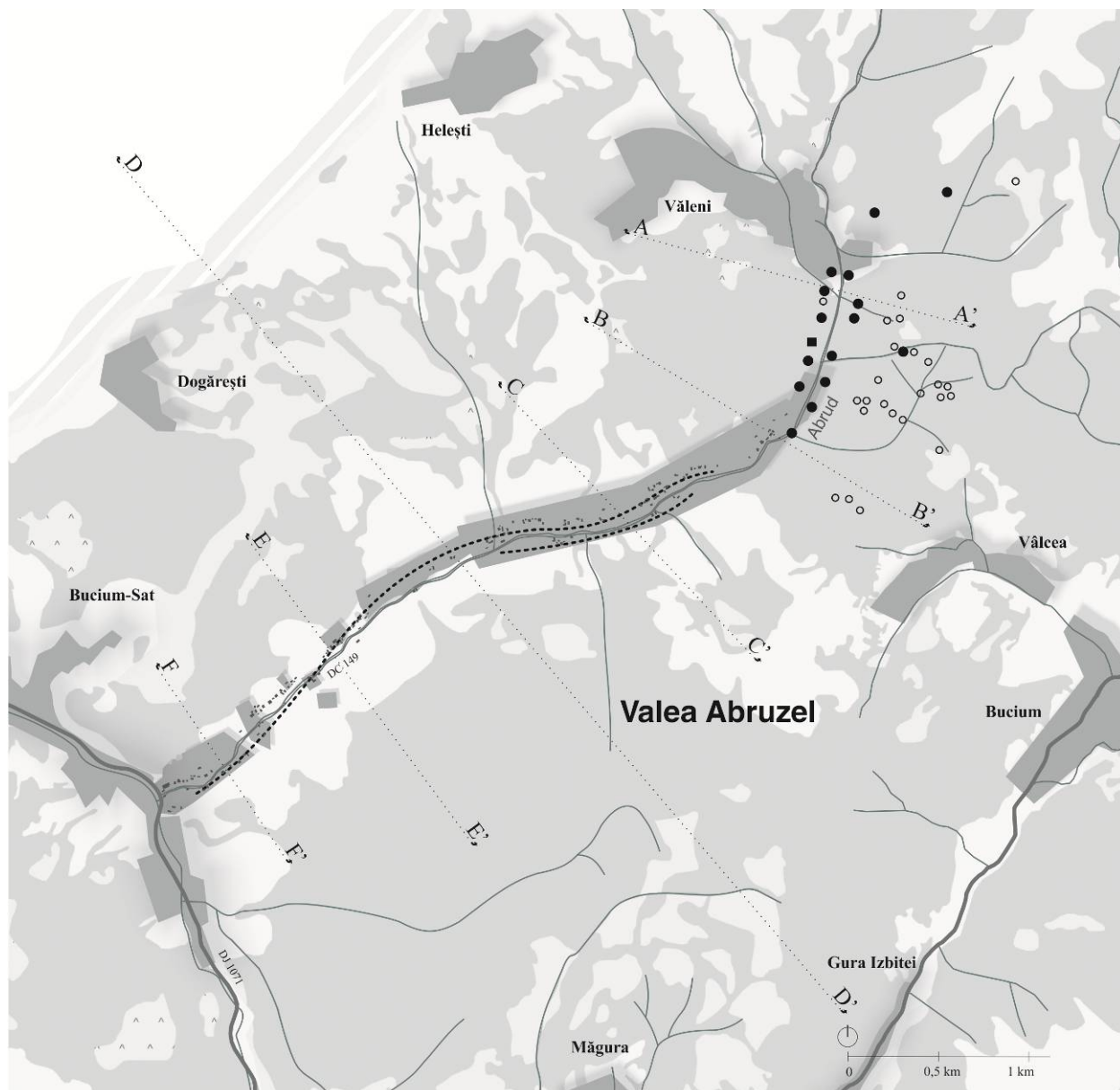
Lemnul este materialul local și răspândit în această zonă. Pereții sunt realizați din bârne orizontale cu îmbinări în coadă de rândunică, cu goluri delimitate de montanți verticali ce se îmbină direct cu bârnele orizontale sau traverse astfel încât să permita lemnului să lucreze. De aici au apărut și diferite abordări de finisare la exterior (bârne verticale, închiderea târnațului, etc)

Peisajul minelor în relație cu aşezarea satului

Sursa: autor

Fig. 5.37 Relația peisajului minelor cu satele Gura Izbitei și Izbicioara

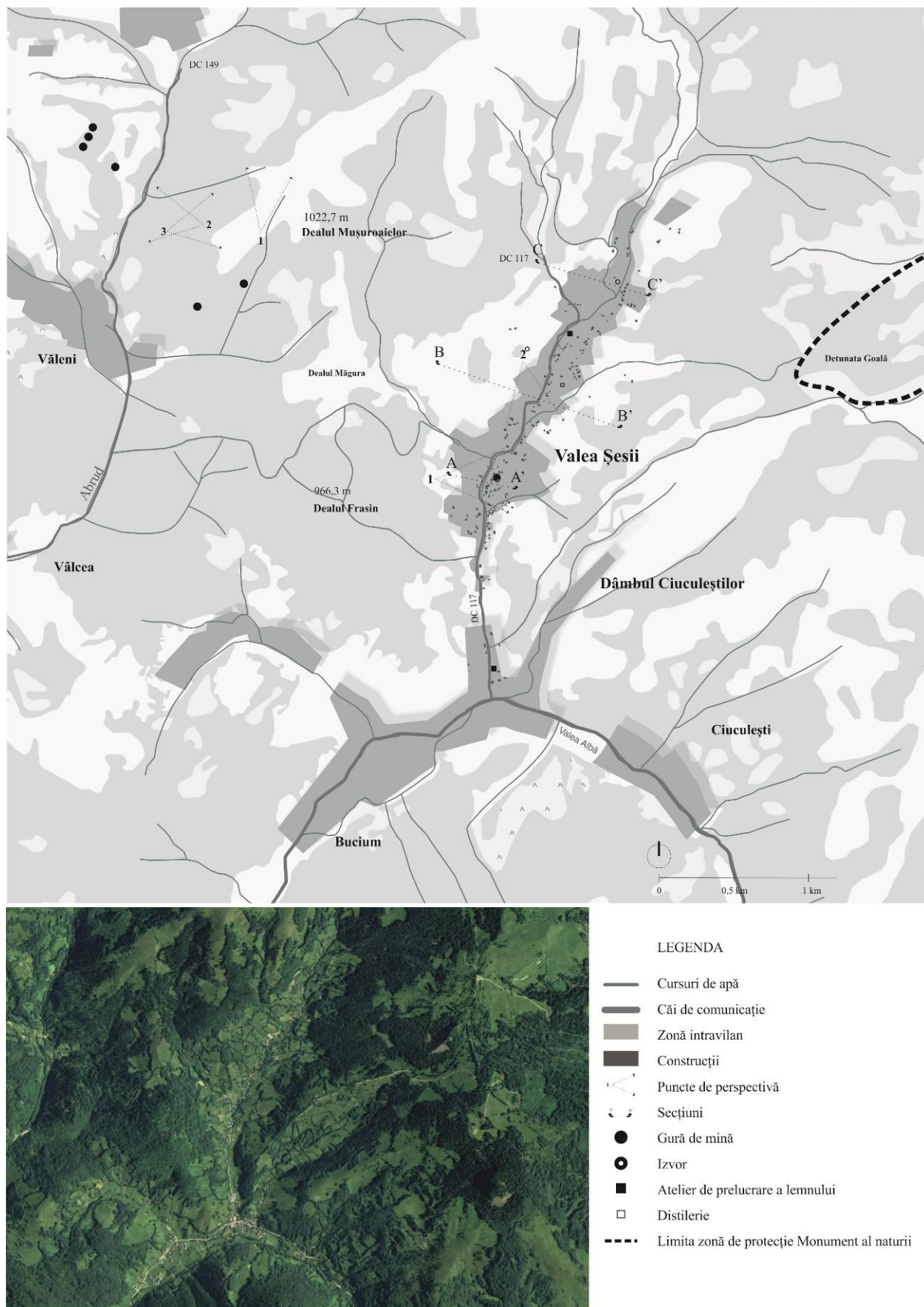

LEGENDA

- Cursuri de apă
- Căi de comunicație
- Zonă intravilan
- Construcții
- - - Zonă unde până în anul 1948 erau prezente Șteampuri
- Mine localizate în urma studiului pe teren și a interviurilor
- Mine localizate conform PUG
- ↔ Secțiuni

Sursa: autor

Fig. 5.38 Relația peisajului minelor cu Valea Abruzel

Sursa: autor

Fig. 5.40 Relația peisajului minelor cu Valea Șesii

Sursa: autor

Sursa: autor

Fig. 5.41 Relația peisajului minelor cu Valea Șesii. Perete reper pentru cal sau măgar, utilizat în transportarea minereului de la gura minei până în sat

5.5 Atitudini de intervenție în reconfigurarea peisajului rural Bucium

Atitudini de intervenție la nivel de organizație non-profit, RPER, din care se menționează: (1) Casa Colda - reabilitare prin tehnici de restaurare, (2011- 2015)

Fig. 5.42 Casa coda 2011, 2014

sursa autor

(2) 6 troițe și cruci de drum din satele comunei Bucium au fost clasate ca monument istoric, prin Ordinele Ministrului Culturii nr. 2034-2039, publicate în Monitorul Oficial nr. 108 din 12.02.2014, împreună cu zonele lor de protecție. Obiectivele inventariate în cadrul UdV Bucium II (2012) au fost clasate pe baza documentațiilor elaborate de RPER, demonstrând valoarea lor de *bunuri semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală* (Postăvaru, 2014):

1. Crucea de drum cu troița, 1802, sat Bucium Sat [lângă casa nr. 166], cod LMI AB-IV-m-B-21076
2. Crucea episcopului Andrei Șaguna, cu troița, 1897, sat Gura Izbitei [lângă casa nr. 405], cod LMI AB-IV-m-B-21077
3. Crucea „de la Piață”, 1880, sat Poieni [lângă casa nr. 604], cod LMI AB-IV-m-B-21081
4. Crucea „de la Țârău”, 1840-1870, sat Poieni [lângă casa nr.615], cod LMI, AB-IV-m-B-21080
5. Crucea „de la Țandrău”,1878-1897, sat Poieni [lângă casa nr. 632], cod LMI AB-IV-m-B-21078
6. Crucea „de la Valea lui Ștefan”1840-1870, sat Valea Negrilesii [lângă casa nr. 838], cod LMI AB-IV-m- B-21079

7. Fig. 5. 43 Troițele și crucile de drum clasate

sursa: Postăvaru, I, Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014, Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București:

MasterPrint

casa cea mai dichisită concurs

Concursul se adresează locuitorilor comunei Bucium, cu menirea de a-l încuraja să păstreze și să promoveze propria moștenire culturală.

Seleție

Preselecția s-a realizat pe parcursul UdV II, în timpul activităților pe teren.

Seleția finală a fost realizată în baza deciziei luate de comisia formată din organizatorii și cursanții UdV II.

Premiul I

[illegible]

Criterii de selecție

O casă dăinșită trebuie:

- să aibă mai mult de 100 de ani
- să fie îngrijită atent de proprietari ei
- să fi suferit cât mai puține modificări
- să păstreze un număr mare de obiecte vechi de uz casnic și decorative, fotografii

Premiul II

[illegible]

(3)

Fig. 5. 44. Concurs Casa cea mai dichisită

Concluzii

În cadrul peisajului buciuman contemporan așezarea rurală joacă un rol fundamental în păstrarea identității și specificității sale și suscită adaptarea comunității spațiului său rural locuit. Astfel, este importantă recunoașterea *valorii moștenirii culturale* a așezării rurale, deci implicit a culturii tradiționale construite luând în considerare faptul ca aceasta nu are de-a face cu episoade rare, tipologii simple vernaculare, ci cu modele de așezări care sunt capabile să caracterizeze zone de peisaj care sunt extinse în mod semnificativ.

Așezările rurale, integrate în contextul peisajului din Buicum oferă un peisaj la scara umană, fără elemente reper, ci cu elemente ale vieții cotidiene ce răspund relației dintre natură și activitatea oamenilor acestui teritoriu.

Noile inserții să țină cont de cultura tradițională locală, de valorile de patrimoniu ale propriei moșteniri culturale astfel încât să aibă potențialul de a genera un model prin:

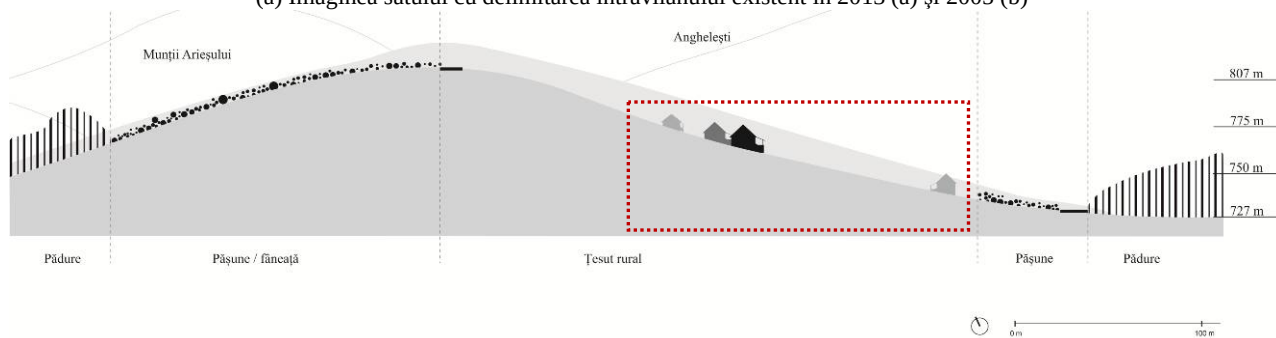
- Utilizarea gospodăriei ca model adecvat din punct de vedere al caracteristicilor morfoTipologice, al configurației și al gabaritului în condițiile unor noi funcțiuni ce necesită a fi implementate.
- Păstrarea unității țesutului rural existent și a peisajului, păstrarea structurii vernaculare (a nucleelor vernaculare conform fundamentării teoretice) prin modurile de atitudini de intervenție: inserții arhitecturale, ansambluri noi, mobilarea rurală la nivel de spațiu comunitar.
- Utilizarea materialelor locale, a volumelor și proporțiilor unei arhitecturi sustenabile adecvate scării așezărilor comunei Bucium – sublinierea culturii tradiționale construite.
- Abordarea sustenabilă la nivel de peisaj și patrimoniu (conform capitolelor precedente) apa pluvială, caracteristicile sustenabile ale sistemului constructiv, etc.

Proiectul nu are termen de finalitate, fiecare moment de interferență dintre localnici și specialiști este un reper (Hărmănescu, 2014). Continuitatea lui oferă marcarea locului, a direcției unei comunități și amintește complexitatea vieții rurale.

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

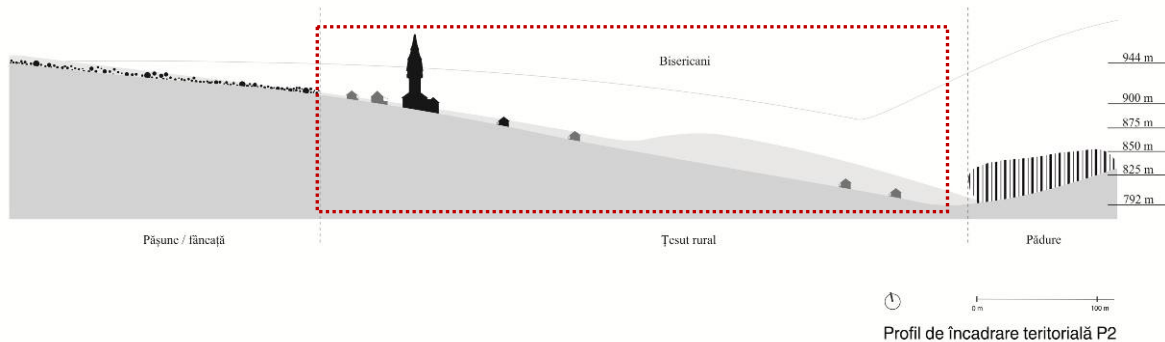
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 45 (a) (b) Sat Anghelești

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

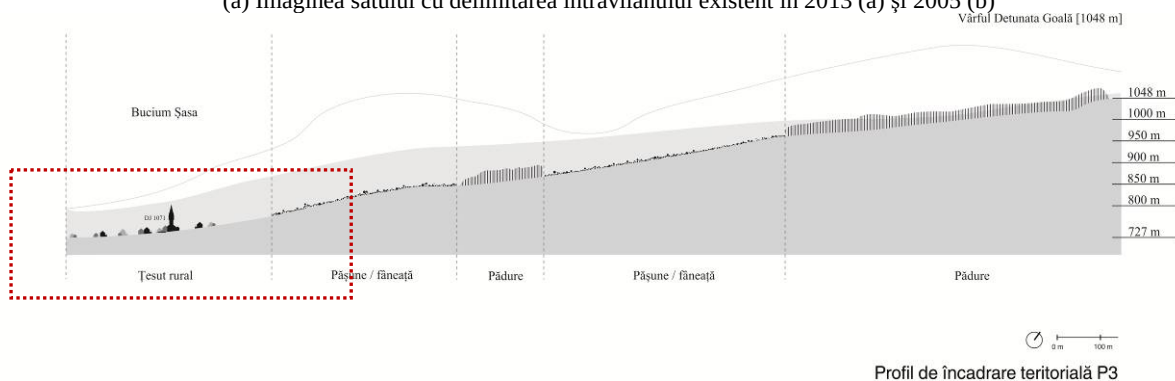
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 46 (a) (b). Sat Bisericani

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

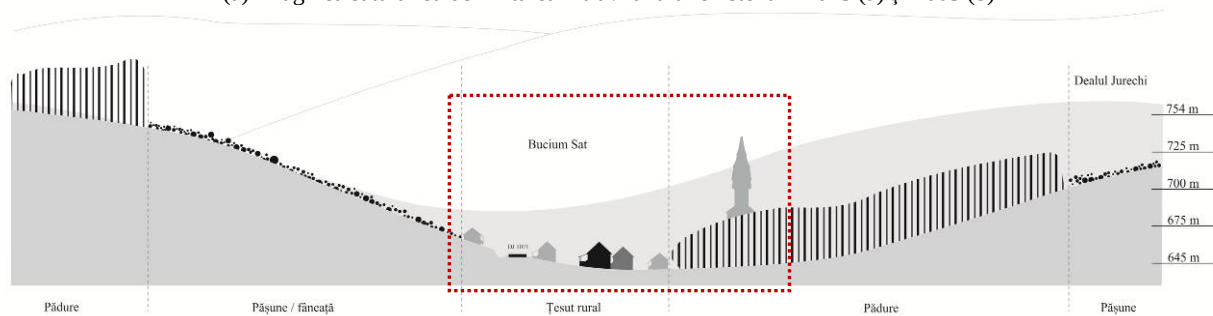
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.47 (a) (b) Sat Bucium

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

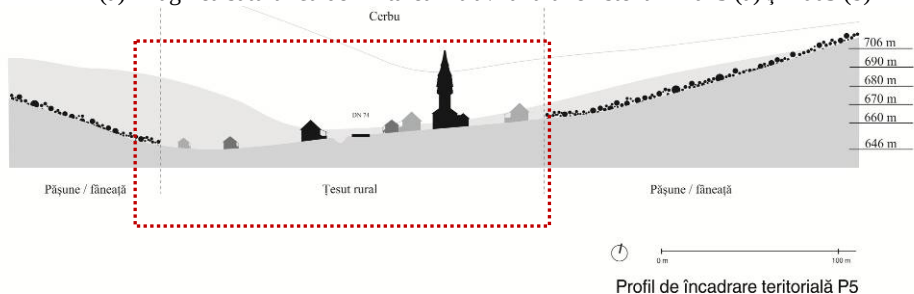
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.48 (a) (b) Sat Bucium Sat

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

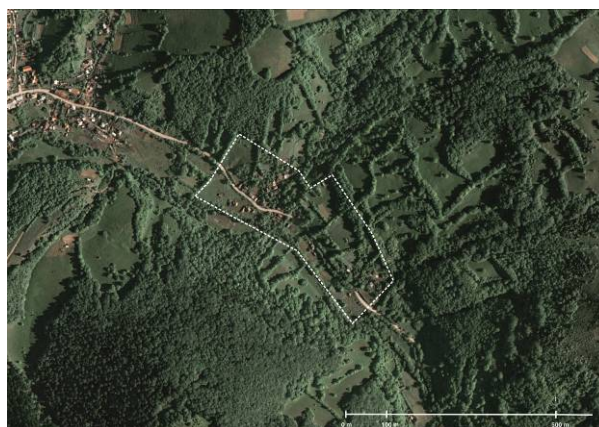
(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

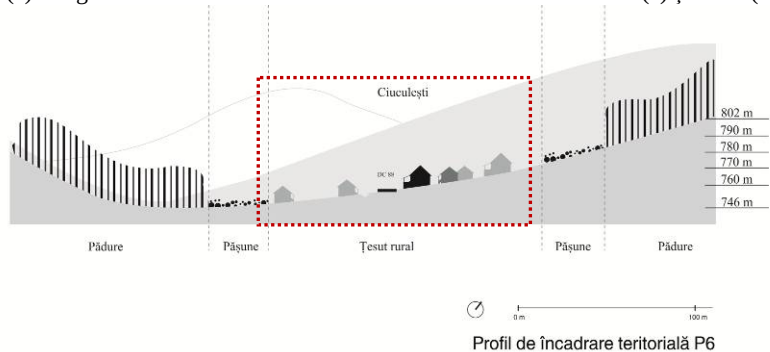
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 49 (a) (b). Sat Cerbu

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

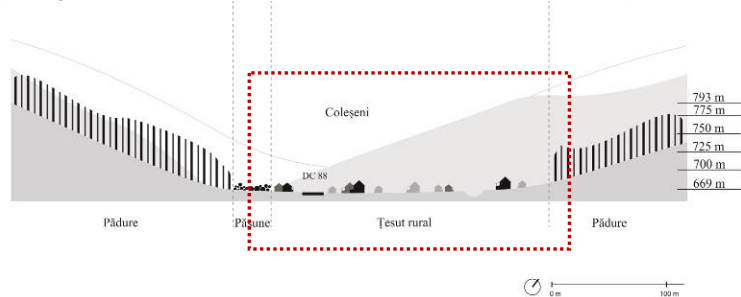
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.50 (a) (b). Sat Ciuculesti

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Profil de încadrare teritorială P7

Sursa: autorul

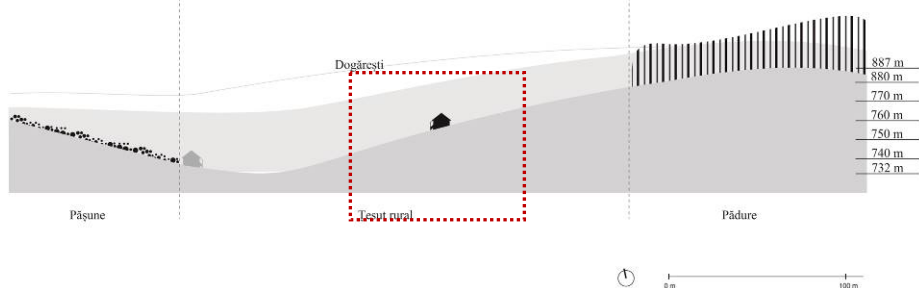
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 51 (a) (b). Sat Coleseni

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Profil de încadrare teritorială P8

Sursa: autorul

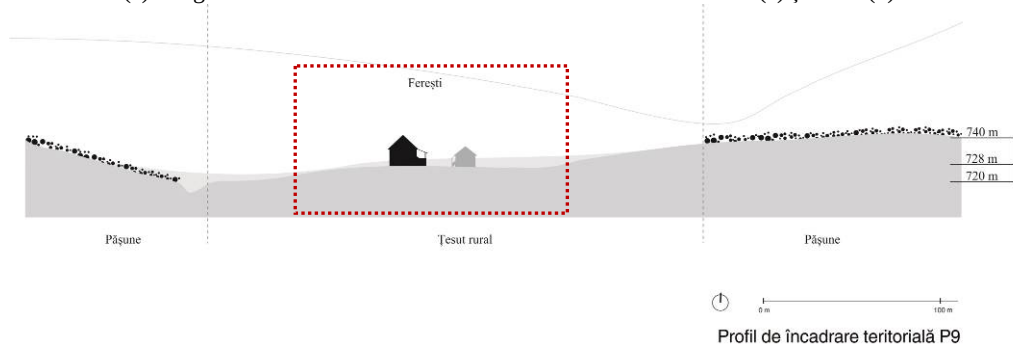
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.52 (a) (b). Sat Dogaresti

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

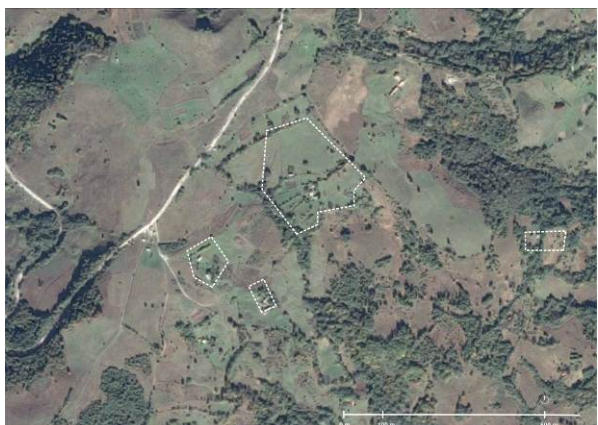
(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

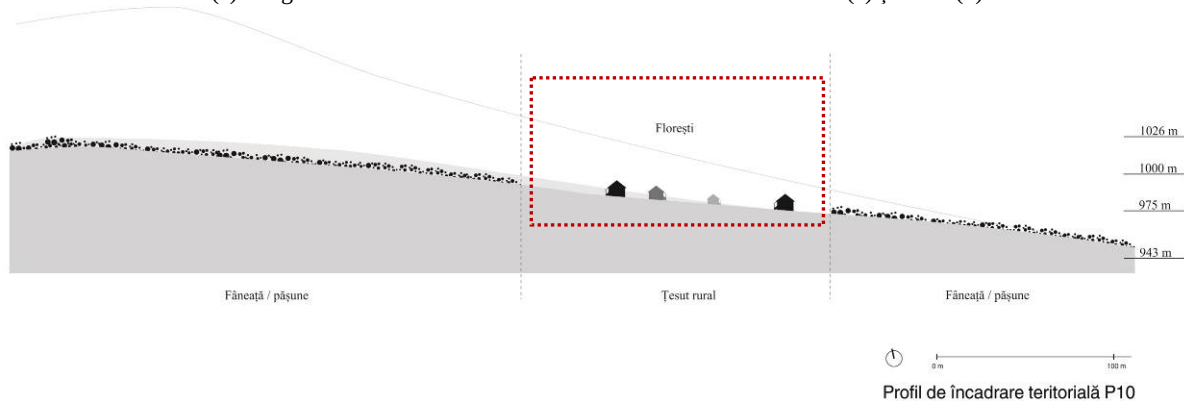
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 53 (a) (b). Sat Feresti

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

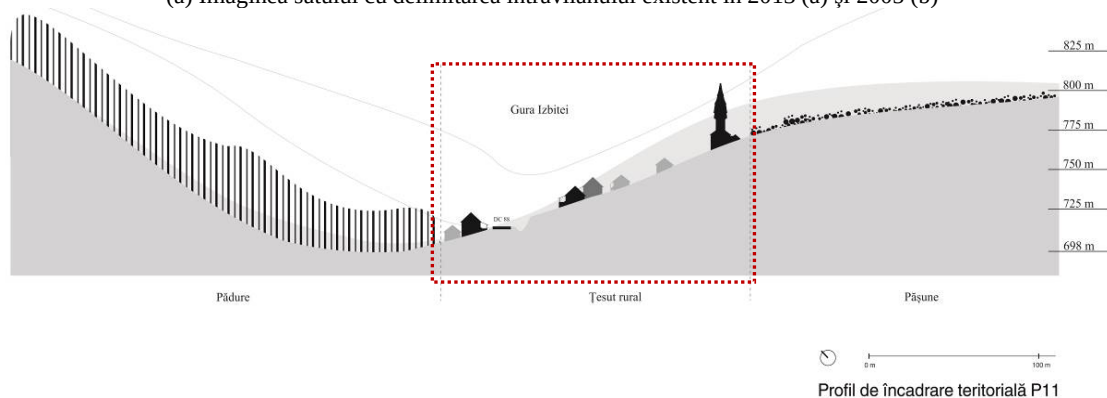
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.54 (a) (b). Sat Floresti

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

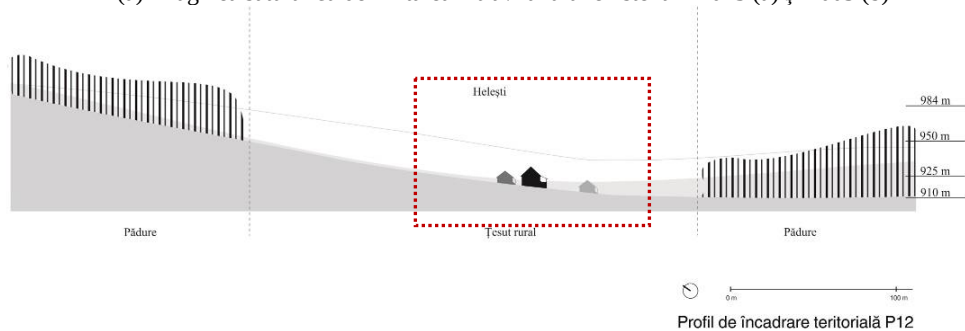
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.55 (a) (b). Sat Gura Izbitiei

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

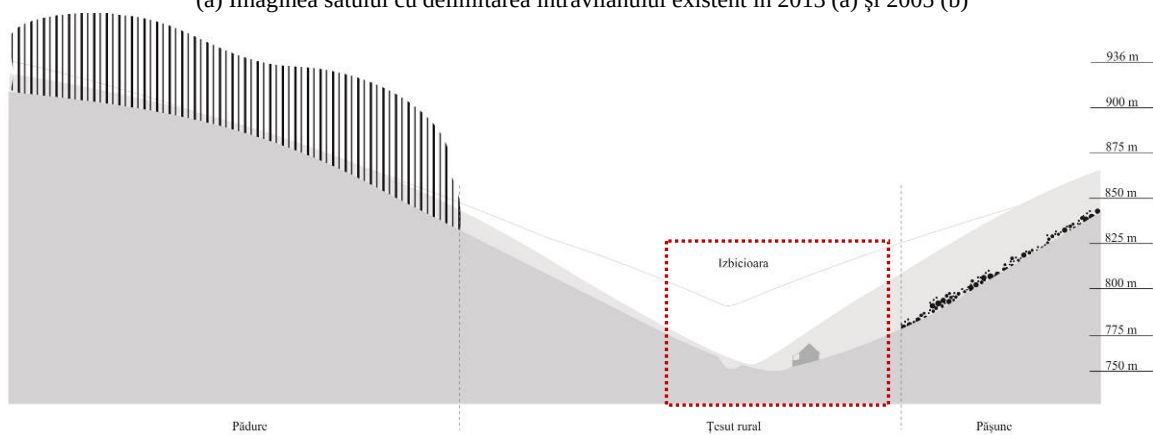
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 56 (a) (b). Sat Helești

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

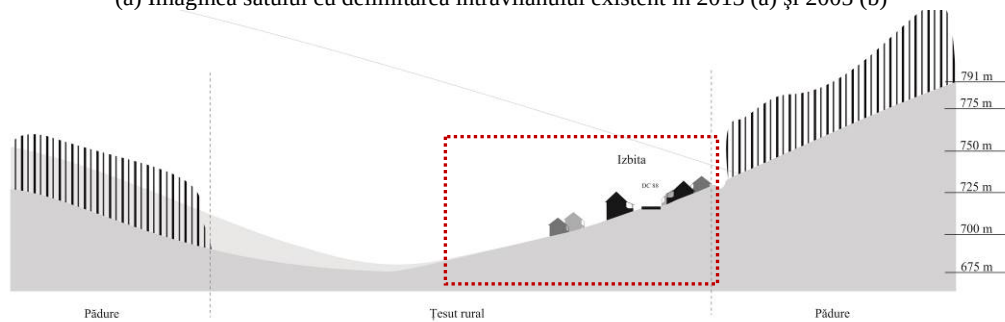
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 57 (a) (b). Sat Izbicioara

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

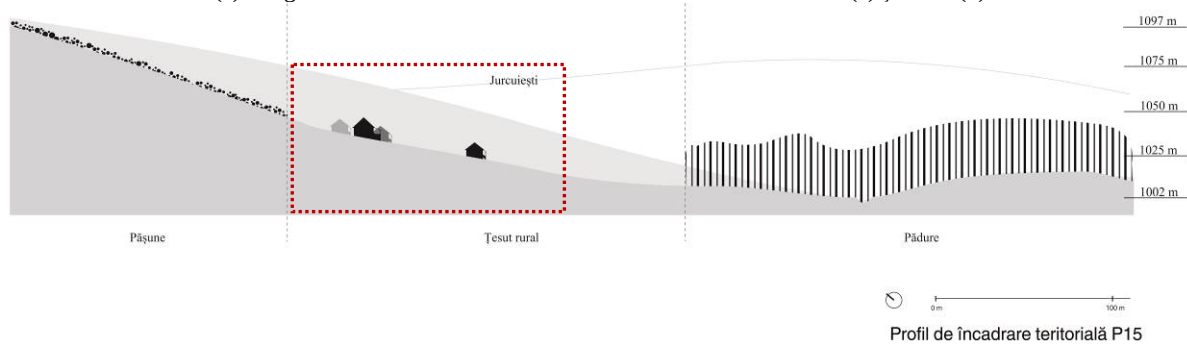
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 58 (a) (b). Sat Izbita

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

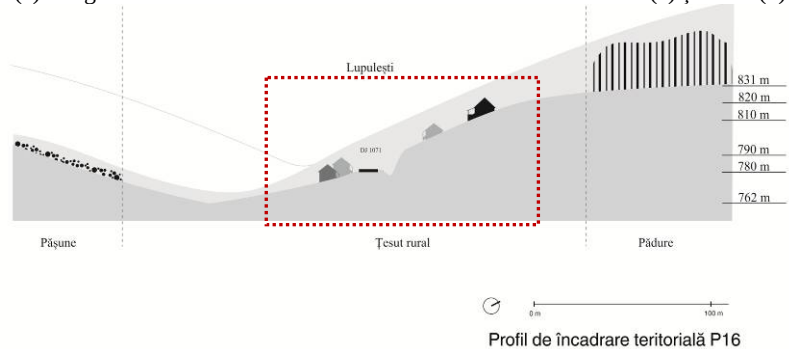
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 59 (a) (b). Sat Jurcuiești

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

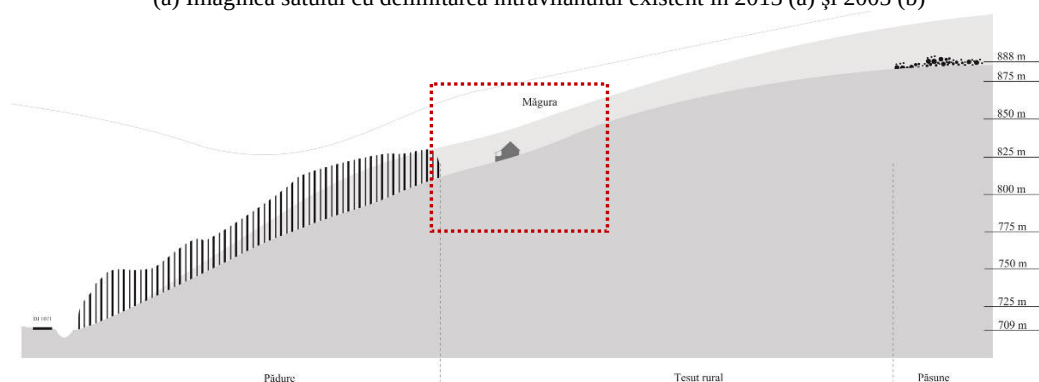
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.60 (a) (b). Sat Lupulești

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

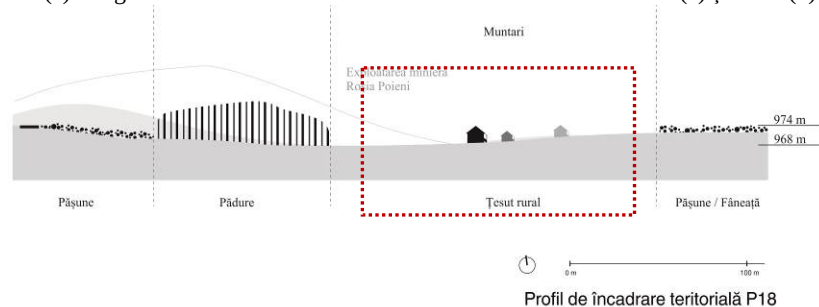
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 61 (a) (b). Sat Magura

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

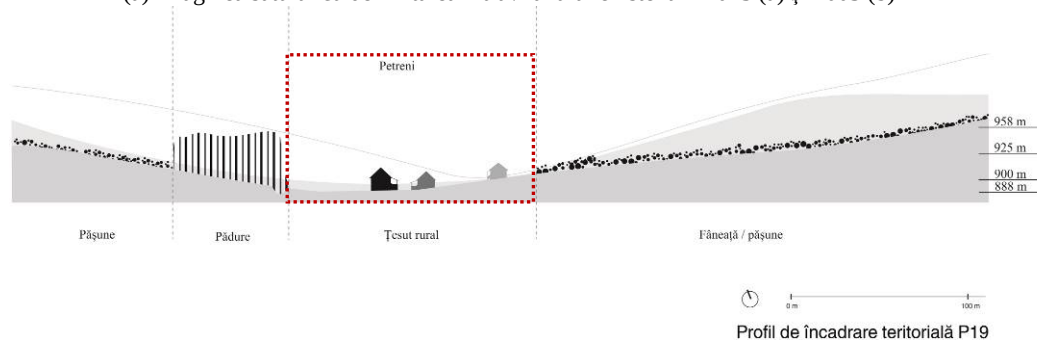
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 62 (a) (b). Sat Muntari

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

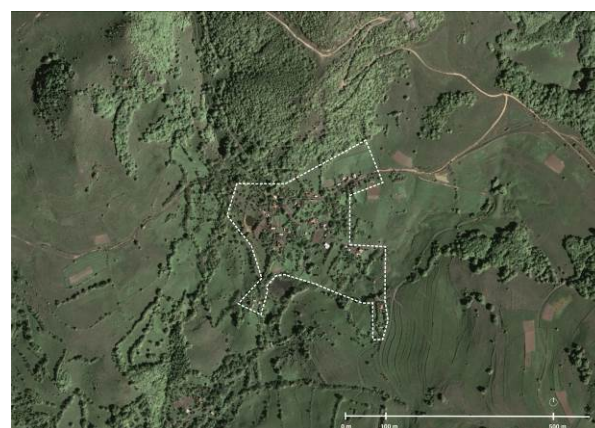
(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

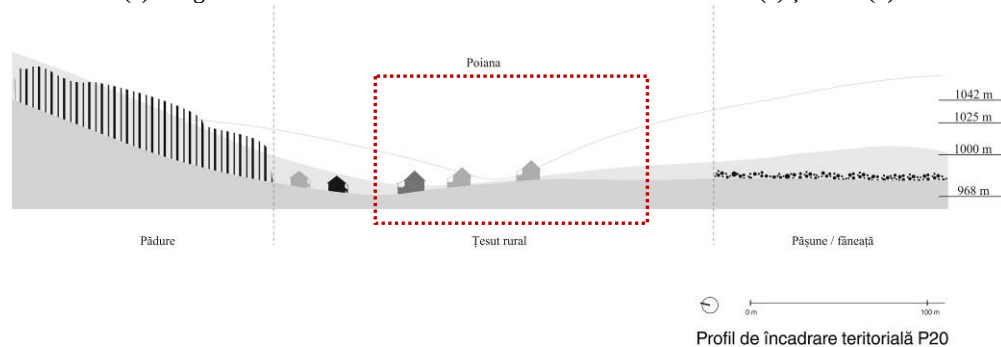
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.63 (a) (b). Sat Petreni

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

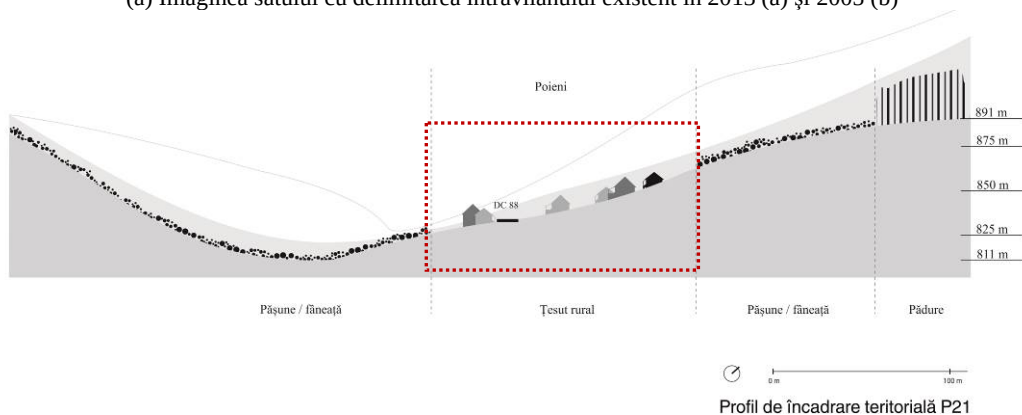
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 64 (a) (b). Sat Poiana

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

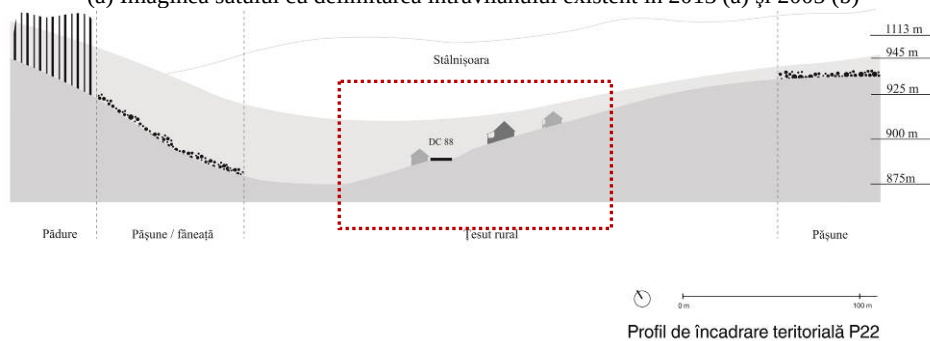
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.64 (a) (b). Sat Poieni

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

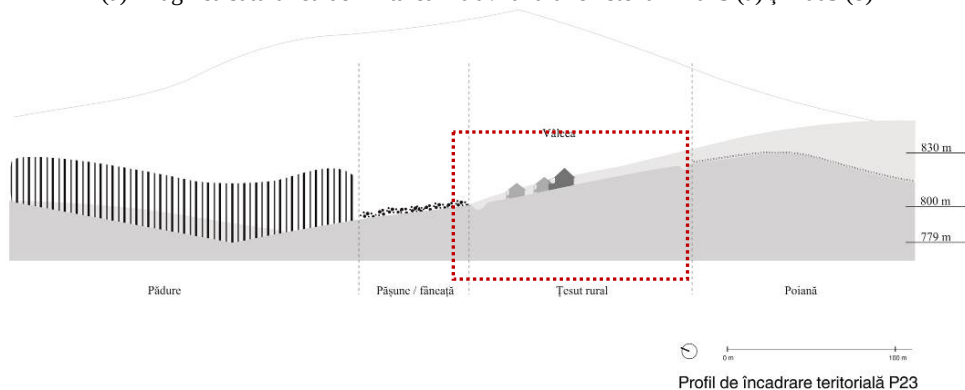
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.66 (a) (b). Sat Stalnișoara

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

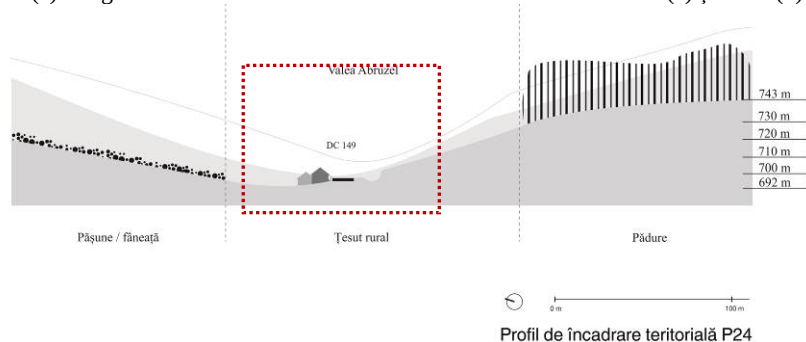
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.67 (a) (b). Sat Valcea

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

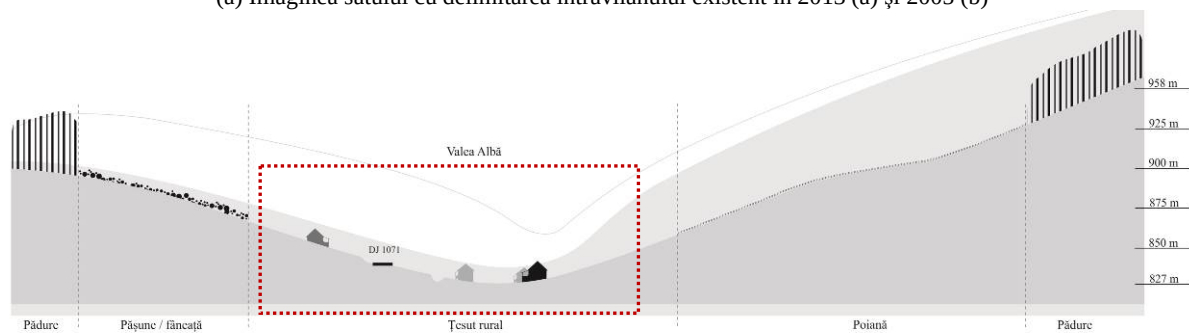
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.68 (a) (b). Sat Valea Abruzel

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

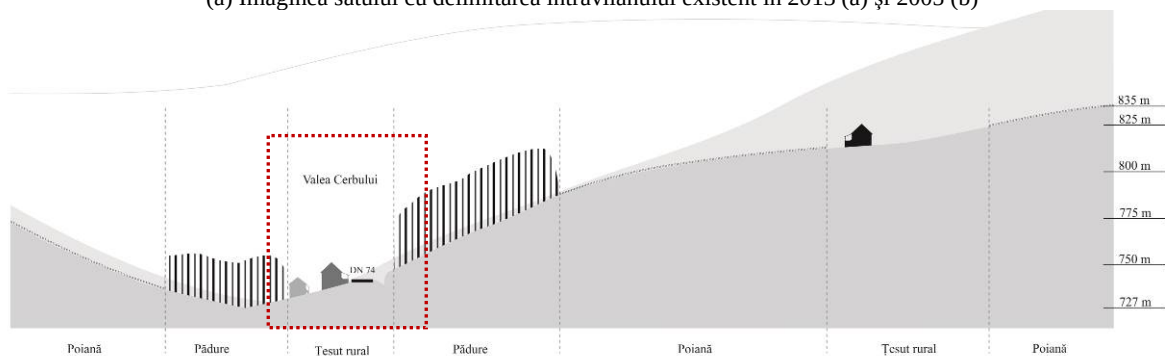
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 69 (a) (b). Sat Valea Alba

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

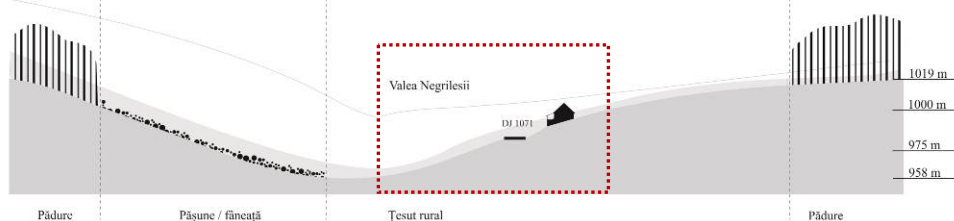
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 70 (a) (b). Sat Valea Cerbului

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Profil de încadrare teritorială P27

Sursa: autorul

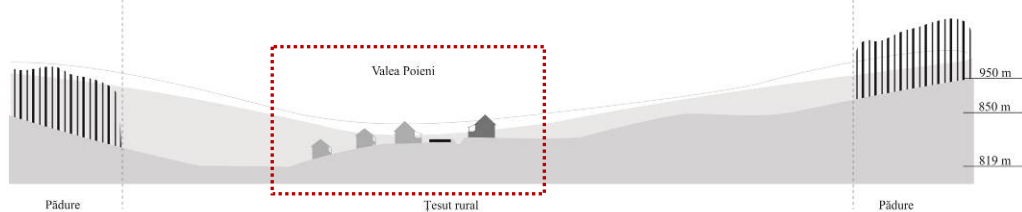
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.71 (a) (b). Sat Valea Negrișiei

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Profil de încadrare teritorială P28

Sursa: autorul

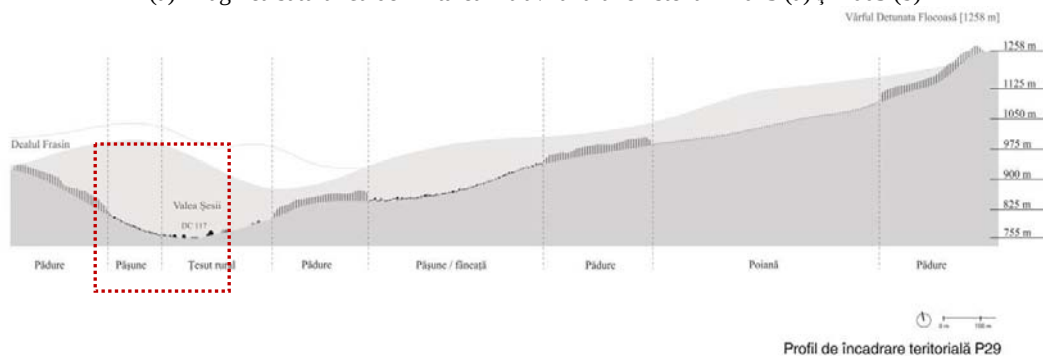
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.72 (a) (b). Sat Poieni

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

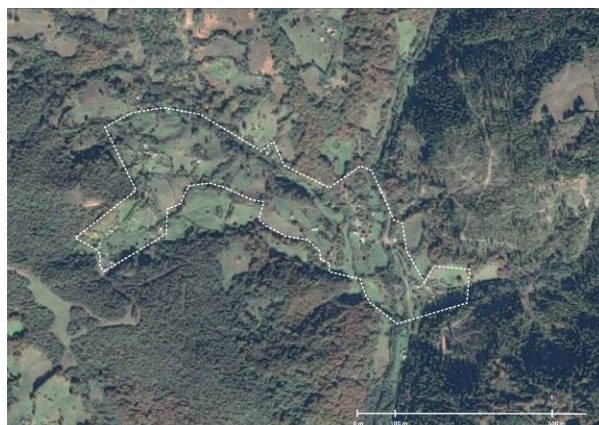
(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

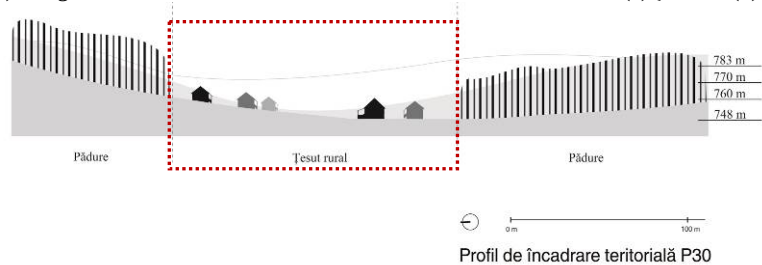
(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5. 73 (a) (b). Sat Valea Sesi

prelucrare sursa http://geoportal.gov.ro/viewers/ro_RO/index.html

(a) Imaginea satului cu delimitarea intravilanului existent în 2013 (a) și 2005 (b)

Sursa: autorul

(b) Profil de încadrare teritorială sat - situație actuală

Fig. 5.74 (a) (b). Sat Valeni

6 CONCLUZII

Cercetarea și - a atins scopul și obiectivele, a identificat strategii de integrare a patrimoniului rural în teritoriu ținând cont de modelele europene, strategii utile pentru elaborarea și implementarea proiectelor de arhitectură și urbanism viitoare, pentru a preveni deteriorarea peisajului rural și pentru ameliorarea calității vieții în aria ruralului în spiritul direcțiilor promovate de Convenția Europeană a Peisajului. Rezultatele cercetării au răspuns obiectivelor proiectului și s-au completat cu noi contribuții prin valorificarea coordonării de către tutore și a perioadelor de mobilitate, ce au fost adus dezvoltat direcții viitoare de cercetare a domeniului.

6. 1 Valorificarea perioadelor de mobilitate

Instituțiile gazdă și modelele culturale europene nu au fost alese la întâmplare, demersul cercetării urmat întâlnirilor de lucru cu coordonatorul științific Doamna Academician Doctor Sabina Ispas și documentarea teoretică de specialitate au adus în prim plan lipsa concentrării în literatura românească actuală asupra relațiilor patrimoniu rural - peisaj și patrimoniu – peisaj rural. Stagiul de cercetare în străinătate în cadrul instituțiilor de cercetare și învățământ, împărțit în două perioade a oferit cercetătorului posibilitatea de a lua contact direct cu diferite abordări a modelelor europene asupra patrimoniului rural vernacular și peisajului rural montan, ce pot fi aplicate sau adaptate peisajului rural montan românesc.

Astfel, a fost importantă concentrarea pe consolidarea ‚vernacularului’ ca motor de dezvoltare sustenabilă prin perioada de mobilitate în cadrul centrului de cercetare CI-ESG, Portugalia printr-o documentare asupra literaturii de specialitate privind metodele și metodologiile de cercetare privind *cultura constructivă locală* și integrarea atributelor vernaculare în valorificarea peisajului rural, prin recunoașterea patrimoniului vernacular construit. De asemenea, cercetătorul a avut oportunitatea de a merge pe teren și a identifica și inventaria elemente specifice arhitecturii vernaculare portugheze a căror referințe sunt în cadrul teoretic al cercetării.

Ca aport al perioadei de stagiul cercetătorul a fost invitat să scrie un articol în cadrul Proiectului SEISMIC V, în cartea *Seismic Retrofitting: Learning from Vernacular Architecture*, Editors: Mariana R. Correia, Paulo B. Lourenco, Humberto Varum, Publisher: CRC Press (2015) investigație dintre tipologiile de arhitectură vernaculară și zonele seismice din România, privind rezistența sistemelor constructive la efectele seismice, subliniind astfel *Cultura Locală Seismică în România*. Această investigație, chiar dacă nu face obiectul acestei cercetări și nu a fost înserată ca un capitol [fiind o cercetare în sine], este indispensabilă în formularea unei strategii integrate de dezvoltare a peisajului rural românesc, ca o *conștientizare a culturii constructive locale și a tehnicilor locale a patrimoniului vernacular neprotejat existent*, fiind de altfel menționată pe parcursul cercetării cu referința către articolul publicat. Soluțiile constructive

demonstrează valoarea cunoștințelor locale cât și capacitatea abilităților meșterilor locali și ai comunității de a *găsi soluții* rezistente la hazarduri și vulnerabilitate, iar principalul argument este faptul ca *au rămas comunitățile să locuiască* în acest teritoriu. Astfel, prin această perioadă de mobilitate s-au introdus în cercetare conceptul de cultură tradițională locală, patrimoniu vernacular/ arhitectură vernaculară și conceptele sustenabilitate și reziliență (întâlnite în capitolul unu și capitolul patru). De asemenea, au fost considerate validate principiile și strategiile patrimoniului vernacular în arhitectura sustenabilă din cadrul proiectului de cercetare al centrului gazdă VERSUS - Heritage for Tomorrow. Vernacular Knowledge for Sustainable Architecture, editat de Correia Mariana, Dipasquale Letizia & Mecca Saverio (2014), acestea fiind înserate în capitolele unu și patru).

A doua perioadă a stagiului realizată în cadrul Departamentului de Studii Urbane, POLIMI, Italia s-a concentrat asupra literaturii de specialitate, a metodelor de intervenție și a strategiilor de promovare și integrare a peisajului rural montan contemporan. Alegerea Italiei ca model cultural european de cercetare, sincronizare și durabilitate s-a datorat abordării integrate a peisajului, supus dispozițiilor Codului Italian al patrimoniului, ca fiind *"o parte omogenă a teritoriului ale cărei caracteristici derivă din natura, din istoria umană sau din interrelațiile acestora"* [Text unic asupra bunurilor culturale - Testo Unico sui beni culturali, cuprinse în partea a IIIa a Codului, Bunuri peisagistice, Codul a fost publicat cu Decretul Legislativ nr. 42 / 22.01.2004 (Decreto Legislativo n. 42 / 22 gennaio 2004) publicat în Gazzetta Ufficiale nr. 45/22.02.2004, Supplemento Ordinario n. 28.

Implicarea pe toata perioada a doua a stagiului într-un proiect aflat la început, dezvoltat și finanțat de administrația regională, a completat documentația asupra modului de abordarea a strategiilor de promovare a unui teritoriu, integrarea în dezvoltarea regională. Italia este una dintre țările în care există o abordare participativă a proiectelor, astfel cercetătorul a avut oportunitatea de a participa la întâlniri între de administrația locală, regională, specialiști, ONG-uri și comunitate pentru a găsi un echilibru în valorificarea patrimoniului și a peisajelor lor.

Perioadele de mobilitate au contribuit la dezvoltarea unor direcții noi ale cercetării prin modelele culturale europene alese, completând și chiar mai mult decât ceea ce s-a propus inițial prin proiect. Studiul acestor modele europene confirmă că peisajul rural european încă este caracterizat de cultura tradițională construită, cu preocupări diferite asupra peisajului rural și a patrimoniului, prin valorificarea principiile locale de dezvoltare rurală ca model de integrare și promovare.

Dacă inițial cercetătorul s-a gândit asupra unei abordări comparative a peisajului rural românesc, prin aria de studiu, cu modele de peisaje rurale europene, în urma revizuirii literaturii de specialitate, alături de o comparație la nivel de politic de peisaj și strategii, a considerat important în a insista asupra ariei de cercetare, folosind principiile dezvoltate în perioada de

mobilitate și cercetările fundamentale în domeniul culturii locale construite comparative: Enciclopedia of Vernacular Architecture of the World (Oliver 1997) și Atlas of Vernacular Architecture of the World (Vellinga, Oliver, Bridge 2007). România, în cadrul acestor cercetări de amploare este reprezentată la un nivel general, dar există în prezent deschisă invitația pentru fiecare țară de a contribui la ediție revizuită a Enciclopedei, cercetătorul considerând că o parte din rezultatele studiului său postdoctoral pot constitui referință pentru noua ediție revizuită ca un mod promovare a patrimoniului și peisajului rural românesc.

În cadrul proiectului, cercetătorul a luat ca referință această literatură alături de abordarea din cercetarea anterioară doctorală și a dezvoltat o sinteză analitică privind cadrul existent în abordarea peisajului rural la nivel de politică și cultură în Europa.

6.2 Contribuția cercetării

Cercetarea are la rezultat contribuția la dezvoltarea sustenabilă a ariilor rurale în următoarele moduri:

- contribuie cu înțelesuri noi și adecvate ale posibilităților ariilor rurale prin identificarea specificității, a culturii și a dezvoltării unei griji pentru cultura tradițională construită.
- constituie un punct de pornire pentru stabilirea unui suport de cercetare în ceea ce privește integrarea elementelor fundamentale rurale atât în cadrul educativ dar și la nivel administrativ cadrul așezărilor rurale prin grija față de identitate și resursele sale.
- se dorește a fi un reper și un cadru de reglementare util al patrimoniului rural pentru elaborarea și implementarea proiectelor de arhitectură, amenajări și planificări rurale viitoare, pentru a preveni deteriorarea peisajului rural și pentru ameliorarea calității vieții în aria ruralului în spiritul direcțiilor promovate de Convenția Europeană a Peisajului, a politicilor de peisaj la nivel de țară (exemple europene de valoare) – în prezent la nivel local nu există politici privind integrarea acestuia în cadrul peisajului.
- Integrează patrimonial rural într-o cercetare teoretică a peisajului, dar o raportează la modele europene, fiind o valoare crucială pentru comunitatea rurală deoarece restructurarea rurală contemporană este dependentă de transformările contemporane ale peisajului, de utilizările actuale ale terenului și schimbările economio-sociale.
- Abordează conceptul de reziliență în cadrul așezărilor rurale; *sustenabilitate și reziliență* sunt inseparabile pentru supraviețuirea așezărilor rurale [și umane în general] în schimbările actuale de mediu. A răspunde cerințelor de sustenabilitate și reziliență înseamnă o consolidare în fața schimbărilor de mediu, socio-economice și socio-culturale – identificând astfel moduri de intervenție în peisajul rural.

- Subliniază rolul patrimoniului vernacular construit/ arhitecturii vernaculare în componența peisajului rural contemporan, prin studiul de caz cu precădere al peisajului din zonele înalte prea puțin valorificat.
- Identifică cultura tradițională construită ca cerință importantă în instrumentele de evaluare prezente la nivel european și mondial precum LEED, BREEAM, Living Building Challenge, SITES și prin principiile actuale ale sustenabilității.
- Formulează o metodologie de valorificare a peisajului rural prin prisma componentelor sale de patrimoniu cultural construit, strategie necesară în promovarea sa, subliniind astfel importanța peisajului rural

6.3 Direcții de cercetare viitoare

- Cercetarea deschide noi direcții de dezvoltare a interdependenței patrimoniu – peisaj rural. Prin contribuția nouă se deschid direcții către cultura tradițională construită și schimbările suferite de –a lungul istoriei (diversitate culturală, egalitate la șanse, migrațiune, etc), detalierea construcțiilor anexe (de producție);
- Contribuția la ediție revizuită a cărții *Enciclopedia of Vernacular Architecture of the World* (Oliver 1997), cu o parte din rezultatele intervenției în teren - considerând că o parte din rezultatele studiului său postdoctoral pot constitui referință pentru noua ediție revizuită strategie de promovare a patrimoniului și peisajului rural românesc.
- Integrarea metodologiei de valorificare a peisajului rural în cadrul metodologiilor de inventariere a patrimoniului cultural construit, dar și dezvoltarea acesteia prin studii de teren.
- Continuarea direcției patrimoniu - peisaj rural – reziliență și instrumente de evaluare sustenabilă și identificarea factorilor ce pot dezvolta proiecte echilibrate în cadrul peisajului rural.
- Dezvoltarea unor direcții identificate în cadrul proiectului date de schimbare și tradiție și conectarea lor cu alte domenii de cercetare.
- Aplicabilitatea metodologiei de lucru pe diverse arii rurale românești și observarea rezultatelor;
 - Publicarea rezultatelor și conștientizarea interdependenței patrimoniu – peisaj rural

ANEXA 1

Criteriile unice de selecție aplicabile care dau valoarea universală siturilor din Convenția internațională pentru protejarea patrimoniului cultural și natural mondial (Paris, 1972) | Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. UNESCO, 1972, Paris.

să reprezinte o *capo-d'opera* a **geniului creator uman**.

să mărturisească **un schimb de influențe** considerabile într-o perioadă dată sau într-o arie culturală determinată, despre dezvoltarea arhitecturii, tehnologiei, artei monumentale, a construcției orașelor sau a creării unor peisaje.

să aducă o mărturie unică (sau cel puțin excepțională) asupra **unei tradiții culturale** sau a unei civilizații vii sau dispărute.

să ofere un **exemplu eminent** asupra unui tip de construcție sau de ansamblu arhitectural sau tehnologic sau de peisaj ilustrând perioade semnificative ale istoriei umane.

să fie un **exemplu specific** de așezare umană tradițională, de utilizare tradițională a teritoriului sau a mării.

să fie direct sau material **asociat unor evenimente**, tradiții vii, idei, credințe, opere artistice și literare având o semnificație universală excepțională

să reprezinte **fenomene naturale** sau teritorii de o frumusețe naturală și de o importanță estetică excepțională.

să fie un **exemplu reprezentativ** al marilor stadii **ale istoriei planetei**

să fie un **exemplu reprezentativ** al proceselor ecologice și biologice în curs în evoluția și dezvoltarea ecosistemelor.

să conțină **habitate naturale** reprezentative și foarte importante pentru conservarea *in situ* diversității biologice.

CRITERIUL I:
creativitate individuală

CRITERIUL II:
istoria ideilor și a tehnologiei

CRITERIUL III:
istoria civilizației

CRITERIUL IV:
dezvoltarea istorică

CRITERIUL V:
integrarea mediului natural sau artificial

CRITERIUL VI:
credințe și tradiții culturale

CRITERIUL VII:
natura sublimă

CRITERIUL VIII:
istoria geologică

CRITERIUL IX:
istoria evoluției și a biologiei

CRITERIUL X:
conservarea biodiversității

ANEXA 2

ORDIN nr. 2260 din 18 aprilie 2008 privind aprobarea Normelor metodologice de clasare si inventariere a monumentelor istorice ANEXA Nr. 2:

(A)FISA ANALITICĂ de inventariere a monumentelor si ansamblurilor istorice- Abreviere FAI - M

1.	IDENTIFICARE	
1.1	Cod LMI	
1.2	Categorie	
1.3	Denumire oficială	
2.	LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ	
2.1	Stat	
2.2	Județ	
2.3	Localitate	
2.4	Cod poștal	
2.5	Stradă, număr actuale	
2.6	Localitate anterioară	
2.7	Stradă, număr anterioare	
2.8	Coordonate geografice	
2.8.1	Referințe geografice	
2.8.2	Identificare cartografică	
2.8.3	Sistem cartografic utilizat	Sistem Stereografic1970
2.8.4	Coordonate Y, X, Z	
3.	TIP DE PROPRIETATE	
3.1.	Stat	
3.1.1.	Proprietate publică a statului	
3.1.2.	Proprietate privată a statului	
3.2.	Mixt	
3.3.	Privat	
4.	DATARE	
4.1.	Epocă	

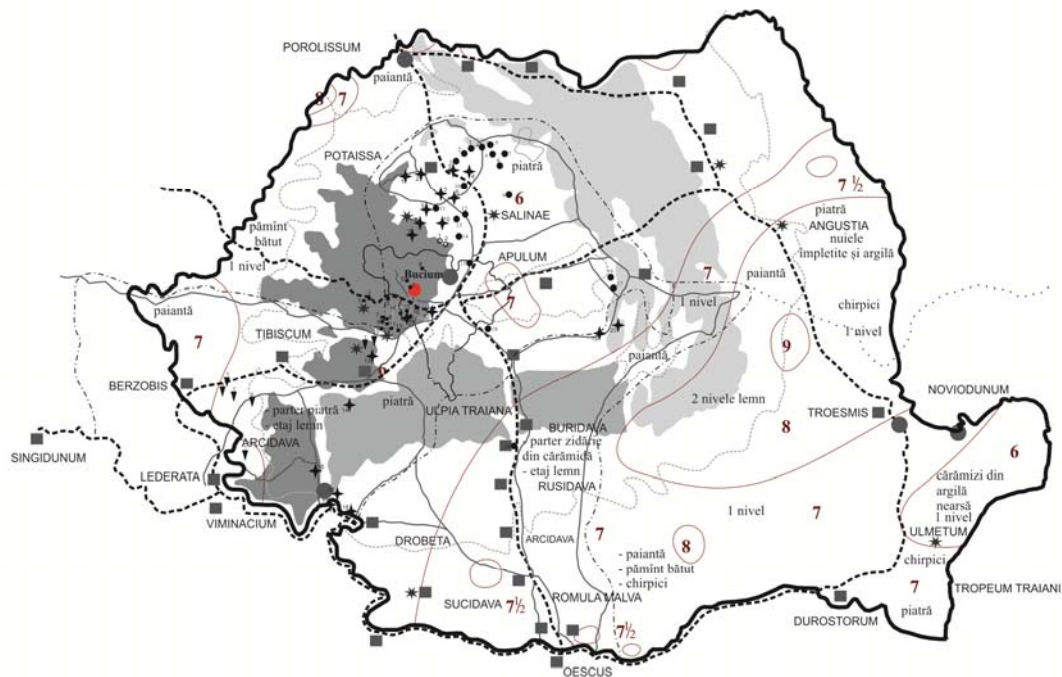
4.1.1.	Datate început	
4.1.2.	Datate sfârșit	
4.2.	Datate prin perioade	
4.3.	Datate prin intervale de date	
4.4	Datate precisă	
5.	ISTORIC. PERSOANE SI EVENIMENTE ASOCIATE ISTORIEI MONUMENTULUI	
5.1.	Istoric	
5.2.	Autor	
5.3.	Comanditar	
5.4.	Ctitor	
5.5.	Meșter	
5.6.	Pictor	
6.	DESCRIERE	
6.1.	Zona	
6.2.	Elemente de peisaj cultural si natural	
6.2.1.	Peisaj cultural	
6.2.2.	Peisaj natural	
6.3.	Categoria de arhitectură	
6.3.1.	Funcțiunea actuală	
6.3.2.	Funcțiunea anterioară	
6.4.	Descriere obiectiv individual	
6.4.1.	Plan	
6.4.2.	Fațade	
6.4.3.	Formă acoperiș	
6.4.4.	Extinderi	
6.4.5.	Anexe	
6.5.	Structură	

6.6.	Materiale de construcție	
6.6.1.	Materiale de construcție acoperiș	
6.7.	Tehnici de construcție	
6.8.	Incadrare stilistică	
6.9.	Inscripții	-
7.	CONSERVARE, RESTAURARE, AMENINȚĂRI	
7.	Starea generală de conservare*)	
7.2.	Lucrări anterioare de restaurare	.
7.3.	Riscuri/amenințări	
7.3.1.	Eroziune	
7.3.2.	Inundații	
7.3.3.	Alunecări de teren	
7.3.4.	Agricultură	
8.	DOCUMENTARE	
8.1.	Bibliografie	
8.2.	Dosare si rapoarte, în arhive	
8.3.	Hărți, planuri, desene	- <i>Josephinische Landaufnahme</i> , 1769-1783, p. 137 Rosia Montana, Wikipedia
8.4.	Fotografii	
8.4.1.	Fotografii satelitare	
8.4.2.	Fotografii aeriene	
8.4.3.	Fotografii alb-negru	
8.4.4.	Fotografii color	
8.5.	Atestare documentară	
9.	NIVEL CLASARE	

9.1.	Grupa valorică	
	- A	
	- B	
9.2.	Categoria după natura obiectivului	
	- I	
	- II	
	- IV	
9.3.	Criterii de evaluare globală	
9.4.	Data si documentul protecției	
9.5.	Reglementări urbanistice	
10.	INVENTARIERE	
10.1	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	
10.2.	Autorul fisei si calitatea acestuia	
10.2.1.	Nume	
10.2.2.	Prenume	
10.2.3.	Calitatea acestuia	
10.2.4.	Semnătura autografă a specialistului care a întocmit fișa	
10.2.5.	Semnătura și stampila conducătorului instituției în cadrul căreia s-a redactat fișa	
10.3.	Numărul procesului-verbal de validare în comisia regională a monumentelor istorice	
10.3.1.	Numărul documentului de clasare	
10.3.2.	Data ordinului de clasare	
10.4.	Data redactării fisei	

ANEXA 3

Drumul roman și resursele naturale ale Daciei (în relație cu sistemele constructive existente/ ariile etnografice și zonele seismice) prelucrare date Transformation (n.d), Hărmănescu, Georgescu (2015).

LEGENDA

--- Granița Imperiului Roman

■ Tabara militara Romana

● Asezare principala

* Asezare secundara

--- Drum roman principal

— Drum roman secundar

..... Presupus drum roman

■ Mine de aur

1. Baia de Criș
2. Răbița
3. Stajina
4. Bucium
5. Roșia Montană
6. Baia de Arieș
7. Căinelul de Sus
8. Hărtăgani
9. Băița
10. Fizeș
11. Trestia
12. Hondol
13. Săcărâmb
14. Techereu
15. Almașu Mare
16. Zlatna

◆ Mine de mercur

1. Izvorul Ampoiului
2. Cib

○ Mine de argint

1. Băișoara
2. Iara

▼ Mine de fier

1. Teliucu Inferior
2. Ghelari
3. Șoștea
4. Berzobia
5. Fizeș
6. Ocna de fier
7. Ciclova Română

● Resurse de sare utilizate în Dacia Romana

1. Ocna Dejului
2. Cusdroara
3. Reteag
4. Ilișua
5. Călanu Mare
6. Beclean
7. Șintereag
8. Ciceu-Cristur
9. Sănmihailu de Câmpie
10. Sic
11. Mănăstur
12. Cojocna
13. Pața
14. Turda
15. Ocna Mureș
16. Mărtiniș
17. Sănpaul-Homorod
18. Ocna Sibiului
19. Ocnele Mari

Cariere Romane

1. Moigrad (tuf)
2. Gârbou (marmură)
3. Măgura Cășein (tuf)
4. Reteag (tuf)
5. Lujerdiu (tuf)
6. Iclod (tuf)
7. Gilău (marmură)
8. Suceag (marmură)
9. Baci (marmură)
10. Mănăstur (marmura)
11. Zlatna (roci sedimentare, detritice)
12. Șard (roci sedimentare, detritice)
13. Deva (roci vulcanice)
14. Bucova (marmură)
15. Petnic (marmură)
16. Băhna (marmură)
17. Vârciorova (marmură)
18. Breșnița (marmură)
19. Hoghiz (bazalt)
20. Rocoș (bazalt)

GLOSAR DE TERMENI

Amenajarea peisajului

Înseamnă acțiunile cu pregnant caracter prospectiv, vizând punerea în valoare, refacerea sau crearea de peisaje.(conform Convenției Europene a Peisajului) (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate, 2002).

Autoritate

Putere, drept de a da dispoziții cu caracter obligatoriu, de a impune cuiva ascultare.

Organ al puterii de stat competent să emită dispoziții cu caracter obligatoriu; reprezentant al acestei puteri. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate, 2002).

Conservare

Ansamblul de măsuri care se pun în aplicare pentru menținerea într-o stare favorabilă și refacerea habitatelor naturale și a populațiilor de specii de faună și floră sălbatice. (Legea nr. 462 /2001 pentru aprobarea OUG nr. 236 /2000 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice)

Dezvoltare durabilă

Satisfacerea necesităților prezentului, fără a se compromite dreptul generațiilor viitoare la existență și dezvoltare.

Documentație de amenajare a teritoriului și de urbanism

Ansamblu de piese scrise și desenate, referitoare la un teritoriu determinat, prin care se analizează situația existentă și se stabilesc obiectivele, acțiunile și măsurile de amenajare a teritoriului și de dezvoltare urbanistică a localităților pe o perioadă determinată.

Epistemologia

Numită și Teoria cunoașterii științifice, (din grecescul Episteme - “cunoaștere” si logos - “studiu”), este o parte a gnoseologiei care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor, cercetează valoarea acesteia, în raport cu obiectivitatea și validitatea rezultatelor științifice, analizează și explică posibilitatea și necesitatea teoretică a științei (Dicționar Enciclopedic, Vol II (D-G), Editura Enciclopedica, București, 1996, p229)

Habitat

Locul sau tipul de loc în care un organism sau o populație există în mod natural. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate, 2002).

Indicator

Expresie numerică cu ajutorul căreia se caracterizează cantitativ un fenomen social-economic din punct de vedere al compoziției structurii, schimbării în timp, al legăturilor reciproce cu alte fenomene, etc. (Dicționarul explicativ al limbii române, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1987)

Expresie cu ajutorul căreia pot fi caracterizate laturile cantitative și calitative ale diferitelor fenomene sau procese economice, sociale, tehnice, la nivelul unor teritorii și perioade de timp determinate. Fiecare indicator are o anumită formă de exprimare, în funcție de procesele pe care le ilustrează: în mărimi absolute, în mărimi relative, sub formă de mărimi medii sau indici. (Mic lexicon ilustrat a noțiunilor de sistematizare, Ed. Tehnică, București 1983)

Acoperă întreg domeniul studiat, în evoluție, fiind indicatori de caracterizare a situației existente și indicatori de caracterizare a evoluției în timp – pentru determinarea elementelor pozitive sau negative intervenite și a surprinde tendințele care se manifestă, asigurându-se astfel posibilitatea unor intervenții în timp util a organismelor competente.

Trebuie să asigure compatibilitatea (indicatori de normalitate, medii, optimi sau praguri minime și maxime) și să faciliteze evaluarea eficienței în programele existente la nivelul organismului urban / teritoriului. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate, 2002).

Managementul peisajului

Acțiuni întreprinse din perspectiva dezvoltării durabile care să asigure întreținerea regulată a peisajului, astfel încât să ghideze și să armonizeze schimbări cauzate de procese sociale, economice și naturale. (sursa: Convenția EC privind protecția peisajului, 2000) .

Mediu

Totalitate a factorilor naturali externi omului (atmosfera, lumina, temperatura, relieful, vegetației, etc. precum și celelalte ființe vii), ca elemente geografice și biologice cu care formează o unitate, stabilită pe baza unor strânse interacțiuni, constituind mediul primar, precum și cadrul artificial (cultura, civilizația, sfera fenomenologică ce-l înconjoară spațial sau temporal), constituind mediul secundar. Mediul are un rol preponderent în procesul evoluției omului, care, la rândul său, fiind un component activ al mediului, reprezintă un factor de transformare a acestuia. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Ghid termeni de specialitate)

Mediu durabil

Înseamnă a lăsa lumea într-o stare care să permită locuitorilor viitorului să beneficieze de o calitate a vieții cel puțin asemănătoare cu cea de care am beneficiat noi (Ch. Kibert la Prima Conferință Internațională asupra Construcțiilor Durabile, din 1994) (Urbanproiect – Cod de practică privind evaluarea gradului de alterare a dezvoltării durabile a mediului construit, 1998)

Mediul construit

Reprezintă categoria care cuprinde toate terenurile ocupate de clădiri, drumuri, exploatare miniere, cariere etc., inclusiv spațiile auxiliare ale acestora, destinate deliberat activităților umane. Sunt incluse, de asemenea, anumite tipuri de spații deschise care sunt legate strâns de aceste activități, cum ar fi: depozitele de deșeuri, terenurile virane din zona construită, parcuri și

grădini orășenești. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Ghid termeni de specialitate)

Mediul natural

Ansamblul componentelor, structurilor și proceselor fizico-geografice, biologice și biocenotice naturale, terestre și acvatice, având calitatea intrinsecă de păstrător al vieții și generator de surse necesare acestora. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Ghid termeni de specialitate)

Model de analiză comparativă

Destinat cântăririi avantajelor și dezavantajelor diferitelor variante de dezvoltare, avute în vedere procesul de decizie în domeniul urban și găsirii celei mai bune dintre ele. (Urbanproiect - Modelarea – proces al proiectării spațiului amenajat, 2002)

Model fenomenologic

Model de generare și alocare a activităților în spațiu.

Teoria locării = teoria amplasării sau teoria utilizării terenului; ea constă în : analiza activităților rezidențiale, de muncă, de servicii și dotări, etc. rezultate din existența unei populații pe un teritoriu definit și analiza relațiilor dintre activitățile și terenurile alocate lor, precum și a fluxurilor (de oameni, materiale, etc.) care se dezvoltă între amplasamente. (Botez, M., Celac, M., – Sistemele spațiului amenajat, 1980)

Model spațial

Este definit ca imaginea unui spațiu amenajat conceput ca un sistem socio-spațial, construit cu ajutorul unei metodologii explicite. (Botez, M., Celac, M., – Sistemele spațiului amenajat, 1980)

Obiectiv de calitate a peisajului

Înseamnă formularea de către autoritățile publice competente, pentru un anumit peisaj, a aspirațiilor populațiilor în ceea ce privește caracteristicile cadrului lor de viață;

Paradigma

Model de practică științifică ce pot fi întâlnite în lucrări științifice clasice în manuale, care stau la baza instrucției unui grup disciplinar, care, pe baza lor, învață să formuleze și să rezolve noi probleme, „realități științifice exemplare, care pentru o perioadă oferă probleme și soluții-model unei comunități de practicieni” , în Thomas Kuhn, Th. S. Kuhn, Structura Revoluțiilor științifice, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p 35.

Patrimoniu

Totalitatea drepturilor și obligațiilor cuiva care pot fi evaluate în bani și a bunurilor la care acestea se referă.

Bunuri materiale și spirituale care aparțin unui popor, transmise de la strămoși, moștenire culturală. (sursa: Mic lexicon ilustrat al noțiunilor de sistematizare(1983) , ed. Tehnica, București

Patrimoniu cultural

Este alcătuit din bunuri cu valoare deosebită sau excepțională, istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și al relațiilor omului cu acestea, ale potențialului creator uman și ale contribuției românești la civilizația universală. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic - Glosar termeni de specialitate, 2002)

Patrimoniu natural

Ansamblul componentelor și structurilor fizico-geografice, floristice, faunistice și biocenotice ale mediului natural a căror importanță și valoare ecologică, economică, științifică, biogenă, sanogenă, peisagistică, recreativă și cultural-istorică au o semnificație relevantă sub aspectul conservării diversității biologice floristice și faunistice, al integrării funcționale a ecosistemelor, conservării patrimoniului genetic, vegetal și animal, precum și pentru satisfacerea cerințelor de viață, bunăstare, cultură și civilizație ale generațiilor prezente și viitoare. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate)

Peisaj

Înseamnă o porțiune de teritoriu așa cum este percepută de populații al cărei caracter rezultă din acțiunea și interacțiunea factorilor naturali și / sau umani;

Planificare spațială (strategică)

Activitate la nivel de stat cu scopul planificării, organizării și dezvoltării teritoriului național. Prin compararea și armonizarea cerințelor spațiale concurente se pun în evidență principiile și obiectivele dezvoltării durabile echilibrate a regiunilor. Formele de realizare a planificării spațiale sunt planurile de land și cele regionale; pe plan național aceasta se aplică prin “legea planificării spațiale”. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate)

Planificarea peisajului

Acțiune anticipată în scopul consolidării, restaurării sau creării peisajului. (sursa: Convenția EC privind protecția peisajului, 2000)

Politica peisajului

Înseamnă formularea de către autoritățile publice competente a principiilor generale, strategiilor și orientărilor care permit adaptarea unor măsuri speciale în vederea protejării, gestionării și amenajării peisajului. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic - Glosar termeni de specialitate)

Politica privind peisajul

Expresia unor principii generale, strategii și ghiduri emise de o autoritate publică competentă care permit luarea de măsuri specifice în scopul protecției, managementului și planificării peisajului. (sursa: Convenția EC privind protecția peisajului, 2000)

Protecția mediului

Ansamblu de acțiuni și măsuri privind protejarea fondului natural și construit în localități și în teritoriul înconjurător.

Regiune funcțională

Regiune în care unul sau mai multe fenomene comune conectează așezările într-un întreg funcțional organizat. (Erdeli, G. – Dicționar de geografie umană, ed. Corint, București, 1999).

Sit

Totalitatea elementelor naturale sau /și amenajate care se impun printr-o percepție unitară. Situl subordonează peisajul printr-o dominantă configurativă. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic- Glosar termeni de specialitate)

Teritoriu

Parte din suprafața Pământului alcătuită din uscat, apele interioare și apele teritoriale, ca și din spațiul aerian de deasupra lor. Teritoriul național – cuprins în interiorul frontierelor de stat.

Zona Cluster

Concentrări teritoriale de profile productive interconectate

Termenul definește o concentrarea geografică de companii interconectate - furnizori specializați, furnizori de servicii, firme în activități relaționale și instituțiile asociate (universități, agenții de standarde și asociațiile de comerț) în domeniile particulare în care pot intra în atât în competiție cât și în cooperare.

Existența cel puțin a unei activități de "vârf" care să ocupe cel puțin 0,2% din forța de muncă locală. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate)

Zonă de protecție

Suprafețe în jurul sau în preajma unor surse de nocivitate, care impun protecția zonelor învecinate (stații de epurare, platforme pentru depozitarea controlată a deșeurilor, puțuri seci, cimitire, noxe industriale, circulație intensă etc.).

Zonă funcțională

Parte din teritoriul unei localități în care, prin documentațiile de amenajare a teritoriului și de urbanism, se determină funcțiunea dominantă existentă și viitoare. Zona funcțională poate rezulta din mai multe părți cu aceeași funcțiune dominantă (zona de locuit, zona activităților industriale, zona spațiilor verzi etc.). Zonificarea funcțională este acțiunea împărțirii teritoriului

în zone funcționale. (sursa: AMTRANS 1A01 / Model conceptual și metodologic-Glosar termeni de specialitate)

Zonă protejată

Suprafața delimitată în jurul unor bunuri de patrimoniu, construit sau natural, a unor resurse ale subsolului, în jurul sau în lungul unor oglinzi de apă etc. și în care, prin documentațiile de amenajare a teritoriului și de urbanism, se impun măsuri restrictive de protecție a acestora prin distanță, funcționalitate, înălțime și volumetrie.(conform Legii privind Amenajarea Teritoriului și Urbanismul 350/2001).

Zonă rurală

Zonă constituită din localități rurale în care populația trăiește din venituri provenite în cea mai mare parte din activități agricole. (Materiale documentare Urbanproiect)

Zonă tampon

Zona care are o lățime orizontală de 100m măsurată de la linia de țărm în direcția uscatului. (Legea nr. 597 /2001, privind unele măsuri de protecție și autorizare a construcțiilor în zona de coastă a Mării Negre)

ABREVIERI

AVAW	Atlas of Vernacular Architecture of the World
CEMAT	Conferința Europeană a Ministrilor responsabili cu Amenajarea Teritoriului și a Peisajului
CEP	Convenția Europeană a Peisajului
BREEAM	Building Research Establishment Environmental Assessment Methodology
EVAW	Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World
WHL	World Heritage List
IFLA	International Federation of Landscape Architects
ICOMOS	Consiliul Internațional al Monumentelor și Siturilor
LEED	Leadership in Energy & Environmental Design
RPER	Rencontres du Patrimoine Europe-Roumanie
SITES	Sustainable Sites Initiative
UICN	Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UdV	<i>Universitatea de Vară de restaurare și situri, "Restaurare Școala Veche și Repertoriu Rural, Bucium</i>

BIBLIOGRAFIE

- Agnoletti, M., 2010. *Paesaggio rurale – strumenti per la pianificazione strategica*, Milano: Edagricole.
- Al-Hathloul, S. & Mughal, M.A., 2004. Urban growth management: the Saudi experience. În *Habitat International* 28(4): 609–623.
- AMTRANS 1A01, 2002. *Model conceptual și metodologic. Glosar termeni de specialitate*, București: UrbanProiect.
- Antrop, M., 2005. Why landscapes on the past are important for the future. În *Landscape and Urban Planning*, pp: 21-34.
- Antrop, M., 2004. Landscape change and the urbanization process in Europe. În *Landscape and Urban Planning*, vol.67, nr.1-4, pp: 9-26.
- Apolzan, L. 1987. *Carpații - Tezaur de istorie. Perenitatea așezărilor risipite pe înălțimi*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Arman, M. et al., 2009. Challenges of responding to sustainability with implications for affordable housing. *Ecological Economics* 68(12): 3034–3041.
- Ashmore, W., Knapp A.B. , eds., 1999. *Archaeologies of Landscape*, Oxford: Blackwell.
- ASSUNTO, R., 1986. *Peisajul și estetica*, București: Meridiane.
- Associacao dos Arcquitectos Portugueses, ed. 1980. *Arquitectura Popular em Portugal*, Lisbon : AAP
- Asquith, L., Vellinga, M., eds. 2006. *Vernacular Architecture in the Twenty-First Century. Theory, education and practice*, London and New York: Taylor&Francis
- Bahtin, M. ,1982. *Probleme de literatură și estetică*, București: Univers.
- Bauche, Ph., 1752. Essai de geographie physique, ou l'on propose des chaînes de montagne qui traversent le mers comme les terres. În *Memoires de mathematique et de physique*, Paris: Academie Royale de sciences, pp: 399-416.
- Beaujeu - Garnier, J., Chabot, G., 1963. *Traite de Geographie Urbaine*, ed. 2, Paris: Librairie Armand Colin.
- Bellefon , P. De., 2001. Mont-perdu, Pays de cirques et canyons. În *Patrimoine et Paysage culturels*, Bruxelles: Confluences.
- Bembea, I., 2010. *Patriotul Emil Dandea și vremurile în care a trăit*, Cluj-Napoca: Cartea Cărții de Știință.
- Bernea, E., 1997. *Spațiu timp și cauzalitate la poporul român*, București: Humanitas.
- Beroutchavili N, Bertrand, G. ,1978. Le geosysteme ou Systeme territorial naturel. In *Revue geographique des Pyrenees et du Sud - Ouest*, pp: 167-80.
- Berque, A., 1995. *Les Raisons du paysage*, Paris: Galliamard.

- Berque, A., 1994. *Cinq propositions pour une théorie du paysage*, Seyssel: Champ Vallon.
- Berque, A., 1990. *Mediances, de milieux en paysages*, Paris: PUF, pp: 44.
- Bertrand, G., 1995. Le paysage entre la Nature et la Société, *Revue géographique des Pyrénées et du Sud - Ouest*, 1978. În Roger, A, Ed.,1995. *La théorie du paysage en France*, Seyssel: Champ Vallon, p 49.
- Bertrand, G., 1978. *Le paysage entre la Nature et la Société*, *Revue géographique des Pyrénées et du Sud - Ouest*.
- Birnbaum, C. A., ed., 1992. *Preservation Forum. "Focus on Landscape Preservation"*. Washington, D.C.: National Trustfor Historic Preservation, Volume 7, No. 3, May/June.
- Bhatta, B., 2010. *Analysis of urban growth and sprawl from remote sensing data*, Springer.
- Bîrlea, O. Șteampuri fără apă, roman, București: Editura Cartea Românească, 1979
- Black, I.S., 2003. (Re)reading architectural landscapes. În *Studying cultural landscape*, London: Robertson I., Richards P., Arnold, pp: 19-46.
- Blandin, P, Lamotte, M., 1985. Ecologie des systemes et aménagement fondements theoretiques et principes mothodologiques. În *Fondaments rationnels de l'aménagement d'un territoire*, Paris: Masson, pp: 139-163.
- Blaga, L., 1968. *Despre conștiința filosofică*, Timișoara: Editura Facla.
- Blaga, L., 1990. *Izvoade*, București: Editura Humanitas.
- Blankenship, J.D., 2011. *Reading Landscape: Mid-Century Modernism and the Landscape Idea*, University of Massachusetts – Amherst, Dissertations and Theses, Paper 324.
- Boas , F., 1887. *The Study of Geography*, *Science* 9 no.210.
- Bogdan, I., 2014. Peisaj cultural – patrimoniu în Europa și România. În *Academica*, rev nr 6-7, anul XXIV 284-285, pp 72-76.
- Bosia, D., 2015. Studies on vernacular architecture in Italy: The experience of G. Ciribini (1913–1990). In Vegas, García Soriano & Cristini, eds., 2015. *Vernacular Architecture: Towards a Sustainable Future – Mileto*, London: Taylor & Francis Group.
- Boitreaud, D., 1972. Cartographie des relations visuelles entre les points d'une topographie. În rev. *Architecture d'Aujourd'hui (AA)*, no. 164, Paris, p 17-21.
- Botez, C. M, Celac M., 1980. *Sistemele spațiului amenajat, modelare, optimizare, previziune*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Breda, A.M, 1990. Politica per l'amministrazione e valorizzazione in Francia. În Scazzosi, L. 1999, *Politiche e culture del paesaggio, confronti internazionali*, Roma: Gangemi.
- Brunhes, J., Bowman, I., Dodge, R. E., 1912. *Human Geography: An Attempt at a Positive Classification: Principles and Examples*, Chicago: Rand McNally.

- Brunhes, J., 1912. *La geographie humaine*, Paris: Alcan.
- Brunet-Vinck, V., 2004. *Méthode pour les Atlas de paysages. Enseignements méthodologiques de 10 ans de travaux*, Ministère de l'écologie et du développement durable.
- Buggy S., 1994. *Parks Canada Architectural History Branch*, Cultural Landscapes in Canada: Draft Article.
- Brunn, D.S., Williams F.J., 1983. *Cities of the world- World Regional Urban Development*, Harper Collins.
- Buttimer, A. , 1971. *Society and Milieu in the French Geographic Tradition*, Chicago: Rand McNally.
- Butură, V., 1978. *Etnografia poporului român*. Cluj – Napoca: Dacia.
- Calado, DE., 1999. *Vilarinho da Furna. A Memoria*, ESG: Ideal Guimares
- Campaign to Protect Rural England 2003. *Campaigning for Countryside Character*. [pdf] <http://www.cpre.org.uk/resources/countryside/landscapes/item/1930-campaigning-for-countryside-character> [accesat 25.11.2014]
- Cataldi, G., 2015. Tipologie dell'abitare. Ipotesi evolutive e quadro metodologico. În Reimao Costa, M., Gomez Martinez, S. & Ribeiro, V. 2015. *Arquitetura tradicional no Mediterraneo Ocidental, International Conference Book*, Lisboa: Argumentum, pp. 38-49.
- Carlos, G.D. et al., 2014. Settlements morphology. În *Versus Heritage for tomorrow. Vernacular Knowledge for Sustainable Architecture* - Correia, M., Dipasquale, L., Mecca, S., Eds. pp. 91- 95
- Caisne, (le) M., 1972. Site et environnement. În rev. *Architecture d'Aujourd'hui (AA)*, no. 164, Paris.
- Casini, L., 2000. *Nuove prospettive per uno sviluppo sostenibile del territorio, L'Agricoltura verso il terzo millennio*, Bologna: Accademia Nazionale di Agricoltura, pp: 571-605.
- Castex J., Panerai P., 1972. (Groupe Syntaxe), Autopsie d'un village – Marcillac. În rev. "Architecture d'Aujourd'hui" (AA), no.164, Paris, pp: 22-24.
- Cauquelin, A., 2007. *L'invention du paysage*, P.U.F. - Quadrige, Essais Debats, Paris. (editia revizuită).
- Cauquelin, A., 2002.. *Le site et le paysage*, Paris: Presses Universitaires de France, Paris.
- CATPAP Project, *Catalogue of the Architectural and Landscape Heritage of the do Alto Minho*, <http://esgallaecia.inwebonline.net/> (accesat 12.06.2015)
- CEMAT, 2003. *Guide Europeen d'observation du patrimoine rural*, București: Ed. Universității Ion Mincu.
- CDCAS, 2004. *Documentare privind aspectele amenajării complexe a zonelor aferente intrărilor în orașe*, București.

- Cerasi, M., 1972. Methode de notation, l'Homme et le territoire. În rev. *Architecture d'Aujourd'hui* (AA), no.164, Paris.
- Certeau, M. de., 1980. *L'Invention du quotidien, 1. Arts de faire et 2. Habiter, cuisiner*, éd. établie et présentée par Luce Giard, Paris: Gallimard.
- Chenet, F., 1996. *Le paysage et ses grilles*, Paris: L'Harmattan.
- Choay, F., 1998. *Alegoria patrimoniului*, Bucuresti: Simetria.
- Choay, F., 2002. *Urbanismul. Utopii și realități*, București: Paideea.
- Choay, F., 2014. *Patrimoniul la răscruce. Antologie de luptă*. Trad. Kazmer Kovacs București: Ozalid.
- Ciocănea, D.M., 2010. Conceptul de dezvoltare urbanistică în peisajul cultural rural. Dezvoltare spațială - principiile unei politici de amenajare durabilă pentru Europa. În *Măgura – Past and Present (Art-Landscape Transformations EC Project 2007-4230)*, ISBN 978-972-8922-92-1, Ed.Renaissance, pp. 49-56.
- Ciontu, C., 2007. *Agrotehnica*, București: Cartea Universitară.
- Ciribini, G., 1936. *Indagini e ricerche intorno alla casa italiana*. Tesi di Laurea. Milano: Regio Istituto di Ingegneria.
- Ciribini, G., 1942. *Per un metodo nelle ricerche sull'architettura rustica*, Centro nazionale universitario di studi alpini. Milano: Edizioni Tecniche Polver.
- Ciribini, G., 1943. *La casa rustica nelle valli del Rosa: Valsesia ed alta valle dell'Anza*. Torino: Edizioni Montes.
- Ciucudean, H. 2007. Landscape archeology in south-west Transylvania: ancient gold mining in the Bucium-Zlatna region În Vainovski-Mihai, I., ed., 2007. *New Europe College GE-NEC Program 2004-2005, 2005-2006, 2006-2007*, București: New Europe College, p 282 <http://www.nec.ro/pdfs/publications/ge-nec/2004> 2007/HORIA_ION_CIUГУDEAN.pdf [accesat 20.07.2015]
- Ciucudean, H., 2008., Ancient gold mining in Transylvania: the Roșia Montană - Bucium area. In Caiet ARA Valabil la <http://www.simpara.ro/files/horia-ciugudean-caiete-ara-3.pdf> [accesat 20.07.2015]
- Clement, G., 2004. *Manifeste du Tiers Paysage*, Paris: Edition Sujet/Objet.
- Coccean, P., 1979. Valorificarea agricolă a reliefului carstic din Munții Apuseni. În *Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie*. Geografie, Tomul XXVI, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Collot, M., 1989. *La poésie moderne et la structure d'horizon*, Paris: PUF.
- Conea I., 1935. *Clopotiva, un sat din Hațeg – Monografie sociologică*, București: Institutul de Studii Sociale al României.

- Constantinescu Mircești, C., 1976. *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească, în sec XVIII-XIX*, București: Ed. Academiei R.S. România.
- Conzen, M.P., Rumney, A., Wynn, G., eds., 1993. *A Scholar's Guide to Geographical Writing on the American and Canadian Past*, Chicago and London: University of Chicago Press.
- Correia, M., 2009. Evolution of the sustainability concept. În *Goncalves de Azavedo* (Ed.) (2009), *Energias renovaveis / Renewable Energies*, ed. Atelier Nunes e Pa, pp. 70-76.
- Correia, M., Dipasquale, L., Mecca, S., Eds., *Versus Heritage for tomorrow. Vernacular Knowledge for Sustainable Architecture*.
- Corbin, A., 1996. Paysage et environnement : pour une théorie de la dissociation. În Jean-Pierre Le Dantec, *Jardins et paysages*, Paris: Larousse.
- Corner, J., 1999. *Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Theory*, New York: Princeton Architectural Press, pp:12.
- Cosgrove, D., 1994. *Cultural Landscapes, A European Geography* (ed. Unwin, T.), Edinburgh Gate, Longman.
- Cosgrove, D., 1984/1998. *Social Formation and Symbolic Landscape*, Madison: The University of Wisconsin Press.
- Cosgrove, D., 1998. Cultural Landscapes. În Unwin, T (ed.), *A European Geography*, Edinborough Gate: Longman.
- Coteanu, I. & al. 1984. *DEX*, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste Romania.
- Crăciun, C., 2010. *Metabolismul Urban. O abordare Neconventionala a Organismului Urban*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Crăciun, C., 2010. *Culegere de documente legislative în domeniul peisajului natural, antropoc și cultural în amenajarea teritoriului și urbanism*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Crăciun, C., 2009. Macro-scape. În *Urbanismul*, Serie Nouă nr 3, București – 550 ani, An II, București, pp: 32-33
- Crețu V. T., 1988. *Existența ca întemeiere*, Timișoara: Facla.
- Cristea, D., Sandu, A., Radulescu, M., 2005. *Metodologie de reconfigurare a bazei spațiale a planurilor de amenajare a teritoriului în vederea integrării în Uniunea Europeană*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Daniels S., Cosgrove, D., 1994. *Introduction: Iconography and Landscape, the Iconography of the Landscape: Essays on the Symbolic Representations, Design and Use of Past Environments*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidescu, D., 2010. *Atlasul Agricol al României*, București: Ed. Academiei Române.
- De Certeau, M., 1990. *L'invention du Quotidien*, Paris: Gallimard.
- De Landa, M., 2000. *Thousand Years of Nonlinear History*, London: Zone Books.

- Decamps H. et O., 2004. *Au printemps des paysages*, Paris: Buchet/Chastel.
- Dejeant Ponce, M., 2009. Peisaj și patrimoniu rural, o legătură indisolubilă. În *Urbanismul, Serie Nouă nr 2, Satul ca peisaj cultural*, An II, București, pp. 12-13
- Descola, P., 2005. *Par-delà nature et culture*, Paris: Gallimard.
- Descartes, R., 1957. *Discurs asupra metodei de a ne conduce bine rațiunea și de a căuta adevărul în științe*, București: Ed. Științifică.
- Doinaș, Ș.A., 1999. Locus poeticus. In *Secolul 20 nr. 1-2-3. Loc – locuire - poluare*, București: ed. Uniunea Scriitorilor din România, pp. 10-12.
- Donadieu P., Perigord M., 2005. *Cles pour les paysage*, Paris: GeOphrys.
- Dorman, R. L., 1993. The Re-Discovery of America: The Regionalist Movement and the Search for the American Folk. In *The Revolt of the Provinces: The Regionalist Movement in America, 1920-1945*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Dramstad, W.E., Olson, J.D., Forman, R.T.T., 1996. *Landscape ecology principles in landscape architecture and Land-Use Planning*, Washington: Harvard University Graduate School of Design- Society of Landscape Architects .
- Dumitru, M., Diminescu, D., Lazea, V., 2004. *Rural development and the reform of Romanian agriculture*, București: Romanian Centre for Economic Policies.
- Dunăre, N., 1972. Zonarea etnografică a județului Alba. În *Unirea. Almanahul Județului Alba*, 1972, pp. 130-131
- Eftenie, M., 2002. *Concepție și proiectare în urbanism prin considerarea utilizatorului – receptor ca factor de referință*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Einstein, A., 1992. *Cum văd eu lumea ?*, București: Humanitas.
- Eliade, M., 1992. *Sacrul și profanul*, București: Humanitas.
- Eliade, M., 1990. *Drumul spre centru*, București: Univers.
- Enache, M., 1986. *Sistematizarea teritoriului. Aplicații statistice*, București: Ed. Tehnică.
- Fabbri, P., 2003. *Paesaggio, pianificazione, sostenibilità*, Milano: Alinea.
- Faye, P., et al 1974. *Sites et Sitologie*, Paris: Editions J-J Pauvert.
- Farina, A., 2006. *Principles and methods in landscape ecology. Towards a science of landscape*. London: Springer.
- Fossati, D., Rossi, A. eds. 2006. *Loto Landscape Opportunities. La gestione paesistica delle trasformazioni territoriali. Complessità territoriale e valorizzazione del paesaggio*, Milano: Gangemi Editore.
- Fowler P. J., 2003. *World Heritage Cultural Landscapes 1992-2002 /World Heritage Papers 6*. UNESCO: World Heritage Center.
- Francis E. P., 1997. *Termenii filozofiei grecești*, București: Humanitas.

- Franceschi – Zaharia, C. (2013) Trei trasături ale peisajului, în dialog cu arhitectură. În *Arhitectura* nr. 5(647)/2013. Peisaj, București: UAR, pp 76-83.
- Foucault, M. ,1994. *Altfel de spații*, traducere de Bogdan Ghiu (Paris: Ed. Gallimard), Pitești: Paralela 45.
- Gaivoroschi, V., 2002. *Matricele spațiului traditional*, București: Paideea.
- Garin, E. ,2008. *History of Italian Philosophy*, Volume 1, Amsterdam: Rodopi B. V.
- Gausa, M., et al. 2003. *The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture*, Barcelona: ACTAR.
- Geddes, P., 1915. *Cities in Evolution, an introduction to the town planning movement and the study of cities*, London:, William& Norgale.
- Geoffrey J. M.& Preston E. J., 1993. *All Possible Worlds: A History of Geographic Ideas* ,New York: Wiley.
- Georgescu, E.S. (1990). Present aspects of the aseismic protection of rural buildings in Romania. In *Proceedings of Thirteenth regional seminar on earthquake engineering, 14-24 September 1987*, Turkish National Committee for Earthquake Engineering Publication no:5, Istanbul
- Gheorghiu, A., 1991. *Proporții și trasee geometrice în arhitectură*, București: Editura Tehnică
- Gheorghiu T. O., 2008. *Locuirea tradițională rurală din zona Banat – Crișana. Elemente de istorie și morfologie, protective și integrare*, Timișoara: Eurobit.
- Ghinoiu, I., 2011. Coord. Habitatul. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român. Volumul III. Transilvania, Academia Română, București: Ed. Etnologică.
- Giurcăneanu, C., 1988. *Populația și așezările din Carpații Românești*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică.
- Gissi E., 2011. *Conoscere e comunicare il Paesaggio*, Milano: Ed. FracoAngeli.
- Glassie, H.,1975. *Folk Housing in Middle Virginia: A Structural Analysis of Historic Artifacts*, Knoxville: University of Tennessee Press.
- Groza, O., 2003.*Teritorii (scrieri, dez-scrieri)*, București: Editura Paideia.
- Gomart, E., 2004. Re- reading Preservation. In Koolhaas, R, ed., 2004, Content, p 458 - 459
- Gomes, A.F., 2014. Vernacular settlements in Serra da Peneda, Portugal: The case of Rouças and Gavieira. În *Vernacular Heritage and Earthen Architecture: Contributions for Sustainable Development* - Correia, Carlos & Rocha, Eds., 2014 Taylor & Francis Group, London, ISBN 978-1-138-00083-4, pp. 477- 482
- Goia, I. A., 2011. “Peisajul etnic” – un concept problematic. În *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca*.

- Grezel, N., 1972. La notion de site, Mithe et ambiguities. În *Architecture d'Aujourd'hui* (AA), no.164, Paris, pp: 25-26.
- Goncalves de Azevedo (ed.), 2009. *Energias renovaveis / Renewable Energies*, ed. Atelier Nunes e Pa
- Guidani, S, Doepper, U., 1990. *Architecture vernaculaire. Territoire, habitat et activities productives*, Lausanne, Suisse: Presse Polytechniques et Universitaires Romandes.
- Guidoni, E., 1987. *Primitive Architecture. History of World Architecture*, London: Faber and Faber, Electra.
- Guillaud, H., 2014. Defining vernacular architecture. În *Versus Heritage for tomorrow. Vernacular Knowledge for Sustainable Architecture* - Correia, M., Dipasquale, L., Mecca, S., Eds. pp. 32-33
- Gusti G., 1974. *Forme noi de așezare*, București: Editura Tehnică.
- Halbwachs M. ,1997 / 1950. *La mémoire collective*, Les Presses universitaires de France, Paris: Albin Michel.
- Halbwachs M., 1925. *Les cadres sociaux de la mémoire*, Paris: Les Presses universitaires de France.
- Hall, S., 2002. The work of representation. În: *Representation. Cultural representation and signifying practices*, London: Hall S., Sage Publication, pp: 13-74.
- Hartshome, R., 1939. *The Nature of Geography: A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past* , Lancaster: Pa. Association of American Geographers.
- Haning, G.,1972. Recherches sur les trames agraires - Logique des structures foncieres et paysages. În *Architecture d'Aujourd'hui* (AA), no. 164, Paris, pp: 27-30.
- Hărmănescu, M., 2011a. Problematika peisajului în gândirea contemporană în Sârbu, C., 2011. *Peisaj Cultural și Dezvoltare*, București: Ed. Universitară Ion Mincu, pp 69 -79.
- Hărmănescu, M., 2011b. Peisajul – un teritoriu făcut și locuit. În Dabiha, A-M., 2011. *Peisaj- Arhitectură- Tehnologie- Ambient*, Bucuresti: Ed. Universitara Ion Mincu, pp:111-118.
- Hărmănescu, M., 2012. *Sense of a place: Liveability and tourism quality in territories, Proceedings of the 6th International Conference of the International Forum on Urbanism-Tourbanism*, ed. Escola Tecnica Superior D'Arquitectura de Barcelona, UPC
- Hărmănescu M, Popa A., 2012, Peisajul productiv și necesitatea actuală de gestiune durabilă. În Dabiha, A-M., 2012, *Provocări în spațiul construit. 120 de ani de învățământ superior de arhitectură*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Hărmănescu, M., 2013. Potențial și valorificare a peisajului rural în cadrul peisajului cultural. Abordare teoretică la nivel teritorial, București: UAUIM [doctorat]

Hărmănescu, M., 2014. Living the Space from Țara Hațegului: Building Places and Landscapes as Collective Identity and Memory. În Crăciun, C. Boștenaru, M., 2014. *Planning and Designing Sustainable and Resilient Landscapes*, Dordrecht: Springer, pp.17-32

Hărmănescu, M., 2015a. Rurality today? Landscape and Heritage Sustainable Management în Panait (ed), 2015. *Re[search] through architecture Proceeding*, București: Editura Ion Mincu,

http://icar2015.uauim.ro/dld/cd/ICAR2015_Section_2_Innovation_and_Experiment.pdf [accesat 20.08.2015]

Hărmănescu, M., Georgescu, 2015. Seismic culture in Romanian vernacular architecture în Correia M., R., P Lourenco P. B & Varum, H. (Eds), 2015. *Seismic Retrofitting: Learning from Vernacular Architecture*, London: Taylor & Francis, pp 117-118.

Hărmănescu, M., 2015b. In progress - Developing European Rural Landscape. În Antonio Sandu, Ana Frunză (Eds), 2015, Rethinking Social Action. Core Values Working Papers of the 6 th LUMEN International Scientific Conference LUMEN 2015, London: Lumen Publishing Media, Pp 324-325

Hegel, G. W. F., 2006. *Lineamenti di filosofia del diritto*, Milano: Bompiani.

Heynen, H, Loeckx, A., 1998. Scenes of Ambivalence: Concluding remarks on Architectural Patterns of Displacement. În *Journal of Architectural Education*.

HSP/GC/23/CRP.4/Rev.1 Draft resolution on sustainable urban development through access to quality urban public spaces

Ianoș I., 1987. *Orașele și organizarea spațiului geografic*, București: Ed. Academiei (RSR).

Ianoș I., 2000. *Sisteme teritoriale, o abordare geografică*, București: Ed. Tehnică.

ICOMOS, 1964. Carta de la Veneția [pdf] <http://acs.org.ro/ro/legislatie> / http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf/ [accesat 10.06.2015]

ICOMOS, 1966 Resolutions on the Regeneration of Historic Urban Sites [PDF] <http://www.icomos.org/publications/93towns7b.pdf> [accesat în 10.06.2015]

ICOMOS 2008. Despre salvarea spiritului locului, *Declaratia de la Québec*. Canada.

Ionescu, G., 1957, Arhitectura populară românească, București: Editura Tehnică.

Ispas, S., 2014. În Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, Serie Nouă, Tomul 25, IV. Documente din Arhiva Institutului de Etnografie Și Folclor „C. Brăiloiu”, București: Editura Academiei Române, p 237- 257.

Ivănescu, E., 2014., Exploring Identity. The nomad Archive. Bucharest: Ion mIncu University Press.

Jackson, J. B., 1980. The Necessity for Ruins, *The Necessity for Ruins and Other Topics*, Amherst: The University of Massachusetts Press.

- Jackson, J.B., 1951. The Need of Being Versed in Country Things. În *Landscape: Human Geography of the Southwest* 1, no. 1, pp: 4.
- Jackson, J.B., 1959. The Imitation of Nature. În *Landscape*. vol. 9, no. 1.
- Jackson, J.B., Autumn 1952. Human, All Too Human, Geography. În *Landscape: Magazine of Human Geography* 2, no. 2 , pp: 5.
- Jackson, J.B., 1966. An Engineered Environment. În *Landscape*, vol. 16, no. 1.
- Jackson J. B., 1969. A new kind of space. În *Landscape*, vol. 18, no.1.
- Jackson, J. B., 1984. *Discovering the vernacular landscape*, New Haven: Yale University Press.
- Jackson, J.B., 1994. *A Sense of Place, a Sense of Time*, New Haven: Yale University Press.
- Jackson, S., Fuller, D., Dunsford, H., Mowbray, R., Hext, S., MacFarlane R. and Haggett, C., 2008. *Tranquillity Mapping: developing a robust methodology for planning support, Report to the Campaign to Protect Rural England*. [pdf] Centre for Environmental & Spatial Analysis, Northumbria University, Bluespace environments and the University of Newcastle upon Tyne [accesat 25.11.2014]
- Jameson, F., 1991. *Postmodernism or, The Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press.
- Jokilehto, J., 2005. Working Group 'Heritage and Society, *Definition of Cultural Heritage – References to Documents in History*, ICCROM. [PDF] http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf [accesat în 04.05.2015]
- José González-Cebrián Tello, Miguel Ferreira Villar, 2013, *Guía de buenas prácticas para la intervención en núcleos rurales*, Consellería de Medioambiente, Territorio e Infraestructuras [accesat la <http://www.tysmagazine.com/guia-para-la-intervencion-en-los-nucleos-rurales/>]
- Korti, M., Scarzzela, P., Trivella, L., 2006. Gli elementi del paesaggio pastorale del lario intelvese identificazione, recupero, rifunzionalizzazione. În *Atti Incontri Tramontani XVI edizione, Costa Valle Imagna, Bg, 22-24 settembre 2006* [pdf] http://www.ruralpini.it/file/Alpeggi/Alpeggi%20-%20Tramontani_in_extenso2.pdf, [accesat 15.08.2015]
- Krauss R., 1985. *Sculpture in the Expanded Field., The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*, Cambridge: MIT Press.
- Kroeber , A.L., 1917. The Superorganic. In April-June, 1917. *American Anthropologist* 19, No. 2.

- Kuhn, S. ,1962. *The structure of the Scientific Revolutions*, Chicago: University Chicago Press.
- Kuleshova, M., 2007. Cultural Landscapes. În *The World Heritage List*, Moscova: Heritage Institut.
- Lafrenz Samuels, K, 2008. Value and significance in archaeology. În *Archeological Dialogues*, 15 (Special Issue 01), pp 71-97.
- Lange, S., 1999. *Soggetti Storia Paesaggio*, Milano: Mursia.
- Larcher Graca, L. Rita dos Santos, H.M., 2000. *Cadernos da Montana*. Penada 1, Espaco 2 Grafico
- Latour B., 1999. *Politiques de la nature*, Paris: la Découverte.
- Le Moigne, J. L.,1977; 1994. *La theorie du systeme general,/ Theorie de modelasion*, Paris: Press Universitaire de France.
- Lefebvre L., 1922. *La Terre et l'évolution humaine*. Introduction géographique a l'histoire, Paris: La Renaissance du Livre
- Lefebvre H., 2004. *Rhythm analysis: Space, Time and Everyday Life*, London: Continuum.
- Lefebvre H., 1974. *La production de l'espace*, Paris: Anthropos.
- Lefebvre H., 1970. *Du rural à l'urbain*, Paris: Anthropos .
- Lefebvre , H., 2003;1968. *Urban Revolution*, The University of Minnesota Press, pp. 45.
- Leopold, A., 1949. *A Sand County Almanac* , Oxford: Oxford University Press.
- Levinas E., 1998. *De l'existence à l'existant*, Paris: Vrin.
- Leite, A. () *As pesqueiras do Rio Minho. Economia, sociedade e patrimonio*, Porto: Corema.
- Liotard, J. F., 1988-1. Scapeland. În *Revue des sciences humaines*, pp. 209.
- Liiceanu, G., 2005. *Despre limită*, București: Humanitas.
- Lowenthal, D., 1985. *The Past is a Foreign Country*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lynch,K. , 1964. *The view from the road*, Cambridge MA: MIT Press.
- Lynch, K. , 1960. *The Image of the city*, Cambridge MA: MIT Press.
- Liotard J.-F. , 1988-1. *Scapeland*, Paris: Revue des sciences humaines.
- Maier, R.O., 2009. *Meșteșuguri țărănești tradiționale în spațiul românesc*, București: Ed. Etnologica.
- Machedon F. 2006. *Metode de analiza morfologică a Țesuturilor urbane*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Maldiney H. ,1973. *Regard, parole, espace*, Lausanne: L'Âge d'Homme.
- Martignoni, J. ,2008. *Latinscapes*, Land&scapeSeries, Barcelona: Gustavo Gili.

- Maslow, A., 1987. *Motivation and personality*. (3rd Edition) New York, NY: Addison-Wesley.
- Mazzino, F., Ghersi, A., 2003. *Un atlante dei paesaggi italiani*, Milano: Alinea.
- Meinig, D.W., 1979. Reading the Landscape: An Appreciation of W.G. Hoskins and J.B. Jackson. În *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*, New York: Oxford University Press, ed. D.W. Meinig , pp. 212.
- Meyer, E., 1997. The Expanded Field of Landscape Architecture. În *Ecological Design and Planning*, Thompson, G. & Steiner, F. eds., New York: John Wiley & Sons , pp. 45-79.
- Mendras, H. , 1971. *Sociologie de la campagne française*, Paris : PUF.
- Mercier D., 2004. *Le commentaire de paysages en géographie physique*, Paris: Armand Colin, Collection U-Géographie.
- Merlin P., Choay F. ,1988. *Dictionaire de l'Urbanisme et de l'Amenagement*, Paris: Presses Universitaires de France (PUF).
- Mihailescu V., 1934. *O hartă a așezărilor rurale din România*, BSRG, (LIII).
- Mihali, C., 2001. *Anarhia sensului o fenomenologie a timpului cotidian*, Cluj: Idea Design Print.
- Mostaedi, A., 2002. Awaji- Yumebutai. În *Architectural Design, Public Spaces*, Links, pp. 156.
- Mountinho, M., 1979. A arquitectura popular portuguesa. În *Imprensa Universitaria*, no. 7, Lisboa: Editorial Estampa.
- Myga-Piątek, U., 2008. Between Tradition and Modernity of the Cultural Landscape Research. Discussion On Methodology. În *Methodology of landscape research Dissertations Commission of Cultural Landscape*, No. 9, Sosnowiec: Commission of Cultural Landscape of Polish Geographical Society, pp. 5.
- Mumford, L., 1945. *Technics and Civilisation*, New York: Harcourt Brace.
- Ministero per I beni e le attivita culturali, 2006. *Landscape Opportunities for Territorial Organization. Landscape Management of Teritorial Transformation. Good praticies and Existing Knowledge*, Roma: Gangemi.
- Muratoni, S., 1967. *Architettura e civiltà in crisi*. Roma: Centro studi per storia di Urbanistica.
- Nietzsche , F. W., 1984. *Human, All Too Human: A Book for Free Spirits* , Lincoln: University of Nebraska Press.
- Nistor, S. ed. 2010. *Anuarul Centrului de Studii de Arhitectură Vernaculară*, UAUIIM, Dealu Frumos, vol. II București: Editura Ion Mincu.
- Nogue J., 2008. *El Paisaje en la cultura contemporánea*, Madrid: Biblioteca Nueva, col. Paisaje y Teoría.

- Nora P., 1984-1992. *Les lieux de mémoire*, Vol. 1, Paris: Gallimard.
- Ochiniciuc C., 2006. *Arhitectura și schimbarea climatică*, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Oliver, P, ed., 1997. *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*, Cambridge: Cambridge University Press
- Oliver, P., 2006. *Dwellings. The vernacular House World Wilde*, London: Phaidon Press Limited.
- Oliver, P., 2007. *Build to Meet Needs. Cultural Issues in Vernacular Architecture*, Oxford: Architectural Press Elsevier.
- Olsson, G., 1994. *Heretic Carthography. Fennia*, 172 (2).
- Olsson, G. , 2000. Trinita. In *Mappa Mundi Universalis. A Commentary on the Power of Cartographic reason*, Uppsala: Uppsala International Art Contemporary Art Biennial
- Olwig, C.K.R., 1996. Recovering the substantive nature of landscape. În *Annals of the Association of American Geographers*, no. 86 (4), pp. 630-653.
- Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. UNESCO. WHC-99/2. 1999 (February).
- ORDIN nr. 2260 din 18 aprilie 2008 privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice, valabil la <http://www.cimec.ro/Legislatie/Legislatie-culturala.html> [accesat 10.08.2015]
- Ortega Y Gasset, J., 1993. *Ce este filosofia? Ce este cunoașterea?* București: Humanitas.
- Paquette,S., Domon, G., 2003. Changing ruralities, changing landscapes: exploring social recomposition using a multiscale approach'. În *Journal of Rural Studies* 19, p 425-444
- Panuccio, P., nd. Peisaj și planuri urbanistice. *Documentare privind politicile europene în domeniul peisajului. Aplicarea reglementărilor Convenției Europene a Peisajului în strategiile de dezvoltare urbană și teritorială*, București: INCD Urbanproiect.
- Paolinelli, G., 2004. La frammentazione paesistica. In Rizzo G.G.,2004. *Leggere luoghi per fondamenti di urbanistica*, Roma: Aracne.
- Patrulius, R., 1975. Locuința în timp și spațiu, București: Editura Tehnică
- Patru-Stupariu I., 2010. *Peisaj și gestiune durabilă în teritoriu*, București: ed. Universității.
- Pătroescu, M., 1996 - 1998. *Dinamica peisajelor rurale din România. Studiu de caz: Câmpia Română*, CNCSIS: Raport de Cercetare CCMESI
- Pinchemel, P. et G. ,1988. *La face de la Terre*, Paris: A. Colin.
- Pinon P., 1972. Relations entre formes d'occupation du sol. În *Architecture d'Aujourd'hui*, (AA), no.164, Paris, pp. 4-12.

- Pleșu, A. , 1992. *Pitoresc și melancolie: analiză a sentimentului naturii în cultura europeană*, București: Humanitas.
- Popa, A. 2011. Abordarea peisajului la nivel european. Sinteza documentară. În *Analele Arhitecturii*, București: Ed. Universitara Ion Mincu, nr. 1/2011, pp. 59-82.
- Popa, A., Hărmanescu M., 2012. Peisajul rural productiv și necesitatea actuală de gestiune durabilă. În *Provocări în spațiul construit 120 de ani de învățământ superior de arhitectură*, (coord.Dabija, A.M.), București: Ed. Universitară Ion Mincu, pp. 49-60.
- Popa, N., 1999. *Țara Hațegului – Potențial de dezvoltare al așezărilor omenești*, Timișoara: Brumar.
- Pope A., 1996. *Ladders*, New York: Princeton Architectural Press, pp. 32.
- Popescu Criveanu, I. 2013. Metodologia de identificare și evaluare a peisajului. În. *Arhitectura* nr. 5(647)/2013. Peisaj, București: UAR, pp 50-61
- Popescu, N. C-tin., 2011. Satul și orașul în arhitectura civilă românească veche, București: Ed. Etnologica.
- Postăvaru I., Hărmănescu, M., Bianu, Ș., 2014. Repertoriu patrimoniu rural Bucium, Caiet III, București: MasterPrint
- Postăvaru, I.,2013. Comemorare discretă. Crucile de drum și troițele din Bucium. În Zacharis Vultur, I., ed., 2013. *Anuarul Centrului de Studii de Arhitectură Vernaculară Dealu Frumos. Memorialul Vernacular* București: Editura Universitară Ion Mincu, pp 105 - 118
- Pumain D., Paquot T., Kleinschmager R., 2006. *Dictionaire La ville et l'urbain*, pp. 20.
- Raymond, W., 1958. *Culture is Ordinary*, in Highmore, B., (2002). Londra: The Everyday Life Reader London: Routledge.
- Roger A. ,1997. *Court Traité du paysage*, Paris: Galliamard, Bibliothèque des Scinces Humaines.
- Roger, A. ,1995. *La théorie du paysage en France*, Seyssel: Champ Vallon.
- Ratzel, F., 1891. *Anthropogeographie, 2. Die geographische Verbreitung des Menschen*, Stuttgart: Engelhorn.
- Rubenstein, J., 2011. *The Cultural Landscape, An Introducen to Human Geography*, Prentice Hall.
- Reinaud, A., 1974. *La geographie entre le mythe et la science. Essai d'epistemologie*, Travaux de l'Institut de geographie de Reims, pp. 18-19, pp.87-125.
- Ricq C., 1972. La Region, espace institutionnel et espace d'identite. În *Espace et societe*, no. 41, Paris, pp. 113-129.
- Rowntree, L. B., 1996. The Cultural Landscape Concept in American Human Geography. În *Concepts in Human Geography*, eds. Carville Earle, Kent Mathewson and Martin S. Kenzer London: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., p 127

- Ruskin, J., 1956. *The Seven Lamps of Architecture*, London: ed. J.M. Dent and Sons.
- Sabates-Wheeler, R., 2005. *Cooperation in the Romanian Countryside, an insight into post-soviet agriculture*, Maryland: Lexington Books.
- Sandu, A. M., 2008. *Sâmburele care face să crească*, București: Ed. Fundației Arhitext Design.
- Sandu, A.M., 2007. *Sub semnul paradoxurilor*, București: Ed. Fundației Arhitext Design.
- Sârbu, C., 2010. Schimbări umane și interacțiuni în peisajul cultural rural. În Țânțăreanu, E., Nemțescu, R., *Măgura – Past and Present (Art-Landscape Transformations EC Project 2007-4230)*, București: Ed. Renaissance, pp. 9 -14.
- Sfințescu, C., 1929. *Superurbanismul. Ideologie- Doctrină- Tecnică*, București: Bucovina I.E. Torouțiu.
- Sauer, C., 1925. The Morphology of Landscape. În *University of California Publications, Geography* 2, pp. 2.
- Leighly, J., ed. (1963). *Land and life: a selection from the writings of Carl Ortwin Sauer*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Scazzosi, L., 1999. *Politiche e culture del paesaggio, confronti internazionali*, Roma: Gangemi.
- Scazzosi, L., 2001. *Politiche e culture del paesaggio, nuovi confronti*, Roma: Gangemi.
- Scazzosi, L., 2002. *Leggere il paesaggio, confronti internazionali*, Roma: Gangemi.
- Scazzosi, L., n.d. Politici și culturi ale peisajului. Experiențe internaționale în confruntare. *Documentare privind politicile europene în domeniul peisajului. Aplicarea reglementărilor Convenției Europene a Peisajului în strategiile de dezvoltare urbană și teritorială*, București: INCD Urbanproiect.
- Schama, S., 1999. *Le paysage et la mémoire*, Paris: Seuil.
- Schulz C. Norberg., 1986. *Genius Loci. Toward a Phenomenology of Architecture*, Bruxelles: Pierre Mardaga.
- Sitte, C., 1996. *L'art de bâtir les villes*, Paris: Seuil.
- Simonds, J.O., 1967. *Arhitectura peisajului*, București: Ed. Tehnică.
- Socco, C. 2007. *La valutazione del carattere del paesaggio/ Working paper P04/07*, OCS - Dipartimento Interateneo Territorio – Torino: Politecnico e Università di Torino.
- Socco, C., 2007. *La valutazione del carattere del paesaggio/ Working paper P04/07*, OCS - Dipartimento Interateneo Territorio - Politecnico e Università di Torino.
- Stan, A., 2009. *Peisajul periferiilor urbane, revitalizarea peisageră a zonelor periferice*, București: Ed. Universității Ion Mincu.
- Straus, E., 1989. *Du Sens des Sens. Contribution à l'étude des fondements de la psychologie*, Grenoble: Millon Jerome.

- Swain, G., Swain N., 2009. Eastern Europe Since 1945. In seria *The making of modern world*, New York: Palgrave MacMillan, Basingstoke.
- Taillefer R., 1972. La science du paysage. În *La pensee géographique contemporaine*, menages offerts au professeur Andre Meynier, saint Bireuc, Presses de l'Universite de Bretagne, 167-73.
- Thebaud, P., 2001. *Le paysage en quatre dimensions – Pour une nouvelle approche de la concertation*, Paris: Edition de Kerlan, Coll. "Urbanisme et Paysage".
- Toublanc, M., 2004. *Paysage en Herbe*, Dijon: Educagri.
- Tuan, Yi-Fu., 1974. *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*, New York: Columbia University Press.
- Tudora, I., 2006. *Peisajul / peisajul urban – scurtă incursiune sau o încercare de definiție*, Grant CNCIS Spătiul public și reinserția socială a proiectului artistic și arhitecturalartă, comunități urbane, mobilizare, Consorțiu Nr.23/2006, București: Ed. Universitară Ion Mincu.
- Vallance, S., Perkins, H.C. & Dixon, J.E., 2011. What is social sustainability? A clarification of concepts. În *Geoforum*, 42(42): 342–348.
- Vanautgaerden, Liesl, *Co-production of sustainable landscapes?* Department of Architecture, Urbanism and Spatial Planning, K.U.Leuven, Kasteelpark Arenberg 1, B-3001 Heverlee, Belgium.
- Vădineanu, A., 1992. *Dezvoltare durabilă, Vol 1 Teorie și practică*, București: editura Universității din București.
- Vecco, M., 2010. A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible. În *Journal of Cultural Heritage*, Volume 11, Issue 3, July 2010, pp. 321-324.
- Vert C., 2002. *Tipuri de peisaje rurale în Banat*, Ediția a II-a, Timișoara: Mirton.
- Veiga de Oliveira, E. Galhano, F, Pereira, B., 1988. *Construcoes Primitivas em Portugal*, Lisboa: Publicacoes dom Quixote.
- Vellinga, M., 2007. *Atlas of Vernacular Architecture of the World*, Abingdon, Oxon: Routledge.
- Vitale M., 1972. Le grand Paysage, l'Homme et le Territoire; În *Architecture d'Aujourd'hui (AA)*; no.164, Paris, pp. 73-75.
- Vidal De La Blanche P., 1908. Les conditions géographiques des faits sociaux. În *Annales de Géographie*, no.11, pp. 13-23.
- Vidal De La Blanche P., 1911. Les genres de vie dans la géographie humaine. În *Annales de Géographie*, no. 20, pp. 193 212, pp. 289 -304.
- Vico, G., 1730. Principi di una Scientia Nova seconda, preluat din Garin, E. (2008) *History of Italian Philosophy*, Volume 1, Rodopi B. V. Amsterdam, pp. 699-703.

- Vos W., Meekes H., 1999. Trends in European cultural landscape development: perspectives for a sustainable future. În *Landscape and Urban Planning*, no. 46, pp. 3-14.
- Wallace, Mc.Harg, Roberts T., 1972. L'Homme et le territoire. În *Architecture d'Aujourd'hui (AA)*; no. 164, Paris, pp. 58-61.
- Walker, B., C. S. Holling, S. R. Carpenter, and A. Kinzig. 2004. Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. *Ecology and Society* 9(2): 5. <http://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss2/art5/>. [accesat 28.08.2015]
- Wallbaum, H. et al., 2012. Indicator based sustainability assessment tool for affordable housing construction technologies. *Ecological Indicators* 18: 353–364.
- Wiggering, H., et. al. 2010. *Inovations in european rural landscapes*, London: Springer.
- Wilson C., Groth P., 2003. *Everyday America. Cultural Landscape Studies after JB. Jackson*, California:University of California Press.
- Woodcraft, S., 2012. Social sustainability and new communities: moving from concept to practice in the UK. *Proc. Social and Behavioral Sciences* 68: 29–42.
- WCED, 1987. Raportul Brundtland [pdf] http://www.bneportal.de/fileadmin/unesco/de/Downloads/Hintergrundmaterial_international/Brundtlandbericht.File.pdf [accesat 24.11.2014].
- UN ESCAP & UN Habitat, 2008. *Housing the Poor in Asian Cities*. Bangkok: UN ESCAP. Nairobi: UN Habitat.
- UNESCO, 1972. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. WHC-99, Anexa 3, Paris: World Heritage Center UNESCO. http://www.unesco.org.uk/convention_on_the_protection_of_world_cultural_and_natural_heritage_%281972%29 [accesat 24.11.2014].
- UNESCO, 2005. *Xi'an declaration on the conservation of the setting of heritage structures, sites and areas*, 15th General Assembly of ICOMOS. <http://www.international.icomos.org/xian2005/xian-declaration.htm> [accesat 3.10.2014]
- UNESCO, 2007. *Brief Descriptions: Sites Inscribed in the World Heritage List*. Paris: World Heritage Center UNESCO.
- UNESCO- ICOMOS, 2010. Établir une proposition d'inscription au patrimoine mondial.
- Urbanismul* – serie nouă, 2009. Satul ca peisaj cultural, nr 2, an II, București: Fundația Arhitext Design
- URBAN PROIECT, 2003. Metodă operativă de guvernare a transformărilor teritoriale în acord cu convenția europeană a peisajului/ Politici și abordări comparate ale peisajului în Europa. În *Program Nucleu- INTERREG IIIB- CADSES*, Bucuresti: URBAN PROIECT.

- Yu. A. Vedenin, M. E. Kuleshova ed., 2007. Cultural landscape as a heritage site. În *World Heritage*, Moscova: Heritage Institut.
- Zevi, B., 1995. *Contrastoria dell'architettura in Italia. Paesaggi e citta*, Milano: Tascabili Economici Newton.
- **** 1933. Carta de la Atena, https://en.wikipedia.org/wiki/Athens_Charter [accesat 15.07.2014]
- **** LEGE Nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi.
- **** 1954. *Convenția Culturală Europeană, Paris*.
http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=27992 [accesat 15.07.2014]
- **** 1973 Atlasul R.S.R., Institutul de Geografie al Academiei RSR, București: Editura Academiei RSR
- **** 1983. *Mic lexicon ilustrat al noțiunilor de sistematizare*, București: Ed. Tehnică.
- **** 1992. *United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro*.
- **** 1999. PUG Comuna Bucium 1999, Primăria Comunei Bucium, jud Alba.
- **** 2004. *Sistema de Informacion Geografica para el Territorio rural Galicia- Norte Portugal*, Segreteria Xeral de Planificacion e Desenvolvemento Camarcal
- **** 2000. *Conventia Europeana a Peisajului*, Florenta.
www.cimec.ro/Monumente/ConventiaEuropeanaapeisajului.htm [accesat 15.07.2014]
- **** 2004. Peisaje culturale istorice- ELEMENTE DE PEISAJ. În *INTERREG IIIB CADSES*.
<http://www.presidency.ro/static/Cadrul%20National%20Strategic%20Rural.pdf> [accesat 20.06.2015]
- **** 2004. CIMEC <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=3077> [accesat 10.08.2014]
<http://www2.rgzm.de/Transformation/Romania/Mining/Image04rom.htm> [accesat 07.08.2015]
- **** 2013. *Cadrul Național Strategic*. Comisia prezidențială pentru politici publice de dezvoltare a agriculturii [pdf]
- **** n.d. *Atlas de Portugal*, Instituto Geografico Portugues
- **** n.d. Transformation: Dezvoltarea unei culturi unitare în provinciile nordice ale Imperiului Roman din Britania până la Marea Neagră.
- **** n.d. *Ecole nationale superieure du paysage*, 2003. *Actes du seminaire. Etapes de recherches en paysage*, nr. 5, Versailles: Ecole nationale superieure du paysage.